

ADMIRALITEIT

VAN

AMSTERDAM

VADERLANDSCHE
HISTORIE.
TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND.

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenkstukken samengesteld.

Met Konstplaaten opgehelderd.

TWINTIGSTE DEEL,

Beginnende, met het openen van den veldtogt in de Nederlanden, in 't jaar 1745; en eindigende met de dood van den Erfstadhouder,
WILLEM KAREL HENRIK FRISO,
Prinse van Oranje en Nassau, in 't jaar 1751.

TWEEDE DRUK.

Te AMSTERDAM,
By de Wed. *ISAAK TIRION.*
Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland.
MDCCLXX.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENENZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Veldtogt in de Nederlanden. De Franschen belegeren Doornik.* II. *Beweegingen van het vereenigd Leger. Slag by Fontenoi. Doornik en 't Kasteel verlooren.* III. *De Franschen veroveren Gend, Brugge, Deinze, Damme, Aalst, Oudenaarden en Dendermonde. 't Vereenigd Leger wykt naar Brabant. Oostende en Nieuwpoort verlooren.* IV. *Voorslag tot het houden eener Byeenkomst. De Franschen winnen Aath. Schans aan de Nieuwersluis hersteld.* V. *Brussel verlooren. Inzigten van 't Fransche Hof.* VI. *'t Biedt den Staaten wederom een Verdrag van Onzydigheid aan. 't Wordt niet aangenomen. Drie Fransche Oostindische schepen op Batavia verkogt. 't Verdrag van Koophandel van 1739 ingetrokken. Handeling met Frankryk.* VII. *Opening van den veldtogt, in de Nederlanden. Antwerpen en gantsch Oostenryksch Brabant veroverd, door de Franschen. Zy winnen Bergen in Henegouwen, S. Guislain, Charleroi en Namen, met het Kasteel.* VIII. *Slag by Raucoux, in Luikerland. Staat der Oostenrykshe Nederlanden.* IX. *Krygsbedryven in Italie. Genua onderwerpt zig aan de Oostenrykschen. Verzoekt der Staaten voorspraak. Dryft de Oostenryk-*

sche bezetting uit. Krygsbedryven ter zee, tusschen de Engelschen en Franschen. X. *Handelingen aan 't Russische Hof. Verbond tusschen de Hoven van Weenen en Petersburg. De Raadpensionaris van der Heim sterft. De Griffier Jakob Gilles volgt hem op.* XI. *Onderhandeling te Breda. Ontwerp van eenige punten eener algemeene Vrede.* XII. *Frankryk verklaart zig van zins, om den Staatschen bodem aan te tasten.* XIII. *De Franschen vallen in Staatsch Vlaanderen. De algemeene Staaten geeven 'er den byzonderen Gewesten kennis van. Sluis, Yzendyke en Liefkenshoek verlooren.* XIV. *Aanleiding tot verandering in de Regeeringe van den Staat.* XV. *Beweeging te Middelburg. De Prins van Oranje wordt, te Veere, uitgeroepen, voor Stadhouder van Zeeland. In de andere Zeeuwsche Steden. Bystere beroerte, te Zierikzee en te Thoolen. Zyne Hoogheid wordt, staatswyze, aangesteld in Zeeland.* XVI. *De Staaten van Holland neemen een hertig besluit tegen Frankryk. De Raadpensionaris Gilles beschuldigd en verdedigd. Hy doet verslag van 't gehandelde te Breda.* XVII. *De Prins wordt tot Stadhouder verklaard, te Rotterdam. Te Delft en in veele andere Steden. Opschudding te Rotterdam en in den Briele.* XVIII. *'s Prinsen aanstelling geschiedt te Amsterdam, zonder oproer.* XIX. *Beweeging in den Haage. De Staaten van Holland stellen zyne Hoogheid,* WILLEM DEN VIERDEN, *aan tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal van hun Gewest. 's Prinsen schryven aan den Graave van Bentink.* XX. *Zyne Hoogheid komt te Amsterdam. In den Haage. Hy wordt ook*

ook Kapitein- en Admiraal-Generaal van de Unie en Stadhouder van Utrecht en Overyssel. Aanspraak van den Graave van Bentink. XXI. *'s Prinsen verrigtingen, in Zeeland. Hy wordt hersteld in 't bezit van 't Markgraafschap van Veere en Vlissingen. Andere waardigheden, hem opgedraagen. Bedestonden. Orde op 't bidden voor den Prinse.* XXII. *De handeling te Breda wordt afgebroken. De Franschen veroveren Sas van Gend, Filippine, Hulst, Axel en Ter Neuze. Voorzorg in Zeeland.* XXIII. *Beweeging der wederzydsche Legeren. Slag by Lafeld.* XXIV. *De Franschen belegeren Bergen op Zoom. De Stad wordt, by verrassing, ingenomen en geplonderd. De Schansen Fredrik Henrik, Lillo en de Kruisschans verlooren.* XXV. *Oproerige beweegingen, onder 't Gemeen, hier te Lande, uit misnoegen op de Roomschgezinden. Waardgelders aangenomen. De ingezetenen geoefend in den Wapenhandel.* XXVI. *De Edelen van Holland slaan voor, dat men de waardigheden van den Prinse erfelyk behoort te verklaaren, in zyne mannelyke en vrouwelyke nakomelingschap. Beweegingen onder 't gemeen.* XXVII. *Oorsprong der beroerte over de Ampten en Posteryen. Verscheiden' Steden draagen de Posteryen den Prinse op, die ze aan 't Land afstaat. Amsterdam maakt 'er zwaarigheid in. Zy worden hier aan de Stad gegeven. Herkomst der Posteryen.* XXVIII. *De Regeering van Rotterdam wordt, door eenige burgers, gedwongen te bewilligen in 't verkoopen der Ampten. Zyne Hoogheid vernietigt de afgeparste bewilliging. Beweeging te Haarlem. Te Gouda.* XXIX. *Ontwerp van een*

Verzoekschrift, te Amsterdam, rondgedraagen. 't Volk wordt op den Dam genodigd. Oproerige inval in 't Stadhuis. XXX. *De Staaten van Holland neemen een besluit tot weeringe der misbruiken, in 't stuk der Ampten. Amsterdam, sterk gedrongen tot den afstand der Posteryen, verklaart, daartoe niet te konnen besluiten.* XXXI. *De Staaten van Holland verklaaren het Stadhouder-Kapitein- en Admiraal-Generaalschap erfelyk, in de mannelyke en vrouwelyke nakomelingen van zyne Hoogheid.* XXXII. *'t Zelfde geschiedt omtrent 's Prinsen andere waardigheden, in de meeste overige Gewesten, en ter algemeene Staatsvergaderinge.*

1745.
I.
Opening van den veldtogt in de Nederlanden.

DE veldtogt in Duitschland was, dit jaar, ten einde geloopen, zonder dat Frankryk 'er zig sterk mede gemoeid hadt. Men hadt, aan 't Fransche Hof, vastgesteld, 's Konings meeste Krygsmagt te gebruiken in de Nederlanden, en de onderneemingen te agtervolgen, die aldaar, ter oorzaake van den togt van Prinse Karel over den Ryn, in 't voorleeden jaar, hadden moeten gestaakt worden. De Ambassadeur der Staaten in Frankryk vernam, al vroeg, dat het misnoegen tegen zyne Meesters toenam, na dat de Staaten besloten hadden, den Koning van Groot-Britanje, dien de Fransche Staatsdienaars, voor aanvaller, in den kryg tegen Lodewyk den XV, wilden doen houden, met schepen te ondersteunen. Men twyfelde, derhalve, niet, of de overige Barriere-Steden der Staaten zouden, de eene na de andere, worden aangetast. De Maarschalk

ſchalk van Saxen hadt, in 't hert van den Winter, reeds gepoogd, S. Guislain te verraſſen over 't ys, en dreigde, tegen 't voorjaar, Namen en verſcheiden' Steden van Henegouwen met een beleg. In Grasmaand, deedt hy 's Konings Leger byeentrekken omtrent Maubeuge, te gelyk den Graaf d'Eſtrées, met eenige Ruitery, zendende naar Bergen in Henegouwen, als hadt hy 't oog op deeze Stad gehad. Doch onverwagt andere bevelen geevende aan 't Leger, welk reeds in beweeging was, ſloeg hy op weg naar Doornik, welk, op den vyfentwintigſten, berend werdt, door den *Hertog van Harcourt*. 't Bleek hieruit, dat men, de voornaamſte Plaatſen aan de Leye overmeeſterd hebbende, zig nu, door 't veroveren der Plaatſen aan de Schelde, den weg dagt te baanen, tot het bemagtigen van alle de Ooſtenrykſche Nederlanden. De Sterkte S. Antoni, een uur boven Doornik, op de grenzen gelegen, en met Staatſche manſchap bezet, werdt, den zesentwintigſten, ingenomen, by verdrag. De loopgraaven voor Doornik werden, den eerſten van Bloeimaand, geopend, en de naderniſſen, onder 't geduurig uitvallen der belegerden, wakkerlyk voortgezet.

1745.

Doornik door de Franſchen belegerd.

II. Beweegingen van het Leger der Bondgenooten.

Het vereenigd Leger, uit Ooſtenrykſche, Engelſche, Hanoverſche en Staatſche troepen beſtaande, omtrent Bruſſel byeengetrokken zynde, en 't voortzetten der belegeringe van Doornik vernomen hebbende, vondt geraaden, den vyand te naderen, en, ware 't mogelyk, de Stad te ontzetten. De troepen braken dan op, aan drie hoopen. De Hertog van Kumberland voerde 't bevel over den middelſten, uit Engelſchen en Hanoverſchen be-

1745. ſtaande: de Graaf van Konigſek over den regter hoop, die uit Ooſtenrykſchen beſtondt, en de *Vorſt van Waldek*, die, in 't jaar 1742, een Regement voetvolk, ten dienſte der Staaten, geworven hadt, en ſedert tot Generaal verheeven was, geleidde den linker hoop, uit Staatſche manſchap beſtaande. De Koning van Frankryk, die zelf in 't Leger voor Doornik gekomen was, kreeg zo dra geene kennis van den optogt der Bondgenooten, of hy toog, met het grootſte gedeelte zyner troepen, over de Schelde, en ſtelde zig, den tienden van Bloeimaand, in ſlagorde, agter eene verſterkte *linie*, aanvangende, ter regter zyde, by het Dorp Antoin, en loopende, langs het Dorp Fontenoi, naar het Boſch van Bary; welke drie Plaatſen eenen driehoek uitmaakten. De Maarſchalk van Saxen hadt, tuſſchen Antoin en Fontenoi, drie reduiten doen opwerpen, en twee, ter wederzyde van het Boſch van Bary, allen wel voorzien van geſchut. Het Dorp Rumignies, welk in de vlakte legt, was, insgelyks, verſterkt. De Bondgenooten werden, in 't naderen, nu en dan, aangetaſt door eenige vyandelyke Partyen, die met verlies werden afgeſlaagen. Agtduizend man, uit de voorhoede, onder den Luitenant-Generaal *Campbell*, den Generaal-Majoor *Albemarle*, en de Brigadiers *Crafford* en *Boetſelaar* maakten zig meeſter van het Dorp Wetten. De Vorſt vau Waldek wierp zig in Fontenoi, zonder dat de Franſchen poogingen deeden, om 't hem te beletten. Men beſloot, den vyand, met het aanbreeken van den elfden van Bloeimaand, aan te taſten. Het gros des Legers dan, ten vier uuren, opgebroken van by Leuze

ze in Henegouwen, begaf zig naar de vlakte, by Antoin en Fontenoi. De Engelschen en Hanoverschen stelden zig, by Fontenoi, in slagorde: de Staatschen, die zig eerst naar Antoin wendden, volgden daarna de Engelschen en Hanoverschen, en plaatsten zig ook by Fontenoi. De vyandelyke post, by dit Dorp, werdt heviglyk aangetast. De Franschen, eerst deinzende, lokten de vereenigde troepen op de hoogte: doch beschootenze toen, zo fel van de reduiten, die agter 't Bosch van Bary waren opgeworpen, dat zy, zulk eene ontmoeting niet verwagt hebbende, eindelyk, genoodzaakt werden, af te houden. Het vereenigd Leger zogt, daarna, door te dringen, tusschen de posten van Fontenoi en 't Bosch van Bary. Het voetvolk werdt digt op een geschaard, en schoot hevig uit de musketten: 't welk den vyand, in zo verre, wyken deedt, dat de vereenigde troepen, tot driehonderd schreeden boven Fontenoi, doordrongen. Doch hierdoor stondenze bloot, voor het geschut en de musketten der Franschen; die, van wederzyde, op hen losbrandden. Zy hielden, nogtans, eene geruime wyle, stand, onder 't hevig vuur des vyands. Doch, in deezen toestand, gaf Koning Lodewyk last, om hen, van vooren en van wederzyde, te gelyk, aan te tasten: 't welk met zo veel vaardigheid en orde geschiedde, dat de vereenigde troepen aan 't wyken gebragt, en, eerlang, geheellyk overhoop geworpen werden. Veel volks sneuvelde 'er, in deeze gelegenheid. By het Dorp Antoin stondt eenige Staatsche Ruitery, die, gelast een versterkt Kerkhof aan te tasten, 't

1745.

Slag by Fontenoi.

1745. welk, niet dan met weërzin, onder 't hevig schieten des vyands, ondernomen werdt, op een gerugt, dat het geheele Leger by Fontenoi aan 't wyken gebragt was, insgelyks, op de vlugt sloeg. De bevelvoerende Kolonel over een Regement Ruitery van den Prinse van Hessen-Homburg, *Matthias Hayko Appius*, ziende zyn volk aan 't wyken, rende ze agter na, onder 't roepen van *Sta, die van Homburg, sta*; en bragt ze dus, een en andermaal, tot stilstand. Doch toenze, voor de derde reize, aan 't vlugten geslaagen waren, volgde hy ze, eindelyk, zelf, en kwam 'er, tegen den avond, mede te Aath: van waar hy, des anderendaags, aan den Raad van Staate schreef „ dat het gantsche vereenigde Leger vernield was, en dat de deerlyke overblyffels van eenige regementen, „ zonder tenten en pakkaadje, die door de „ Fransche Hussaaren geplonderd waren, te „ Aath waren aangekomen." Doch dit schryven, welk, naderhand, ook door hem zelven, bevonden werdt, niet met de waarheid overeen te komen, en zyn wyken, zonder last, werdt hem zo kwalyk genomen, dat de Krygsraad hem veroordeelde, om den Raad van Staate en 't Krygsgeregt, openlyk, om vergiffenis te bidden, en om zynen brief te scheuren; hem, voorts, afzettende van zyn ampt, en onbekwaam verklaarende, om den Staat immer wederom te konnen dienen. De Raad van Staate bande hem zelfs, naderhand, uit de Vereenigde Gewesten en Generaliteits Landen. Doch hy hadt zig, midlerwyl, de bescherming van de Staaten van Stad en Lande, en van de Regeering van Groningen weeten

Voorval met den Kolonel Appius.

te

te verkrygen, en bleef gerustelyk in deeze Stad, daar men, in 't gemeen, zo overtuigd niet was, dat hy zulk eene strenge straf verdiend hadt: schoon men hem verpligtte, zekere zyne verdediging, die, in den Haage, door beuls handen, verbrand werdt, openlyk, te herroepen. Kort na den middag, en naauwlyks een half uur na dat Appius zyn post verlaaten hadt, werdt, in 't vereenigd Leger, een algemeen bevel tot den aftogt gegeven (*a*). Het trok naar de naaste Steden. De Staatsche troepen kwamen, in den avond, meest, te Aath aan. De verspreidde menigte, eerlang, wederom byeengebragt zynde, sloeg zig, op eene voordeelige plaats, by Lessines, neder. 't Getal der gesneuvelden, gekwetsten en gevangenen, aan de zyde der Bondgenooten, werdt van sommigen op meer dan tienduizend, van anderen op nog geen agtduizend begroot. De Franschen rekenden hun verlies op zesduizend man. Onder de gesneuvelden van naam van de Staatsche hulptroepen, telde men den Brigadier *de Salisch*, den Kolonel *van Ryssel* en den Luitenant-Kolonel Baron van Boetselaar, benevens de Majoors *van Kollen*, *Anderlei* en eenige anderen. De *Baron van Lynden van Blitterswyk*, Kolonel der Ruiterye, en de Baron *Colbe*, Adjudant van den Graave van Konigsek, gevaarlyk gekwetst geworden zynde in den stryd, overleeden aan hunne wonden, te Aath, werwaards zy, na 't gevegt, gebragt waren. De Koning van 1745.

(*a*) *Zie de* Sentent. Deduct. van Regte *en* andere Stukken, de zaak van M. H. Appius betreffende.

1745. van Frankryk, het slagveld, met lyken bezaaid, den volgenden dag, vertoonende aan den Dauphyn, zou, zo men verhaalt, gezeid hebben, *zie hier, Zoon, tot welk een' prys de overwinningen gekogt worden* (*b*).

Doornik en 't Kasteel verlooren.

De nederlaag by Fontenoi baande den weg, tot de verovering van Doornik. 't Beleg dezer Stad werdt zo sterk voortgezet, dat de Bevelhebber *van Dorth*, den drie-entwintigsten van Bloeimaand, haar, by verdrag, opgaf. Hy week met de bezetting naar 't Kasteel, en sloot, ten zelfden tyde, eene wapenschorsing, voor agt dagen, binnen welken, hy aannam, last te haalen van de algemeene Staaten, om het Kasteel op te geeven, of te verdedigen. Men besloot, in den Haage, tot het laatste: waarop het Kasteel, des nagts na den eenendertigsten van Bloeimaand, hevig beschooten en gebombardeerd werdt. De naderingen werden voortgezet, onder 't uitvallen der belegerden, tot op den negentienden van Zomermaand. De breuk in den hoofdwal was toen groot genoeg, om storm te konnen loopen: weshalve, de Bevelhebber besloot, het witte vendel uit te steeken, en de Plaats over te geeven, by verdrag, welk den volgenden dag getekend werdt. De bezetting verbondt zig, tot den eersten van Louwmaand des jaars 1747, niet te zullen dienen, tegen den Koning van Frankryk, noch tegen deszelfs Bondgenooten. Zelfs mogt zy niet aan andere Regementen van den Staat worden ingelyfd; noch

(*b*) R. Rolt Repres. of the late War, *Vol.* III. *p.* 554-568. Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* II. *p.* 238-268. *en* verscheiden' andere verhaalen.

noch eenigen den minsten krygsdienst doen, 1745.
binnen den genoemden tyd (c). En 't was uit
kragte van dit beding, dat het Fransche Hof,
naderhand, oordeelde, dat deeze en dierge-
lyke bezettingen niet onder de hulptroepen,
voor den Koning van Groot-Britanje geschikt,
mogten gebruikt worden: gelyk wy, reeds in
't voorgaande Boek (d), gezien hebben.

III. De Franschen veroveren Gend.

Het Fransche Leger bleef omtrent Doornik leggen, om uit te rusten, tot in 't begin van Hooimaand: terwyl de vereenigde troepen, die op versterking uit Engeland en van elders wagtten, te Lessines aan de Dender lagen, dekkende gantsch Brabant, en het beste gedeelte van Vlaanderen. Doch de Maarschalk van Saxen ondernam, eerlang, zig van de voornaamste Vlaamsche Steden meester te maaken, eer 't hem, door 't vereenigd Leger, belet kon worden. Hy trekt dan, den eersten van Hooimaand, op, aan vyf hoopen, naar den kant van Leuze. Zyn aantogt deedt het vereenigd Leger wyken, over de Dender, naar Geertsbergen, daar 't zig nedersloeg. De Franschen in 't gezigt van 't vereenigd Leger genaderd zynde, vielen 'er eenige ligte schutgevegten voor, tusschen de wederzydsche Partyen: doch men kwam tot geenen slag, houdende de Bondgenooten zig in hun voordeel. De optogt der Franschen tusschen de Schelde en de Dender scheen Oudenaarden en Aath met een beleg te dreigen; doch men hadt, heimelyk, het oog op Gend, daar de mees-

(c) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* II. *p.* 268 - 271.
(d) XIX. *Deel*, *bl.* 526.

1745. meeste mondbehoeften voor 't vereenigd Leger byeen gebragt waren. Des nagts na den agtsten, trokken de Franschen over de Schelde, beneden Oudenaarden. Een hoop Engelschen en Hanoverschen, uit Nienove getrokken naar Gend, raakte handgemeen met de vyandelyke manschap, onder *Du Cayla*, die zig, een uur van Gend, by de Abtdy van Melle, begon neder te slaan; doch werdt, na een hevig gevegt, genoodzaakt, te rug te trekken. De *Graaf van Löwenthall*, des avonds van den tienden, in 't Fransche Leger, voor Gend, gekomen zynde, deedt de Stad, die geenen wederstand bieden kon, inneemen, zonder moeite. 't Kasteel gaf zig, vier dagen laater, over, eer 'er een schoot op gedaan was. De Franschen vonden, te Gend, een' grooten voorraad van mond- en oorlogsbehoeften en kleederen. De verovering van Gend was van te meer gewigt, om dat 'er den Bondgenooten de gemeenschap met Vlaanderen door afgesneeden werdt. Twee Esquadrons Hanoverschen onder den Baron *Molk*, zig hebbende weeten te bergen uit Gend, trokken naar Sluis: doch men wilde hen hier niet inneemen: 't welk, toen 't bekend werdt, eenig misnoegen verwekte aan 't Engelsche Hof (*e*). Molk begaf zig toen naar Oostende (*f*). Voorts, maakte de vyand zig van verscheiden' zwakke Plaatsen in Vlaanderen meester.

Brugge, Deinze, Damme, Brugge onderwierp zig, den negentienden, aan den *Markgraave de Souvré*. Deinze en Dam-

(*e*) Notul. Zeel. 2 *Aug.* 1745. *bl.* 340.
(*f*) R. Rolt Represent. of the late War, *Vol.* III. *p.* 582.

Damme waren, reeds te vooren, ingenomen. 1745.
Aalst werdt, te gelyk met Brugge, overweldigd. Löwenthall, ten zelfden tyde, 't beleg geslaagen hebbende voor Oudenaarden, bemagtigde de Stad, by verdrag, eer hy gereed was, omze te beschieten. De bezetting, ten deele uit Staatsche manschap bestaande, werdt krygsgevangen gehouden. In 't begin van Oogstmaand, werdt het beleg van Dendermonde ondernomen, en zo sterk voortgezet, dat de Plaats, die, volgens 't Verdrag van Barriere, beide Oostenrykscbe en Staatsche bezetting inhadt, zig, den twaalfden, by verdrag, overgaf.

Aalst, Oudenaarden en Dendermonde.

Midlerwyl, was het vereenigd Leger geweeken van de Dender naar Brabant, zig, eerlang, nederslaande agter de Vaart tusschen Brussel en Vilvoorden. De vyand hadt, derhalve, 't veld in Vlaanderen ruim, en bediende zig van de gelegenheid, om nog eenige Plaatsen te veroveren.

Het vereenigd Leger wykt naar Brabant.

Dendermonde was nog belegerd, toen de Graaf van Löwenthall voor Oostende toog. Hy bemagtigde de Stad, tien dagen na 't openen der loopgraaven, op den drie-entwintigsten van Oogstmaand. De Engelsche bezetting bedong den vryen uittogt, met alle krygseere. 't Veroveren van Oostende maakte het overvoeren der Engelsche troepen, die hier plagten ontscheept te worden, moeilyker. Weinige dagen na 't overgaan deezer Stad, tastte Löwenthall Nieuwpoort aan, en werdt 'er, binnen vyf dagen, meester van, op den vyfden van Herfstmaand. De Koning

Oostende en Nieuwpoort verlooren.

1745. van Frankryk was, kort te vooren, naar Parys gekeerd (g).

IV. De Abt de la Ville slaat den Staaten het houden eener Byeenkomst voor.

Groot was de verslaagenheid, die, door 't overgaan van zo veele Steden, veroorzaakt werdt, onder 't gemeen hier te Lande; welk zig, gelyk het gaat, reeds liet diets maaken, dat het niet zonder verraad gebeurde, schoon 't, eeniglyk of voornaamlyk, aan den ongelukkigen uitslag van 't gevegt by Fontenoi te wyten was. De Abt de la Ville, zig willende bedienen van de gelegenheid des tyds, sloeg, slegts vier dagen na 't overgaan van Nieuwpoort, ter algemeene Staatsvergaderinge, het houden eener Byeenkomst voor, als het bekwaamste middel, om een einde te zien van den Oorlog. De Staaten namen aan, op deezen voorslag, te raadpleegen met hunne Bondgenooten (h): doch daar verliep nog een geruime tyd, eer 'er op beslooten werdt. Vroeg in 't voorjaar, hadt de Ottomannische Porte, zo vermoed werdt, door bewerking van Frankryk, haare bemiddeling Groot-Britanje en den Staaten voorgeslaagen. Doch men toonde, zo wel hier als te Londen, kleine genegenheid, om zulk een' voorslag te omhelzen (i).

Aath veroverd door de Franschen.

Men hieldt, na 't vertrek des Konings van Frankryk uit Vlaanderen, den veldtogt in de Nederlanden voor geëindigd; doch men bedroog zig. De Maarschalk van Saxen zondt op

(g) R. Rolt Represent of the late War, *Vol.* III, *p.* 582—586. Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* II. *p.* 282—299, *en* andere Verhaalen.

(h) Secr. Resol. Gener. 9 *Sept.* 1745. *Zie de Memorie gelyk in de* Europ. Merc. *July — Dec.* 1745. *bl.* 201.

(i) *Voiez* Rousset Recueil, *Tom.* XX. *p.* 6, 162. *and* Rolt *Vol.* III. *p.* 520.

op 't einde van Herfstmaand, den *Graaf van Clermont Gallerande*, met een deel des Franschen Legers, af, om Aath aan te tasten. Tusschen den tweeden en derden van Wynmaand, werden de loopgraaven geopend. De *Graaf van Wurmbrand*, die binnen de Vesting geboodt, deedt onophoudelyk schieten op den vyand. Ook naderde de Hertog van Kumberland, met een gedeelte van 't vereenigd Leger, tot by Halle, als ware hy van zins geweest, het beleg op te slaan. Doch hy veranderde, eerlang, van gedagten, en keerde naar de Legerstede tusschen Brussel en Vilvoorden te rug. 't Beleg van Aath werdt zo sterk voortgezet, en de Stad zo hevig beschooten, dat zy, des nagts tusschen den zevenden en agtsten, in den brand raakte: 't welk zulk eene ontsteltenis veroorzaakte, dat de Bevelhebber, terstond, verzogt, in besprek te komen. De bezetting bedong, by den uittogt, de gewoonlyke krygseer, twee stukken geschuts, en een mortier. Aath was de laatste Stad, tusschen de Dender en de Zee, die in de magt der Koninginne van Hongarye geweest was. De veldtogt in de Nederlanden werdt, met het veroveren deezer Plaatse, beslooten (*k*). De opstand in Schotland noodzaakte den Koning van Groot-Britanje, alle de Engelsche troepen, tegen 't einde des jaars, naar huis te ontbieden. De Staaten vonden zig verpligt, om 'er, gelyk wy boven (*l*) zagen, zesduizend man by te voegen. Hierdoor werdt het vereenigd Leger, 1745.

(*k*) R. Rolt *Vol.* III. *p.* 526. Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* II. *p.* 299 *&* *suiv.*

(*l*) XIX. *Deel*; *bl.* 526.

1745. ger, welk veel geleeden hadt, in 't gevegt by Fontenoi, nog meer verzwakt. Men was, derhalve, hier te Lande, in merkelyke bekommering, voor den uitslag van den aanstaanden veldtogt.

Schans aan de Nieuwersluis hersteld.

De Staaten van Holland zelven, bedagt op de beveiliging van hun Gewest, waren te raade geworden, de geslegtte Schans aan de Nieuwer-sluis in de Vegt, van nieuws, te sterken, en te bezetten. Doch alzo een gedeelte deezer Schanse gelegd moest worden aan de westzyde dier Riviere, en dus op den bodem der Provincie van Utrecht, moesten zy, deswege, eerst overeenkomen met de Staaten van dit Gewest, gelyk zy, op den agttienden van Wintermaand, deeden, onder anderen toestaande, dat de Bevelhebber dier schanse ook aan die van Utrecht zou moeten zweeren, dat hy de *politike* bevelen van dit Gewest, binnen de Schans, zou doen naarkomen. De Schans werdt, sedert, voltrokken; doch, omtrent het afleggen van den eed aan de Staaten van Utrecht, kwam, na de aanstelling eens Stadhouders in 't jaar 1747, eenige verandering (*m*).

V. Brussel verlooren.

De bekommering hier te Lande vermeerderde, na 't verlies van Brussel, welk, in 't holst van den Winter, veroverd werdt, door de Franschen. Het vereenigd Leger hadt, in deeze Stad, te Vilvoorden, en in de Schanssen langs de Vaart, tusschen Vilvoorden en Brussel, de Winterkwartieren betrokken. Te Brussel, was een groote voorraad van mond- en

(*m*) Resol. Holl. 4 *Sept.* 1745. *bl.* 795. 20 *Jan.* 1746. *bl.* 50. 1 *Oct.* 21 *Nov.* 1749. *bl.* 824, 1074.

en oorlogsbehoeften byeen gebragt. De Maarschalk van Saxen, hiervan onderrigt, ondernam de Stad, op 't onverhoedst, van alle kanten, in te sluiten, op den dertigsten van Louwmaand. De loopgraaven werden geopend, op den zevenden van Sprokkelmaand. De Stad werdt, eerlang, zo hevig aangetast, dat zy zig, op den twintigsten, by verdrag, overgaf, volgens welk, de Oostenrykſche, Engelſche en Staatſche manſchap, die zig in dezelve bevondt, krygsgevangen blyven moest; bedingende zy alleenlyk naar de minst afgelegen' Plaatsen gevoerd te worden. De Sekretaris van den Resident der Staaten den Heere *van Kinſchot* kreeg verlof, om, met de bedienden, goederen en papieren van den Resident, te vertrekken, werwaards hy wilde. De Maarschalk van Saxen vorderde eene brandſchatting van twee millioenen van de Stad, die aan 't Krygsvolk werden uitgedeeld. 't Geheim, waarmede deeze aanslag belegd geweest was, hadt veel toegebragt, om dien te doen gelukken. De bezetting van Brussel werdt op tien- of twaalfduizend man begroot (*n*): en 't werdt den Bondgenooten, in 't algemeen, voor eenen merkelyken misslag aangerekend, dat zy zo veel volks en voorraads, in zulk eene kwalyk versterkte Stad, byeen gebragt hadden. Nivelle, welks bezetting, door de wakkerheid van den Staatſchen Major *May*, gelukkiglyk, werdt gebergd (*o*), werdt, ook in Sprokkelmaand, ingenomen door de Franſchen. 1746.

't Her-

(*n*) R. ROLT *Vol.* IV. *p.* 527. Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 59-84.

(*o*) Notul. Zeel. 28 *Maart*, 1746. *bl.* 142.

1746.

Inzigten van 't Fransche Hof op 't stuk des oorlogs.

't Herstellen der Vrede in Duitschland, op 't einde des voorleeden jaars, noodzaakte den Koning van Frankryk de wapenen tegen de Koninginne van Hongarye te voeren, in de Nederlanden en in Italie. Hy zogt, van 't begin des oorlogs af, vrede te houden met het Duitsche Ryk, en deedt zulks, nog in den aanvang deezes jaars, verklaaren, op den Ryksdag te Frankfort. De Keizerin-Koningin zogt, daarentegen, de Vorsten en Stenden des Ryks te beweegen, om met Frankryk te breeken. Doch men was, in 't Ryk, wars van den oorlog. Ook hadt Frankryk eene nieuwe reden gekreegen, om zyne wapenen uit Duitschland te houden, sedert het sluiten van 't Verdrag van Dresden, tusschen de Koningin van Hongarye en den Koning van Pruissen, alzo de laatste zig, by het zelve, verbonden hadt, om de eerste, in haare bezittingen in Duitschland, te handhaaven (p). Italie en de Nederlanden stonden dan, voortaan, het groot tooneel des oorlogs te worden.

VI. Frankryk biedt den Staaten wederom een Verdrag van onzydigheid aan.

Het Fransche Hof, 't zy dat het, gelyk sommigen vermoedden, voorhadt, de Bondgenooten op te houden, en slap te maaken; 't zy dat het, inderdaad, 's Konings wapenen voornaamlyk dagt te voeren in Italie, boodt den algemeenen Staaten, in 't begin deezes jaars, wederom een Verdrag van Onzydigheid aan. De Ambassadeur van Hoey gaf zig veel moeite, om hun deezen voorslag smaaakelyk te maaken. En 't ontbrak, onder de Leden der hooge Regeeringe, niet aan zulken, die oordeelden, dat het

(p) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 84-94.

het belang van den Staat vorderde, dat men, eindelyk, zulk een Verdrag aanging. Zy merkten aan „ dat de Bondgenooten den last des „ oorlogs in de Oostenrykſche Nederlanden „ te zeer lieten aankomen op de Staaten; dat „ Groot-Britanje zelf, in 't voorleeden jaar, „ veel minder volks geleverd hadt, dan het „ verpligt was te leveren; dat de opſtand in „ Schotland den Koning genoodzaakt hadt, „ het Engelſch krygsvolk, welk nog naar de „ Nederlanden gezonden was, van daar te „ rug te ontbieden, en dat het, veelligt, dit „ gantſche jaar, of langer, gebruikt zou moeten worden, om den opſtand in 't Ryk te „ dempen." Men voegde hierby, heimelyk, nog andere redenen, die op de behoudenis van den tegenwoordigen vorm der Regeeringe zagen. Doch de meeſten verſtonden, dat men 't Verdrag van onzydigheid behoorde af te wyzen. „ De herſtelling der Vrede in „ Duitſchland zou, huns oordeels, de Keizerin Koningin van Hongarye de handen „ ruim laaten, om haare krygsmagt in de „ Nederlanden, merkelyk, te verſterken. „ Ook was 't te verwagten, dat de opſtand „ in Schotland ſpoedig gedempt zou zyn; „ waarna de Koning van Groot-Britanje de „ troepen, die derwaards gevoerd waren, „ wederom zou konnen zenden naar de Nederlanden; behalve, dat men, volgens de „ Overeenkomſten, met de Keurvorſten van „ Keulen en Beijeren geſlooten, zig zou konnen bedienen van derzelver hulptroepen, „ om het Leger der Bondgenooten te verſterken." En deeze en andere redenen bragten 1746.

1746. ten te wege, dat de aanbieding van een Verdrag van Onzydigheid, door Frankryk gedaan, niet aangenomen werdt, by de Staaten: waartoe ook veel hielpen de poogingen der Hoven van Weenen en Londen, die belang hadden, om de Staaten langs hoe dieper in te wikkelen in den oorlog.

Misnoegen aan 't Fransche Hof, wegens drie Fransche Oostindische schepen, te Batavia opgebragt.

Midlerwyl, nam de verwydering tusschen Frankryk en deezen Staat toe, hand over hand. By het misnoegen, welk aan het Fransche Hof opgevat was, over het kragtdaadiglyk ondersteunen der Koninginne van Hongarye, en over het gebruiken van sommige bezettingen der overgegaane Barriere-plaatsen, was ook gekomen het misnoegen, over het herwaards zenden van twee Fransche Oostindische Schepen, van de drie, die, in 't begin des voorleeden jaars, door de Engelschen genomen, te Batavia opgebragt, en met de laadingen aan den algemeenen Landvoogd van Nederlandsch Indie, den Baron van Imhoff, verkogt waren, die dezelven herwaards gezonden hadt. De Abt de la Ville hadtze, terstond, te rug geëischt, in Wynmaand daaraan, zig beroepende op het elfde punt van het Verdrag van Koophandel des jaars 1739, waar by het ontvangen van pryzen, die op eene van beide de Mogendheden veroverd waren, in de havens der andere Mogendheid, voor ongeoorlofd verklaard werdt (q). 't Gedrag van den Heere van Imhoff werdt te vreemder gevonden, om

(q) R. Rolt *Vol.* III. *p.* 431. *Vol.* IV. *p.* 452. Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 110. *Zie ook* Europ. Merc. *Jan.*—*Juny* 1745. *bl.* 84.

1746.

om dat men een' Franschen Kaaper, die een' Engelschen prys in Zeeland hadt opgebragt, genoodzaakt hadt, dien te slaaken (*r*). Ondertusschen, verliep 'er een geruime tyd, eer men, hier te Lande, overeenkwame met de Fransche Oostindische Maatschappye wegens de herlevering der drie Schepen (*s*). En terwyl dit draalde, benam de Koning van Frankryk, by eene Akte van den eenendertigsten van Wintermaand laatstleeden, den ingezetenen van den Staat de voordeelen in den Koophandel, die hun, by het Verdrag van den jaare 1739, waren toegestaan: 't welk niet nalaaten kon, de Hollandsche, Zeeuwsche en Friesche Scheepvaart zeer te drukken.

'tVerdrag van Koophandel van 't jaar 1739 ingetrokken.

Om verdere verwydering met Frankryk te voorkomen, de gekrenkte vriendschap te herstellen, en te gelyk te beproeven of men, aan 't Fransche Hof, ook met nut zou konnen arbeiden tot eene algemeene Bevrediging, werdt, eerst by Holland (*t*), en daarna ter algemeene Staatsvergaderinge, beslooten, een gevolmagtigd Staatsdienaar derwaards te zenden, en daartoe wederom den Graaf van Wassenaer, Heer van Twikkelo, te verkiezen (*u*), die ook een Geloofsbrief als buitengewoonen Ambassadeur mede kreeg, om zig daarvan, naar welgevallen, te konnen bedienen (*v*). Hy vertrok den tienden van Sprokkelmaand uit den Haage,

De Graaf van Wassenaer wordt wederom naar Frankryk gezonden.

(*r*) Notul. Zeel. 21 *Dec.* 1744 *bl.* 473. 25 *Jan.* 1745. *bl.* 37.

(*s*) Resol. Holl. 16 *Dec.* 1745. *bl.* 1024. Notul. Zeel. 11 *Oct.* 14 *Dec.* 1745. *bl.* 449, 450, 567. 14 *Jan* 21 *Juny* 1746. *bl.* 46, 358.

(*t*) Secr. Resol. Holl. 22 *Jan.* 1746. X. *Deel*, *bl.* 498. Resol. Holl. 26 *Jan.* 9 *Febr.* 1746. *bl.* 58, 86.

(*u*) Secr. Resol. Holl. 1 *Febr.* 1746. X. *Deel*, *bl.* 518.

(*v*) Resol. Gener. *Sabb.* 5 *Febr.* 1746.

1746. ge, en kwam den twintigsten te Parys: en na dat hy, den zevenentwintigsten, gehoor by den Koning gehad hadt, tradt hy, terstond, met den *Markgraave d'Argenson* en andere Staatsdienaars in onderhandeling. Hy vondt deezen en den Koning zelven in 't algemeen zeer geneigd tot vrede. 't Scheen, dat 'er, met vrugt, iet te handelen zou zyn aan 't Fransche Hof.

De tweede Griffier Gilles wordt hem toegevoegd.

Doch alzo deeze handeling ten uiterste geheim blyven moest, en ondertusschen van het hoogste gewigt stondt te worden, vonden de Staaten, in 't begin van Grasmaand, geraaden, de Heere van Wassenaer, die zulks reeds voor zyn vertrek verzogt hadt, eenen tweeden Staatsdienaar toe te voegen, met wien hy zou konnen *raadpleegen en overleg maaken.* En hiertoe werdt de tweede Griffier der algemeene Staaten, de Heer Jakob Gilles, benoemd (w), die den agttienden der gemelde maand reeds te Parys was. 't Vertrek des Konings naar het Leger noodzaakte de Gezanten, eerlang, het Hof te volgen. Zy begaven zig eerst naar Brussel; toen naar Mechelen, naar Antwerpen, en eindelyk, na dat de Koning het Leger verlaaten hadt, de een na den anderen wederom naar Parys.

Uitwerkingen deezer bezendinge.

Op alle deeze plaatsen, handelden zy, voornaamlyk, met den Heere d'Argenson en met den Abt de la Ville, die uit Holland te rug gekeerd was, en bragten, onder anderen, te wege ,, dat het slegten der veroverde sterke Plaat-
,, sen in de Nederlanden, waarmede de Fran-
,, schen een begin gemaakt hadden, vooreerst,
,, ge-

(w) Secr. Resol. Holl. 5 *April*, 1746. X. *Deel*, *bl.* 570. Resol. Gener. *Sabb.* 9 *April* 1746.

UNICO WILLEM,
GRAAVE EN BAANDERHEER VAN EN TOT WASSENAER,
Heere van Obdam, Twickel enz.
Ridder van de Duitſche Orde en Coadjutor
der Balye tot Utrecht enz.

A. Schouman del. 1749 *J. Houbraken fec.*

Is. Tirion excud.

„ gestaakt, en de Fransche wapenen, geduurende den gantschen veldtogt, niet gebragt werden op den bodem van den Staat." 1746.

Doch 't werk der algemeene bevrediging, het groot oogmerk deezer bezendinge, vorderde luttel. De Staaten beoogden, in deeze handeling, eerst het meeste voordeel van hun Gemeenebest, en daarna, dat van hunne Bondgenooten, byzonderlyk van Groot-Britanje, met welk Ryk zy thans ten naauwsten verbonden waren. Frankryk hadt eene algemeene Byeenkomst voorgeslaagen, tot bevordering der Vrede (x). Doch men verstondt, in den Haage, dat zulk eene Byeenkomst vrugteloos zyn zou, zo niet vooraf eenige punten werden vastgesteld, die ten grondslag der handelinge op de Byeenkomst konden strekken. De meeste gesprekken der Heeren van Wassenaer en Gilles met de Fransche Staatsdienaars liepen over deeze punten; en men gaf van alles kennis ter plaatse daar 't behoorde, en in 't byzonder ook aan de Staatsdienaars van Groot-Britanje, voor welken niets verborgen bleef. De algemeene grondslag der handelinge was, dat Frankryk, gelyk het dikwils verklaard hadt, niets voor zig zelf begeerde. Op deezen grondslag, beoogde men dan, met opzigt op het belang van den Staat, te bedingen ", dat de „ Voorige Verdragen, met naame die van „ Utrecht en van den jaare 1717, vernieuwd „ en bevestigd; het Verdrag van Koophandel „ van den jaare 1739 hersteld, en alle verooverde Plaatsen in de Oostenrykschen Neder- „ lan-

Oogmerk der Staaten in de handelingover eene algemeene Vrede.

(x) *Zie* hier voor, *bl.* 14.

1746. „ landen te rug gegeven werden: ook, „ dat „ Spanje verklaarde, de Scheepvaart van den „ Staat op de Westindien te zullen laaten on„ gestoord, volgens de oude Verdragen;" welke verklaaring men noodig oordeelde, om dat de Markgraaf de Castellar, in 't jaar 1731, verklaard hadt, dat dit Ryk zig van de Verdragen ontslaagen hieldt (y), 't welk nog nooit uitdrukkelyk herroepen was. Ten opzigte van Groot-Britanje, zogt men te bedingen „ vernieuwing „ der Verdragen; het slegten van Duinkerken „ op den voet derzelven; afstand van de be„ vordering der belangen des Pretendents en „ zyner nakomelingschap; herstelling der „ Scheepvaart en des Koophandels als voor „ den oorlog, en bevordering der Vrede met „ Spanje op den voet van de Utrechtsche, „ en van de overeenkomst op het Pardo van „ den jaare 1739, vermeerderd met eene ver„ klaaring omtrent den Pretendent, overeen„ komstig met die van Frankryk." Voor het Weener Hof wilde men vorderen „ vernieu„ wing der belofte van handhaavinge der Prag„ matike Sanctie; vernieuwing van het Ver„ drag van den jaare 1738; wedergeeving van „ al het veroverde in den tegenwoordigen oor„ log, en erkentenis van den Keizer: alles zo „ wel door Spanje, als door Frankryk." Eindelyk, zogt men, met betrekking tot Italie, te bedingen „ dat de Koning van Sardinie en „ de Hertog van Modena in derzelver Staa„ ten hersteld werden, en dat Genua in de „ Vrede begreepen werdt."

Doch

(y) *Zie XIX. Deel, bl. 44.*

Doch onder 't verhandelen deezer punten, merkten de Fransche Staatsdienaars aan, dat men veel eischte van Frankryk, zonder Frankryk iet aan te bieden. Zy vorderden dan, van hunne zyde, Kaap Breton te rug. Zy deeden nog eenige andere eischen. Doch zy beloofden, Oostenrykseh Vlaanderen en 't gene zy van Brabant bemagtigd hadden, benevens der Staaten Barriere, te zullen te rug geeven. Ook zou het verdrag van Koophandel, met de Staaten, in 't jaar 1739, gemaakt, volkomenlyk worden hersteld. Doch alles bleef nog maar by onderlinge gesprekken, zonder dat 'er iets naar behooren bepaald veel min getekend werdt.

1746.

Wat de Franschen vorderen? Wat zy toegeeven?

Omtrent het midden van Bloeimaand, hadt men 't egter, te Brussel, zo ver gebragt, dat de Franschen toegaven „ Duinkerken, van den „ Land- en Zeekant beide, te zullen stellen in „ den staat, waarin het voor 't jaar 1740 geweest „ was, en volgens de verdragen van de jaaren „ 1713 en 1717 zyn moest. Ook zouden zy „ den Pretendent noch zyne nakomelingschap „ niet ondersteunen, en by Spanje uitwerken, „ dat de Vaart naar de Westindien, die volgens „ de verdragen vrystondt, voortaan onbelemmerd bleeve." Doch omtrent eenige andere punten, was de handeling nog niet geslaagd naar genoegen. De Franschen drongen, ondertusschen, sterk op het voortzetten der handelinge, tot zo verre zelfs, dat zy dreigden met het slegten der veroverde Plaatsen, byzonderlyk van Ypereń, te zullen voortvaaren, zo men geen meer yver toonde om te sluiten. Doch de Staatsche Gevolmagtigden hielden hun voor,

Staat der handelinge in Bloeimaand.

1746. dat zulks de handeling agteruit zetten zou, vooral zo hierby kwame, gelyk men in den Haage vreesde, dat de Franschen hunne wapenen voerden op Staatschen bodem; also daaruit veranderingen te wagten waren, waardoor de handeling den Staatschen onttrokken stondt te worden. En 't schynt, dat deeze aanmerkingen vry wat indruks maakten op de Franschen, die sedert te kennen gaven, dat de slegting van Yperen agterblyven zou.

De Markgraaf de Puisieux komt heimelyk in den Haage.

Kort hierna, kreeg men, aan 't Fransche Hof, tyding, dat de Graaf van Harrington, in 't Parlement van Engeland, eene redevoering gedaan hadt, waaruit klaarlyk bleek, dat men aldaar kennis hadt van 't gene, door de Staatschen, met Frankryk, gehandeld werdt, en dat men 'er in bewilligde. Hieraan hadden de Franschen, tot nu toe, naar 't scheen, getwyfeld. En nu hun deeze twyfeling benomen werdt, scheenen ze meer vertrouwen te hebben van den goeden uitslag der handelinge. De Koning vondt zelfs goed, den *Markgraaf de Puisieux*, onder dekfel van, met den Professor *Albinus* en anderen, over eene borstkwaale, te willen raadpleegen, af te zenden naar den Haage, om met den Raadpensionaris en eenige anderen Leden der Regeeringe, aan welken 't geheim der handelinge betrouwd was, te spreeken over de beste middelen, om het werk tot een goed en spoedig einde te brengen.

Men besluit eene Byeenkomst te houden, van Fransche, En-

Hy deedt deeze reis in Zomermaand. En 't gevolg der zelve was, dat het Engelsche Hof eerst, en daarna ook het Fransche gebragt werden tot een besluit, om eene byeenkomst te houden van de Staatsdienaars der drie Mogendheden; waarin men de

voor-

voorwaarden der algemeene Vrede regelen, en zelfs daaromtrent tot een besluit komen zou, ingevalle men bevondt, dat 'er de Bondgenooten ook redelyke voldoeninge in kreegen. De Engelschen gaven niet donkerlyk te verstaan, dat zy de handeling den Staatschen alleen niet langer toevertrouwden, en bedugt waren, dat dezelven zig mogten laaten overhaalen tot een afzonderlyk verdrag. Hierdoor schoenen zy bewoogen geworden te zyn, om eenen Staatsdienaar te magtigen tot de handelinge. De Franschen helgden tot handeling met de Engelschen, sedert dat zy eenige hoop gekreegen hadden, dat het Engelsche Hof de Vrede zogt: en de Staatschen, geene volmagt van de Engelschen hebbende, om iet uit derzelver naam te sluiten, zagen 't gaarne, dat zy zig nader moeiden met de handelinge. Ondertusschen rees 'er, by de Staatschen, nu en dan, eenige twyfeling, of de Engelschen de Vrede wel ernstelyk begeerden. Zy hadden, tot hiertoe, alleenlyk zwaarigheden gemaakt tegen de ontwerpen van Vrede, welken men hun voorgehouden hadt, zonder zelven iet klaarlyk te vorderen. En zo dra men overeengekomen was, om eene byeenkomst te houden tusschen de Staatsdienaars der drie Mogendheden, spraken zy van hiervan kennis te willen geeven aan de Hoven van Weenen en Turin: 't welk niet nalaaten kon de handeling moeijelyker te maaken. Evenwel hadt de voorgenomen byeenkomst voortgang. De Stad Breda werdt benoemd tot het houden van dezelve (z). Wy zullen, in 't vervolg, zien, wat aldaar gehandeld werdt. Onder-

1746. Engelsche en Staatsche Gevolmagtigden.

(z) Uit egte Stukken en Bescheiden.

1746. dertusschen, was de Veldtogt in de Nederlanden, voorspoediglyk geopend en voortgezet door de Franschen. Wy moeten 'er kortelyk verslag van doen, eer wy 't verhaal der Vredehandelinge vervolgen.

VII. De Veldtogt in de Nederlanden wordt geopend.

De Maarschalk van Saxen, na 't veroveren van Brussel, vertrokken zynde naar Frankryk, om de beweegingen van den aanstaanden Veldtogt te regelen, kwam, in Grasmaand, in Braband te rug. Met den aanvang van Bloeimaand, deedt hy 't Leger te velde trekken, gedeeltelyk onder Dendermonde, gedeeltelyk omtrent Brussel. Ook hadt de *Graaf d'Estrées* last, om eenige troepen uit het Leger des Prinsen van Conti te verzamelen omtrent Maubeuge, en Bergen in Henegouwen, Charleroi en Namen te dreigen met een beleg. Het vereenigd Leger, waarover de Vorst van Waldek nu 't opperbevel voerde, hadt zig, agter de Dyle, tusschen Mechelen en Leuven, nedergeslaagen, om de zwakke Steden van Brabant te dekken. In Grasmaand, hadt men zig meester gemaakt van Vilvoorden, by welke gelegenheid, de jonge Graaf van Rechteren omgekomen was. Doch de optogt des Graaven van Löwenthall naar Leuven, met een aanzienlyken hoop volks, deedt het vereenigd Leger, welk gevaar liep van ingeslooten te worden, opbreeken van agter de Dyle, en over de Neethe trekken, om en door Antwerpen, naar de grenzen der Baronye van Breda, alwaar het zig begroef. Leuven en Mechelen werden toen ingenomen, door de Franschen. De Bondgenooten hadden nog eenige Schansen, langs de Dyle, en de Neethe, ingehouden, om den voorttogt der Franschen

De Franschen bemagtigen Antwerpen en gantsch

to

te sluiten; doch zy werden haast overweldigd. Lier, Heerentals en Aarschot, niet te houden zynde, werden toen, terstond, van hunne bezettingen verlaaten, en door de Franschen ingenomen. De Stad Antwerpen zelve opende de poorten voor den naderenden vyand: doch 't Kasteel, welk met zestienhonderd man bezet gelaaten was, stondt een beleg door van eenige dagen, en gaf zig, op den eersten van Zomermaand, over, by verdrag, volgens welk, de bezetting, die alleen uit Oostenryksche manschap bestondt, met twee stukken kanon en een mortier, uittrok naar 't vereenigd Leger. De sterkte S. Maria, ter linker zyde van de Schelde, tegen over S. Filips gelegen, werdt te gelyk met het Kasteel van Antwerpen, opgegeven aan de Franschen; die zig, na 't veroveren van Antwerpen, van gantsch Oostenryksch Brabant meester zagen (*a*). Men lei, vervolgens, in beraad, om 't vereenigd Leger, welk op de Bredasche Heide lag, en merkelyk zwakker was dan dat der Franschen, aan te tasten: doch 't werdt ondienstig geoordeeld; zo om dat de Bondgenooten vast begraaven lagen, agter eene versterkte Linie, die hier, in 't jaar 1702, opgeworpen was, als om dat zy geduurig toevoer van volk en voorraad konden krygen uit Holland, terwyl de schraale heide voor 't Fransche Leger niets uitleveren kon (*b*).

1746. Oostenryksch Brabant.

Terstond hierna, werdt het beleg van Bergen in Henegouwen ondernomen: waartoe een aanzienlyk gedeelte van het Leger, welk in Brabant lag, gebruikt werdt. De Prins van Con-

Zy veroveren Bergen en Henegouwen, en

(*a*) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 150 & *suiv.* R. Rolt *Vol.* IV. 269. 270.
(*b*) Memoir. *Tom.* III. *P.* I. *p.* 157.

1746. Conti, die 't bevel voerde over dit beleg, kwam den zevenden van *Zomermaand*, reeds voor de Stad: doch de aanhoudende regen hinderde de belegeraars in hunnen arbeid, meer dan veertien dagen agter een. De loopgraaven werden niet geopend, voor den vierentwintigsten: doch 't beleg werdt, van toen af, zo sterk voortgezet, dat de Stad zig, den elfden van Hooimaand, by verdrag, opgeeven moest. De bezetting, gedeeltelyk uit Oostenrykfche, gedeeltelyk uit Staatsche manschap bestaande, moest zig krygsgevangen geeven. De laatste, over welke de Prins van Hessen-Philipsthall 't bevel gehad hadt, werdt heel naar Frankryk gevoerd. S. Guislain, welk driehonderd Oostenrykschen inhadt, moest zig, den drie-entwintigsten, op gelyke voorwaarden, overgeeven (*c*). Terwyl 't beleg van Bergen duurde, was de *Graaf van Palfi*, met een Leger Oostenrykschen, uit Duitschland, opgetrokken naar de Nederlanden, om zig met de troepen onder den Vorst van Waldek te vereenigen. Palfi toog, met zyn Leger, naar en over de Maaze, werwaards de Vorst van Waldek, insgelyks, optrok, zonder dat het hem, door het overschot des Franschen heirs, kon belet worden. De Legers vereenigden zig op de heide den Donderslag, tusschen Hasselt en Brey, in Luikerland. Prins Karel van Lotharingen, van Weenen herwaards gekomen, stelde zig, eerlang, aan het hoofd der Vereenigde troepen, en sloeg zig neder langs de Demer,

S. Guislain.

Prins Karel van Lotharingen

(*c*) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 158-170, 172.

mer, eenige ligt gewapende manschap afzendende, om de kleine Geete te bezetten, en den overtogt der Franschen over deezen stroom te sluiten. De vyand hadt, midlerwyl, 't beleg geslaagen voor Charleroi: 't welk Prins Karel bewoog, over de Demer, hooger op te trekken, naar den kant van Hannuye, met oogmerk om zig meester te maaken van een' post, *de vyf Sterren* genaamd, die zeer gelegen was tot dekking van 't beleg van Charleroi; waarom de Maarschalk van Saxen dien ingenomen hadt, kort voor de aankomst van het Leger onder Prinse Karel. Charleroi gaf zig, ondertusschen, vier dagen na 't openen der loopgraaven, over, in 't begin van Oogstmaand, by verdrag, volgens welk de bezetting krygsgevangen bleef, en eerlang naar Valenchyn en Kameryk gevoerd werdt. De Oostenrykschen, onder den Generaal *Trips*, hadden, op den eersten, eenen hevigen aanval gedaan op de post aan de vyf Sterren: doch zy waren, met verlies, afgeslaagen. Na 't overgaan van Charleroi, trok Prins Karel over de Mehaigne, om Namen te dekken; welke Stad nu gedreigd werdt met een beleg (*d*).

1746. stelt zig aan 't hoofd van 't Vereenigd Leger.

Charleroi verlooren.

De wederzydsche Legers deeden, sedert, hun best, om elkanderen den toevoer af te snyden. De Franschen, die by Welhain lagen, ontvingen den hunnen van Brussel en Leuven. De Bondgenooten, die zig, eerlang, by Mazy nederfloegen, kreegen hunnen voorraad van Huy aan de Maaze. En de Partyen, die men, van

De Franschen belegeren Namen.

(*d*) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. I. p. 171-176.

1746. van wederzyde, uitzondt, belemmerden elkanderen den aanvoer, dikwils. Het Vereenigd Leger, sedert, over de Maaze getrokken, tot beter bescherming van Namen, werdt, na dat de vyand, op den twee-entwintigsten van Oogstmaand, Huy bezet, en zig van de hoogte van Sart, aan de overzyde der Maaze boven Huy, meester gemaakt hadt, genoodzaakt te rug te keeren over den stroom, waardoor Namen, eene der sterkste Barriere-Steden, en de eenigste in de Nederlanden, tusschen de Maaze en de Zee, die nog in de magt der Keizerinne Koninginne was, geheellyk, bloot gesteld werdt voor eene belegering. Ook liep het slegts aan, tot den vyfden van Herfstmaand, toen de Stad, rondsomme, ingeslooten werdt, door den Graave van Clermont. De bezetting, uit Oostenrykscche en Staatsche manschap bestaande, stondt onder bevel van den Luitenant-Generaal *Crommelin*. De loopgraaven werden geopend, tusschen den twaalfden en dertienden. En op den negentienden, werdt de Stad opgegeven by verdrag, volgens welk de bezetting week in 't Kasteel, welk, terstond daarna, aangetast werdt. Het verdedigde zig slegts zes dagen. De Bevelhebber, geen ontzet te gemoet ziende, na dat het vereenigd Leger over de Maaze geweeken was, besloot ook het Kasteel op te geeven by verdrag van den dertigsten, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef (*e*). Met het veroveren van Namen, waren de Staaten alle Barriere Plaatsen

De Stad geeft zig over. 't Kasteel wordt aangetast, en veroverd.

(*e*) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 1-9 *en* andere Verhaalen.

sen kwyt: 't verkrygen van welken hun, in eenen twaalfjaarigen oorlog, veel volks en geweldige schatten gekost hadt. Sommigen, veelligt om zig te beter in dit verlies te troosten, beweerden, ten deezen tyde, dat men de Barriere-Plaatsen, die veel onderhouds vereischten en kleinen dienst deeden, wel missen kon, en zig, met zyne oude Barriere, langs de Maaze, beschermen, tegen vyandelyke aanvallen. Doch anderen verstonden, dat de Barriere genoeg dienst deedt, als zy de vyandelyke wapenen, eenen geruimen tyd, verre van de grenzen hieldt, binnen welken tyd, men, zonder den last des oorlogs van naby te draagen te hebben, gemeenlyk gelegenheid hadt, om zig met Bondgenootschappen te sterken, en, zo 't krygsgeluk al niet mede loopen mogt, door middel derzelven, eene veilige en eerlyke Vrede te bedingen. 1746.

VIII. Slag by Raucoux, niet verre van Luik.

Het Vereenigd Leger was, na 't overgaan van Namen, langs de Maaze, getrokken, tot digt onder Luik, daar 't zig nedersloeg, hebbende den Stroom van agteren, en den regter vleugel naar Hautain, den linker naar Grace uitgestrekt. Men hadt zig hier gelegerd, om te beletten, dat Luik niet ingenomen werdt door den vyand, schoon de gelegenheid der Plaatse gantsch niet voordeelig was. Het middelste gedeelte des Legers werdt doorsneeden van twee groote beeken, die, by Milmont, ineen liepen, en alleen eenen engen doortogt open lieten, door welken, de eene helft van het Leger gemeenschap hebben kon met de andere. De Maarschalk van Saxen, hiervan onderregt, sloeg, den tienden van Wynmaand,

 op

1746. op weg, om de Bondgenooten aan te tasten, en legerde zig, in de vlakte, tusschen twee gemeene wegen, die van Tongeren en van S. Truyen naar Luik leiden. Het Vereenigd Leger bleef leggen, tot drie uuren na den middag, en trok toen uit de Legerstede, zig stellende in slagorde, tegen over den vyand. Beide de Legers bleeven, den gantschen nagt, onder de wapenen. De Franschen, des anderendaags 's morgens, ten agt uuren, zynde opgetrokken, kwamen, tegen elven, onder 't bereik van 't geschut der Bondgenooten, welk terstond, op hen los brandde. 't Schieten duurde tot over den middag, wanneer de aanval begon van de Fransche zyde. De Oostenrykschen, onder den Generaal Bathiani, en eenige Hanoverschen maakten den regter vleugel van 't Vereenigd Leger uit, en stonden naar den kant van Hautain. In 't midden, stonden de Engelschen, die, na 't dempen van den opstand in Schotland, wederom herwaards gekomen waren, de Hanoverschen en Hessischen, een gedeelte van welken de Dorpen Varoux en Raucoux hielp verdedigen. De linker vleugel bestondt uit Staatsche manschap, die zig, ter regter zyde, tot even agter het Dorp Raucoux, uitstrekte. Het middelste gedeelte en de linker vleugel werden eerst en hevigst aangevallen, terwyl de Oostenrykschen, door een gedeelte des Franschen Legers, welk hunne beweegingen gade sloeg, belet werden, deel te neemen in 't gevegt. De Staatsche Ruitery kweet zig wakkerlyk, volgens 't getuigenis der vyanden zelven. Ook werden de vyandelyke aanvallen, door alle de troepen, die

die deel aan den stryd hadden, moedigly, 1746. afgeslaagen. Doch na dat de Maarschalk van Saxen last gegeven hadt, om de Dorpen Varoux en Raucoux, daar de Staatschen zig versterkt hadden, aan te tasten, begon men, in 't Vereenigd Leger, op den aftogt verdagt te zyn. Een gedeelte week naar den S. Pietersberg, een gedeelte over de Maaze, zonder door den vyand, die 't slagveld behieldt, vervolgd te worden. Het verlies der Bondgenooten werdt, door de Franschen, begroot op tienduizend man, dooden, gekwetsten en gevangenen: hoewel 't by de Bondgenooten zelven niet hooger dan vierduizend tweehonderd en negentig gerekend werdt. De vyand telde slegts drieduizend dooden en gekwetsten, daar zyn verlies, van de zyde der Bondgenooten, op meer dan negenduizend man werdt begroot. De Markgraaf de Fenelon, die zo lang Ambassadeur van Frankryk by de Staaten was geweest, was de eenige Overste van rang aan 's vyands zyde, die, in dit gevegt, sneuvelde. Van de zyde der Bondgenooten, hadden de Engelschen, Hanoverschen, Hessischen, Beijerschen en Staatschen alleen byna al 't verlies geleeden. De Oostenrykschen hadden weinig deel konnen hebben aan 't gevegt. Onder de Staatsche Officiers, die in dit gevegt sneuvelden, telde men den Generaal Major *Vellman*, den Kolonel *Graaf van Aumale* en den Major *Saumaise*. Het vereenigd Leger week, den volgenden dag, geheel over de Maaze. De Franschen legerden zig, by Tongeren. Doch beide de

1746. Legers betrokken, kort hierna, de Winterkwartieren (*f*).

Staat der Oostenrykſche Nederlanden.

Dus ongelukkig liep de veldtogt in de Oostenrykſche Nederlanden af. Zy waren nu, op Luxemburg, Limburg en het Oostenrykſch gedeelte van Opper-Gelderland na, allen den Franſchen in handen gevallen. De vyand hadt zig, tot hiertoe, in de Nederlanden, gehouden aan de linker zyde der Maaze, daar niets meer te veroveren viel op de Keizerin-Koninginne. Hy moest, derhalve, in eenen volgenden veldtogt, over de Maaze trekken, om de overige Oostenrykſche Nederlanden aan te tasten, of op den bodem der Staaten inbreeken. Het eerste zou den Ryksvorsten, en, gelyk te vermoeden is, den Koning van Pruissen zelven kwaalyk behaagd hebben: het laatste ſcheen te stryden met de vriendſchap, die Frankryk voorgaf, den Staaten toe te draagen. Nogtans besloot men er toe. Zelfs wist men 'er een glimpig voorwendſel voor te vinden: gelyk wy wel haast zien zullen.

IX. Krygsbedryven in Italie.

In Italie, waren de zaaken der Keizerinne-Koninginne gelukkiger geslaagd, in den veldtogt deezes jaars. De Koning van Frankryk hadt, in 't voorjaar, de zyde van den Staat van Genua gekooren, tegen de Corſen, die, door Groot-Britanje, door de Keizerinne-Koninginne, en door den Koning van Sardinie, ondersteund werden (*g*). De Keizerin-Ko-

(*f*) Journal de la Camp. de 1746. *MS.* ROLT *Vol.* IV. *p.* 274—279. Memoir. pour l'Hist. de l'Europe., *Tom.* III. *P.* II. *p.* 12—32 *en* andere Verhaalen.

(*g*) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 136—150.

Koningin hadt niet verzuimd, na 't herstellen van de Vrede in Duitschland, haar Leger in Italie, door een' aanzienlyken hoop krygsvolk, onder den Generaal Nadasti, te versterken. Hy bragt te wege, dat de *Markgraaf van Castelar*, Guastalla, welk, in 't begin van Lentemaand, door de Oostenrykschen, belegerd werdt, zoekende te ontzetten, zynen toeleg staaken moest. De Plaats gaf zig, kort daarna, over, by Verdrag, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef. Casal gaf zig, ten zelfden dage, en op dezelfde voorwaarden, over aan de Oostenrykschen. De Koning van Sardinie hadt Asti, reeds te vooren, veroverd. Hy sloeg daarna 't beleg voor Valence, welk, den vierden van Bloeimaand, opgegeven werdt. Het Kasteel van Parma was, door den Generaal *Brown*, veroverd, in Grasmaand. Doch de Bevelhebber hadt de bezetting uit de Vesting weeten te geleiden, zonder dat het de belegeraars gemerkt hadden. De Maarschalk de Maillebois, bevel gekreegen hebbende, om zig, met de Fransche troepen, die in Novi lagen, te voegen by het Leger onder den Infant Don Filips, die 't Kasteel van Milaan, eerlang, verlaaten moest, maakte zig, daarentegen, in Bloeimaand, meester van Acqui, welk hy egter, kort daarna, wederom verliet. Midlerwyl, vielen 'er, tusschen de wederzydsche Legers, dikwils gevegten voor, zonder dat het tot eenen beslissenden veldslag kwam. De Oostenrycksche en Sardinische troepen deeden hun best, om den vyanden den toevoer af te snyden, en verzwakten hen, eindelyk, zo zeer, datze hun meester van 't 1746.

 veld

1746. veld moesten laaten; waarom het hun niet moeilyk viel, de verlooren' Steden te heroveren. De slag by Piacenza, die, in Bloeimaand, ten voordeele der Oostenrykschen en Sardinische troepen, voorgevallen was, baande den weg tot eenen inval in den Staat van Genua, die, langs twee wegen, door de beide Legers, ondernomen werdt. De troepen der drie Kroonen, die in deezen Staat lagen, werden genoodzaakt te wyken naar den kant van Final en Savona, terwyl Nadasti, met de Oostenrykschen, tot aan S. Petro d'Arena doordrong. Hier door werdt der Stad Genua alle gemeenschap met het Leger haarer Bondgenooten afgesneeden. De ongerustheid werdt toen zo groot in de Stad, dat zy besloot zig te onderwerpen aan de Keizerin-Koninginne; gelyk, op den zesden van Herfstmaand, onder zekere voorwaarden, geschiedde (*b*). Men vorderde der Stad, sedert, eene belasting af van drie millioen *Genuinen:* waarop een derde betaald werdt. Doch men zag geen' kans, om de overige twee derde te vinden. De Raad van Genua deedt, by den Koning van Groot-Britanje en by de Staaten der Vereenigde Gewesten, aanhouden, om derzelver voorspraak by 't Weener-Hof, tot het bekomen van eenige vermindering in den gedaanen eisch. De Secretaris *Villavecchia* leverde, ten dien einde, een Vertoog over aan de algemeene Staaten, op den zevenentwintigsten van

Genua onderwerpt zig aan de Oostenrykschen.

(*b*) *Voiez* La Capitul. de Genes. *dans les* Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* III. P. I. *p.* 234 *&* *dans le* Recueil *de* ROUSSET, *Tom.* XIX. *p.* 374.

van Herfstmaand. Ook besloot men, het Weener-Hof te verzoeken, dat het den Staat van Genua genadiglyk wilde handelen; te meer, om dat de ingezetenen der Vereenigde Gewesten grootelyks benadeeld zouden worden, door 't bederf van den Koophandel in de overweldigde Stad (i). Doch eer hierop besloten werdt, was Genua, in 't begin van Wintermaand, in roere geraakt, by gelegenheid, dat de Markgraaf de Botta d'Adorno, Bevelhebber der Stad, uit den naam der Keizerinne-Koninginne, eenige stukken Geschuts, die den Staat toebehoorden, wilde doen voeren naar 't Oostenrykfche Leger. Het graauw handgemeen geraakt met de knegten, ontstondt 'er een oorlog tusschen beide, die verscheiden dagen duurde, en met het verdryven der bezettinge tot buiten de poorten eindigde. Het Weener-Hof, vermoedende, dat de Genueesche Grooten deel aan den opstand gehad hadden, vorderde dat men alles wederom in den voorigen staat deedt herstellen, zo ver 't doenlyk ware. Doch de Raad, zig van de Oostenrykfche overheersching bevryd waanende, begaf zig, eerlang, onder de bescherming van Frankryk, en ontving den Hertog van Boufflers, met eenige Fransche troepen, in de Stad. Wy zullen, in 't volgende Boek, aantekenen, hoe 't eindelyk met Genua afliep. Ondertusschen, hadt de Koning van Sardinie zig reeds van Savona, Final en andere Plaatsen

1746.

De Staaten spreeken voor Genua, aan 't Weener-Hof.

De Stad dryft de Oostenrykfche bezetting uit.

(i) Voiez Rousset Recueil, Tom. XIX. p. 181.

1746. ſen in den Staat van Genua meeſter gemaakt (*k*).

Krygsbedryven der Engelſchen en Franſchen ter zee.

Tegen 't einde van Herfſtmaand, vertoonden de Engelſchen zig, met eene talryke Vloot, op de kuſten van Bretagne, van zins om 'er eene landing te doen. Ook wil men, dat 'er kans geweeſt zou zyn, om de Haven van Orient, daar de Pakhuizen der Franſche Ooſtindiſche Maatſchappye waren, te veroveren, zo zy, zonder uitſtel, aan land geſtapt waren. Doch zy deeden 't niet voor den eerſten van Wynmaand, des nademiddags ten vier uuren. De Franſchen hadden, derhalve, tyd gehad, om eenige troepen byeen te brengen, en zig in ſtaat te ſtellen, om hunnen vyand wel te ontvangen. Orient werdt, vergeefs, opgeëiſcht, en vervolgens, drie dagen agtereen, hevig beſchooten. Doch de Franſchen vuurden, van hunnen kant, met geene mindere felheid. De Engelſchen werden, eindelyk, genoodzaakt, de Plaats te verlaaten, en wederom ſcheep te gaan. Zy traden, naderhand, nog eens, aan land by Quiberon, zonder iet van belang uit te voeren (*l*). Op de Kuſt van Koromandel, was, in Hooimaand te vooren, een gevegt voorgevallen, tuſſchen eenige Franſche en Engelſche Oorlogsſchepen. De Franſchen, onder 't beleid van *de la Bourdonnaye*, ondernamen, in Herfſtmaand, op

(*k*) R. ROLT *Vol.* IV. *p.* 296—311. Memoir. pour l'Hiſt. l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 194—254. *P.* II. *p.* 87—110. ROUSSET Recueil, *Tom.* XIX. *p.* 384—392.

(*l*) Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II *p.* 33 *& ſuiv.* R. ROLT *Vol.* IV. *p.* 352—358.

op de zelfde kust, Madras te veroveren op de Engelschen. Doch het Engelsch Opperhoofd sloot een Verdrag met den Franschen Bevelhebber, die, hierop, de kust verliet (*m*). 1746.

X. Handelingen aan 't Russische Hof.

Zodanig was omtrent het beloop des oorlogs, te water en te lande, aan verscheiden' oorden, met naame in de Nederlanden en in Italie. De Keizerin-Koningin hadt, na 't sluiten der Vrede te Dresden, haare meeste magt naar Italie geschikt, en de bescherming der Oostenrykse Nederlanden te zeer laaten aankomen op haare Bondgenooten; die, ter oorzaake van den opstand in Schotland, elders, de handen vol werks hebbende, genoodzaakt geweest waren, het Leger in de Nederlanden zwakker te laaten, dan 't anders geweest zou zyn: 't welk eene van de oorzaaken was, waarom de Franschen, in deezen veldtogt, aldaar, zo veele Steden veroverd hadden. Het Weener-Hof was, midlerwyl, zo wel als Groot-Britanje en de Staaten, in gedúurige onderhandeling geweest, met het Russische, om het zelve te beweegen, tot het verleenen van onderstand. De buitengewoone Ambassadeur de Dieu, schoon ook, by zyne Instructie, gelast tot het voltrekken van een Verdrag van Koophandel (*n*), hadt egter voornaamlyk gearbeid om de Keizerin te beweegen tot voldoening aan de Verdragen, die

(*m*) R. ROLT *Vol.* IV. *p.* 317 — 341. Memoir. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 146 *& suiv.*
(*n*) *Zie* dezelve *in de* Secr. Resol. Holl. 6 *Jan.* 1745. X. *Deel*, *bl.* 345.

1746. die zy met de Hoven van Weenen en Londen gesloten hadt: 't welk hem door de Staaten voor alle dingen was aanbevolen. Het Russische Hof vorderde onderstandgelden, met een aanmerkelyk gedeelte van welken, de Engelschen, in 't eerst, de Staaten belasten wilden. De Staaten hadden, genoegzaam tegen den zin van Utrecht, besloten te komen tot het belooven van Onderstandgelden; doch niet dan in den uitersten nood, en zo weinig als 't mogelyk ware (o). De Heer de Dieu voldeedt volkomenlyk aan het oogmerk zyner Meesteren, zo lang hy zig aan 't Hof van Petersburg hadt opgehouden. Hy bragt, eerlang, te wege, dat de Keizerin zig genegen verklaarde, tot bystand der Keizerinne-Koninginne. Ook werdt men 't genoegzaam eens, over de onderstandgelden, die, door Groot-Britanje en de Staaten, aan 't Russische Hof zouden betaald worden. Doch het sluiten der Overeenkomst van Hanover, en het treffen der Vrede te Dresden, welk 'er op gevolgd was, deeden de Keizerin van Rusland veranderen van gedagten. Men verstondt, aan 't Russische Hof, dat het Engelsche, door het sluiten en bewerken deezer Verdragen, de party der Keizerinne-Koninginne en des Konings van Poolen scheen te willen verlaaten. De begonnen en byna voltrokken handeling werdt dan t'eenemaal gestremd. Men deedt, aan 't Russische Hof, wel eenige opening tot nieuwe handeling. Doch de Heer de Dieu, geene kans

(o) Secr. Resol. Holl. 6, 26 *Jan.* 1745. X. *Deel*, *bl.* 348, 352.

kans ziende om dezelve, in den tegenwoordigen toestand der zaaken, tot een goed en spoedig einde te brengen; en ongeneigd om den Staat langer met de zwaare kosten eener buitengewoone Ambassade te belasten, verwierf verlof, om in de Lente deezes jaars, herwaards te keeren, zonder dat hy een volkomen besluit had konnen maaken van de handelinge (*p*), waarmede de Resident de Zwart, sedert, belast bleef (*q*). Maar de Keizerin-Koningin sloot, op den twee-entwintigsten van Bloeimaand, te Petersburg, een Verbond van onderlinge bescherming met de Keizerin van alle de Russen, voor den tyd van vyfentwintig jaaren, op den voet van 't Verbond van den jaare 1726. „ Men beloofde elkanderen eenen onderstand van dertigduizend man, in geval de wederzydsche Staaten werden aangetast. Doch men zou, van de eene en andere zyde, tot deezen onderstand, niet verpligt zyn, zo de Keizerin der Russen van den kant van Persie, en de Keizerin-Koningin in Italie werdt aangetast, schoon men, zelfs in beide deeze gevallen, zig verbondt, om dertigduizend man, tot elkanders dienst, gereed te houden. Zo 't, wyders, diensliger geoordeeld werdt, den gemeenen vyand, elk van de zyde zyner eigene Staaten, aan te tasten, zou men, deswege, onderling, met elkanderen, overeen komen. Ook zou men den „ voor-

1746.

Verbond tusschen de Hoven van Weenen en Petersburg.

(*p*) Resol. Holl. 24 *July* 1745. *bl.* 627. 21 *May* 1746. *bl.* 323.
(*q*) *Zie* Europ. Merc. *Jan.* — *Juny*, 1746. *bl.* 213.

1746. „ voorgemelden onderstand, in zulk een geval, met onderling goedvinden, vermeerderen. Eindelyk, zou men de Republyk van Poolen, den Koning van Groot-Britanje, den Koning van Poolen, als Keurvorst van Saxen, en zodanige andere Mogendheden, als men onderling zou geraaden vinden, nodigen om in dit Verbond te treeden (r)." Doch daar verliep nog een geruime tyd, eer de Keizerin-Kouingin genot trok van 't gene, ten haaren behoeve, by dit Verbond, beloofd was. Het Russische Hof scheen niet gezind, om de beloofde hulptroepen te laaten optrekken, voor dat het, met de Zee-Mogendheden, eens was, wegens eenen onderstand in geld, dien het, hiertegen, bedingen wilde. En de Staaten der Vereenigde Gewesten kwamen hiertoe te nooder, om dat zy, onlangs, met Frankryk in onderhandeling getreden waren, over de herstelling der Vrede: welke onderhandeling zo verre voortgezet was, dat men hadt vastgesteld, wederzydsche Gevolmagtigden af te zenden naar Breda, gelyk, eerlang, geschiedde.

Filips de V., Koning van Spanje, sterft. Ferdinand de VI. volgt hem op.

Midlerwyl, was, op den negenden van Hooimaand, zeer onverwagt, overleeden Filips de V., Koning van Spanje, die, door zynen oudsten Zoon, uit het eerste Huwelyk, onder den naam van *Ferdinand den VI.*, werdt opgevolgd (s). Men verwagtte, van deeze ver-

(r) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XIX. *p.* 460.

(s) Memoir. pour l'Hist. de Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 179 & *suiv.*

verandering aan 't Hof van Madrid, eene merkelyke verandering in den staat der zaaken van Europa. Men hieldt voor zeker, dat den kryg in Italië, van de zyde van Spanje, voornaamlyk, was voortgezet, door beleid der Koninginne, die, voor haaren tweeden Zoon, Don Filips, eene aanzienlyke bezitting zogt in Italie, uit de Oostenrykſche nalaatenſchap. De dood van haaren Gemaal verstak haar van 't bewind, welk zy, tot hiertoe, gehad hadt in de Regeeringe. Ook werdt zy, eerlang, van 't Hof verzonden. Koning Ferdinand zou, meende men, derhalve, veranderen van maatregels, zo dra hy de Regeering aanvaard hadt. En hieruit werdt de hoop op eene algemeene Vrede wederom leevende, onaangezien de oorlog, zelfs na de dood van Koning Filips, nog hevig werdt voortgezet. Ook bleek, door den tyd, dat Koning Ferdinand niet ongezind was, om zig, op redelyke voorwaarden, te verdraagen met de Hoven van Weenen en Londen. De dood van Christiaan den VI., Koning van Deenemarke, die, op den zesden van Oogstmaand, voorviel, hadt luttel invloed op de gemeene zaaken. Hy werdt, door zynen Zoon, *Fredrik den V.*, opgevolgd (*t*). 1746.

Dood van den Raadpenſionaris van der Heim.

De Raadpenſionaris van Holland, Mr. Anthony van der Heim, ſedert eenigen tyd, zo men wil, door overmaat van zwaarwigtige bezigheden, aan eene lastige kwaale van hartklopping onderhevig geweest zynde, was, den vyftienden van Hooimaand, op de reize naar

(*t*) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* III, *P.* I. *p.* 184.

1746. naar de wateren van Spa (u), te 's Hertogenbosch, overleeden, in 't drie-envyftigste jaar zyns ouderdoms. De eerste Sekretaris der Staaten, Mr. Willem Buys, hadt reeds, sedert eenigen tyd, het ampt van Raadpensionaris, voor van der Heim, waargenomen. Na zyn overlyden, werdt het, by voorraad, door *Adam Adriaan van der Duin, Heer van 's Graavenmoer*, uit het Lid der Edelen, bekleed (v), terwyl Buys, voor den Raadpensionaris, de Vergadering der algemeene Staaten bleef bywoonen (w). Doch op den negenden van Herfstmaand, werdt de tweede Griffier hunner Hoog-Mogendheden, Mr. *Jakob Gilles*, tot Raadpensionaris verkooren. Hy maakte merkelyke zwarigheden in het aanvaarden van dit gewigtig ampt, vooral in den tegenwoordigen zorgelyken toestand der tyden. Men vondt geraaden, hem, tot wegneeminge deezer zwarigheden, de waardigheid van Thesaurier Generaal van Holland, op eene wedde van vierduizend guldens, toe te leggen, boven eene diergelyke wedde, als Oud-Raadpensionaris, die ook zynen Voorzaat toegelegd geweest was, in geval hy, t'eenigen tyde, besluiten mogt, zig van 't Raadpensionarisschap te ontslaan. Men voegde hierby het voorregt om, ten allen tyde, in 't Kollegie der Gekommitteerde Raaden te verschynen, en raadgeevende stem te hebben, mitsgaders ter Vergaderinge van Holland en ter algemeene Staatsvergaderinge. Hy aanvaardde hierop

De tweede Griffier Jakob Gilles wordt Raadpensionaris.

(u) Resol. Holl. 2 *July* 1746. *bl.* 368.
(v) Resol. Holl. 20 *July* 1746. *bl.* 400.
(w) Resol. Holl. 2 *Aug.* 1746. *bl.* 449.

MR. JACOB GILLES,
Raad-pensionaris van Holland
enz.

A. Schouman ad viv. del. 1757. *J. Houbraken fec.*

Is. TIRION excud.

op het Raadpensionarisschap, werdt, den drie-entwintigsten van Herfstmaand, beëedigd, en ten zelfden dage ook als Pensionaris den Ridderschap voorgedraagen (x). 1746.

De Prinses van Oranje beviel, op den vyftienden van Slagtmaand, te Leeuwaarden, wederom van eene Dogter, die *Anna* genoemd werdt (y): doch, den tweeden van Louwmaand des volgenden jaars, overleedt.

De Gevolmagtigden tot de onderhandelingen te Breda waren, al eenigen tyd, benoemd geweest. De Markgraaf van Puisieux was, door Frankryk, de *Graaf van Sandwich*, door Groot-Britanje, tot het bywoonen derzelven geschikt. Van de zyde der Staaten, waren tot deeze Byeenkomst benoemd; de Graaf van Wassenaer, Heer van Twikkelo, en de tegenwoordige Raadpensionaris Gilles, die, sedert eenigen tyd, met het Fransche Hof, gehandeld hadden, en welker handelingen, in den Haage, waren goedgekeurd (z). Men verwagtte, dat de Byeenkomst, met het begin van Herfstmaand, zou geopend geworden zyn, en de Staatschen bevonden zig, reeds den vierden, te Breda. Doch 't liep aan tot het einde der maand, eer Puisieux en Sandwich kwamen. Midlerwyl, hadt men, in den Haage, reden gekreegen om te dugten, dat de handeling gestremd zou worden, van de Engelsche zyde. De Heer Trevor hadt, den negentienden van Oogstmaand, aan den Sekretaris Buys verklaard, XI. Opening der onderhandelingen te Breda. De Engelschen

(x) Resol. Holl. 9, 15, 21, 22, 23 *Sept.* 1746. *bl.* 525, 538, 551, 557, 558, 559.
(y) Resol. Holl. 30 *Nov.* 1746. *bl.* 685.
(z) Secr. Resol. Holl. 30 *Juny* 1746. X. *Deel*, *bl.* 586.

1746. klaard „ dat de Koning, zyn Meester, aan de „ Hoven van Weenen en Turin kennis gegeven hadt van Frankryks Ontwerp eener algemeene Bevrediging, en dat zulks aan den „ Koning van Sardinie gelegenheid hadt gegeven, om den *Graaf van Chavannes*, zynen „ Gezant in den Haage, te benoemen tot het „ bywoonen der Byeenkomst te Breda." De Heer Buys merkte aan „ dat zulks aanliep tegen de afspraak, volgens welke, de onderhandelingen, alleen door de Staatsdienaars der drie Mogendheden, zouden gehouden worden; dat ook de Staaten wel „ vriendschap onderhielden, doch tot nog toe geen Verbond hadden met den Koning „ van Sardinie; waarom hy verzogt, dat de „ Heer Trevor, nog dien avond, naar zyn „ Hof wilde schryven, en ware 't mogelyk „ te wege brengen, dat de Koning, zyn „ Meester, van het toelaaten van alle andere „ vreemde Staatsdienaars afzage (*a*)." Doch het Engelsche Hof veranderde niet van gedagten. De Staaten beslooten, derhalve, den Heeren van Wassenaer en Gilles aan te schryven „ dat zy de toelaating der Staatsdienaaren van Weenen en Turin, op de gevoeglykste wyze, moesten tragten uit te werken (*b*)."

begeeren dat de Gevolmagtigden der Hoven van Weenen en Turin, by dezelven, worden toegelaaten.

De onderhandelingen te Breda tusschen de Staatsdienaars der drie Mogendheden werden begonnen aan 't huis van de Staatschen, op den vierden van Wynmaand. De Graaf van Sand-

't Verschil, hierover ontstaan, stremt de handeling.

(*a*) Secr. Resol. Holl. 20 *Aug.* 1746. X. *Deel*, *bl.* 621.
(*b*) Secr. Resol. Gener. *Sabb.* 1 *Octob.* 1746.

Sandwich verklaarde, terstond al „ dat hy last „ hadt, van geene zaaken te spreeken, ten ware „ de Staatsdienaars der Bondgenooten, op de „ Byeenkomst, werden toegelaaten." De Markgraaf de Puisieux beweerde, dat zulks met de afspraak streedt: De Staatschen sloegen voor, „ dat men, de toelaating onderstellende, „ midlerwyl, met de handeling zou konnen „ voortgaan." Doch hierin konden zy Puisieux noch Sandwich gevallen doen krygen. Men kwam nog tweemaal allen byeen, eer 't jaar ten einde liep. Doch het verschil over de toelaating van andere Staatsdienaars was oorzaak, dat 'er niets kon worden vastgesteld. Midlerwyl, hadt de Koning van Frankryk, die de Staaten aanmerkte als ingewikkeld in den oorlog, schoon zy zig, te Breda, scheenen te gedraagen als middelaars, den Koning van Portugal verzogt tot de bemiddeling eener algemeene Vrede: en die Vorst hadt zig hiertoe gezind verklaard. Men gaf zelfs van deeze zyne gezindheid kennis aan de Hoven van Weenen en Madrid (c). Doch het aanvangen en agtervolgen der handelingen te Breda, was oorzaak, dat de bemiddeling van Portugal geenen voortgang hadt. Sommigen hebben aangetekend, dat 'er, omtrent deezen tyd, ook door het Engelsche Hof, gehandeld werdt om, door middel van dat van Lisbon, den Koning van Spanje te doen luisteren naar een byzonder Verdrag (d); doch deeze handeling hadt ook geen gevolg. 1746.

In

(c) *Voiez* Rousset Recueil; *Tom.* XX. *p.* 121, 124.
(d) R. Rolt *Vol.* IV. *p.* 378.

1747.

De Gevolmagtigde van Spanje begeert ook toegelaaten te worden tot de handeling.

In Louwmaand des jaars 1747, keerde de Markgraaf de Puisieux, die tot Sekretaris van Staat was aangesteld, onverwagts naar Parys: 't welk nieuwe stremming veroorzaakte in de onderhandelingen te Breda. Doch voor het einde van Sprokkelmaand, kwam de Heer *de la Porte du Theil* zyne plaats bekleeden op de Byeenkomst. De Staatsdienaars kwamen allen, voor de vierde reize, byeen, op den tweeden van Lentemaand. 't Geschil viel hier wederom over de toelaating der Staatsdienaaren van Weenen en Turin, die eerlang ook te Breda kwamen. Sandwich stondt 'er sterk op; doch du Theil maakte 'er zwaarigheid in. De aankomst van *Don Melchior de Macanaz*, Gevolmagtigde der Kroone van Spanje, die ook in de Byeenkomst begeerde toegelaaten te worden, belemmerde de handeling nog meer. Sandwich en de Staatschen zouden 'er zig niet hebben tegen gekant, indien men ook de Gevolmagtigden van Weenen en Turin toegelaaten hadt. Doch du Theil verklaarde, met niemant dan met de Engelschen en Staatschen te konnen handelen. De Macanaz scheen zig, eerlang, te zullen laaten beweegen om van het staan op zyne toelaating af te zien. Doch 't leedt naauwlyks twee dagen, of hy toonde, veranderd te zyn van gedagten: 't welk aan eenige geheime gesprekken, die de Graaf van Sandwich met hem gehouden hadt toegeschreeven werdt.

Hy verklaart zig tegen al wat 'er, buiten zyn by-

Hy zondt zelfs een Geschrift in de vyfde samenkomst der Fransche, Engelsche en Staatsche Gevolmagtigden, die op den zestienden van Lentemaand gehouden werdt, waarin hy zig verklaarde tegen al wat 'er, buiten zyn byzyn,

over

over de belangen van Spanje, zou geslooten worden. Terstond hierna, deeden de Graaf van Sandwich en de Heer Gilles een' keer naar den Haage. De andere Staatsdienaars bleeven te Breda.

1747.

zyn, omtrent de belangen van Spanje, gesloten mogt worden.

'Men meende nu klaarlyk te konnen bespeuren, en 't werdt, door zekere berigten uit Engeland, bevestigd, dat het Engelsche Hof de Vrede niet zogt. Ook hadden de Engelschen, sedert lang, breed opgegeven van de groote magt, die zy, dit jaar, te velde zouden brengen, en met welke zy de schande, in de voorige veldtogten behaald, geheellyk zouden uitwisschen. De Hertog van Cumberland zou, zeiden zy, 't hoog bevel voeren over 't Vereenigd Leger, en den roem der Britten handhaaven. Al zulke gesprekken, die ook by veelen onzer Landzaaten gereeden ingang vonden, strekten om het volk te doen haaken naar het voortzetten des oorlogs. Hier kwam nog by, dat de Engelschen, uit den oorlog, verandering in de Regeering van den Staat te gemoet zagen, die zy oordeelden beter met hunne belangen overeen te komen. Hunne ongezindheid tot de Vrede was dan oorzaak, dat zy, ook te Breda, zwaarigheden maakten, tegen alles, wat men hun voorstelde, en nooit, hoe ernstelyk 'er ook, door de Staatschen, op gedrongen werdt, verklaaren wilden, wat zy in 't byzonder vorderden.

De Engelschen brengen zig in 't vermoeden, dat zy de Vrede niet ernstelyk zoeken.

De Franschen, door den tyd, bespeurende, hoe kleine gezindheid 'er by de Engelschen ware, om de handeling tot een spoedig en goed einde te brengen, zogten de Staatschen, in verscheiden' byzondere gesprekken, smaak te doen krygen in een afzonderlyk Verdrag tus-

De Franschen zoeken de Staatschen aan tot een afzonderlyk Verdrag.

1747. schen Frankryk en de Staaten, waarin ook de belangen der Bondgenooten geregeld zouden worden. Men maakte geene zwaarigheid in hen te hooren. Men gaf den Engelschen ook kennis van 't gene zy voorsloegen. En 't bewoog deezen, die ongaarne gezien zouden hebben, dat de Staaten, zonder hen, slooten met Frankryk, om de handeling sleepende te houden. Doch het Fransche Hof, verdriet in dit draalen krygende, dreigde de Staatschen met eenen inval op hunnen bodem; in de vaste verbeelding, dat zy, daardoor, gedwongen zouden worden om, of te gelyk met Engeland, of op zig zelven te sluiten. Men hieldt den Franschen voor, dat zulk een inval terstond verandering in de Regeering veroorzaaken zou, en den Staat langs hoe af hangkelyker maaken van Engeland; waarin men wist, dat zy luttel behaagen hadden. Ook schynen de meeste Fransche Staatsdienaars den Koning, die, volgens hunne herhaalde betuigingen, zelf sterk geneigd was tot Vrede, deezen inval ontraaden te hebben. En men vermoedt, dat hy 'er, naderhand, alleen toe overgehaald is, door den Maarschalk, Graave van Saxen, die hem voorhieldt, dat zulks de regte weg ware, om de Staaten te noodzaaken tot sluiten.

Gevaarlyke toestand van den Staat. De Staatschen verzuimden niet, den Engelschen voor te houden 't gevaar, waarin de Staat zig bevondt, met den aanvang der Lente, en toen de Legers in 't veld verscheenen. Men wist nu met zekerheid, dat Frankryk ten minsten honderd en dertigduizend man byeen hadt, op de grenzen van den Staat, en dat het Vereenigd Leger ten hoogsten honderd

en

en tien duizend man haalen kon. Men vertoonde hun, dat het bederf van den Staat onvermydelyk was, zo Frankryk, gelyk jaar op jaar gebeurd was, de Bondgenooten floeg, en met een overwinnend Leger, na 't overmeesteren van eenige zwakke Grensfteden, in 't Land viel. Doch alles was vrugteloos. De Engelfchen hadden geene ongegronde verwagting, dat de uiterfte nood van den Staat de gewenfchte verandering der Regeeringe zou voortbrengen, die de handeling genoegzaam geheellyk in hunne handen laaten zou.

1747.

In deezen ftaat der zaaken, kwam de Raadpenfionaris Gilles van Breda in den Haage, om aan de Gemagtigden tot de geheime zaaken verflag te doen van den ftaat der handelinge. Hy bleef 'er tot op den agttienden van Grasmaand, den dag na de overlevering der Verklaaringe des Konings van Frankryk, van welke wy terftond fpreeken zullen. Hy keerde toen, wederom, naar Breda: en op den twintigften, werden 'er, tusfchen den Heere du Theil en de Staatfche Gevolmagtigden, den Graave van Waffenaer en den Raadpenfionaris Gilles, eenige punten eener algemeene Vrede op het papier gebragt, die, fchoon nog ongetekend, ter wederzyde, verzonden werden. Zy werden, van de Staatfche zyde, terftond medegedeeld aan het Engelfche Hof: doch, in den Haage, kreeg 'er, behalve de Gemagtigden tot de geheime zaaken, vooreerft, niemant kennis van. Ook zyn zy naderhand niet veel bekender geworden. Alleenlyk, is ons onderregt, dat, in dezelven, onder anderen, bedongen was „ dat alle Plaatfen,

Ontwerp van eenige punten eener algemeene Vrede.

1747. „ die Frankryk op den Staat zou mogen veroverd hebben, aan denzelven zouden te rug gegeven worden. Dat alle voorige Verdragen van Vrede, Vriendschap en Koophandel zouden worden vernieuwd, met naame het Verdrag van Koophandel van den jaare 1739. Dat de Plaatsen, in de Oostenrykſche Nederlanden veroverd, ook aan de Keizerin-Koningin zouden te rug gegeven, en de Vrede met dezelve hersteld worden, op den voet van het Verdrag van 't jaar 1738. Dat Frankryk den Keizer, in deeze waardigheid, zou erkennen. Dat de Verdragen van den jaare 1713 en 1717, tusschen Frankryk en Groot-Britanje gesloten, zouden vernieuwd worden, zullende Frankryk zig verbinden tot alles, wat, daarby, ten opzigte van den Pretendent, was vastgesteld; het zelve uitbreidende tot al deszelfs nakomelingschap, en Duinkerken, beide van den Land- en Zeekant, stellen in den staat, die by de gemelde Verdragen bepaald was. Dat Groot-Britanje Kaap-Breton aan Frankryk te rug geeven zou. Dat de Vrede tusschen Spanje en Groot-Britanje hersteld zou worden op den voet der Vrede van Utrecht en der Overeenkomst van het Pardo van den jaare 1739; en de Koophandel, op den voet der oude Verdragen: zullende Spanje, ten opzigte van den Pretendent, dezelfde verbindtenis op zig neemen als Frankryk. Dat Spanje alle de voorige Verdragen, met den Staat der Vereenigde Nederlanden gesloten, bevestigen zou; en, nevens het Hof van Napels, ten opzigte van dat van Weenen, de Vrede sluiten op den voet der O-

„ ver-

1747.

„ vereenkomsten, gevoegd in het Verdrag
„ van den jaare 1738. Dat Spanje, Napels en
„ de Infant Don Filips den Keizer zouden
„ erkennen. Dat de Keizerin-Koningin Parma en Piacenza, uitgenomen het gedeelte,
„ welk benoorden de Po lag, aan den Infant
„ Don Filips zou afslaan. En dat de Koning
„ van Sardinie, de Staat van Genua en de
„ Hertog van Modena hersteld zouden worden
„ in 't bezit van 't gene zy verlooren hadden."

Terwyl deeze punten, in Frankryk en in den Haage, overwoogen werden, en terwyl de Spaansche Staatsdienaar, de Macanaz, die te vooren andere hoop gegeven hadt, verklaarde „ dat hy geenen naderen last te gemoet „ zag van zyn Hof," stondt de Staat deezer Landen in een hagchelyk evenwigt, welk, of tot spoedige Vrede, of tot verandering der Regeeringe en voortzetting des oorlogs, dreigde over te slaan. Zo de Engelsche Staatsdienaars minder gedraald hadden met de handelinge, of zo de Staaten hadden konnen besluiten tot een afzonderlyk Verdrag met Frankryk, zou het eerste gebeurd zyn. Hun draalen en de inval der Franschen in Staatsch Vlaanderen veroorzaakten nu het laatste (*e*) en 't gewigt der zaaken vordert, dat wy van deeze merkwaardige gebeurtenis omstandiglyk verslag doen.

XII. Eenige Fransche partyen beginnen zig te vertoonen.

Men hadt, hier te Lande, al met den aanvang deezes jaars, of eerder, te gemoet gezien, dat de Franschen den oorlog sterk voortzetten zouden in de Nederlanden, indien de Vrede niet getroffen werdt. Doch veelen twyfelden nog, of 't Luxemburg gelden zou, dan of men 't op

(*e*) *Uit* egte Stukken Bescheiden *en* Aantekeningen.

1747. op den Staatschen bodem gemunt hadt. Op 't einde van Lentemaand, stroopten de Fransche partyen reeds tot voor de poorten van Bergen op Zoom: 't welk deedt vermoeden, dat men de gelegenheid deezer Vestinge bespieden wilde. Te vooren, in 't begin van Louwmaand, hadden eenige Franschen, geleid door zekeren *Verschuur*, te Moerbeek woonagtig, ook het Dorp den Doel bezigtigd. Naderhand, vernam men, in eenen geruimen tyd, wederom geene Franschen op de grenzen (*f*).

De Abt de la Ville geeft den Staaten kennis van Frankryks toeleg, om den Staatschen bodem aan te tasten.

Doch men behoefde niet meer te twyfelen aan de oogmerken van 't Fransche Hof, na dat de Sekretaris *Chiquet* den Staaten, op den zeventienden van Grasmaand, eenen brief van den Abt de la Ville hadt overgeleverd, besluitende eene verklaaring des Konings van Frankryk, die hierop uitkwam: „ Dat de Koning, tot „ hiertoe, billyke redenen gehad hebbende, „ om te klaagen over den onbepaalden on„ derstand, dien de Vereenigde Gewesten aan „ de Koninginne van Hongarye hadden ver„ leend, de Staaten nogtans niet hadt willen „ aanmerken, als zyne regtstreeksche vyan„ den. De voorslagen, welken hy hun, dik„ wils, gedaan hadt, zouden altoos bewyzen „ konnen, dat hy niet slegts gezogt hadt den „ oorlog verre van hunne grenzen en nabuur„ schap te houden; maar dat hy hun ook den „ roem hadt willen verwerven van de Vrede, „ onder de oorlogende Mogendheden, her„ steld te hebben. Hy hadt hun, in 't jaar 1741,

„ reeds

(*f*) Notul. Zeel. 12, 26 *Jan.*, 28, 30 *Maart*, 7 *April*, 1747. *bl.* 59, 57, 121, 192, 193, 195, 212.

„ reeds geopenbaard, op welke voorwaarden, 1747.
„ hy Vrede wilde maaken, en hy hadt zo veel
„ vertrouwen in hen gesteld, dat hy hun Duin-
„ kerken ter bewaaringe hadt willen overgee-
„ ven. Hy hadt hun, in 't jaar 1745, het
„ houden eener Byeenkomst voorgeslaagen,
„ om, op dezelve, te handelen, over 't her-
„ stellen der Vrede. En waardoor zou hy toch
„ beter hebben konnen toonen, hoe groot eene
„ genegenheid hy den Staaten toedroeg, en
„ hoe zeer hy hen zogt te spaaren? Hy zou
„ egter nog, op dezelfde wyze, voortgegaan
„ zyn, zo de reden des oorlogs, en de
„ verzekerdheid zyner overwinningen op de
„ Koninginne van Hongarye niet vorderden,
„ dat hy zig wapende tegen de aanslagen zy-
„ ner vyanden. Hadt de Republyk hun geen
„ verblyf op haaren bodem verleend; ver-
„ schafte zy hun geenen onderstand van al-
„ lerlei soort; hy zou zig niet genoodzaakt
„ zien, om eenen oorlog voort te zetten, die
„ reeds veel te lang geduurd hadt. Hierom
„ hadt hy den Generaal zyner Legeren bevel
„ gegeven, om al de middelen zonder onder-
„ scheid, die hem zyne Krygskunde verschaf-
„ fen kon, te gebruiken tot verzekering
„ van de rust der Volken, die hy, onlangs,
„ aan zyne heerschappye onderworpen hadt.
„ De Koning zou, in 't begin van den jongsten
„ veldtogt, regt gehad hebben, om met zyn
„ Leger te trekken op der Staaten bodem, op
„ welken men Frankryks vyanden ontvangen
„ hadt: doch hy vertrouwde toen, dat de
„ Staaten de Vrede, over welke zy met hem
„ in onderhandeling getreden waren, opregte-

 „ lyk

1747. „ lyk zogten; hy floeg geen geloof aan 't gemeen gerugt, dat zy, onder 't glimpig voorwendsel eener handelinge, 't gevaar, welk hun dreigde, flegts zogten af te keeren, en zig te bereiden tot het fterker voortzetten des krygs. Hy ftelde, hierom, eene onderneeming uit, die, door het Regt des oorlogs, en door den flegten ftaat van 't Leger der Bondgenooten, zou gebillykt geweeft zyn. De zwaarigheden, welken men, by 't openen der Byeenkomft te Breda, hadt goedgevonden te maaken, hadden hem egter verfterkt in 't vermoeden, dat men de Vredehandeling dagt te ftremmen. Doch wat hiervan zyn mogt; de Staatfche troepen hadden, in 't jaar 1744, den Franfchen bodem, in de vlakten van Ryffel en Cifoing, betrokken, zonder dat de Staaten geoordeeld hadden, dat zy, door deezen inval, den Koning eenen regtftreekfchen oorlog aandeeden. Hy verklaarde dan ook, dat hy, genoodzaakt zynde op den Staatfchen bodem te trekken, niet van zins was met de Staaten te breeken; maar alleen te voorkomen, of te verhinderen de fchadelyke uitwerkfels van de befcherming, die zy der Koninginne van Hongarye en den Koning van Engeland verleenden. Immers, kon de Koning niet verpligt geagt worden, om, tot zyn nadeel, langer te ontzien de voorgewende onzydigheid van Mogendheden, die zyne vyanden onderfteunden, terwyl deezen de Bondgenooten zyner Majefteit, zelfs zulken, die de ftiptfte onzydigheid bewaard hadden, op allerlei wyzen, kwelden.

„ Om

„ Om egter, 't gene hy zig zelven schuldig „ was, zo veel mogelyk ware, te paaren met „ de gevoelens van goedgunstigheid, die hy „ nog behieldt voor de algemeene Staaten, „ hadt hy zynen Legeroversten uitdrukkelyk „ bevolen, de strengste krygstugt te onder„ houden op den bodem van den Staat, en „ de onderneemingen alleenlyk te regelen, „ naar de noodzaakelykheid der omstandighe„ den. Verre van den Godsdienst, de Regee„ ring of den Koophandel van den Staat te „ willen ontrusten, was hy, in tegendeel, ge„ zind, zyne bescherming te verleenen aan „ de onderdaanen der algemeene Staaten. „ Zelfs wilde hy de Plaatsen, welken hy ge„ noodzaakt zou zyn in te neemen tot zyne „ eigene verzekering, slegts als een onderpand „ inhouden, omze te rug te geeven, zo dra „ de Staaten zouden nalaaten, de vyanden „ zyner Kroone, op allerlei wyzen, te onder„ steunen: 't welk men wel voor eene der „ voornaamste oorzaaken van 't voortzetten „ des oorlogs houden mogt. De Koning ver„ langde niets dan de herstelling der algemee„ ne rust, op billyke en vaste gronden. Het „ deel, welk hy nam, in de veiligheid en „ in 't geluk der algemeene Staaten, zou „ hem met smert doen zien, dat zy voortgin„ gen, hunne geldmiddelen, hunne troepen, „ hunne bezittingen, en, veelligt, den vorm „ hunner Regeeringe op te offeren aan vreem„ de belangen en onredelyke driften (g)."

1747.

De

(g) Resol. Holl. 26 *April* 1747. *bl.* 104. *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 5. Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 3.

1747. De Abt de la Ville gaf, in den Brief, die 's Konings Verklaaring verzelde, te kennen, „ dat zyne Majesteit het vertrouwen der Staa- „ ten, niet derzelver bezittingen zogt te win- „ nen, en dat het nog tyd was, om 't gevaar, „ welk hunnen Landen dreigde, te voorko- „ men, door 't neemen van Besluiten, die „ met het vooruitzigt en met de wysheid hun- „ ner Regeeringe overeen kwamen (*b*)." Hy zag, ongetwyfeld, op het voortzetten der handelingen te Breda: doch de zaaken waren te ver verloopen, en de Staat te diep ingewikkeld met Groot-Britanje, om thans een spoedig besluit deezer handelingen te konnen verwagten.

Kort na 't overleveren der Verklaaringe des Konings van Frankryk, welker inhoud ook aan den Ambassadeur van Hoey, te Versailles, was medegedeeld, viel 'er zo groot eene verandering voor, in den staat der Regeeringe, dat men, vooreerst, niet denken kon om een antwoord. Men gaf het niet voor Slagtmaand deezes jaars, te gelyk met een antwoord op een nader Vertoog, in Herfstmaand, van wege het Fransche Hof, ingeleverd. Wy zullen, derhalve, hierna, te boek stellen, wat, van wege de Staaten, op 's Konings Verklaaring, werdt aangemerkt.

XIII. De Franschen vallen in Staatsch Vlaanderen.

Zy werdt, terstond, openlyk in 't licht gegeven; en verwekte merkelyke ongerustheid onder 't gemeen, die vermeerderde, toen men, na weinige dagen verloops, vernam, dat de Fransche troepen, met der daad, in Staatsch Vlaan-

(*b*) Rousset Recueil, *Tom.* XX. p. 4.

Vlaanderen gevallen waren, en verscheiden' Plaatsen tevens berend en opgeëischt hadden. De Graaf van Löwenthall was, op den zeventienden van Grasmaand, den zelfden dag, waarop 's Konings Verklaaring in den Haage was overgeleverd, aan 't hoofd van omtrent twintigduizend man, opgetrokken van by Brugge. Hy verdeelde zyne manschap aan verscheiden' hoopen, die, over de Lieve, in Staatsch Vlaanderen vielen: welk, kwalyk voorzien tegen zulk een' onverhoedschen inval, naauwlyks eenigen wederstand bieden kon. Löwenthall nam zyn hoofdkwartier, te Aardenburg. Sluis werdt, terstond, berend en ingeslooten, na dat de Reduit, by de Schans S. Donaas, overweldigd, en 't volk, welk 'er op lag, en slegts uit agttien man bestondt, krygsgevangen naar Brugge gevoerd was; en na dat men eene andere Schans, die de Stad dekte, met kleine moeite, overweldigd hadt. De Schans aan de Boekhoutsche Haven, by Filippine, werdt, ten zelfden tyde, ingenomen. Sas van Gend werdt berend. Eén hoop Franschen toog, over de Vaart by Yzendyke, overmeesterde de Reduit de Schaapstal, en viel in 't Land van Kadzand (*i*), welk deerlyk geplonderd en gebrandschat werdt. De Schansen, die Hulst dekten, werden veroverd, en hierdoor de gemeenschap tusschen deeze Stad en Axel geheellyk afgesneeden. Een deel der bezettinge van Antwerpen toog over de Schelde, om zig van de Schansen, ter linker zyde deezer Rivie-

1747.

byzonderlyk in 't Land van Kadzand.

(*i*) Missive *van* Gecomm. Raaden *van* Zeel. *van* 17 *April* 1747. Notul. Zeel. 18 *April* 1747. *'s morgens om drie uuren, bl.* 117.

1747. viere gelegen, meester te maaken, terwyl een ander deel de Vesting Lillo, ter regter zyde van den stroom gelegen, berende en opeischte. Sluis hieldt het niet langer dan vyf dagen. De Stad, slegt voorzien van manschap, gaf zig, zonder dat 'er op geschooten was, den twee-entwintigsten, over by verdrag, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef, en, zonder geweer, naar Brugge, en van daar, eerlang, naar Frankryk vervoerd werdt. Yzendyke ging, omtrent den zelfden tyd, over: ook de Schansen Liefkenshoek (*k*) en de Peerel, aan de linker zyde van de Schelde. De Hervormde Godsdienst werdt in Sluis geoefend; doch zonder 't luiden van klokken, en met eene Fransche schildwagt voor de Kerkdeure (*l*). Iet diergelyks hieldt ook plaats, in de Steden van Staatsch Vlaanderen, die naderhand overgingen. Nogtans, bedreef het Fransche krygsvolk hier eenige ongeregeldheden, die men hieldt te stryden met 's Konings Verklaaring; en over welken, naderhand, door den Graave van Wassenaer, aan den Heere du Theil geklaagd werdt. De Luitenant-Generaal *Pieter de la Roque*, die zig te Hulst bevondt, hadt den inval in dit Gewest, reeds eenige dagen te vooren, voorzien, en naar Zeeland geschreeven om onderstand (*m*). Doch eer hy den zelven bekomen kon, waren de Franschen reeds van verscheiden' plaatsen meester.

Sluis en Yzendyke verlooren.

Ook Liefkenshoek en de Peerel.

De

(*k*) Notull. Zeel. 27 *April* 1747. *bl.* 307.
(*l*) *Uit* versch. gedrukte *en* geschr. Verhaalen.
(*m*) Missiv. *van den* Lt. Gener. DE LA ROCQUE *van* 12, 16, 17 *April* 1747.

1747.

Oorzaaken van de tegenwoordige zwakheid van dit Gewest.

De Staaten van Zeeland, als naast gezeten, kreegen de eerste tyding van den inval in Staatsch Vlaanderen. Zy hadden, reeds in 't jaar 1744, gearbeid, om de sterke Plaatsen in dit Gewest in staat van tegenweer te doen stellen; waarop, toen en sedert, dikwils geraadpleegd werdt, by de andere Gewesten, en in den Haage (*n*). Ook vaardigde men toen de Heeren *Joan Constantyn Matthias* en *Joan Louis Verelst*, Burgemeesters van Middelburg en Veere, af naar Staatsch Vlaanderen, om onderzoek te doen op den staat der Vestingen aldaar (*o*). De Prins van Oranje, die zig, omtrent deezen tyd, te Breda bevondt, liet zig aldaar ook onderregten van de gelegenheid van dit Gewest, door Doktor *Willem Tiberius Hattinga*, die 'er, op last des Raads van Staate, eene naauwkeurige Kaart van gemaakt hadt (*p*). Voor Kadzand in 't byzonder, zogt men, sedert, ook te doen zorgen (*q*). Doch de oneenigheid onder de Bondgenooten en 't algemeen verval van 's Lands geldmiddelen was oorzaak geweest, dat men Staatsch Vlaanderen niet naar behooren hadt kommen voorzien. In 't byzonder, verschilde men, sedert, eenen geruimen tyd, over de aanstelling van hooge Krygsbevelhebbers. De Graaf van Rechteren, wegens Overyssel, zitting hebbende ter algemeene Staatsvergaderinge, hadt, in 't begin des jaars 1745, den Prins van Oranje wederom tot Generaal van 't voetvolk voorgeslaa-

(*n*) Missive *van den* Raad van Staate *van* 2 *April* 1744.
(*o*) Notul. Zeel. 9 *July* 1744. *bl.* 290.
(*p*) Notul. Zeel. 27 *July*, 2 *Aug.* 16 *Sept.* 1745. *bl.* 332, 341, 418.
(*q*) Notul. Zeel. 18 *Maart* 1746. *bl.* 143.

1747. ſlaagen, waarop ook Friesland en Stad en Lande ſterk bleeven dringen (*r*). Doch Holland hieldt deeze aanſtelling ſterkſt tegen (*s*). De meeſte Leden van Zeeland waren 't, in 't eerſt, met Holland eens. Doch Vliſſingen en Veere ſtemden voor de aanſtelling. Gelderland drong 'er ook zeer op (*t*). Stad en Lande van gelyken, in 't begin des jaars 1746. Doch in Holland en Zeeland, kon men 'er niet eenpaariglyk toe verſtaan (*u*). En deeze Geweſten bragten ook zeer tegen den zin van Friesland en Stad en Lande, te wege, dat het opperbevel over 't Leger van den Staat, voor den veldtogt deezes jaars 1747, wederom, aan den Vorſt van Waldek opgedraagen werdt (*v*). Zulk een verſchil van begrip kon niet nalaaten invloed te hebben op de gemeene zaaken, en was, ten minſte voor een gedeelte, oorzaak geweeſt, dat 'er niet by tyds en naar behooren gezorgd was voor Staatſch Vlaanderen.

De algemeene Staaten geeven den byzonderen Geweſten kennis van den inval in Staatſch Vlaanderen.

De algemeene Staaten hadden van den inval in dit Geweſt zo dra geene kennis gekreegen, of zy ſchreeven eenen rondgaanden Brief aan de byzondere Geweſten, gedagtekend den negentienden van Grasmaand, waarby zy dezelven vermaanden „ om, zonder uitſtel, te „ raadpleegen op de bekwaamſte middelen, „ om de gevolgen, die hieruit te wagten waren, te voorkomen, en om hun aandeel in „ de

(*r*) Secr. Reſol. Holl. 19 *Febr.* 1745. X *Deel*, *bl.* 379.
(*s*) Secr. Reſol. Holl. 10 *Maart* 1745. X. *Deel*, *bl.* 382.
(*t*) Notul. Zeel. 23, 25, 29 *Maart*, 1, 6 *April*, 24 *May*, 1745. *bl.* 121, 122, 124, 127, 131, 155, 162, 164, 174, 232.
(*u*) Secr. Reſol. Holl. 23 *Febr.* 1746. X. *Deel*, *bl.* 538. Notul. Zeel. 11 *Febr.* 4 *Maart*, 4 *April* 1746. *bl.* 73, 135, 180.
(*v*) Notul. Zeel. 27, 31 *Jan.* 1747. *bl.* 126, 134, 135.

„ de loopende Petitien, met naame in de Legerlasten, op te brengen, en daardoor den „ Raad van Staate in staat te stellen, om de „ maatregels, die reeds genomen waren, of „ nog genomen stonden te worden, ter uit- „ voeringe te brengen." 't Liep aan tot den zevenentwintigsten, eer de Staaten van Holland eenig besluit namen, op deezen brief (*w*). De hagchelyke toestand, waarin de Staat zig thans, van binnen, zo wel als van buiten, bevondt, was 'er oorzaak van. De vorm der tegenwoordige Regeeringe, van den aanvang des oorlogs af, wankel gestaan hebbende, begon zig, met den inval in Staatsch Vlaanderen, te schikken tot verandering: en 't was noodzaakelyk, dat deeze verandering, of haar beslag eenigszins kreeg, of onwaarschynlyk werdt, eer men, in de byzondere Staatsvergaderingen, en vooral in die van Holland, een vast besluit neemen kon, omtrent de handeling met Frankryk. Het eerste gebeurde: de gedaante der Regeeringe veranderde schielyk, en tot verbaazinge der meesten. De vier Gewesten, Holland, Zeeland, Utrecht en Overyssel, verkooren den Prins van Oranje tot hunnen Stadhouder, die deeze aanzienlyke waardigheid reeds in de drie andere Gewesten bekleedde, en dus meer gezags verkreeg in den Staat, dan iemant der voorige Stadhouderen immer opgedraagen geweest was. 't Zal dan der moeite wel waardig zyn, dat wy 't beloop deezer gewigtige veranderinge, hier, van wat hooger ophaalen.

1747.

Wy

(*w*) Resol. Holl. 27 *April* 1747. *bl.* 222.

1747.

XIV.
Aanleiding tot de verandering in de Regeering van den Staat.

Wy hebben, uit het voorgaande gedeelte deezer Geschiedenisse, konnen opmaaken, dat het, onder de Leden der hooge Regeeringe, nimmer ontbroken hadt aan zulken, die zyne Hoogheid, Willem Karel Henrik Friso, Prins van Oranje en Nassau, Stadhouder van Gelderland, Friesland, Groningen en Drente, ten minsten allengskens, zogten te doen verheffen tot de hooge waardigheden, by zyne Voorzaaten, daarenboven, bekleed. Hy was, met zulk een oogmerk, in 't jaar 1722, tot Stadhouder van Gelderland aangesteld. Men zogt hem, sedert, met het zelfde oogmerk, zitting te doen verleenen in den Raad van Staate; en na 't ontstaan van den oorlog, te doen benoemen tot een der aanzienlykste Krygsampten. Doch de meeste Leden der vier Gewesten, die geenen Stadhouder hadden, wisten middel, om deeze poogingen vrugteloos te doen uitvallen. 't Verheffen van zyne Hoogheid tot Stadhouder van Gelderland gaf zelfs den vier Gewesten gelegenheid, om zig naauwer te verbinden, tot het handhaaven van den tegenwoordigen vorm der Regeeringe. 't Markgraafschap van Veere en Vlissingen werdt vernietigd: 't welk den Prinse den invloed benam, dien hy, anderszins, gehad zou hebben op de Regeering van Zeeland. De zitting in den Raad van Staate werdt hem ontzeid, en men droeg hem geen Krygsampt op, van wege den Staat in 't gemeen, dan 't gene hy zig tot hoon rekende te aanvaarden. Ter gelegenheid van zyn Huwelyk met de Kroonprinsesse van Groot-Britanje, hadden de Staaten zelfs, met ronde woor-

den,

den, te verstaan gegeven, dat zy zig de behoudenis van den tegenwoordigen vorm der Regeeringe ter herte lieten gaan. 't Bleek, derhalve, sedert lang, duidelyk genoeg, dat de meeste Leden der hooge Regeeringe ongezind waren, om verandering in dezelve te maaken, door het verkiezen van eenen Kapitein-Generaal over de Krygsmagt van den Staat, en van eenen Stadhouder over de Gewesten, die 'er geen hadden. 1747.

Middelen gebruikt, om 't Volk te doen verlangen naar verandering.

't Gemeen, in Holland, in Zeeland, in Utrecht en in Overyssel, sedert veele jaaren, de Stadhouderlyke Regeering ontwend, scheen 'er, zo ver uiterlyk te bespeuren was, voor 't meeste gedeelte, ook niet sterk naar te haaken; en was 'er zelfs tegen ingenomen, door verscheiden' schriften, die, in de tegenwoordige eeuwe, rykelyk verspreid, en greetiglyk gelezen waren. Zeldzaam zag men, in de Steden, eenige byzondere tekenen van hoogagting voor 't Huis van Oranje. Doch na 't ontstaan van den oorlog, op 't einde des jaars 1740, begon men, hier en daar, by monde en geschriften, doch meest in 't heimelyk, de zugt voor 't Stadhouderlyk bewind te ontsteeken, in de gemoeden der Landzaaten. 't Verlies der Barriere-Steden en verscheiden' ongelukkige veldslagen gaven aanleiding, tot morren over de tegenwoordige Regeeringe, welk men hieldt, door sommigen, die hunne rekening zogten by de verandering, verwekt of gevoed te worden. Men verspreidde, al in 't jaar 1742, schriften onder de hand, waarin eenige Regenten verdagt gemaakt werden van slinkschen handel met Frankryk, en beschreeven,

 als

1747. als warenze, met Fransch-geld, omgekogt, ten nadeele van den Staat. Naar gelang, dat de kryg de grenzen naderde, en de Steden der Barriere overgingen., vonden deeze beschuldigingen geloof by 't gemeen: welk, reeds gedeeltelyk in den waan gebragt, dat de rampen, die den Staat drukten en dreigden, aan 't slegt beleid der Regeerderen te wyten waren, te ligter haakte naar verandering, en allengskens voor zeker hieldt, dat de herstelling der Stadhouderlyke waardigheid in haaren ouden luister oorzaak zyn zou van 's Lands behoudenis. 't Is zeer te vermoeden, dat deeze herstelling nog niet gelukt zou zyn, zo men met Frankryk hadt konnen overeenkomen, te Breda. Het wyken der wapenen van de grenzen zou 't gemor over de Regeeringe en 't verlangen naar verandering hebben doen ophouden: daar nu, het gevaar, dagelyks toeneemende, het misnoegen sterk deedt aanwassen; tot dat het, in Plaatsen, daar men digtst aan 't gevaar lag, schielyk tot daadelykheden uitborst, en de begeerde verandering voortbragt. Zy werdt, omtrent op dezelfde wyze als in 't jaar 1672, schoon op verre na zo geweldig niet, uitgewerkt. De beweeging, die dezelve scheen voort te brengen, begon ook, gelyk toen, te Veere in Zeeland; waarna zy in de andere Steden van dit Gewest; voorts, byna op gelyken tyd, naar Holland, en toen naar de andere Gewesten voortsloeg.

XV. Ontstelтenis in Zeeland. 't Beleg van Sluis en de togt naar Kadzand hadt veele opgezetenen deezer Landstreeke, met hunne gereedste goederen, de wyk doen nee-

neemen naar Vlissingen en Veere: 't welk eene bystere ontroering verwekt hadt onder 't gemeen. De Steden van Walcheren, te Middelburg beschreeven, hadden, op de eerste tyding van den inval, den Hertoge van Cumberland en den Vorst van Waldek geschreeven om onderstand (x). Doch, nadat de Leden, 's daags na den inval, allen by een gekomen waren, sloeg *Joan Hieronimus Huyssen*, Burgemeester van Veere, voor „ dat de „ Conservador der Schotten te Veere, *Charles Stuart*, hem twee Engelsche Oorlogs- „ schepen, een van twintig en een van twaalf „ Stukken, onder zyn bevel in de haven leggende, en nog vier of vyf anderen, die „ buiten gaats lagen, ten dienste van hunne „ Edele Mogendheden en tot bescherming „ van Zeeland, aangebooden hadt." Men besloot, terstond, deeze aanbieding te omhelzen, en te gelyk, op den Engelschen Kommandeur *Robert Mitchell*, die, zo men meende, nog in Duins lag, te begeeren, dat hy 'er in bewilligde (y). Doch twee dagen laater, verstondt men, uit Burgemeester Verelst, die 't van Stuart hadt, dat Mitchell, reeds, met drie Konings Schepen, voor Vlissingen gekomen was; en dat hy 'er agt of negen in alles, tot bescherming van Zeeland, gereed hadt. Vlissingen sloeg voor, dat men den Koning van Groot-Britanje om verlof hier toe verzoeken moest: 't welk, terstond, schriftelyk, geschiedde. Ook ontving men, eerlang,

1747.

(x) Missiven der Gecomm. Raaden *van* 18 *April* 1747.
(y) Missive aan den Eng. Adm. in Duins *van* 18 *April* 1747.

1747. lang, beleefd en bewilligend antwoord van zyne Majesteit. Midlerwyl, was men, met Mitchell, overeengekomen, dat hy, met zyn Esquader, voor eerst, in den Deurlo zou gaan leggen, en om bewesten West-Kapelle en Oostende kruissen (z). Doch op den tweeëntwintigsten, gaf Burgemeester Verelst den Staaten kennis „ hoe de Engelsche Kapiteins, „ thans aldaar op de reede leggende, zwaarigheid maakten, om, zonder byzonderen „ last van hun Hof of Bevelhebber, langer „ te vertoeven; ten ware men hen magtigde, om, nevens den Bevelhebber ter zee „ van hunne Edele Mogendheden, op 't beveiligen van 't Gewest en van de Stroomen „ te waaken." De Staaten beslooten, hierop, den Engelschen vryheid te verleenen, om, nevens den Vice-Admiraal *Jakob Yemanse*, de Zeeuwsche Stroomen te beschermen: waarop, eerlang, schikkingen beraamd werden (*a*). In deezen stand der dingen, begonden de Schutteryen op de wagten, onderregt, zo vermoed werdt, door luiden van meerder aanzien, te spreeken van de noodzaakelykheid, om, in deezen hagchelyken tyd, eenen Stadhouder en Kapitein-Generaal aan te stellen. Te Middelburg, tradt zeker Heer, op den vierentwintigsten van Grasmaand, in eene herberg, daar hy, wyn geëischt hebbende, de glasraamen opschoof, en de gezondheid dronk van den Stadhouder, den Prinse van Oranje; 't welk eenige

Beweeging te Middelburg.

(z) Notul. Zeel. 18, 20, 23 *April* 1747. *bl.* 243, 247. 257, 260, 261, 262, 264. Missiven a Sa Majesté le Roi de la grande Bret. *en aan den* Envoyé HOP *van* 18 *April* 1747.

(*a*) Notul. Zeel. 22, 23, 24 *April* 1747. *bl.* 271, 278, 289.

MR. WILHEM VAN CITTERS,
Burgermeester der Stad Middelburg,
Bewindhebber der Oostind. Comp. enz.

Palthe pinxit J. Houbraken fec.

Is. TIRION excud. 1760.

nige beweeging maakte in de Stad, en 't volk deedt ſamenrotten. Hierop, ontſtondt een Gerugt, dat 'er verraad ſchool onder de Regenten, en dat eenige Burgemeeſters de Stad verlaaten wilden. 't Graauw begaf zig naar de huizen van ſommigen, begeerende hen te zien. Men moeſt hun te wille zyn. Zy werden, by eenigen, heuſchelyk bejegend: doch wat te ſchots, in hunnen zin, aan 't huis van Burgemeeſter *Joannes Cocquelle*, welk, hierom, op ſtaande voet, aangevallen en geplonderd werdt. Men beſloot, hierop, twee Kompagnien, uit de bezettingen van Vliſſingen en Veere, te ontbieden naar Middelburg, tot voorkoming van meerder onheil (*b*). Doch den volgenden nagt, begaf zig de Schuttery van Veere naar 't huis van den Burgemeeſter Verelſt, wiens geneigdheid tot de Stadhouderlyke Regeering, en tot den Prinſe van Oranje zy kende; op hem begeerende, dat zyne Hoogheid, van wege de Stad, tot Stadhouder van Zeeland, werdt voorgeſlaagen. De Burgemeeſters Verelſt en *Willem, Graaf van Elodorff-Wartensleben*, bragten hierop te wege, dat de oude en dienende Burgemeeſters, des morgens ten vyf uuren, op 't Stadhuis, by een geroepen werden. De Burgemeeſter Huyſſen, die ook, des nagts, verſcheiden maalen, de Schutters aan zyn huis gehad hadt, ſloeg de begeerte der Burgerye voor aan de Vergaderinge; en terſtond hier op, werdt, eenpaariglyk, beſlooten „ dat het gevaar, waarin „ de gantſche Staat, en Zeeland in 't byzon- „ der

1747.

Te Veere, wordt de Prins van Oranje uitgeroepen voor Stadhouder van Zeeland.

(*b*) Notul. Zeel. 25 *April* 1747. *bl.* 289.

nige beweeging maakte in de Stad, en [illegible]
deedt samenrotten. Hierop [illegible]
gerugt, dat 'er verraad [illegible]
genten, en dat eenige Burgemeesters [illegible]
verlaaten wilden. 't Gemeen [illegible]
de huizen van sommigen [illegible]
zien. Men moest [illegible]
den, by eenigen [illegible]
wat te schots, in [illegible]
gemeester *Joannes Clemens* [illegible]
staande voet, [illegible]
Men besloot [illegible]
de bezettingen van [illegible]
ontbieden naar [illegible]
van meerder [illegible]
den nagt, begaf [illegible]
naar 't huis van den Burgemeester [illegible]
wiens geneigdheid tot de [illegible]
geering, en tot den [illegible]
de; op hem [illegible]
van wege de Stad, [illegible]
land, werdt voorgeslagen. [illegible]
ters Verelst en *W*[illegible]
Wartensleben, [illegible]
oude en dienende Burgemeesters [illegible]
gens ten vyf uuren, [illegible]
roepen worden. De Burgemeester [illegible]
die ook [illegible]
Schur [illegible]
[illegible] waarin
[illegible] 't byzon-
[illegible]

1747. „ der gebragt was, niet langer toeliet, zig, „ door andersgezinde Leden of Gewesten, „ van zulk eene heilzaame en hoognoodige „ verkiezing te laaten afhouden; dat zy, „ hierom, van wege deeze Stad, den door- „ lugtigsten en hoogstgebooren Vorst en Heer „ Willem Karel Henrik Friso, Prins van „ Oranje en Nassau, tot Stadhouder, Ad- „ miraal-Generaal en Kapitein van Zeeland „ verkooren; met zodanige magt, gezag, „ voorregten en voordeelen, als, onder de „ Leden der hooge Regeeringe, ten genoe- „ gen van gemelden Prinse, en tot welzyn „ van den Staat, en byzonderlyk van Zee- „ land, best en oorbaarst zou worden geoor- „ deeld." Voorts, werden de Afgevaardigden van Veere, op de Dagvaart der Staaten te Middelburg, gelast, om dit besluit, nog deezen dag, ter Staatsvergaderinge, bekend te maaken, en om de andere Leden, tot het neemen van diergelyk besluit, te beweegen. De Vergadering gaf, terstond hierna, aan de menigte, voor 't Stadhuis samengevloeid, kennis van haar besluit. 't Oranje-vendel werdt uitgesteken, en elk verscheen met een strik van Oranje-Lint aan den hoed.

Ook te Middelburg.

't Leedt naauwlyks een uur, of de Veerenaars kwamen, met zulk een versiersel, te Middelburg, daar men, 's avonds te vooren, reeds voorbereidsels gemaakt hadt, tot de verandering. Straks hierop, waren de Scheepstimmerluiden in de weer, streevende, met eenen Catechizeermeester aan 't hoofd, naar de Abtdye of 't Hof, daar de Staaten vergaderd waren, en vorderende de aanstelling van

den

den Prinse van Oranje tot Stadhouder. De Afgevaardigden, hiertoe niet gemagtigd, begeerden uitstel. Doch men drong den Burgemeester *Wilhem van Citters*, die 't woord voerde, om den Prins, ten minste voor zo veel de Stad Middelburg aanging, tot Stadhouder te doen uitroepen. 't Werdt in beraad gelegd. Sommigen gaven in bedenking, of men hiertoe wel komen mogt, buiten kennis van Holland. 't Raadpleegen duurde, midlerwyl, der ongeduldige Gemeente te lang, die, ter Vergaderplaatse ingedrongen, zo verhaald wordt, reeds een mes of twee liet vliegen door 't vertrek; waarop twee Heeren, bespeurende, dat de meerderheid der Leden neigde tot de aanstelling van den Prinse, naar buiten traden, en 't Volk aankondigden, dat zyne Hoogheid, van wege de Stad, tot Stadhouder benoemd werdt. Straks ging 'er een gejuich op, onder 't Volk: de Oranje-vendels werden uitgesteken, en elk verscheen, met Oranje-linten versierd. Te Vlissingen was, ten zelfden dage, op een verzoek van eenigen uit de Burgerye, de benoeming van den Prinse tot Stadhouder geschied, zonder merkelyke beweeging onder 't volk. Ook te Goes, op den voorslag van éénen der Burgemeesteren, en zonder dat de gemeente 'er zig mede gemoeid hadt. Maar te Zierikzee, viel eene geweldige beroerte voor. Zo dra men hier, op den vyfentwintigsten, tyding gekreegen hadt van 's Prinsen aanstelling te Veere, en van het overgaan van Sluis, rotte het graauw te hoop, ontwapende den Overste der bezettinge, die geenen last hadt om geweld te gebrui-

1747.

en in de andere Steden van Zeeland.

Bystere beroerte te Zierikzee.

1747. bruiken, en streefde naar 't Stadhuis, der Wethouderschap de dood dreigende, zo zy den Prins niet terstond erkende voor Stadhouder. 't Geschiedde, na kort beraad. 't Volk scheen hiermede voldaan, en trok af naar de haven, om 't geschut te lossen, en andere bewyzen van vreugde te geeven. Maar 't ongeluk wilde, dat de kruidkist ledig bevonden werdt. Toen raakte de menigte wederom gaande. De Regenten werden uitgemaakt voor Landverraaders; de klokken getrokken, de boeren, in grooten getale, Stedewaards gelokt, 't Stadhuis bezet, en twee der oudste en waardigste Regenten schandelyk mishandeld en gedreigd. De oproer duurde den gantschen nagt. 't Graauw liet zig niet stillen, dan na dat de oudste Predikant, *Wynand Cantsius*, 's Prinsen aanstelling door de Staaten van Zeeland, den volgenden dag, van 't Stadhuis afgekondigd hadt. De stilte duurde egter niet lang. 't Gemeen, aangezet, zo vermoed werdt, door luiden van meerder aanzien, hieldt het Stadhuis in, doorsnuffelde de Papieren, en deedt buitenspoorige eischen aan de Regenten, welker huizen met plondering gedreigd werden, door de Scheepstimmerluiden, die met gescherpte bylen en ander geweer gewapend waren. Alles was aangelegd, om de Wethouders wars te maaken van 't bewind. Ook gaven zy, eerlang, toe, dat men eene Regeering, by voorraad, aanstelde in hunne stede. De Predikanten Cantsius en *Gerardus van der Kamp* verkooren, op 't Stadhuis en met geslooten deuren, op den raad van *Tonis van der Os*, een' der aanzienlykste bur-

burgeren, twaalf *Interims-Regenten*, van welken van der Os een was; en een Baljuw en drie Schouten voor het platte Land, die aan de Gemeente voorgesteld, en door dezelve goedgekeurd werden. De Predikanten behielden voor zig de vryheid, om alle raadpleegingen by te woonen, en lieten zig zelfs, den agtentwintigsten, nevens Doctor *Leonard Smeur*, een der Interims-Regenten, afvaardigen naar de Dagvaart der Staaten, te Middelburg, waar zy egter niet ontvangen werden (c). 't Vuur der oproerigheid, welk byna gebluscht scheen, ontstak heviger, toen de Burgemeester *Pieter Mogge van Renesse*, zitting hebbende in de Vergadering der algemeene Staaten, den negenentwintigsten, met den Rotterdammer beurtman, naar de Stad kwam. Hem, dien men, voor anderen, gezogt hadt verdagt te maaken, wilde het graauw te lyve. Men rukte hem den hoed van 't hoofd, en stak 'er een Oranje-lint op. Men ontnam hem den degen, en voerde hem, op een wagen, met agt man, naar 't Heeren Logement, daar hy, langer dan een' maand, bewaard werdt. Een der Interims-Regenten hadt zulks geraaden, om hem te beter te beveiligen voor de woede van 't volk, welk, inzonderheid na dat het Regiment Oranje-Drente, op den zestienden van Bloeimaand, in de Stad getrokken was, eindelyk, tot stilstand geraakte. Te Thoolen, bleef de benoeming van den Prinse langst agter wege. Zy geschiedde hier niet voor den zevenentwintigsten: en 't gemeen hadt

1747.

Opschudding te Thoolen.

(c) Notul. Zeel. 29 April 1747, bl. 328.

1747. hadt 'er zo dra geene kennis van gekreegen, of de boeren van S. Anne-Land en anderen, ter Stad in gerukt, vorderden verandering in de Regeeringe. Men riep „ dat de Regenten „ 't Land verraaden hadden, en dat men, „ te Zierikzee, 't verraad klaarlyk ontdekt „ hadt." Doch deeze ontdekking bestondt alleenlyk hierin, dat men, in eene oude kist, die 't volk meende met buskruid gevuld te zyn, niet dan zand gevonden hadt, behalve, dat het geschut van binnen vol steentjes zat. Men begeerde dan, ook te Thoolen, 't geschut en den voorraad van 't buskruid te onderzoeken. 't Geschiedde. Doch 't geschut werdt wel gelaaden bevonden. De tonnetjes buskruid, opgeslaagen, ter keure van de boeren, die 'er den arm, tot op den bodem, instaken, waren ook behoorlyk gevuld. Toen wilden de boeren de proef neemen van 't geschut. Zy staken een stuk af, zonder te gedoogen, dat 'er de kogel afgenomen werdt. De kogel snorde eenen renbode van den Hertoge van Cumberland, toen juist den dyk langs rydende, voorby, zonder hem te raaken; doch hy klaagde, naderhand, zeer, over 't gevaar, welk men hem hadt doen loopen. De boeren, hierop naar huis gekeerd, zonden, eenige dagen laater, eene bezending, met den Predikant en Sekretaris van S. Anneland aan 't hoofd, naar Thoolen, om eenigen uit de Regenten te ontzetten van 't bewind, of ten minste te bevorderen, dat hun eenige byzitters uit het platte Land werden toegevoegd. De Stad, raakte, hierop, in roere. De Regenten verlieten 't Stadhuis, daar de boeren

en

en 't graauw, drie dagen lang, huis hielden, 1747.
alles doorsnuffelende; en alles, met naame, al wat in de Fransche taale geschreeven was, voor blyken van Landverraaderye opneemende. Daar was 'er zelfs, die, op 't zien van een afschrift der Verklaaringe des Konings van Frankryk van den zeventienden van Grasmaand, uitriep: *al weêr een brief van den Koning van Frankryk!* Doch de Predikant *Karel Thibaut* bragt de woeste menigte, eindelyk, tot bedaaren, en bewoogze, naar huis te gaan. De Regenten namen toen hunne plaatsen wederom in, schoon zy in geduurigen angst waren, voor de boeren: waarom de Poorten gesiooten bleeven. Zelfs liet de Wethouderschap zeker geschut, welk een stuk wegs van de stad stondt, vernagelen, op een gerugt, dat die van S. Anneland voorhadden, zig meester van het zelve te maaken, om het tegen de Stad te gebruiken. Die van Vosmaar, kennis gekreegen hebbende van dit vernagelen, kreeten 't uit, als een tastbaar bewys, dat men, in Thoolen, verstand hieldt met den vyand. De Drossaard van S. Maartensdyk scheen zelf niet te weeten, wat hy van dit vernagelen van 't geschut denken zou, en was niet voldaan, in de reden, die 'er hem de Wethouderschap van gaf. Te S. Anneland, bleeven de boeren oproerig, tot dat 'er, op verzoek van die van Thoolen, vyftig dragonders, uit de bezetting van Bergen op Zoom, in 't Dorp gelegd werden, die 'er, eenigen tyd, huis hielden. De Predikant *Adolf van Loon*, die zig, in den aanvang der beweeginge, aan 't hoofd der bezendinge bevonden hadt, werdt toen,

1747. toen, gevangkelyk, naar Thoolen gebragt, daar hy een tyd lang in hegtenis zat. Doch, eindelyk, beweezen hebbende, dat men hem tot het aanneemen van den last gedwongen hadt, werdt hy op vrye voeten gesteld. De Stad en het Eiland raakten dus allengskens in rust.

De Prins van Oranje wordt, Staatswyze, tot Stadhouder van Zeeland aangesteld.

Ondertusschen was, zo dra de Steden van Zeeland allen in 't gewigtig punt van beraad bewilligd hadden, de aanstelling van den Prinse tot Stadhouder, Kapitein Generaal en Admiraal van Zeeland, den agtentwintigsten van Grasmaand, ter Staatsvergaderinge, geschied, op den voorslag van Middelburg, twee dagen te vooren gedaan (*d*). Men gaf 'er den Prinse, die zig te Leeuwaarden bevondt, terstond, kennis van, door een' bode; doch benoemde, te gelyk, de Heeren *Jakob van Citters*, wegens Middelburg, *Jakob de Jonge*, wegens Zierikzee, *Joan Willem van Roozeveld*, wegens Goes, *Willem Barend Lambrechtsen*, wegens Vlissingen en den Graaf van Flodroff-Wartensleben, wegens Veere, om zyne Hoogheid, plegtiglyk, te gaan begroeten. De Burgemeesters Wilhem van Citters en Joan Louis Verelst, die eerst benoemd geweest waren, hadden zig, om gewigtige redenen, van deezen last verschoond. De Broederszoon des eersten, de Heer Jakob van Citters, en de Graaf van Flodroff-Wartensleben vertrokken in hunne plaatse (*e*). Doch van Zierikzee waren, drie dagen te vooren, reeds twee Luiden uit de gemeente, en de Schepen en Raad *Bonifacius de Jonge van Kam-*

(*d*) Notul. Zeel. 26, 28 *April* 1747, *bl.* 293, 317.
(*e*) Notul. Zeel. 29 *April* 1747, *bl.* 328.

Kampens Nieuwland, uit de Regeeringe, afgezonden naar Friesland, om den Prinse zyne aanstelling, van wege deeze Stad, bekend te maaken. Zyne Hoogheid, die, juist op den dag, waarop hy, in de meeste Steden van Zeeland, verkooren was, zynen dienst den Staaten, by eenen beleefden brief, die terstond in 't licht kwam, hadt aangebooden (*f*), schreef hun, den eersten van Bloeimaand „ dat hy de opgedraagen' ampten aanvaardde, en met hunne „ Afgevaardigden overleggen zou, op wat wyze, hy zyne reize naar Zeeland best zou konnen vervorderen (*g*)." Ondertusschen, hadt Middelburg, reeds op den vierentwintigsten van Grasmaand, ter Staatsvergaderingen van Zeeland, voorgesteld „ dat men, na den vyandelyken inval der Franschen in Staatsch Vlaanderen, by den Koning van Groot-Britanje, „ behoorde aan te houden om den onderstand in manschap, den Staaten toegezeid, „ by de Verdragen; welke voorslag, ook reeds „ ter algemeene Staatsvergaderinge, van wege Zeeland, geschied was; doch waarin „ Holland nog niet hadt konnen bewilligen." Voorts, begeerde deeze Stad „ dat men, ter „ algemeene Staatsvergaderinge, ernstelyk „ dronge, op opening van 't gehandelde te „ Breda, te gelyk verklaarende, dat men niet „ voorhadt, eene Neutraliteit of afzonderlyke Vrede aan te gaan met Frankryk." Zierikzee en Goes twyfelden egter, of 't nog wel tyd ware, om op uitheemschen onderstand aan te houden. Maar Thoolen, Vlissingen en Veere 1747.

(*f*) Notul. Zeel. 1 *May* 1747, *bl.* 332.
(*g*) Notul. Zeel. 5 *May* 1747, *bl.* 364.

1747.

Aankomst van eenig Engelsch Krygsvolk, voor Vlissingen.

re stemden met Middelburg, gelyk ook Zierikzee en Goes, twee dagen laater, deeden (*b*). Doch 's daags te vooren, juist toen zyne Hoogheid, in de meeste Zeeuwsche Steden, voor Stadhouder was verklaard, streeken eenige Engelsche Oorlogsschepen voor Vlissingen. Zy geleidden eenige andere Vaartuigen, met omtrent twee-entwintighonderd Soldaaten, onder den Generaal *Fowler*, die, terstond, verlof verzogt, om zyn volk te mogen ontscheepen; wanneer hy 't aan de beschikkinge der Staaten van Zeeland wilde overlaaten, tot op naderen last van den Hertoge van Cumberland. De Staaten antwoordden, dat het Krygsvolk ontscheept, en, in Vlissingen, Veere, Schouwen en Zuidbeveland, gelegd kon worden. Doch Fowler weigerde zyn volk te verdeelen. Ook werdt het, kort hierop, door den Hertoge van Cumberland, ontbooden naar Willemstad, vanwaar hy het naar Staatsch Vlaanderen wilde doen trekken, en onder bevel stellen van den Luitenant Generaal Pieter de la Rocque (*i*).

XVI. Uitwerking van de tyding deezer aanstellinge in Holland.

't Gerugt der eerste beweegingen in Zeeland was, ondertusschen, ras naar Holland overgevloogen. Men kreeg van 's Prinsen aanstelling in de meeste Zeeuwsche Steden, des nagts tusschen den zes-entwintigsten en zevenentwintigsten van Grasmaand, kennis in den Haage: en zo dra de dag kwam, en de gewigtige tyding rugtbaar werdt onder 't gemeen, zag men eenige vrouwen en kinderen, met Oranje-strikken, en kroontjes van lint of pa-

(*b*) Notul. Zeel. 24, 26 *April* 1747, *bl.* 287, 297.
(*i*) Notul. Zeel. 25, 26, 27 *April*; 1 *May* 1747, *bl.* 292, 302, 308, 333.

papier verfierd, langs de ftraaten van den Haage zwieren. De Staaten van Holland, by tyds vergaderd zynde, terwyl eenige Leden naar huis gekeerd waren, om nieuwen last; namen, nu eerst, een besluit op den brief der algemeene Staaten van den negentienden, en deeden, ter Generaliteit, verklaaren „ dat „ de vyandelyke inval der Fransche troepen in Staatsch Vlaanderen hen ten uitersten ontroerd hadt; te meer, om dat dezelve den Staat overkwam, zonder dat men met de Kroone van Frankryk in oorlog was, en zonder dat men 'er ooit eenige wettige reden toe gegeven hadt; ja na dat de Staat, door de Fransche wapenen, reeds ontzet geworden was van zynen voormuur, welde, door 't slegten van zo veele vestingen, genoegzaem voor altoos, nutteloos gemaakt was. Dat zy, bezig met te overleggen, wat, in deezen bezwaarden toestand des tyds, tot 's Lands meesten dienst, behoorde gedaan te worden, besloten hadden, den genoemden vyandelyken aanval, ernstelyk, tegen te gaan, en 't uiterste op te zetten, om 't Land, de inwooners en derzelver wettige bezittingen; doch boven al de dierbaare panden van Vryheid en Godsdienst te helpen beschermen; en dat, naardemaal hiertoe penningen vereischt werden, zy begreepen, dat de Raad van Staate behoorde te worden verzogt, om een' staat op te maaken van 't gene de Gewesten nog ten agteren waren, op de Petitien, sedert den aanvang der tegenwoordige onlusten gedaan, op dat men, naderhand, zou kon-

1747. De Staaten van Holland neemen een hertig besluit, op den brief der algemeene Staaten.

1747. „ nen overleggen, op welk eene wyze, de „ gebrekkige Gewesten zouden konnen verpligt worden, tot het opbrengen hunner „ agterstallen." Ondertusschen, werden de Gekommitteerde Raaden verzogt en gemagtigd, om op het aandeel van Holland, in de loopende Petitien, met naame in die van de Legerlasten, zo veel te verstrekken, als zy, na den toestand van 's Lands Kasse, zouden vinden te behooren (*k*). Men vondt geraaden, dit Besluit in openbaaren druk uit te geeven, om 't gemeen te overtuigen, dat men, in Holland, gezind was, tot het neemen van ernstiger maatregels tegen Frankryk. Inderdaad, 't Volk werdt, hier te Lande, ook de ooren vol geblaazen van eenen verderfelyken toeleg der tegenwoordige Regeeringe, om een Verdrag van Onzydigheid aan te gaan met Frankryk, en den Koning Staatsch Vlaanderen, tot een onderpand voor de naarkominge van zulk een Verdrag, over te geeven. Een Kapitein in Staatschen dienst liep zelfs byzonderlyk in 't oog, als hadt hy verspreid „ dat de „ Graaf van Löwenthall hem in persoon gezeid hadt, *dat de Steden in Staatsch Vlaanderen, met kennis van eenige Leden der Regeeringe, werden ingenomen, tot bevordering der Vrede; en dat menze allen wederom geeven zou.*" 't Gemeen werdt gestyfd in zulk een vermoeden, om dat de Sterkten in Staatsch Vlaanderen, schielyk, en sommigen zonder slag of stoot, overgingen. De Gevolmagtigden op de handeling te Breda, en de Raadpen-

't Gemeen houdt den Raadpensionaris Gilles verdagt van slinkschen handel met Frankryk.

(*k*) Resol. Holl. 27 April 1747. bl. 222.

pensionaris Gilles in 't byzonder werdt beschuldigd, als of hy, in zulk een Verdrag, de hand gehad hadt. Hy was, onlangs, van Breda in den Haage gekomen, en hieldt zig zo zeer gebelgd, over 't gene, ten zynen nadeele verspreid werdt, dat hy gaarne bewilligde, om niet alleen, gelyk te vooren altoos geschied was, aan de Gemagtigden tot de heimelyke onderhandelingen, maar aan de volle Vergadering der algemeene Staaten, verslag te doen van 't gene 'er, tot hiertoe, te Breda, was gehandeld. Hy verscheen dan, den agtentwintigsten, in de algemeene Staatsvergaderinge, onder anderen, verklaarende, „dat 'er nog nimmer te Breda getreden was, „in 't gene het wezen eener Vredehandelinge uitmaakte. Dat de oorzaak hiervan was „het verschil, welk zig, in 't begin der Byeenkomste, opgedaan hadt, over de toelaating der Staatsdienaaren van de Hoven „van Weenen en Turin, en nog een ander „verschil, naderhand ontstaan, over de toelaating van den Heere de Macanaz, Staatsdienaar des Konings van Spanje; die, eindelyk, *geprotesteerd* hadt, tegen alles wat „buiten hem zou verhandeld worden; met „verklaaring, dat hy zig niet wilde kanten „tegen de toelaating der Staatsdienaaren van „de Hoven van Weenen en Turin: welk „verschil, tot nog toe, onbeslist gebleeven „was, omdat de Gevolmagtigden van Frankryk geen' last hadt, om in die toelaating te „bewilligen. Dat hy, Raadpensionaris, „laatstelyk, een' keer doende naar Breda, „onderregt was geworden, dat de Heer de „Ma-

1747.

Hy doet verslag van 't gehandelde te Breda.

1747. „ Macanaz, die week, bescheid verwagtte „ met een' *Courier*, wegens 't gemelde ge- „ schil; dat hy hiernaar, drie of vier dagen, „ vergeefs, getoefd hebbende, in 't affcheid „ neemen, van den Heere de Macanaz ver- „ staan hadt, dat hy geen' Courier te gemoet „ zag. Dat, schoon 'er, tot hiertoe, nog gee- „ ne eigenlyke onderhandelingen gehouden „ waren te Breda, men egter wel eenige by- „ zondere gesprekken gevoerd hadt, over 't „ werk der Vrede, zo met de Staatsdienaars „ der Bondgenooten, als met die van Frank- „ ryk en Spanje, met oogmerk, om dezelven „ gemakkelyker te maaken, tegen dat de ei- „ genlyke onderhandelingen zouden aange- „ vangen worden; doch dat deeze gesprekken „ nergens anders op hadden gezien, dan op „ eene algemeene Bevrediging, en dat de „ Gevolmagtigden van deezen Staat zig nim- „ mer hadden ingelaaten, in eenige onder- „ handeling over eene byzondere Vrede met „ de Staaten alleen, noch over eene *Neutra-* „ *liteit voor de Republyk*. Dat hy, Raadpen- „ sionaris, hierom, voor eene eerlooze laste- „ ring hieldt, 't gene, alomme, verspreid „ werdt, als of de inval der Franschen op „ den Staatschen bodem geschied ware, vol- „ gens affpraak, en om daardoor zulk eene „ Vrede of *Neutraliteit* te bevorderen." De algemeene Staaten, den Raadpensionaris gehoord hebbende, betuigden genoegen te neemen in 't gene hy gehandeld hadt; en besloten, te wege te brengen, dat door de Staaten van Holland, onderzoek gedaan werdt op de uitstrooijers van zulke kwaadaartige gerugten,

De Staaten neemen 'er genoegen in.

op

op dat dezelven, in Regte, zouden konnen vervolgd worden (*l*). Doch ik weet niet, dat iemant in hegtenis raakte, op wien zulk vermoeden vallen kon, behalve *Jean Rousset de Missy*, die, omtrent deezen tyd, te Amsterdam, geligt, en naar den Haage gevoerd was. Men hieldt hem, in 't gemeen, verdagt, dat hy naar Engeland hadt overgebriefd, 't gene, naar zyne meening, over eene Neutraliteit, te Breda, gehandeld was. Hy zat eenige weeken in de Kasteleiny van den Hove; doch zo dra zyne Hoogheid, de Prins van Oranje, in den Haage gekomen was, werdt hy op vrye voeten gesteld. De Prins vereerde hem, die reeds, door 't uitgeeven van verscheiden' Schriften, hier te Lande, bekend geworden was, omtrent het einde des jaars, met den titel van zynen *buitengewoonen Raad en Historieschryver*. 't Besluit der algemeene Staaten, tot ontlasting van den Raadpensionaris, was, ondertusschen, terstond, in openbaaren druk, uitgekomen, en bragt veel toe, om hem, by de verstandigsten, buiten vermoeden van ontrouw, te stellen; waaraan hem, in deezen hagchelyken tyd, zeer veel gelegen was. 1747.

XVII. De Prins wordt tot Stadhouder verklaard, te Rotterdam.

De tyding van 's Prinsen verheffing in de Zeeuwsche Steden veroorzaakte, niet slegts in den Haage, maar in de voornaame Hollandsche Steden, terstond, eenige beweeging onder 't volk. Te Rotterdam, zag men, op den zesentwintigsten, zo dra de Marktschuiten uit Zeeland, al vlaggende, waren aangekomen,

(*l*) Resol. Gecom. Raad. *Vener.* 28 *April* 1747. Resol. Holl. 28 *April* 1747. *bl.* 225.

1747. men, reeds eenige Oranje-tekens draagen. Eenige ingezetenen, meest Handwerksluiden, begaven zig, eerlang, naar 't Stadhuis, begeerende, dat de Prins ook tot Stadhouder van Holland werdt verkooren. De Regeering verklaarde zig genegen, om aan 's volks begeerte te voldoen. Doch 't liep nog aan, tot den negenentwintigsten, eer 't besluit, welk hiertoe, 's nagts te vooren, genomen was, den volke werdt aangekondigd. Men vondt geraaden, eerst de Regeering te veranderen, 't welk, op deezen dag, gewoonlyk plagt te geschieden. Ook zondt men, terstond, Afgevaardigden naar den Haage, om den Staaten kennis te geeven van 't besluit der Stad, en de eerste voorslag ter Dagvaart te doen tot de aanstelling van zyne Hoogheid; die door de Leden werdt overgenomen; hebbende de Edelen alleen zig bereid getoond, om zig daarop terstond te verklaaren (m). Te Delft hadt zig de Gemeente, ten zelfden dage, vervoegd voor 't Stadhuis, begeerende, dat men den Prins deedt uitroepen voor Stadhouder. De Heeren zogten egter naar huis te gaan, zonder hiertoe beslooten te hebben; doch 't volk noodzaakte hen, te rug te keeren, en op nieuws op 't gewigtig stuk te raadpleegen. Terwyl zy hiermede bezig waren, toog eene groote menigte opgezetenen van Maasland, Maaslandssluis en Vlaardingen, met stokken en vorken gewapend, ter Stad in, zig plaatsende voor 't Stadhuis. Doch toen, na zeven uuren des avonds, het Oranje-vendel uitge-

Te Delft, en

(m) Resol. Holl. 29 *April* 1747. *bl.* 227.

gesteken, en de Prins van wege de Stad, tot Stadhouder van Holland verklaard was, trokken zy allen af, zonder eenige baldaadigheid te pleegen. Te Dordrecht, te Leiden, te Gorinchem, te Schiedam, te Schoonhoven, en in den Briele, werdt gelyke afkondiging gedaan, den dertigsten van Grasmaand, zonder dat 'er, in deeze Steden, voor dien tyd, eenige merkelyke beweeging geweest was, onder 't volk. Te Haarlem, geschiedde het, den eersten van Bloeimaand. Ook te Gouda, te Alkmaar, te Hoorn, en, zo ik meen, in de meeste andere Steden van 't Noorderkwartier. Doch te Enkhuizen, niet voor den volgenden morgen.

1747.

in veele andere Steden.

Ondertusschen, scheen men, op den eersten van Bloeimaand, reeds toeleg te maaken, om, gelyk in eenige Steden van Zeeland geschied was, de Regeering ook, hier en daar, in Holland, met geweld, te veranderen: 't welk nogtans, ten deezen tyde, niet gelukken wilde. Een karel te paarde, van Maaslandsluis of van den hoek van Holland afgereeden, vervulde Rotterdam, en andere Plaatsen hieromtrent, met een valsch gerugt, dat de Fransche vloot, omtrent veertig Schepen sterk, voor de Maaze, gezien was, en op 't punt stondt van eene landing te ondernemen. De argwaan op de Regenten werdt toen wederom leevendig. Men begon, ook hier, gelyk in Zeeland, te mompelen, dat 'er verraad school onder de Grooten. Doch de Wethouderschap van Rotterdam stelde zulke orde, dat 'er geene baldaadigheid gepleegd werdt. Ook kwam 'er, eerlang, tyding, dat de Sche-

Loos gerugt van eene voorgenomen landing der Franschen.

Opschudding te Rotterdam en in den Briele.

 pen,

1747. pen, die men voor Franschen aangezien hadt, Engelschen, of, zo anderen verzekerden, slegts Vischschuiten geweest waren. Sommigen waren zelfs van gedagten, dat 'er geen grond altoos was geweest voor het gerugt, en dat het slegts, door iemant, verzierd was, om onrust te verwekken. Vast gaat het, ten minste, dat de Engelsche Oorlogsschepen, al eenige dagen eerder, voor Vlissingen waren aangekomen. (n). Ook verdween de ontsteltenis, voor een groot gedeelte, zeer spoedig, toen men begon te bedenken, dat de tegenwoordige gelegenheid van wind en stroom de landing onmogelyk maakte. Eenige weeken laater, maakte het onvoorzigtig uitvaaren van den Predikstoel, tegen de Regeering, 't graauw, in den Briele, gaande. Men dwong de Wethouderschap, het magazyn te openen, en 't buskruid te laaten onderzoeken. Ook moest, wat laater, een Duinkerker beurtman, die van Amsterdam kwam, hier, ontlaaden worden, op vermoeden, dat 'er krygsbehoeften voor den vyand in waren: 't welk egter zo niet bevonden werdt (o). De boeren van Rakanje, met den Predikant aan 't hoofd, waren ook naar den Briele getrokken, der Wethouderschap geweer afpersende. Doch men bragt den oproerigen hoop, eerlang, door Ruiters, tot bedaaren.

XVIII. Te Amsterdam, geschiedt Maar, midden onder alle deeze beweegingen in de nabuurige Steden, was het, te Amsterdam, tamelyk stil geweest. Op de eerste ty-

(n) Notul. Zeel. 25 April, 4 May 1747. bl. 292, 356.
(o) Resol. Holl. 1 July, 9 Sept. 1747. bl. 388, 571.

tyding van 's Prinsen verheffing in Zeeland, zag men de Zeeuwsche en Friesche Schepen, die in de Stad lagen, met vlaggen en wimpels pronken. Ook werdt, des nagts, door 't Scheepsvolk, geschooten, en *Oranje boven* geroepen. Doch andere beweeging bespeurde men niet in de Stad. Den tweeden van Bloeimaand, des morgens omtrent elf uuren, werdt het Oranje-vendel eerst ten Stadhuize uitgesteken, en te gelyk, aan de Gemeente, die in merkelyken getale op den Dam samengevloeid was, doch zig zeer geschikt hieldt; in de tegenwoordigheid van Burgemeesteren, bekend gemaakt „, dat zy „ en de Vroedschap goedgevonden hadden, „ de Afgevaardigden tot Dagvaart te gelas- „ ten, om, met de andere Leden, te stem- „ men tot de aanstelling van zyne Hoogheid „ tot Stadhouder, Admiraal en Kapitein Ge- „ neraal van Holland en Westfriesland." Kort voor deeze bekendmaaking, hadden zig reeds eenigen, op de straaten, vertoond, versierd met Oranje-strikken en linten; doch even na dat de bekendmaaking, die, met een *Huzza*, eerst van de Heeren, en toen van 't Volk, verzeld ging, geschied ware, werdt dit sieraad algemeen. 't Klokkenspel, en 't vlaggen van de meeste Schepen, die in 't Y lagen, duurde tot aan den avond; 't schieten tot diep in den nagt; wanneer men ook veele huizen verlicht zag; hoewel zulks, twee dagen laater, toen men kennis kreeg van 's Prinsen aanstelling door 's Lands Staaten, nog veel overvloediger geschiedde. Doch dit ongewoon teken van vreugde werdt, ten deezen tyde,

1747. de afkondiging der aanstellinge des Prinsen, zonder eenige voorgaande oproerige beweeging onder 't volk.

1747. tyde, ook in andere Steden, en vooral in den Haage, gegeven. Men vernam geene baldaadigheden van belang in Amsterdam, schoon het gewoel en gedommel langs de straaten duurde, tot den morgen. Enkelen, die gehoord of gelezen hadden, wat in 't jaar 1672 de leus geweest ware, bootsten 't na, en riepen, om hunnen afkeer van de Franschen te toonen,

Oranje boven, de Franschen onder,
Wie 't anders meent, dien sla de donder!

Ook wil men, dat sommigen, in de plaats van 't woord *Franschen*, den naam eens Amsterdamschen Burgemeesters, dien men voor te Franschgezind wilde doen houden, lieten hooren. Doch dit woest geschreeuw werdt, ook onder 't laagste gemeen, naauwlyks van iemant nagevolgd.

XIX. Beweeging in den Haage. Midlerwyl, was de Gemeente in den Haage ongeduldig geworden, om dat men, haars oordeels, te lang draalde mee 's Prinsen aanstelling. Men hadt, hier, gelyk wy boven hebben aangetekend, den zevenentwintigsten van Grasmaand, reeds kennis gehad van 's Prinsen benoeming tot Stadhouder van Zeeland, in de meeste Zeeuwsche Steden. En op den volgenden dag, verscheenen veele Ingezetenen met Oranje strikken op den hoed. De groenwyven plaatsten drie vendels van Oranje-papier op de groote markt, waarop geschreeven stondt, W. C. H. Friso, *Prins van Oranje, Stadhouder* enz., met byvoeging van deeze woorden, *binnen agt dagen, moet by 't bier ook wezen.* Doch daar verliep zo veel

tyd

tyd niet, of dit gewigtig werk was voltrokken. Den negenentwintigsten, waren de Afgevaardigden van Rotterdam, versierd met Oranje-strikken aan den hoed, op de Dagvaart, verscheenen. Hierop was 't graauw van den Haage, waaronder een Vrouwmensch, in slordig amazoonen-gewaad, met ysselyke knevels, en eene Oranje-papieren grenadiers muts op 't hoofd, uitmuntte, in grooten getale, geschoold naar 't Binnenhof, vreesselyk scheldende op de Regeering, en in 't byzonder op den Raadpensionaris; en daarna elk Lid der Vergaderinge van Holland, die na den middag ten drie uuren scheidde, afvraagende, *of by den Prins tot Stadhouder verklaard, en mede getekend, hadt?* by welke gelegenheid, de Pensionaris *François Terestein van Halewyn* van Dordrecht en anderen zwaarlyk gedreigd werden, door eenigen uit het graauw. Doch zy raakten vry, met den schrik. De Heer van Halewyn, die, door eenen niet onbekenden Hagenaar, by de keel gevat, en met een mes gedreigd was, werdt, door den Klerk *Dederichs* en eenige anderen, beschermd en gered. Omtrent honderd en vyftig man van de Lyfwagt, die op 't Binnenhof stondt, geenen last hebbende om geweld te gebruiken, zag al de beweegingen aan, zonder zig te roeren. De Heer *Karel Lodewyk van Wassenaer*, Heer van Doveren en Baljuw van den Haage, gaf zig veel moeite, om de Gemeente tot geduld te vermaanen; haar verzekerende, dat zy haaren wensch, binnen drie of vier dagen, vervuld zou zien. Doch op 't ernstig aanhouden van 't volk, moest men, nog dien zelfden avond, 't Oran- 1747.

1747. je-vendel van 't Stadhuis van den Haage laaten waaijen. Ook werdt, wat laater, een ander vendel, welk men, by eenen Kamerbehanger in de Spuiſtraat, gehaald hadt, boven aan den Voorgevel van 't Hofgebouw, naar den Vyverkant, vaſt gemaakt. Den volgenden dag, hadt men de Hoofdwagt op 't Hof doen verſterken, en de toegangen naar den Haage, met eenig Voetvolk, bezet. Maar op den eerſten van Bloeimaand, raakte de Haag in roere, ter gelegenheid van het valſch gerugt eener voorgenomen' landinge der Franſchen, waarvan wy, boven, gewaagden. 't Graauw vloog ten Hove in, roepende, *dat men 't Land verkogt hadt.* De boeren van Scheveningen rukten, tegen den avond, met vliegend vendel en ſlaande trom, doch zonder geweer, naar den Haage, den Baljuw wapenen afvorderende, om 'er de Franſchen mede te keer te gaan: welke beweegingen, hoe zeer zy, naderhand, bleeken, door valſche tydingen, veroorzaakt geweeſt te zyn, zulk eene bysterſt gedaante gaven aan den tegenwoordigen ſtaat der dingen, en zulk een' ſchrik verſpreidden door den Haage, dat 'er 't beſluit tot 's Prinſen aanſtelling, vermoedelyk, niet weinig door voortgezet werdt. De Baljuw bragt egter de onbezuisde menigte, met woorden, tot bedaaren. Doch men bleef, in den Haage, zo ongeruſt, dat de Gekommitteerde Raaden goedvonden, des anderendaags, af te kondigen, dat de Prins, den derden, tot Stadhouder ſtondt verkooren te worden, de Gemeente, te gelyk, vermaanende, zig ſtille te houden. Diergelyke vermaaning deedt haar

haar ook, wat laater, de Heer *Pieter van der Kamer*, Burgemeester van Haarlem, en reeds eenentagtig jaaren oud, die, nevens de andere Afgevaardigden der Stad, in twee jagten, met Oranje-vlaggen opgeschikt, tegen den avond, in den Haage gekomen was. Zo veel werks scheen hier noodig geoordeeld te worden, om 't Volk in rust te houden. Ook gelukte het: en den volgenden dag, werdt de Prins, door de Staaten van Holland, tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal verkooren (*p*). 't Hof was, by tyds, bezet door de Lyfwagt te paarde en te voet, en door de Schuttery der Stede. De Oranje-vendels staken uit alle de Logementen der stemmende Steden, en alle de Leden der hooge Regeeringe verscheenen, met Oranje-strikken, ten Hove. 't Liep aan tot elf uuren, eer het gemeen kennis kreeg van 's Prinsen verkiezinge, eerst uit den mond van de Heere Baljuw, die verklaarde, zig nu te kwyten van zyn Ridderlyk woord, der Gemeente, voor eenige dagen, geven, en daarna door den Sekretaris Buys; die den Volke voorlas, „ dat de Staaten van Holland en Westfriesland, uit aanmerking van den bekommerlyken toestand van tyden en zaaken, en om, onder Gods zegen, den staat deezer Landen, des te beter, te konnen redden uit de zorgelyke en gevaarlyke omstandigheden, waarin zy zig bevonden, met eenpaarige bewilliging van alle de Leden, hunne Vergadering uitmaakende, verkooren

1747.

De Staaten van Holland verkiezen zyne Hoogheid tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal van hun Gewest.

„ en

(*p*) Resol. Holl. 3 *May* 1747. bl. 231.

1747. „ en aangesteld hadden zyne Hoogheid, den „ Heere Willem Karel Henrik Friso, Prinse „ van Oranje en Nassau, tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal over de krygsmagt van deeze Provincie te water en te „ lande." 't Zelfde werdt ook, terstond hierna, van 't Stadhuis van den Haage afgekondigd. Voorts, werdt de dag gesslooten met het vertoonen van allerlei tekenen van algemeene vreugde.

Aanmerkelyk schryven van den Prinse aan den Graave van Bentink.

De Graaf *Willem van Bentink*, Heer van Rhoon en Pendrecht, beschreeven in de Orde der Ridderschap en Edelen van Holland, hadt den Prinse, terstond, by een' renbode, kennis gegeven van zyne aanstelling. In 't antwoord, welk zyne Hoogheid hierop liet afgaan aan den Graave, was, in 't byzonder, opmerkelyk, dat hy verklaarde „ zig zelven „ eerst over zyne bevordering te zullen ge„ luk wenschen, als dezelve bleeke te strek„ ken ter eere van God, en tot welzyn van „ het lieve Vaderland." Ook, 't gene hier by gevoegd werdt „ dat het grootste vermaak, „ welk de Prins, sedert de eerste tydingen dee„ zer omwentelinge, gevoeld hadt, ontstaan „ was uit het berigt, dat alles zonder onge„ luk was afgeloopen; zullende hy den He„ mel bidden, dat een werk, zo openbaar„ lyk door deszelfs zegel bekragtigd, in 't „ vervolg, ook, door geene de minste bloed„ storting, bezoedeld mogt worden."

XX. De Prins komt te Amsterdam.

De Afgevaardigden van Zeeland, 's Prinsen verkiezing in den Haage hebbende bygewoond, kwamen, eerst op den vyfden, te Leeuwaarden, aan, en deeden, terstond, ope-

opening van hunnen last aan den Prinse, dien zy verzogten, in persoon, in Zeeland te willen komen: 't welk hy aannam. *Zy* keerden, den zevenden, wederom te rug (*q*): de Prins volgde den tienden, verzeld van de Koningklyke Prinsesse, zyne Gemaalin, en van de jonge Prinsesse Carolina. Het doorlugtig gezelschap kwam, des anderendaags, zynde Hemelvaartsdag, in een Jagt, te Amsterdam aan, omtrent den middag. Zyne Hoogheid werdt, terstond, begroet, door twee der regeerende Burgemeesteren, de Heeren *Gerrit Corver*, Heere van Velzen, en *Gillis van den Bempden*, verzeld van den Pensionaris Staal, en van eenen der Stads Sekretarissen: voorts, ook door de Afgevaardigden van het Kollegie ter Admiraliteit alhier, en van de Oost- en Westindische Maatschappyen; en eindelyk, door veele byzondere Persoonen van meerder en minder aanzien. Des avonds, waren de meeste huizen der Stad verlicht, op verzoek van Burgemeesteren. Het Vorstelyk gezelschap vertoefdê hier, tot 's anderendaags, en trok toen, door Haarlem, naar den Haage, daar 't, ten zeven uuren, aankwam.

1747.

In den Haage.

De algemeene Staaten hadden, midlerwyl, reeds op den vierden, besloten, den Prins aan te stellen tot Kapitein- en Admiraal-Generaal over de Krygsmagt van den Staat in 't gemeen, met de vrye magt over de Patenten, tot hun kennelyk wederzeggen toe, gelyk de voorige Stadhouders dezelve gehad had-

Zyne Hoogheid wordt tot Kapitein en Admiraal Generaal van de Unie.

(*q*) Rapport der Gedep. van Zeeland, *gemeld in de* Notul. Zeel. 4 *Dec.* 1747.

1747. En tot Stadhouder van Utrecht en Overyssel verkooren.

hadden (*r*); en van deeze aanstelling kennis te geeven aan den Vorst van Waldek, die thans het Opperbevel voerde over 't Leger in de Nederlanden; en aan de Bevelhebbers der grensvestingen. Ook hadden zy eenige Heeren gemagtigd, om den Prinse den Lastbrief tot deeze hooge bediening over te leveren (*s*). De Staaten van Utrecht hadden den Prins, op den derden, tot Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal van hun Gewest verkooren, nadat zulks, twee dagen te vooren, op 's volks begeerte, door de Stad, geschied was. Doch 't liep, in Overyssel, aan tot den tienden, eer de Staaten eenpaariglyk beslooten „ op het voorbeeld der andere Gewesten, „ den Prins tot Stadhouder, Kapitein- en Ad„ miraal Generaal van Overyssel aan te stel„ len, met zodanige magt, gezag, voorreg„ ten en voordeelen, en op zodanige *Instruc*„ *tie*, als zy, tot welzyn van den Staat in 't „ gemeen, en van dit Gewest in 't byzonder, „ zouden best en oorbaarst oordeelen." Maar in de byzondere Steden, Deventer, Kampen en Zwolle, was de benoeming, reeds eenige dagen te vooren, bekend gemaakt. Op den vyftienden, werdt zyne Hoogheid, plegtiglyk, tot de hooge waardigheden aangenomen; eerst door de Afgevaardigden der Staaten van Holland; daarna door die der algemeene Staaten. Ten zelfden dage, nam de Prins zitting in den Hove van Holland (*t*), en in andere

(*r*) Resol. Holl. 4, 15 *May* 1747. *bl.* 218, 262.

(*s*) Resol. Gener. *Jovis* 4 *May* 1747. *Voiez aussi* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 91.

(*t*) Resol. Holl. 9, 10, 13, 15 *May* 1747. *bl.* 249, 255, 259, 260. Verbaal van de introductie van zyne Hoogh. in den Hove *van* 13 *en* 15 *May* 1747.

WILLEM DE VIERDE,
PRINS VAN ORANJE EN NASSAU,
Erfstadhouder, Kapitein-Generaal
en Admiraal der Vereenigde Nederlanden.

A. Schouman del. J. Houbraken fec.

IS. TIRION excud. 1759.

-dere hooge Kollegien van Regeeringe. Ook werdt hy, als eerste Lid der Edelen, den zestienden, ter Vergaderinge van Holland ingeleid (u). Men hadt, te vooren, den Raadpensionaris reeds gelast, zyner Hoogheid van alle Staatszaaken, kennis te geeven (v). Ook werdt hy wel haast onderregt van den staat der handelinge te Breda, en van den inhoud der ontworpen voorafgaande punten. Ter gelegenheid van 's Prinsen inleiding in den Raad van Staate, deedt de Graaf van Bentink, Heer van Rhoon en Pendrecht, eene aanspraak, die zeer opmerkelyk geoordeeld werdt. Hy verklaarde, te hoopen „ dat de herstelling der ou„ de wyze van Regeeringe ook de eendragt „ in den Staat herstellen zou; dat de raad„ pleegingen, daardoor, by tyds, tot ryp„ heid gebragt, en met den vereischten spoed „ uitgevoerd zouden worden, en dat de straffen „ en belooningen, daardoor, wysselyk, zou„ den worden uitgedeeld. Door deeze midde„ len, en onder 't bestier der Prinsen van O„ ranje, was, vervolgde hy, de Staat geree„ zen tot dien top van geluk, vanwaar men „ dien, onlangs, hadt zien nederstorten, tot „ zo verre, dat dezelve een spot voor de vyan„ den, en een onnutte last voor de vrienden „ geworden was.” Hy betuigde, wyders, „ niet „ te twyfelen, of de Prins zou de voetstap„ pen zyner voorvaderen navolgen, en mede„ werken, om den Staat, die reeds ten deele „ overrompeld was, te bevryden voor 't juk „ van eenen heerschzugtigen en trouwloozen „ na-

1747.

Aanspraak van den Graave van Bentink, ter gelegenheid van 's Prinsen inleiding in den Raad van Staate.

(u) Resol. Holl. 16 *May* 1747. *bl.* 263.
(v) Resol. Holl. 15 *May* 1747. *bl.* 262.

1747. „ nabuur, die met de goede trouw en met „ de plegtigst bezwooren' Verdragen, openlyk, den spot dreef." Hy hieldt zig ook, verklaarde hy, verzekerd „ dat de algemeene „ geneigdheid der ingezetenen tot den Prinse, „ die door geen' tyd noch konstenaary hadt „ konnnen uitgewischt worden, by de uitkomst, „ blyken zou, regtmaatig geweest te zyn: „ waarom hy, ten besluite, verzogt, dat de „ Raad den Prinse de eer beweeze, welke men „ aan zynen rang en waardigheden verschul„ digd was." De Franschen hielden zig gebelgd, over deeze aanspraak, waardoor hun Hof, ten onregte, zo zy waanden, gehoond werdt. Ook hebben sommigen hunner Schryveren aangetekend, dat de Graaf, wegens de onvoeglykheid van eenigen zyner uitdrukkingen, vermaand door zyne vrienden, geantwoord zou hebben „ dat hy geoordeeld hadt, „ by zulk eene plegtige gelegenheid, dus te „ moeten spreeken, om 't volk te overtui„ gen, dat hy geen aanhangeling van Frank„ ryk ware (*w*)."

XXI. Zyne Hoogheid komt in Zeeland.

Zyne Hoogheid vertoefde slegts weinige dagen in den Haage. Afscheid van de Vergaderinge van Holland genomen, en zyne Gemaalin en eenig kind den Staaten nadrukkelyk aanbevolen hebbende (*x*), begaf hy zig, spoedig, naar Zeeland, en kwam, den negentienden, aan, te Veere, en voorts te Middelburg; daar hy, den volgenden dag, den eed deedt, als Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal

(*w*) *Vies.* Memoir. pour l'Hist. de Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 47.

(*x*) Resol. Holl. 17 *May* 1747. *bl.* 266.

mal van 't Geweft (y). Terwyl hy nog op reis was, hadden de Staaten, op den voorflag van Middelburg, befflooten, hem te herftellen, in 't bezit van 't Markgraaffchap van Veere en Vliffingen, welk, voor eenige jaaren (z), vernietigd verklaard was. Ook werdt hem het Regt van eerften Edele van Zeeland opgedraagen, onder de gebruikelyke voorwaarden; doch, daarenboven, met dit byzonder beding, dat 's Prinfen Perfoon, als eerfte Edele, zou verbeeld worden, door Perfoonen, den Staaten aangenaam, in Zeeland gebooren en behoorlyk gegoed, van den waaren Hervormden Godsdienft, en geene Krygsampten bekleedende. De Oktrojen, in de jaaren 1703 en 1733, aan de Steden Vliffingen en Veere verleend, tot het beftellen haarer Wethouderfchap, werden, wat laater, vernietigd (a). Zyne Hoogheid ftelde, eerlang, den Heer *Jan van Borffele van der Hooghe* tot eerften Edele aan: in welken alle de gemelde hoedanigheden gevonden werden. Voorts, was de Prins bedagt op de herftelling der inwendige rufte. Drie Afgezondenen uit de Gemagtigden van den Burgerftaat te Zierikzee, de twee Predikanten en Doktor Leonard Smeur, hadden zig, gelyk wy boven zagen (b), reeds op 't einde van Grasmaand, begeven naar Middelburg, om den Staaten, by welken zy gehoor begeerden, eenige voorflagen te doen; door 't inwilligen van welken, zy verftonden, de ruft in de Stad te zul-

1747. Hy wordt herfteld in 't bezit van 't Markgraaffchap van Veere en Vliffingen.

(y) Notul. Zeel. 17, 19, 20 *May* 1747. *bl.* 468, 485, 491.
(z) *Zie* XIX *Deel*, *bl.* 118.
(a) Notul. Zeel. 8 *Dec.* 1747. *bl.* 956.
(b) *Bl.* 75.

1747. zullen konnen hersteld worden. Doch men hadt geraaden gevonden, hen alleen, als byzondere Persoonen, en door Gemagtigden, te hooren. Zy verzogten, onder anderen, van de Regeering by voorraad ontslaagen te worden: 't welk aan zyne Hoogheid gelaaten werdt (*c*). De Gemeente bleef, midlerwyl, nog al oproerig, hebbende de tegenwoordige Regenten, die by de Staaten niet erkend werden, geen gezags genoeg, om de muiters te stillen (*d*). Ten platten lande van Zuidbeveland, was 't volk ook gaande geraakt (*e*). De Prins hadt, eer hy uit Leeuwaarden vertrok, eene *Publicatie* afgezonden naar Zeeland, waarby de Gemeente tot rust en eendragt vermaand werdt (*f*). Doch 't woelen duurde tot op en na de aankomst van zyne Hoogheid, die, terstond, de aangestelde Regenten te Zierikzee onsloeg, en de afgezetten wederom in hunne ampten herstelde. De Burgemeester Mogge werdt egter nog in 't Heeren Logement bewaard, tot dat zyne Hoogheid, den tweeden van Zomermaand, in persoon in de Stad kwam, en toen terstond op vrye voeten gesteld, zonder dat iemant onderneemen durfde, eenige beschuldiging tegen hem in te brengen. Nogtans maakte de Prins, in gevolge eener heimelyke magtiging der Staaten van 't Gewest, den negenentwintigsten van Bloeimaand gedagtekend, nog eenige verandering in de Regeering (*g*), drie Regenten ont-

(*c*) Notul. Zeel. 29 *April* 1747. *bl.* 323.
(*d*) Notul. Zeel. 11, 17 *May* 1747. *bl.* 426, 475.
(*e*) Notul. Zeel. 24 *May* 1747. *bl.* 502.
(*f*) Public. van zyne Hoogh. *getek.* 7 *May* 1747. Notul. Zeel. 11 *May* 1747. *bl.* 418.
(*g*) Notul. Zeel. 16 *Juny* 1747. *bl.* 533.

JR. JAN VAN BORSSELE,
Vry Heer van Borſsele en ter Hooghe,
Eerſte Edele van Zeeland enz.

A. Schouman ad viv. pinx. 1758 *J. Houbraken fec.*

Is. Tirion excud.

ontzettende van 't bewind en derzelver ampten aan anderen opdraagende. 1747.

De Prins, met de Staaten op 't stuk der geldmiddelen geraadpleegd (*b*), en verders de noodige orde gesteld hebbende in Zeeland, keerde, tegen 't begin van Zomermaand, te rug (*i*) naar den Haage, daar hy, sedert, zyn gewoon verblyf hieldt. De Staaten van Holland hadden hem, ondertusschen, de waardigheid van Opper-Houtvester opgedraagen (*k*), en de begeeving der Krygsampten, staande op de verdeeling van 't Gewest, van Vendrig tot Kolonel ingesloten, aan hem gesteld (*l*): en zy verklaarden, sedert, dat zulken, die ter Dagvaart verscheenen, wel in den eed en dienst des Stadhouders zyn mogten; 't welk, eer zyne Hoogheid Stadhouder van Holland ware, ongeoorloofd geweest was (*m*). Ook hadden de algemeene Staaten hem vereerd, met het Stadhouder- en Kapitein-Generaalschap over de Landen van Overmaaze, en met het regt om vergiffenissen en gunsten te verleenen, onder 't Regtsgebied van den Raade van Brabant en van de Stad en Lande van Maastricht, het Graafschap van den Vroenhove daar onder begreepen. Men draagt hem, in Holland, verscheiden' andere waardigheden op.

De Staaten van Holland hadden, reeds voor 't einde van Grasmaand, bevolen, dat men, ter gelegenheid van den vyandelyken inval in Staatsch Vlaanderen, openbaare weekelyksche Bedestonden houden zou (*n*): en nu von- Weekelyksche Bedestonden ingesteld.

(*b*) Notul. Zeel. 27, 29 *May* 1747. *bl.* 511*, 517.
(*i*) Notul. Zeel. 29 *May* 1747. *bl.* 516.
(*k*) Resol. Holl. 24 *May*, 1 *Juny* 1747. *bl.* 291, 309.
(*l*) Resol. Holl. 24 *May*, 1 *Juny* 1747. *bl.* 291, 309.
(*m*) Resol. Holl. 17 *Juny* 1747. *bl.* 345.
(*n*) Resol. Holl. 29 *April* 1747. *bl.* 235.

1747.

Orde op 't bidden voor zyne Hoogheid.

vonden zy raadzaam, ook op het openlyk bidden voor zyne Hoogheid orde te stellen. Zy begeerden „ dat eerst gebeden werdt voor de „ Staaten van Holland en Westfriesland, als „ zynde de wettige Overheid van deezen Lande: voorts, voor de Staaten der andere Vereenigde Gewesten, als hunne Vrienden, Buuren en Bondgenooten, en voor derzelver gezamenlyke Afgevaardigden ter algemeene „ Staatsvergaderinge en in den Raad van Staate: daarna, voor zyne Hoogheid, den Heere Prinse van Oranje en Nassau, Stadhouder, „ Kapitein-Generaal en Admiraal van dit Gewest: wyders, voor zo veel den Haage betrof, „ voor de Gekommitteerde Raaden en voor de „ Geregtshoven, en eindelyk, voor de Wethouderschap der Stad of Plaatse; en, in de „ hooge of Ambagtsheerlykheden, ook voor „ den Heer of Ambagtsheer, onmiddelyk voor „ de Wethouderschap (o)." In Zeeland werdt, eerlang, diergelyke voet op het openbaar bidden beraamd (p). Op deeze en veele andere wyzen, schikte alles, en byzonderlyk ook de bestelling der Wet in de Steden zig, in korten tyd, naar de herstelde Stadhouderlyke Regeeringe, hier te Lande.

XXII. De handeling te Breda wordt afgebroken.

Ondertusschen, hadt de inval in Staatsch Vlaanderen, met het gene 'er op gevolgd was, gelegenheid gegeven, tot het af breeken der handelinge te Breda. De Fransche Gevolmagtigde du Theil hadt, den zesden van Bloeimaand, te kennen gegeven „ dat hy, 's daags te vooren, be„ rigt

(o) Resol. Holl. 15 May 1747. bl. 262.
(p) Notul. Zeel. 19 Juny 1747. bl. 331.

„ rigt ontvangen hadt, dat de Koning van 1747.
„ Frankryk het Ontwerp van den twintigsten
„ van Grasmaand, zo ver het hem betrof, *niet*
„ *volstrektelyk verwierp*, en dat hy zyn best
„ doen zou, om het Spaansche Hof ook te doen
„ luisteren naar redelyke voorwaarden." Hy
hadt 'er zelfs bygevoegd „ dat de Koning, zyn
„ Meester, toestondt, dat de Gevolmagtigde
„ van Spanje, Macanaz, die, voortaan, voor
„ zig zelven handelen zou, by de onderhande-
„ lingen toegelaaten werdt." Doch de veran-
dering in de Regeering van den Staat, en 's Prin-
sen vertrek naar Zeeland was oorzaak, dat men
hierop geen spoedig besluit neemen kon in den
Haage. De Fransche en Spaansche Gevolmag-
tigden, du Theil en de Macanaz, verklaarden
dan aan den Graave van Wassenaar, op den twin-
tigsten van Bloeimaand „ dat de weinige vrugt,
„ welke men, tot hiertoe, van de onderhande-
„ lingen te Breda gezien hadt, en de nabyheid
„ der Legeren, welke deeze Stad onbekwaam
„ maakte, om de onderhandelingen aldaar, met
„ de vereischte gerustheid en welvoegzaam-
„ heid, voort te zetten; hunne Allerchristelykste
„ en Katholyke Majesteiten hadt doen beslui-
„ ten, om eene vryer Vergaderplaats te begee-
„ ren: waartoe zy Aken, Keulen, Dusseldorp,
„ Trier of Worms voorsloegen, zullende men,
„ op eene deezer vyf Plaatsen, ter keure van de
„ Bondgenooten, de onderhandelingen konnen
„ vervolgen, en in dezelven, de Gevolmagtig-
„ den der Hoven van Weenen en Turin toelaa-
„ ten (q)." De vreemde Gezanten verlieten
Bre-

(q) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 120.

1747. Breda, terstond hierna, en keerden naar hunne Heven te rug. Du Theil zeide nog, voor zyn vertrek „ dat de Koning, zyn Meester, bleef „ by de gedagten, van welken hy, den zesden, „ opening gedaan hadt:" en wilde gaarne doen gelooven, dat die gedagten op eene bewilliging in het Ontwerp van den twintigsten van Grasmaand uitkwamen. De Staaten raadpleegden op den voorslag der Fransche en Spaansche Gevolmagtigden, met hunne Bondgenooten, en men verkoor, eerlang, de Vredehandeling te vervolgen, te Aken. Doch 't liep nog aan, tot in de Lente des volgenden jaars, eer de Gevolmagtigden der oorloogende Mogendheden, in genoegzaamen getale, byeen gekomen waren, om de onderhandelingen te konnen beginnen. In Sprokkelmaand te vooren, leverden de Graaf van Wassenaer en de Raadpensionaris Gilles, ter algemeene Staatsvergaderinge, een Verbaal over van 't gene zy, in de jaaren 1746 en 1747, gehandeld hadden; en werden, voor hunnen betoonden yver en gedaan verslag, naar gewoonte, bedankt (r).

De Franschen veroveren Sas van Gend, De vyandelykheden in Staatsch Vlaanderen werden, midlerwyl, sterk voortgezet. De loopgraaven voor Sas van Gend waren, reeds den twintigsten van Grasmaand, geopend geweest. De Plaats hieldt het slegts tien of elf dagen daarna, en gaf zig toen over by verdrag, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef. De Filippine, Sterkte Filippine, midlerwyl ook berend geworden zynde, werdt, na 't openen der loopgraaven op den tweeden van Bloeimaand, zo fel aangetast, dat zy zig, op den vyfden, by diergelyk ver-

(r) Resol. Gener. *Vener.* 2 *Febr.* 1748.

verdrag, overgeeven moest. Hulst was, ook reeds voor 't einde van Grasmaand, berend geweest. De Schans de Kykuit, omtrent een uur van de Stad, werdt, in den eersten aanval, veroverd. Doch de Schans de Zandberg, een weinig laager gelegen, verweerde zig eenige dagen wakkerlyk. Het Regement van den Kolonel *Thierry* kweet zig hier ongemeen: ook de Koningklyke Schotten onder *Bragg*. Doch men moest, eindelyk, voor de overmagt der Franschen bukken. Na 't overgaan van de Zandberg, en 't bemagtigen der versterkte Linie, die, van daar, naar Hulst liep, oordeelde men deeze Stad niet te verdedigen te zyn. Zy werdt, den elfden van Bloeimaand, opgeëischt en terstond overgegeven. De Bevelhebber Pieter de la Roque bedong den vryen uittogt, met de gewoonlyke Krygseer, voor vierhonderd man van de bezetting. De overigen bleeven krygsgevangen. De Bevelhebber, naderhand, beschuldigd zynde van eenig wangedrag, in 't waarneemen van zyn ampt, werdt, met het zwaard over 't hoofd, gestraft, en op Loevestein gevangen gezet. Axel en ter Neuze, opgeëischt door den Graave van Broglio, gaven zig, den zestienden, insgelyks, over. Doch de bezettingen bedongen den vryen uittogt naar Zeeland. Met het veroveren van deeze Plaatsen, zagen de Franschen zig, in minder dan eene maand, meester van geheel Staatsch Vlaanderen.

1747.

Hulst,

Axel en ter Neuze.

De inval in dit Gewest hadt de Staaten van Zeeland, voor zig zelven doen zorgen. De Luitenant-Generaal Smissaart hadt zig, met twaalfduizend man, nedergeslaagen in Zuid-Beveland. Ook hadt men den Bevelhebber Mitchell, die nog voor de Zeeuwsche kusten bleef kruissen,

Voorzorg in Zeeland.

1747. verzogt, dat hy de onzen jagt wilde helpen maaken op alle Fransche schepen, die zy zouden konnen aantreffen.

XXIII. Beweegingen der wederzydsche Legeren.

Het Leger der Bondgenooten, by Breda verzameld zynde, was naar den kant van Antwerpen voortgetrokken, om, ware 't mogelyk, een gedeelte van Staatsch Vlaanderen te behouden. Doch de Sterkten van dit Gewest vielen den Franschen zo spoedig in handen, dat 'er geen tyd tot ontzetten overschoot. Eer de Sterkte de Zandberg nog veroverd was, hadt de Hertog van Cumberland zig, met eenige manschap, derwaards op weg begeven; doch omtrent Hulst gekomen zynde, vernam hy, dat de Zandberg in 's vyands magt was; waarop hy naar 't Leger by Antwerpen te rug keerde. De Franschen trokken, na 't veroveren van Staatsch Vlaanderen, hunne troepen byeen, agter de Dyle, en sloegen, eerlang, op weg naar den Maaskant. Men besloot hieruit, dat zy 't oog op Maastricht hadden. Het vereenigd Leger trok, derhalve, ook op, om deeze Stad te dekken, en legerde zig, eindelyk, niet verre van Hasselt, in Luikerland. De Fransche Krygsmagt was, tot aan Tongeren, genaderd. De beide Legers evenaarden elkanderen omtrent in getal; hoewel de Franschen, naderhand, geschreeven hebben, dat het vereenigd Leger veel sterker van manschap was, dan het hunne. Op den eersten van Hooimaand, trokken de Legers aan, op elkanderen, met oogmerk, om elkanderen slag te leveren. Het vereenigd Leger sloeg zig, dien zelfden avond, neder, tusschen de Kommandery van Biesen en het Dorp Wilre, en bezette, den volgenden morgen, de Dorpen Laféld en Rosmeer, tusschen

schen welken, het middelste gedeelte des Legers in slagorde stondt. Ten tien uuren, begon het gevegt van der Franschen zyde, die met veel hevigheid aanvielen op het Dorp Lafeld, daar de Engelschen en Hanoverschen lagen. Fel werdt hier, van wederzyde, gevogten. Ten twaalf uuren, deedt de Hertog van Cumberland, die 't opperbevel voerde, den linker vleugel van 't vereenigd Leger aantrekken op de Franschen, die, hunne meeste magt naar Lafeld wendende, eindelyk, by deeze post doorbraken. De linkervleugel der Bondgenooten liep toen gevaar van tusschen twee vuuren te geraaken; waarom de Hertog bevel gaf tot den aftogt naar Maastricht, die in goede orde geschiedde. De Franschen behielden 't slagveld; doch hadden, zo men wil, ruim zo veel volks als de Bondgenooten verlooren. De Staatsche troepen onder den Vorst van Waldek, in 't midden van 't Leger geplaatst zynde, hadden, ter oorzaake der oneffenheid van den grond, niet spoedig genoeg konnen voorttrekken, om allen te deelen in 't gevegt (*s*): welk nu het derde was, waarin de Franschen het slagveld hadden behouden, om dat zy de voorzigtigheid gehad hadden van slegts een gedeelte van 't vereenigd Leger aan te tasten. De Vorst van Waldek trok, ruim twee weeken na den slag, met eenige Staatsche manschap, schielyk, naar 's Hertogenbosch, daar dezelve zig met drieduizend man Hessische troepen vereenigde: en deeze togt was de laatste, dien de Vorst in Staatschen dienst deedt. Hy ontsloeg zig van zyn ampt (*t*), en begaf zig, zonder den Haage aan

1747.

Slag by Lafeld.

(*s*) Memoir. pour l'Hist de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 57-84 *en* andere Verhaalen.

(*t*) Resol. Holl. 5 *Aug.* 1747. *bl.* 466.

1747. aan te doen, naar Duitschland, uit misnoegen, zo vermoed werdt, om dat hem 't Bevelhebberschap over Bergen op Zoom niet opgedraagen was, of veelligt, om andere redenen. De Koning van Pruissen klaagde, naderhand, dat Waldek, zonder zyn verlof, met eenige Staatsche troepen, over zynen bodem getrokken was (*u*).

XXIV. De Graaf van Löwenthall belegert Bergen op Zoom.

Twee dagen na 't gevegt by Lafeld, was de Graaf van Löwenthall, die, met een klein Leger, omtrent Mechelen gebleeven was, schielyk opgetrokken, om Bergen op Zoom te belegeren. Hy kwam, den tienden van Hooimaand, voor Zandvliet, en den volgenden dag voor Bergen op Zoom. Zandvliet werdt hevig beschooten en gebombardeerd. De Kolonel *Kinschot*, die 't bevel voerde over de Staatsche bezetting in deeze Plaats, geene kans ziende, om dezelve lang te verdedigen, vondt geraaden, met een' stille trom, te wyken, en de bezetting, die anders krygsgevangen gemaakt geweest zou zyn, te behouden: 't welk zo wel gelukte, dat de uittogt, eerst twee uuren na dat dezelve geschied was, bemerkt werdt door de Franschen, die Zandvliet, den twaalfden, innamen. Tusschen den veertienden en vyftienden, werden de loopgraaven voor Bergen op Zoom geopend, aan den kant der Wouwsche Poorte, daar de Stad sterkst was; zynde, zo men my verzekerd heeft, de Fransche Ingenieurs misleid geweest, door eene oude aftekening der Plaatse, waarin de Vestingwerken heel anders vertoond werden, dan zy waren. Hagchelyk was deeze onderneeming, alzo de Vesting, uit Zeeland, al-

(*u*) Notul. Zeel. 14, 18, 24 *Aug.* 1747, *bl.* 673, 695, 796.

altoos van volk en behoefte voorzien kon worden, zonder dat men 't, van de zyde der belegeraaren, beletten kon. Ook duurde het beleg omtrent agt weeken, met veel verlies van volk, aan wederzyde; doch vooral aan de zyde der Franschen. En 't zou nog, naar men in de Stad rekende, agt of tien dagen langer geduurd hebben, zo de Franschen zig niet, by verrassing, meester van de Stad hadden weeten te maaken. 't Zal hierom der moeite wel waardig zyn, dat wy den aanleg en uitslag deezer merkwaardige belegeringe, uit de geloofwaardigste berigten, eenigszins omstandiglyk te boek stellen.

1747.

De bezetting van Bergen op Zoom stondt onder den Prinse van Hessen-Philipsthall; de Prins van Saxen-Hildburghausen was, met vyfduizend man, van Breda, daar hy gestaan hadt, getrokken in de Linie tusschen Bergen op Zoom en Steenbergen, alwaar hy 't gebied voerde. Doch zyne Hoogheid, de Prins Stadhouder, vondt geraaden, het opperbevel over het Krygsvolk en de Plaatsen tusschen de Maaze en de Schelde op te draagen aan den Generaal *Izaak*, *Baron van Cronstrom*, die zig, vergeefs, op zyne hooge jaaren, zwakheid en doofheid beroepen hadt, om van deeze post ontslaagen te zyn. Hy kwam, den veertienden van Hooimaand, op welken dag hy juist in zyn zevenentagtigste jaar tradt, binnen Bergen op Zoom, daar hy zig sedert onthieldt. Het byzonder bewind over de Vesting bleef in handen van den Prinse van Hessen, en dat over de Linie by den Prinse van Saxen; welke Generaals nogtans, door den Baron van Cronstrom, met raad en hulp, ondersteund werden. De bezetting werdt, sedert, van tyd tot tyd, versterkt, heb-

Staat en voortgang van 't beleg.

1747. hebbende men 't getal der manschap, die, in en omtrent de Stad, tot verdediging derzelve, gebruikt is, in alles, begroot op zesendertigduizend man. Het Fransche Leger voor de Stad, welk ook, geduuriglyk, versterking van volk ontving, meent men, omtrent zestigduizend man sterk geweest te zyn. De belegerden hadden voorgenomen, zig, tot het uiterste, te verweeren, en wilden, hierom, niet hooren van verdrag. Zo dra de arbeid aan de loopgraaven begonnen was, werdt dezelve gestremd, door het werpen van bomben, en door geduurige uitvallen uit de buitenwerken. Den twintigsten van Hooimaand, deedt Löwenthall de Stad met gloeijende kogels beschieten, en sterk bombardeeren. De Kerk en andere voornaame gebouwen raakten in de assche: doch de ingezetenen waren zo gehertigd, om 't uiterste af te wagten, dat deeze schade hen niet bewoog, om verdrag te begeeren. De Franschen vielen, somtyds, op Steenbergen, somtyds op de Linie, somtyds op de Schans de Rovere aan; doch werden, alomme, daperlyk afgeslaagen. Men verstondt egter al vroeg, dat de Stad eindelyk zou moeten bezwyken, zo 'er, van buiten, niet iet van belang ondernomen werdt tegen de belegeraars. Het Leger, welk onder den Vorst van Waldek gestaan hadt, en waarover nu de Baron van Schwartsenberg 't bevel voerde, deedt dan, den tienden van Oogstmaand, eenen aanval op het Dorp Wouw, welk de Franschen ingenomen en versterkt hadden. Fel werdt hier gevogten. Doch Schwartsenberg moest, eerlang, te rug wyken. 't Beleg werdt, middlerwyl, voortgezet, en 't bombardeeren en schieten met gloeijende kogels, van tyd tot tyd, hervat.

De

De Franschen vorderden, allengskens, in 't naderen der vestinge; schoon 't hun geweldig veel volks kostte. En 't beleg had nog maar vier weeken geduurd, toen die van Thoolen, dugtende voor 't overgaan der Stad, wanneer zy den eersten aanval te wagten zouden hebben, van de Staaten van Zeeland en van zyne Hoogheid vryheid begeerden, om zig met de Franschen te mogen verdraagen. Doch alzo men thans bezig was, om het Eiland Thoolen, door het vormen van overstroomingen, en door het opwerpen van batteryen, te dekken, werdt dit verzoek van de hand geweezen. 't Schieten hieldt, ondertusschen, over en weder, aan, waardoor de meeste huizen in de Stad vernield, of zwaar beschadigd werden. Men arbeidde, in de Vesting, met elfhonderd man, aan eene Linie, die tot aan de Schelde liep, en agter welke men voorhadt de bezetting te bergen, zo de Stad, eindelyk, genoodzaakt mogt worden, te buigen. 't Afslaan van de Franschen, die geduuriglyk op de buitenwerken aanvielen, en hun sterk en aanhoudend schieten sleepte, midlerwyl, zo veel volks weg, dat de Raad van Staate groote daggelden beloofde aan elk, die zig naar Bergen op Zoom begeeven wilde, om, naar zyne bekwaamheid, dienst te doen, in 't beschermen der Vestinge. Eenige graavers en arbeiders booden zig aan; doch de meesten verliepen, na dat zy 't gevaar van den dienst een dag of twee beproefd hadden. Voorts werdt de bezetting verkwikt en aangemoedigd, door de liefddaadigheid van veele ingezetenen van Holland, Zeeland en Friesland, die geheele scheepsladingen met mond- en andere behoeften, en veelerlei versnaaperingen afzonden 1747.

naar

1747. naar de belegerde Stad: een gedeelte van welken, naderhand, den Franschen in handen viel. De belegeraars waren, onaangezien het hevig vuur en de geduurige uitvallen der belegerden, in 't begin van Herfstmaand, eindelyk, zo ver gevorderd, dat de Graaf van Löwenthall batteryen gereed gekreegen hadt, om bres te konnen schieten op de werken. Hy hadt zig meester gemaakt van den bedekten weg, ter wederzyde van 't Ravelyn *Dedem*, en van de Lunetten *Zeeland* en *Utrecht* aldaar, 't welk hem den toegang opende naar de drooge graft, alzo de gemetselde gaanderyen, ter wederzyde, reeds gesprongen waren. Op den twaalfden, begonden de Franschen hevig te schieten op de bolwerken *Pucelle* en *Koehoorn*, ter wederzyde van 't Ravelyn Dedem gelegen. Zy hielden hiermede aan, op de twee volgende dagen, maakende, eerlang, eene breuke in deeze werken, die, volgens sommigen, genoegzaam, doch, volgens anderen, nog niet bekwaam geoordeeld werdt, om storm te loopen; waartoe de nagt tusschen den vyftienden en zestienden bestemd werdt. In de Stad, was men niet verdagt op den aanval. De bezetting was, door het langduurig beleg, sterk gesmolten, en thans niet zeer talryk, om dat de kundigsten den overgang der Stad, in 't kort, te gemoet zagen. Ook hebben sommigen vermoed, dat de overvloed van spyze en drank 't volk traag gemaakt hadt, in 't bezetten en verdedigen der gevaarlykste posten: hoewel anderen ontkennen, dat de leevensmiddelen en drank ooit in zulk een' overvloed zyn uitgedeeld, dat het volk 'er zig aan veraazen kon. Wat 'er van zy; de Franschen, den zestienden, 's morgens

Bergen op Zoom

ten

ten vier uuren, van vooren en van agteren, onder een hevig schieten, aanvallende op het Ravelyn Dedem, overweldigden het, in een' oogenblik, te gelyk dringende door den uitgang van *Fullenius*, en de breuken der bolwerken, Pucelle en Koehoorn, oploopende, alwaar zy kleinen wederstand vonden. De Prins van Hessen-Philipsthal kreeg, terstond, berigt van den aanval, door een' soldaat, die van 't bolwerk Pucelle kwam; en deedt, zo dra mogelyk ware, de bezetting byeen trekken voor 't Markgraaven-Hof. Midlerwyl, waren de Franschen, door den uitgang van Fullenius en langs de breuken, reeds in de Stad gekomen, en hadden zig meester gemaakt van de naaste huizen, uit welken zy vinnig vuurden op de bezettelingen. De Baron van Cronstrom vernam de overrompeling der Stad eerst toen het dag werdt; doch kleedde zich terstond, tradt ter deure uit, en deedt, door zyne *Adjudanten*, die 't volk wakkerlyk aanmoedigdon, de Franschen van voor zyne wooning te rug dryven: waarna hy, ziende dat het verlies der Stad onvermydelyk was, zig op een paard deedt tillen, en ter Stad uit reedt naar de Linie, om orde te stellen op de verzekering van Zeeland. Voor zyn vertrek, hadt hy den Prinse van Hessen belast, de trom te doen roeren, om daardoor het verder doodslaan te voorkomen: 't welk egter niet geschied schynt te zyn. De Regenten en de meeste ingezetenen weeken, ondertusschen, ter Stad uit. Maar 't Krygsvolk, welk voor 't Markgraaven-Hof byeen getrokken was, raakte in een hevig gevegt met de Franschen, welker getal haast zo sterk aanwies, dat zy, tot tweemaal toe te rug gedreeven, eindelyk, de onzen noodzaakten, al vegtende, te

1747. wordt, by verrassing, ingenomen.

1747. wyken naar de Steenbergſche Poort, door welke, de bezetting, zo ver zy behouden gebleeven was, de Stad verliet. Het Bataillon van Rechteren, veel geleden hebbende, werdt alleen krygsgevangen gemaakt. De Prins van Hessen-Philipsthall, die 't gevegt, tot het einde toe, bygewoond hadt, was, in de Steenbergſche ſtraat, gekwetſt in zyn been; doch deeze wonde verhinderde hem niet, in 't betragten van zynen pligt, De Franſchen zagen zig zo dra geen meeſter van de Stad, of zy vielen aan 't plonderen der huizen, elk, die hen hierin ſtuiten wilde, doorſchietende: doch den ingezetenen, die zig gewilliglyk van alles berooven, en naakt ontkleeden lieten, geſchiedde geen ander leed. Krygsluiden werden, waar menze ook aantrof, zonder genade, van kant geholpen. De Kapitein *Snoukaart van Schouwenburg*, zwaar gekwetſt te bedde leggende, werdt met veele ſteeken ter dood gebragt. Ook heeft men ſommigen zien ſchieten onder een geheelen hoop van gekwetſte Krygsknegten. In 't plonderen en uitſchudden, werden de Roomſchgezinden niet meer dan anderen verſchoond. Van Vrouwenſchenderyen en diergelyke baldaadigheden, die doorgaans in overrompelde Steden voorvallen, heeft men weinig vernomen, met zekerheid. Het plonderen duurde, den gantſchen dag, en den volgenden nagt, hoewel 't, tegen den avond, reeds verbooden was. De Graaf van Löwenthall kwam, des anderendaags, in de Stad, die van haare meeste ingezetenen was verlaaten, en ſtelde eenige orde. Op deeze wyze, liep het af met Bergen op Zoom, voor welke Stad, men rekende, dat de Franſchen agttien- of twintigduizend man

De Stad wordt geplonderd.

verlooren hadden. 't Verlies der Bondgenooten werdt op tienduizend man begroot (v). 1747.

De Generaal Baron van Cronstrom is, naderhand, by veelen in verdenking geraakt, dat hy zig, in 't verdedigen der Stad, niet wel van zynen pligt gekweeten hadt. Zelfs is hy, in de Lente des jaars 1748, op last van zyne Hoogheid, door den Fiskaal der Generaliteit, op eenige punten, schriftelyk, ondervraagd, en omtrent een jaar laater, voor den hoogen Krygsraad beschreeven, en op meer dan honderd punten gehoord: alle welken hy, mondeling en schriftelyk, beantwoord heeft. Ik heb een Afschrift van zyne ondervraaging in handen gehad, en daaruit gezien „ dat men meest vreemd „ scheen te vinden, dat hy de verrassing der „ Stad niet voorzien, en door 't zenden van „ meer volks op de gevaarlykste posten, en „ vooral ook door het brengen van water in „ de drooge graften, voorkomen hadt. Ook „ scheen men te denken, dat hy de Stad te „ vroeg hadt verlaaten." Doch hy wees aan, „ dat hem berigt was dat de bres nog niet „ groot genoeg was om den vyand door te „ laaten; dat, op deeze onderstelling, het brengen van water in de graften nog moest wor„ den uitgesteld, alzo, na dat dit geschied was, „ de belegerden alle gemeenschap met de bui„ tenwerken zou afgesneeden geweest zyn; „ dat het sterker bezetten der gevaarlyke pos„ ten behoorde tot het byzonder bewind van „ den Bevelhebber der Vestinge, wien hy dit, „ met kennis van zyne Hoogheid, hadt laaten „ be-

De Generaal Cronstrom raakt in verdenking.

Aanmerkingen ter zyner verdediging.

(v) *Uit* verscheiden gedrukte *en* geschreeven Verhaalen.

1747. „ behouden, en dat hy vertrouwde, dat de „ posten sterk genoeg bezet zouden geweest „ zyn, om in geval van overrompeling by tyds „ gerugt te maaken, zo de wagt anders wakker „ en op zyne hoede geweest was; waaraan hy „ meende, dat het eenigen zou gehaperd heb„ ben. Dat hy, eindelyk, niet uit de Stad ge„ reeden was, dan toen 'er geheel geene hoop „ meer was om dezelve te behouden; en toen „ zyne tegenwoordigheid noodzaakelyk ver„ eischt werdt in de Linie, alwaar ook de „ Prins van Hessen-Philipsthal, kort na hem, „ aangekomen was, met het overschot der „ bezettinge (*w*)." De hooge Krygsraad heeft geene uitspraak gedaan over deeze verdenking van den Baron van Cronstrom, schoon hy 'er sterk op aangehouden heeft: en de zaak is met zynen dood blyven steeken. Na 't overgaan van Bergen op Zoom, was men bedugt voor eene onderneeming op Zeeland. Doch Thoolen was in goeden staat van tegenweer gesteld. Ook hebben het laate jaargetyde, de gevaarlykheid der Zeeuwsche stroomen en de nabyheid van 't vereenigd Leger, welk het Fransche, geduuriglyk, den toevoer afsneedt, naar alle waarschynlykheid, veel toegebragt, om deezen toeleg te doen verwylen.

De Schansen Fredrik Henrik, Lillo en de Kruis-

Evenwel, vondt de Graaf van Löwenthall geraaden, nog voor 't einde van Herfstmaand, 't beleg te slaan voor de Schans Fredrik Henrik, ter regter zyde van de Schelde gelegen. Zy verdedigde zig, tot op den zevenden van Wyn-

(*w*) Articulen *waarop* de BARON *van* CRONSTROM 22, 23, 24, 25 en 27. *Jan.* en 3, 4, 5 en 6 *Febr.* 1749. gehoord is. *MSS.* en andere geschreeven Stukken.

Wynmaand; wanneer de bezetting zig krygsgevangen geeven moest (*x*). Lillo, op nieuws, heviger dan te vooren, aangetast zynde, verdroeg zig, op den twaalfden. De Bevelhebber deezer Vestinge, *Evert Joan de Vassy*, zig, op den dertigsten van Herfstmaand, begeven hebbende naar de Schans Fredrik Henrik, was 'er maar even aangekomen, toen hy, door een' kanonkogel, van 't leeven beroofd werdt (*y*). De bezetting van Lillo gaf zig ook krygsgevangen; doch zy bestondt slegts uit veertig man, zynde de overigen geweeken in de Kruisschans, die zig egter, terstond hierna, nevens hunnen Bevelhebber, den Generaal-Majoor *Thierry*, krygsgevangen moesten overgeeven. Met deeze veroveringen, werdt de veldtogt beslooten. Tusschen de Legers was, na 't gevegt by Lafeld, niets voorgevallen van belang. Alleenlyk, hadden de Staatsche troepen Wouw bezet, na dat het door de Franschen verlaaten was. Hierdoor werdt de toevoer naar Bergen op Zoom belemmerd: werwaards, ook te water, niets kon gevoerd worden; alzo de vereenigde Engelsche en Staatsche Esquaders de Schelde geslooten hielden. Het Fransche Leger betrok de Winterkwartieren, gedeeltelyk in Staatsch Vlaanderen, en gedeeltelyk aan de Boven-Maaze, op de grenzen van Champagne. De vereenigde troepen legerden zig in Zeeland, in Maastricht, in 's Hertogenbosch, in Luikerland en in 't Land van Luxemburg en Limburg; behalve dat een klein gedeelte in 't

1747.
Schans worden door de Franschen overmeesterd.

Keur-

(*x*) Notul. Zeel. 9 Octob. 1747. *bl.* 794.
(*y*) Notul. Zeel. 5 Octob. 1747. *bl.* 787.

1747. Keurvorstendom Trier gelegt werdt (z).

XXV. Beweeging onder 't gemeen in de Steden, op de tyding van 't overgaan van Bergen op Zoom.

Het overgaan van Bergen op Zoom hadt, midlerwyl, zo dra men 'er tyding van kreeg, eene bystere ontsteltenis verwekt. onder 't gemeen, in verscheiden' Gewesten, en vooral in Holland, en in Zeeland (a), uit welk Gewest, verscheiden' ingezetenen en eenige Regenten zelven naar elders de wyk namen (b). De gerugten van verraad werden wederom leevende, en zo wel nu, als ter gelegenheid van het overgaan der Sterkten in Staatsch Vlaanderen, gevoed, door luiden, wien zulks minst betaamde. 't Gemeen der Hervormden hier te Lande, reeds sedert eenigen tyd, gebeeten op de Roomschgezinden, onder welken, misschien, de een of de andere plompaart zig, ter gelegenheid van den inval in Staatsch Vlaanderen, woorden hadt laaten ontvallen, smaakende naar zugt tot de Franschen, hadt, al te vooren, te Haarlem, te Amsterdam en elders, eenige Roomschgezinden, 't zy met of zonder reden, raauwelyk bejegend. Doch de tyding van 't overgaan van Bergen op Zoom bragt veelen van deeze gezindheid, verdagt by 't graauw, dat zy zig in dit ongeluk verblyd hadden, op nieuws in ongelegenheid. Te Utrecht, te Deventer en te Groningen, werdt veel gewelds gepleegd, aan huizen van Roomschgezinden. Te Amsterdam, werdt, den agttienden van Herfstmaand, het huis eener Roomschgezinde Vrouwe op den Haarlemmerdyk geplonderd. Men verspreid-

Verscheiden' huizen van Roomsch gezinden

(z) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, Tom. III. P. II. p. 204.
(a) Missive der Staat. van Zeeland van 19 Octob. 1747.
(b) Notul. Zeel. 16 Octob. 1747, bl. 832.

spreidde, dat zy kwalyk gesproken hadt van zyne Hoogheid: waarvan egter niets gebleeken is. In den Haage, werdt de wooning van eenen Paruikemaaker, die, zo men zeide, zig over 't verlies van Bergen op Zoom verheugd getoond hadt, insgelyks, door 't graauw, aangevallen, en niet slegts geplonderd, maar ten deele afgebroken; zonder dat men zig, door de soldaaten, die, midlerwyl, op de been gekomen waaren, wilde laaten stuiten. Eens Kleermakers Huis onderging, des anderendaags, het zelfde lot. Diergelyke beweegingen werden ook in andere Steden bespeurd. Zyne Hoogheid en 't Hof van Holland verboodenze, by een ernstig Plakaat van den twee-entwintigsten. Ook werdt 'er, te Amsterdam, tegen voorzien, by herhaalde Waarschouwingen. In andere Steden, werden zulke beginsels van oproerigheid, insgelyks, tegengegaan: waardoor zy, voor eenen tyd ten minste, gesmoord werden.

1747. geplonderd.

Ondertusschen, oordeelden sommigen, dat men 't, met het verwekken en voeden van diergelyke oproerige beweegingen, hadt aangelegd op verandering in de Regeering der Steden, die meermaalen gevolgd was, op de aanstelling van eenen Stadhouder, en waarop men dagt, dat veelen, die gaarne deel aan 't bewind hadden, ook tegenwoordig vlamden. De schotschriften, die, hier en daar, en zelfs in den Haage, werden aangeplakt, en waarin voornaame Staatsdienaars voor schelmen en landverraaders gescholden werden, versterkten veelen in dit vermoeden. De vyandlyke inval op den Staatschen bodem hadt de hooge O-

De Staaten van Holland besluiten de ingezetenen in den wapenhandel te oefenen, de weerbaare manschap op te neemen,

1747. verheid in Holland, op den voorslag van zyne Hoogheid, doen oordeelen, dat men 't getal der weerbaare manschap in dit Gewest behoorde op te neemen, op dat men 'er zig, des noods, van zou konnen bedienen. Te gelyk was gelast, dat de burgery in de Steden, en de opgezetenen ten platten Lande zig zouden hebben te oefenen in den wapenhandel: gelyk, sedert, alomme, geschiedde. By deeze gelegenheid, kwamen de Schutters, meer dan naar gewoonte, byeen. Ook waren de nagtwagten, veeltyds, talryker: en werdt hier, onder kundigen en onkundigen, menig gesprek gevoerd, ten nadeele der tegenwoordige Regeeringe. Zyne Hoogheid hadt, 't zy tot bewaaring van de rust in de Steden, of tot andere einden, voorgeslaagen, en men hadt hierop ter Vergaderinge van Holland besloten, door Burgemeesteren der byzondere Steden van Holland, te doen aanwerven honderd vendels Waardgelders, ieder vendel van honderd koppen, *om*, dus luidde de openlyke bekendmaaking, *nevens het gewoonlyk Krygsvolk van den Staat, te dienen tot beveiliging der Provincie* (c). Ook werden 'er, eerlang, in de voornaamste Steden, eenige Waardgelders geworven, doch in 't geheel niet boven de vierduizend koppen. In Amsterdam, daar de meeste waren aangenomen, hadt men niet meer dan ruim twaalfhonderd koppen in dienst. Doch men trok 'er weinig nut van, in 't stillen van burgerlyke beweegingen: die sommigen onder hen eerder hielpen verwekken, dan

en honderd vendels Waardgelders te werven.

(c) Resol. Holl. 22, 29 *July*, 5, 18 *Aug.* 1747. *bl.* 444, 457, 473, 497.

dan dat zy hun werk gemaakt zouden hebben, vanze te voorkomen, of te stuiten: waarom de meesten, schoon, ten minsten onder anderen, geschikt, om in de binnenlandsche Steden gelegd te worden (d), eerlang, naar de grenzen gezonden werden, tot dat zy, in 't volgende jaar, allen werden afgedankt. 1747.

XXVI. De Edelen van Holland slaan voor, dat men zyne Hoogheid Erfstadhouder behoort te maaken, in de vrouwelyke zo wel als in de mannelyke nakomelingschap.

De ontroering, die 't overgaan van Bergen op Zoom veroorzaakt hadt, was nog niet verdweenen; de argwaan over het tegenwoordig bestier was zelfs aan 't toeneemen, onder 't gemeen, toen de Ridderschap en Edelen goedgevonden vonden, eenen voorslag te doen, ter Vergaderinge van Holland, die terstond in 't licht kwam, en de gemoeden van veelen in de groote Steden verder aan 't gisten hielp. Zy droegen, naamlyk, op den zevenden van Wynmaand, den Leden voor „ dat zy, de gesteldheid der Regeeringe deezer Landen in ernstige aanmerking genomen hebbende, bevonden hadden, dat dezelve onmogelyk bestaan kon, zonder een uitsteekend Hoofd; dat de Staat, daarvan ontbloot zynde, meer dan eens op 't punt van zynen geheelen ondergang gebragt geweest was, en uit zulk een blykbaar gevaar alleenlyk gered was geworden, door de aanstelling van eenen Stadhouder, Kapitein- en Admiraal-Generaal. Dat de Staat, onder deezen gelukkigen vorm van Regeeringe, van zyne eerste opregting af, in welvaart toegenomen, en ontzaglyk geweest was, door 't beleid der Prinsen van Oranje en Nassau; aan een' afstammeling „ van

(d) Notul. Zeel. 14 Aug. 1747, bl. 675.

1747. „ van welken, nu ook dezelfde waardigheden „ waren opgedraagen, waarvan men de goe- „ de uitwerksels reeds oogenschynlyk begon te „ bespeuren. Dat welgezinde Regenten, niet „ zonder schrik, konden gedenken, aan de „ verwarring, waarin de Staat zou storten, „ by mangel van zulk een uitsteekend Hoofd; „ en vooral, zo in de tegenwoordige tydsom- „ standigheden, zyner Hoogheid, den Heere „ Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Gene- „ raal, iet menschelyks overkomen mogt. Dat „ zyne Hoogheid, tot hiertoe, wel met een „ vrouwelyk, doch niet met een mannelyk oir „ gezegend was, en dat het vrouwelyk oir zig „ nog alleenlyk bepaalde in eene jonge Prin- „ sesse; weshalve, men bekwaame middelen „ ter hand slaan moest, om de dreigende on- „ heilen af te weeren. Dat hiertoe niet an- „ ders uit te denken was, dan dat de waardig- „ heden van zyne Hoogheid erfelyk verklaard „ werden, op zyne mannelyke en vrouwelyke „ nakomelingen, onder zodanige voorbehoed- „ sels, als meest met 's Lands dienst overeen- „ komstig zouden worden geoordeeld. Dat „ hierdoor de tegenwoordige Regeeringsvorm „ bevestigd; het vertrouwen tusschen zyne „ Hoogheid en de Regenten, en tusschen de „ Regenten onderling, aangekweekt, en op „ een' vaster' voet dan ooit gebragt zou konnen „ worden. Dat zy, Ridderschap en Edelen, „ hierom, ten hoogste noodig hielden, dat „ het Erfstadhouderschap en Kapitein- en Ad- „ miraalschap-Generaal van dit Gewest aan „ zyne Hoogheid en zyne wettige mannelyke „ en vrouwelyke nakomelingen werdt opge-

„ draa-

„ draagen, op zulk eene wyze, dat de man- 1747.
„ nelyken altoos de vrouwelyken werden voor-
„ getrokken, mids de een noch de andere be-
„ kleed ware met de Koningklyke noch Keur-
„ vorstelyke waardigheid: dat ook de vrouwe-
„ lyke nakomelingen geen huwelyk zouden
„ mogen aangaan, dan met byzondere bewil-
„ liging der Staaten, en niet dan met een'
„ Prins, die belydenis deedt van den waaren
„ Christelyken Hervormden Godsdienst, zo
„ als dezelve, in de openbaare Kerken deezer
„ Landen, geleerd werdt: ook met geen' Ko-
„ ning of Keurvorst. Dat, in geval de waardig-
„ heden vervielen aan eene der vrouwelyke
„ nakomelingen van zyne Hoogheid, zy den
„ titel van *Gouvernante* voeren, en magt heb-
„ ben zou, om eenen mannelyken *Representant*
„ te stellen, die uit haaren naam zitting zou
„ hebben in den Raad van Staate, en 't Ka-
„ pitein- en Admiraalschap - Generaal van dit
„ Gewest bedienen; mids hy ook den gemel-
„ den Hervormden Godsdienst beleede, en
„ niet bekleed ware met de Koningklyke of
„ Keurvorstelyke waardigheid. En dat, in ge-
„ val de mannelyke of vrouwelyke nakome-
„ ling, op welken de genoemde waardigheden
„ mogten vervallen, nog minderjaarig zyn
„ mogt, de waardigheden zouden worden be-
„ kleed, door de Vrouwe Moeder van den
„ minderjaarigen, onder den titel van *Gou-
„ vernante*, en met de gemelde bepaalingen;
„ doch dat, by haar overlyden, de Staaten zulk
„ eene schikking zouden maaken omtrent de
„ Voogdye, als zy, ten meesten dienste van
„ den Lande, zouden oordeelen te behooren.

„ Dat

1747. „ Dat, eindelyk, de zaak ter Generaliteit, „ van Hollands wege, zulks behoorde te wor„ den bestierd, dat, door hunne Hoog-Mo„ gendheden, het Erf-Kapitein- en Admiraal„ schap-Generaal der Vereenigde Gewesten, „ op gelyken voet, aan de mannelyke en vrou„ welyke nakomelingen van zyne Hoogheid „ werdt opgedraagen,". De Afgevaardigden der Steden, op deezen gewigtigen voorslag, niet gelast zynde, namen dien over, om 'er verslag van te doen aan de Vroedschappen; en beloofden, binnen weinige dagen, derzelver gevoelen ter Vergaderinge te zullen inbrengen (e).

Beweeging onder 't gemeen, ter gelegenheid van den voorslag der Edelen.

Geduurende de raadpleegingen der Vroedschappen, die, in eenige Steden, langer duurden, dan men, in den Haage, verwagt hadt, gaf de gewigtige voorslag der Edelen stof aan veelerlei gesprek onder 't gemeen: welk leevendig gehouden werdt, door verscheiden schriften, die, omtrent deezen tyd, in 't licht kwamen, en strekten om te toonen, hoe noodzaakelyk het ware, dat men den Prinse Stadhouder grooter gezag opdroege, en vooral, dat de hooge waardigheden erfelyk verklaard werden in 's Prinsen mannelyke en vrouwelyke nakomelingschap. Sommigen beweerden zelfs, dat men zyne Hoogheid tot *Graave van Holland* behoorde te verheffen. Doch men verzekerde, dat de Prins deeze waardigheid gantsch niet begeerde; schoon hy den voorslag tot het Erfstadhouderschap, waarvan hem plegtiglyk kennis gegeven werdt, met genoegen, verstaan

(e) Resol. Holl. 7 Octob. 1747. bl. 614.

ſtaan hadt. Men vondt 'er, hier en daar, onder de Burgerye, die, om de Vroedſchappen te doen bewilligen in deezen voorſlag, ondernamen, zulks openlyk te verzoeken. Ook ſprak men thans veel, in de Steden, van twee andere punten, het begeeven der kleine Ampten en 't ſtuk der Poſteryen, waaromtrent ſommigen meenden, dat de Prins inzigten hadt, welken zy goedvonden te bevorderen: doch zy deeden 't, aan ſommige oorden, op zulk eene onbezuisde wyze, dat zyne Hoogheid zelve hun gedrag afkeurde. 't Zal der moeite wel waardig zyn, dat wy van 't een en 't ander hier eenig omſtandiger verhaal invoegen. 1747.

Het begeeven der kleine Ampten, welk, in de Steden, door Burgemeeſteren, geſchiedt, was, van over lang, eene oorzaak van misnoegen geweeſt, onder 't gemeen; welk zig, ſomtyds met, ſomtyds zonder reden, plagt te verbeelden, dat 'er grove misbruiken in plaats hadden. Men beſchuldigde, ook tegenwoordig, verſcheiden' Regenten, dat zy onbehoorlyke voordeelen trokken van 't begeeven der Ampten; dat zy dezelven, ten behoeve hunner maagen of anderen, bezwaarden met laſtige uitkeeringen; en dat zyze, veeltyds, gaven aan vreemdelingen, terwyl zy burgers en burgers kinderen voorbygingen. In ſommige Steden, werdt ook kwalyk genomen, dat de Regenten zig zelven voorzagen van Ampten, die zy, door anderen, lieten bedienen, om dat dezelven te gering waren, om door hen zelven te worden waargenomen. De Poſtmeeſterſchappen, de voordeeligſte Ampten in de groote Steden, en vooral in Amſterdam en in den

XXVII. Oorſprong der beroerte, in ſommige Steden, over de Ampten en Poſteryen.

1747. den Haage, werden, gemeenlyk, bekleed, door Burgemeesteren zelven; en door andere voorname Regenten; die 'er aanzienlyke inkomsten van trokken. Doch niet lang na de verheffing van zyne Hoogheid tot Stadhouder van Holland (1), vondt de Wethouderschap van 's Graavenhaage, op den voorslag van den Baljuw, Baron van Wassenaer, geraaden, de Postmeestersplaatsen, die, van tyd tot tyd, zouden open vallen, en die, tegenwoordig, met elkanderen, gerekend werden, jaarlyks, zesendertigduizend guldens op te brengen, zyner Hoogheid aan te bieden, dieze, terstond, den Staaten van Holland opdroeg (*f*). 't Voorbeeld van 's Graavenhaage werdt, na verloop van drie dagen, door Dordrecht, en sedert, door de meeste andere Hollandsche Steden, gevolgd: met dit onderscheid nogtans, dat die van Delft hunne Posteryen regelregt aan 't Land opdroegen (*g*). Amsterdam alleen, waar het voordeel der Posteryen op ruim tweehonderd duizend guldens in 't jaar begroot werdt, en veel meer beliep dan in alle de andere Steden met elkanderen, maakte zwaarigheid, om zulk een aanzienlyk inkomen aan 't Land, of aan zyne Hoogheid over te geeven. Men verstondt hier, dat de meeste andere Steden reden hadden, om een gering inkomen af te staan, als 'er Amsterdam een veel grooter tegen afstondt; doch men oordeelde te gelyk, dat het belang der Stad zwaarer behoorde te weegen by de Regen-

Verscheiden' Steden draagen, op 't voorbeeld van den Haage, haare Posteryen den Prinse op, dieze aan 't Land afstaat.

Te Amsterdam maakt men 'er zwaarigheden in.

(*f*) Resol. Holl. 21 *Juny* 1747. *bl.* 350.
(*g*) Resol. Holl. 24, 27, 30 *Juny*, 7, 11 *July*, 28 *Sept.* 1747. *bl.* 359, 361, 362, 386, 400, 407, 642.

(1) Op den twintigsten van Zomermaand.

genten, dan dat der andere Steden. Een gedeelte van de inkomsten der Posteryen was, sedert eenige jaaren, besteed tot onderstand van sommige Godshuizen in de Stad, onder welken 'er waren, wier inkomsten niet toereikten tot voldoening der lasten, welken zy te draagen hadden. Ook hadt men de voordeelen van eenige andere Ampten reeds tot dergelyke einden geschikt. Burgemeesteren dan, schoon sterk aangezogt, door de Leden der hooge Regeeringe, om de Posteryen, gelyk anderen gedaan hadden, te brengen aan 't gemeene Land, konden hiertoe niet besluiten. 't Voorbeeld van den Prinse, die de Posteryen, hem opgedraagen, terstond, aan 't Land afgestaan hadt, scheen egter zo veel op hen te vermoogen, dat zy, nog voor 't einde van Zomermaand, beslooten, en aan de Vroedschap der Stad verklaarden „ dat zy, voor zig zel„ ven en voor de hunnen, afzagen van alle „ voordeelen, uit het openvallen der Posteryen „ te wagten, Alleenlyk, was by hen in be„ denking gekomen, of zy daarvan, ten na„ deele van de Kasse en goede ingezetenen „ der Stad, eene gifte doen mogten aan 't ge„ meene Land: immers, zy begreepen, dat zy „ 't niet vermogten te doen, zonder den agt„ baaren Raad, hierop, gehoord te hebben." De Vroedschap nam, in 't raadpleegen op den voorslag van Burgemeesteren, in aanmerking, „ dat de Ampten en Posteryen, door de Stad „ bezeten, altoos veel *credit* aan dezelve had„ den bygezet, hebbende zy, die hunne pen„ ningen aan de Stad verstrekt hadden, de „ inkomsten deezer Ampten aangezien als

„ eene

1747.

De Posteryen worden hier aan de Stad gegeven.

1747. „ eene hoofdsom, uit welke, hun opgeschoo„ ten geld, altoos, zou konnen te rug gege„ ven worden. Dat de inkomsten der Stad „ zeer verminderd, en de lasten, daarentegen, „ grootelyks, verzwaard waren; zo dat Stads„ kasse geschaapen stondt in de uiterste ver„ warring te zullen geraaken, zo hierop niet, „ by tyds, voorzien werdt." 't Besluit deezer raadpleegingen was dan „ dat men, Burge„ meesteren voor derzelver edelmoedigen af„ stand bedankt hebbende, verklaaren zou, „ gelyk geschiedde, dat de staat van de geld„ middelen der Stad niet gehengde, dat de „ inkomsten der Posteryen, die, in vervolg „ van tyd, stonden open te vallen, werden „ afgestaan aan 't gemeene Land; maar dat „ daarvan gebruik zou worden gemaakt, tot „ ondersteuning der bezwaarde geldmiddelen „ van de Stad, en dus ten nutte van de goede „ burgeren en ingezetenen derzelve (b)."

't Wordt in den Haage niet wel genomen.

Doch dit besluit, waarvan de Afgevaardigden der Stad op de Dagvaart gebruik maakten, werdt, by zyne Hoogheid en by de overige Leden, niet wel genomen. Men begon, in de gesprekken, die over 't stuk der Posteryen vielen, de natuur en herkomst derzelven nader te onderzoeken, Veelen verstonden, gelyk, reeds voor dertig jaaren, hier te Lande, begreepen was (i), dat de Posteryen tot de Heerlyke Regten van de opperste magt behoorden, en ten onregte door de byzondere Steden bezeten werden. Doch van de zyde der Amsterdamsche Re-

Verschillend begrip over de herkomst der Posteryen.

(b) *Extr. uit de* Resol. der Vroedsch. van Amst. *van* 29 *Juny* 1747.

(i) *Zie* XVIII. *Deel bl.* 130.

Regeeringe werdt hiertegen ingebragt „ dat de 1747.
„ Postmeesters daar ter Stede slegts waren aan
„ te merken als Koopmans boden, die altoos,
„ door de Wethouders der Steden, daarze
„ noodig waren, plagten gesteld te worden."
Sommigen voegden hierby „ dat de Posteryen,
„ schoon menze hieldt voor een Heerlyk regt
„ der opperste magt, evenwel wettiglyk be-
„ zeten konden worden, door de Steden, wan-
„ neer bleeke, dat de hooge Overheid haar
„ regt op dezelven, t'eenigen tyde, aan de
„ Steden hadt afgestaan. Dat zulks, omtrent
„ Amsterdam, plaats hadt, hebbende Hertoge
„ Willem den VI., reeds in 't jaar 1409, ver-
„ klaard, dat alle Ampten en diensten, die toen
„ door de Stad begeven werden, altoos aan de-
„ zelve blyven zouden (*k*)." 't Verschil over 't
stuk der Posteryen, welk Amsterdam alleen
betrof, werdt wederzyds sterk gedreeven in
den Haage. Doch 't gene men hadt tegen de
wyze van 't begeeven der Ampten in 't gemeen,
raakte ook andere Steden: en werdt, eerlang,
de eerste gelegenheid van nieuwe beweeging
onder 't gemeen.

XXVIII. Eenige burgers van Rotterdam begeeren, dat alle Stads Ampten, openlyk, aan de meestbiedenden.

Te Rotterdam, daar 't volk, na de tyding van 't overgaan van Bergen op Zoom, ongerust geweest was, en, hier en daar, vergaderingen gehouden hadt, begaf zig, den zevenentwintigsten van Herfstmaand, een hoop ingezetenen naar 't Stadhuis, met een Verzoekschrift aan de Vroedschap, waarby begeerd werdt „ dat de Stads ampten, die nu open wa-
„ ren, en, in vervolg van tyd, zouden open-
„ val-

(*k*) *Zie* Handv. van Amst. *bl.* 15.

1747. „ vallen, openlyk, op 't Stadhuis, aan de meest„ biedenden, mids zynde van den Protestant„ schen Godsdienst, mogten verkogt worden, „ met vryheid, om de gekogte ampten aan „ bekwaame luiden van den zelfden Gods„ dienst te mogen verhuuren. Dat ook de Re„ genten, die byzondere Ampten hadden, „ welker voordeelen zy konden missen, dezel„ ven, ten gemeenen nutte, afstonden aan 't „ Land, even als zyne Hoogheid, ten opzigte „ van de Posteryen, hem, door verscheiden „ Steden, opgedraagen, gedaan hadt." De Regeering, dit Verzoekschrift ontvangen hebbende, vondt den inhoud zo buitenspoorig, dat zy 't, eenen geruimen tyd, onbeantwoord liet. Alleenlyk hadden Burgemeesteren gezeid, „ dat zy 't Verzoekschrift der Vroedschap zou„ den mededeelen, en over den inhoud raad„ pleegen met zyne Hoogheid." De Gemeente, of liever het klein gedeelte der Gemeente, welk het Verzoekschrift ingeleverd hadt, hieldt zig eenige weeken stil, wagtende op bescheid. Midlerwyl, hadt men den voorslag der Edelen op het Erfstadhouderschap in handen gekreegen; en, bespeurende dat 'er geen nader antwoord kwam, op het ingeleverd Verzoekschrift, verstoutte men zig, onder deksel van yver voor den Prinse van Oranje, om 'er een in te leveren, welk, ten opzigte van den styl en zaaken, het voorige overtrof, in buitenspoorigheid. Men tradt 'er, den zesden van Slagtmaand, mede ten Stadhuize op. 't Behelsde een zogenaamd verzoek, uit den naam der welmeenende Patriotsche Burgerye van Rotterdam, „ 1. dat *aanstonds*, *zonder eenige* * *verwyling of*

verkogt worden.

Hun driftig en dreigend Verzoekschrift ten deezen en andere einden.

* dilay.

„ *ver-*

„ *verder uitstel*, gunstiglyk geantwoord werdt, 1747.
„ op het voorgaande Verzoekschrift, wegens
„ 't verkoopen der Ampten; zonder 'er eenige
„ bepaalingen by te maaken, uitgenomen,
„ dat niemant meer dan één Ampt, welk bo-
„ ven de driehonderd guldens 's jaars opbragt,
„ zou moogen koopen. 2. dat, *daadelyk, zon-*
„ *der eenig het allerminste uitstel*, het Oranje-
„ vendel ten Stadhuize uitgesteken werdt. 3.
„ dat, terstond hierna, op de gewoonlyke wy-
„ ze, werdt afgekondigd, dat de Vroedschap
„ in het verzoek, op 't verkoopen der Amp-
„ ten gedaan, bewilligd hadt. 4. dat de bewil-
„ liging, in 't gene by het Verzoekschrift be-
„ geerd was, door alle de Leden van de Vroed-
„ schap, ondertekend werdt, met byvoeging,
„ dat de penningen, komende van de verkog-
„ te Ampten, terstond naar den Haage in 's
„ Lands Kasse gebragt zouden worden, ten
„ ware de andere Steden niet in diergelyke
„ verkooping der Ampten bewilligden: in welk
„ geval, de gemelde penningen, by voorraad,
„ in de Stads Wisselbank zouden worden be-
„ waard, en gebruikt, om de Burgery te ver-
„ ligten in den last der Verpondingen, op de
„ huizen gelegd. 5. dat, op gelyke wyze, ge-
„ handeld werdt, met de Ampten, van welken
„ de Regenten zouden afstaan. 6. dat zyne
„ Hoogheid gesteld werdt in alle de waardig-
„ heden, welken, immer, door zyne Voor-
„ zaaten, bekleed waren, en dat deeze waar-
„ digheden erfelyk verklaard werden in 's Prin-
„ sen mannelyke en vrouwelyke nakomeling-
„ schap, overeenkomstig met den voorslag der
„ Edelen. 7. dat de Vroedschap wilde bewer-

 „ ken,

1747. „ ken, dat alle handel met Frankryk en met „ de Landen, door Frankryk op de Koninginne van Hongarye veroverd, mogt verbooden worden."

De Regeering bewilligt 'er gedwongen in.

De Burgemeesters ontvingen en lazen dit schor Verzoekschrift, met groote verontwaardiging. 't Scheen, inderdaad, ingesteld, om hen wars te maaken van de Regeeringe, en 't is niet onwaarschynlyk, dat 'er dit mede beoogd werdt, door eenigen. Men was egter zo zeer bedugt voor opschudding onder 't volk, dat men, terstond, besloot, tot het afkondigen eener bewilliging, in 't verkoopen van alle Stads Ampten, ten behoeve van 't gemeene Land. 't Volk scheen in zyn' schik, met deeze afkondiging.

Zyne Hoogheid vernietigt de afgeperste bewilliging, en verklaart zig tegen 't verkoopen der Ampten.

Doch twee der regeerende Burgemeesteren begaven zig, terstond, naar den Haage, daar zy zyne Hoogheid zulk een verslag deeden van 't gebeurde, dat de Prins de Heeren Fredrik Henrik, Baron van Wassenaer, Heer van beide de Katwyken, en *Arend Henrik van der Dussen*, Burgemeester van Delft, afvaardigde, om, uit zynen naam, te Rotterdam, eene afkondiging te doen, die van deezen inhoud was: „ Dat zyne Hoogheid, met „ het uiterste misnoegen, vernomen hadt, dat „ eenige burgers en ingezetenen van Rotterdam, in Herfstmaand, een Verzoekschrift „ wegens de ampten hebbende ingeleverd, welk „ niet van de hand geweezen was; hangende „ de raadpleegingen over een stuk van zo veel „ gewigt, zig niet ontzien hadden, om, onlangs, vergeetende 't ontzag en de gehoorzaamheid aan hunne wettige Regeering verschuldigd, een nieuw Verzoekschrift in te

„ le-

„ leveren, zo ongerymd van inhoud als onbetaamelyk in uitdrukkingen, waarby zy gevorderd hadden, dat de Regeering, in hun verzoek, terstond, zonder eenig vertoeven, bewilligde, en haare bewilliging, openlyk, deede afkondigen. Dat zy, daarenboven, samenrottingen gemaakt, en de Regeering, door verregaande bedreigingen, gedwongen hadden, aan hunne begeerte te voldoen. Dat zyne Hoogheid gezind bleef, om, nevens de Regeering van Rotterdam, te raadpleegen op de bekwaamste middelen, om de ingeslopen misbruiken in 't stuk der Ampten te helpen weeren: doch dat, aan 't heilzaam oogmerk, welk men hiermede hadt, niet kon voldaan worden, door eene verkooping der Ampten aan de meestbiedenden, behalve, dat zulke onbehoorlyke onderneemingen als waar mede men der Regeeringe van Rotterdam de bewilliging in 't verkoopen der Ampten afgedrongen hadt, strekten, om der wettige Overheid het roer der Regeeringe uit de handen te wringen, en den Staat in de uiterste verwarringe te brengen; 't welk dien zou blootstellen voor vyandelyke aanvallen van buiten, tot ondergang van Vryheid en Godsdienst. Dat zyne Hoogheid, hierom, geraaden vondt, de afgeperste bewilliging tot het verkoopen der Ampten te verklaaren voor nietig en van onwaarde, en te gelyk allen burgeren en ingezetenen te verbieden, de Overheid of Regenten over hen gesteld, met woorden of daaden, op eenigerhande wyze, te beledigen, veel min hun in 't be-

1747.

1747. „ wind van zaaken de wet te ftellen, te dwingen, of in derzelver vrye raadpleegingen te ftooren, onder bedreiging van anderszins, als verftoorders der gemeene rufte, te zullen worden geftraft (*l*)." Zo dra deeze afkondiging gefchied ware, befpeurde men een algemeen genoegen, op het gelaat van verre de meefte en voornaamfte ingezetenen. Doch de voorftanders en inleveraars van het jongfte Verzoekfchrift waren ten uiterfte bedremmeld en misnoegd. 't Ontfchoot hun, dat zy, die waanden uittemunten in zugt voor zyne Hoogheid, door zyne Hoogheid zelve, in 't ongelyk gefteld werden. Zelfs heeft men my willen verzekeren, dat eenigen, zo dra de afkondiging gefchied ware, hunne Oranje-ftrik van den hoed getrokken, en *Oranje onder!* geroepen hadden: terwyl anderen gezeid zouden hebben, *Meent de Prins ons, die hem Stadhouder gemaakt hebben, te dwingen; 't zal 'er nu nog anders gaan.* Vaft gaat het, dat een Koekebakker, *Laurens van der Meer* genaamd, en drie andere burgers, die de hand in 't eerfte Verzoekfchrift gehad hadden, ten deezen tyde, een Gefchrift uitgaven, waarin zy verklaarden, geen deel gehad te hebben, noch te willen hebben aan het tweede Verzoekfchrift, te gelyk verhaalende „ dat zy egter, van tyd tot tyd, van 't ongenoegen hunner medeburgeren, over 't verwylen van 't befluit der Vroedfchap, kennis gegeven hadden aan zyne Doorlugtige Hoogheid, en aan deszelfs

Misnoegen over 's Prinfen verklaaring.

Eenige burgers verklaaren geen deel aan 't veroordeelde Verzoekfchrift gehad te hebben.

(*l*) Refol. Holl. 11 *Nov.* 1747. *bl.* 752.

„ zelfs *Ministers*. Dat zy, onder anderen, op „ den derden van Slagtmaand, zig vervoegd „ hadden, by den *Baron van Grovestins*, in 's „ Gravenhaage, die hen aan den Heere Se„ kretaris *de Bak* geweezen hadt, aan wien zy „ hunne vrees voor oproer hadden te kennen „ gegeven." Inderdaad, van der Meer, die redelyk bespraakt was, was niet geheel onbekend ten Hove: gelyk, omtrent deezen tyd, en later, veele burgers der byzondere Steden, hun eigen belang, of verbetering in gemeene misbruiken zoekende, hun werk maakten, om ten Hove gehoor te vinden; 't welk sommigen gelukt is. De afkondiging, op naam van zyne Hoogheid, den tienden, te Rotterdam, geschied, herstelde niet alleen de rust in deeze Stad; maar hadt ook invloed op diergelyke beweegingen in andere Steden. Te Haarlem, was men, onder anderen, ook bezig om een Verzoekschrift omtrent de Ampten te laaten tekenen, onder de Burgerye. Doch men staakte dit werk, zo dra men vernomen hadt, wat 'er te Rotterdam gebeurd ware. Te Gouda, was, op den agtentwintigsten van Wynmaand, reeds een Verzoekschrift overgeleverd, waarby alleenlyk 't verkoopen der Ampten, ten behoeve van 't gemeene Land, begeerd werdt. De Hoofd-Officier *Cornelis Gerard Moering* was de eerste geweest, die dit verzoekschrift ondertekend hadt. Doch men drong niet op bewilliging in het zelve, na dat 's Prinsen afkondiging te Rotterdam, in deeze Stad, bekend geworden was. Zelfs begeerden eenige ondertekenaars, tot twaalf in getal, dat hunne naamen onder het

1747.

Beweegingen te Haarlem, en te Gouda.

1747. Verzoekschrift mogten worden doorgehaald; waarin de Vroedschap, op den vierden van Wintermaand, bewilligde.

XXIX. Te Amsterdam, wordt ook een Ontwerp van een Verzoekschrift gemaakt.

Maar te Amsterdam waren, van 't begin van Slagtmaand af, voorbereidsels gemaakt, tot merkelyke beroerte. Men hadt zelfs, al vroeger, hier ter Stede, misnoegen gezogt te verwekken, over 't stuk der Ampten: waartoe veel hielpen de weekelyksche Papieren van Jean Rousset (*m*), die, in 't Fransch en in 't Nederduitsch, uitkwamen, en waarin zeer geschrold werdt op de onbehoorlyke voordeelen, die de Burgemeesters der Steden gezeid werden te trekken van het begeeven der ampten. Ook waaren eenigen, hier ter Stede, in de meening geraakt, dat de Posteryen niet aan de Stad, gelyk, onlangs, geschied was, maar aan 't gemeene Land behoorden opgedraagen geweest te zyn. Hier kwam 't punt van 't Erfstadhouderschap by; waarin die van Amsterdam de grootste zwaarigheden hadden gemaakt, schoon de meeste andere Steden, voorgegaan door Haarlem, spoedig, in den voorslag der Edelen, zo als dezelve lag, bewilligd hadden. *Daniel Raap*, Porceleinkooper te Amsterdam, 't zy aangezet door anderen, 't zy, gelyk hy voorgaf, uit eigen' beweeging, en op het voorbeeld der Burgerye van Rotterdam, hadt, hierop, een Verzoekschrift, ofbekomen, of ontworpen aan de Vroedschap der Stad, waarby begeerd werdt, „ 1. Dat het Stadhouder- en Kapitein- en Ad„ miraalschap - Generaal erfelyk verklaard „ werd,

(*m*) *Zie hier voor, bl.* 85.

„ werdt, in de mannelyke en vrouwelyke na- 1747.
„ komelingſchap van zyne Hoogheid. 2. Dat
„ de openvallende Ampten, voortaan, openlyk,
„ aan de meeſtbiedenden, ten voordeele van
„ den Lande, verkogt werden. 3. Dat de Bur-
„ ger-Kapiteinen werden gekooren, niet uit
„ de Regeering, maar uit de Burgerye: en 4.
„ Dat de Gilden herſteld werden, in derzel-
„ ver oude Voorregten." Hy deedt, ſedert eenige weeken, zyn beſt, om tekenaars te winnen op dit Verzoekſchrift; doch ſlaagde niet naar genoegen; ſchoon hy 't werk ingang dagt te doen vinden by de Burgerye, om dat hy haar herſtelling haarer Gilde-regten hoopen deedt: behalve dat hy ook een kort Geſchrift ter drukperſe bezorgd hadt, waarin het eerſte Verzoekſchrift der Rotterdammeren verdedigd werdt. Doch deeze middelen werkten niet op 't gemeen. Ook werden zy kragteloozer gemaakt, door eenige ſchriften, die, van de zyde der Regeeringe, in 't licht kwamen, en waarin de ſchadelykheid van 't verkoopen der Ampten beweerd, en, uit de eerſte opregting der Burger-vendelen, getoond werdt, dat men, al van ouds, Kapiteinen plagt te kiezen uit de Regenten. Men was, hierom, op andere middelen bedagt, die meer beweeging maakten. Op den zesden of zevenden van Slagtmaand, vondt men, op verſcheiden' plaatſen der Stad, briefjes aangeplakt „ waarin alle welmee-

Men noodigt het volk, by aangeplakte Briefjes, op den Dam.

„ nende burgers en Patriotten genodigd werden
„ op den Dam te komen, om Burgemeeſteren
„ te verzoeken, datze zyne Hoogheid Erfſtad-
„ houder verklaarden, gelyk andere Steden
„ reeds gedaan hadden; datze de Poſteryen

1747. „ den Prinse aanbooden; datze bewilligden in „ 't verkoopen der Ampten, gelyk te Rotterdam begeerd was: en datze, voortaan, Kapiteinen uit de Burgerye lieten kiezen, niet „ uit de Regeeringe: in welk verzoek, men „ vertrouwde, dat de Burgers zig behoorlyk „ kwyten zouden, op dat hun van andere Steden niet verweeten werdt, dat zy *lafhertigen* waren, die van hunne Regeering niets „ *eischen* durfden." Onder deeze briefjes, of onder sommigen, las men „ dat hy, dieze afscheurde, niet ongestraft blyven zou." Ook wil men, dat, by sommigen „ de ingezetenen „ verzogt werden, gewapend, en met Oranjestrikken versierd, op den Dam te komen." 't Aanplakken van deeze briefjes verwekte ongerustheid in veelen; ook in de Regenten, die ligtelyk bevroeden konden, dat men hiermede niet goeds voorhadt. Men vondt, in de briefjes, drie punten van de vier, die in 't Verzoekschrift stonden, waarmede Raap rond geloopen hadt en kreeg, hierom, bedenken, of de briefjes niet wel, door zyn bestel, mogten aangeplakt zyn. Doch anderen, in aanmerking neemende, dat 'er niet in gewaagd werdt van de herstelling der Gilden-regten, en daarentegen sterk geboogd, op de poogingen van andere Steden, byzonderlyk van Rotterdam, vielen in 't vermoeden, dat veelligt een Rotterdammer, en mogelyk wel de Koekebakker van der Meer, die, nu en dan, in Amsterdam kwam, de hand in 't verspreiden der briefjes gehad mogt hebben, Doch hiervan was geene zekerheid. Raap keurde ook 't aanplakken der briefjes, openlyk, af, en betuigde 'er geen deel aan gehad te hebben,

Arg vermoeden op den Porceleinkooper Raap.

hen, schoon hy, op den agtsten, ontbooden by eenen der Burgemeesteren, erkende een Verzoekschrift te hebben rond gedraagen, waarby 't verkoopen der Ampten begeerd werdt. Men begeerde toen ook van hem te weeten, *wie dit Verzoekschrift getekend hadt, en hoe groot het getal der tekenaaren ware?* Doch hy weigerde zig hierop te verklaaren. Men beval hem dan, niet voort te gaan met het ronddraagen van zyn Verzoekschrift, veel min het Burgemeesteren aan te bieden, en liet hem daarmede gaan. Des anderendaags, kwam 'er een maatig getal van volk byeen, op den Dam; doch meest nieuwsgierigen, en weinigen versierd met Oranjestrikken. Raap hieldt zig, hieromtrent, in een Koffyhuis, op. 't Liep aan, tot over den middag, eer 'er iets voorviel. Men was thans, op 't Stadhuis, gelyk op verscheiden' Plaatsen in de Stadt, bezig met het ontvangen van den eersten *termyn* der milde Gifte, waarvan wy, in 't volgende Boek, nader gewaagen zullen. De Kamer van Burgemeesteren werdt hiertoe gebruikt: doch de geevers kwamen in Burgemeesters Vertrek byeen, en wagtten daar, tot dat zy geholpen konden worden. Doch even na half een, rees 'er, onder de wagtende geevers, eenig gemor, dreigende sommigen, als of hun het toeven verdroot, in Burgemeesters Kamer in te dringen. Te gelyk, stuiven eenige jongens, die voor 't Stadhuis *Oranje boven!* geroepen hadden, de trappen op. Men hieldt den woesten hoop, eenigen tyd, uit Burgemeesters-kamer, binnen welken, de Kommissarissen tot de ontvangst der milde Gifte de kisten toesslooten, de papieren borgden, en, door een' zyddeur, de

1747.

Oproerige inval in 't Stadhuis.

wyk

1747. wyk namen. Doch 't graauw en de jongens drongen, eindelyk, ter deure in, daar inktkokers en al wat 'er los was om verre raakten. De vensters der voorpuije werden opengestooten. Men stak 'er een raagbolstok uit, daar een Oranje-lint aan gebonden was, en vertoonde, spotswyze, de kussens, die met Stads wapen bestikt waren. De Heer Burgemeester *Nikolaas Geelvink*, die, deezen ogtend, de eenigste der regeerende Burgemeesteren was, die op 't Stadhuis het Burgemeesterlyk werk waargenomen hadt, in de Raadkamer, was, reeds voor het bedryven van eenige baldaadigheden, afgegaan van 't Stadhuis, daar hy egter, op 't verneemen van 't gepleegde geweld, des namiddags, wederom verscheen, om verdere orde te stellen. 't Was, ondertusschen, den Hoofd-Officier, gevolgd van eenige bedienden, gelukt, 't gespuis uit de Kamer, en de deur derzelve toe te krygen. Doch zy werdt, na weinige oogenblikken, met een' bank, opgestooten. Een timmerman, *Willem van Nes* genaamd, beschuldigd, hiertoe raad en hulp te hebben bygebragt, wat laater, in hegtenis geraakt zynde, zou 'er, zo men wil, den hals by ingeschooten hebben, zo zyne Hoogheid, by wien men voor hem gesproken hadt, niet eerst het vonnis doen opschorten, en hem, naderhand, * Uitwissching van misdaad bezorgd hadt. Nogtans, werdt hem, in de Lente des jaars 1748, door Burgemeesteren, buiten vorm van Regtsgeding, de Stad ontzeid. 't Graauw was, ondertusschen, zo dra geen meester van Burgemeesters-Kamer, of de vensters der voorpuije werden, andermaal, met veel ge-

* *Abolitie.*

gedruisch geopend. Eenigen, op een loos gerugt, dat 'er vier agter af gebragt waren, streefden naar de gevangenis, hier de *Boeijen* genaamd, stieten op de deur, en vorderden dat men hunne makkers losliete. Doch voor half twee uuren, kwam de Burger-kompagnie van den Kapitein *Abraham Scheerenberg*, die, mede Kommissaris zynde tot de ontvangst der milde Gifte, kort te vooren, van 't Stadhuis gegaan was, in de wapenen, en dreef den oproerigen hoop, met dreigen en stooten, in een oogenblik, van 't Stadhuis af. De Schuttery bleef, dien dag, en eenige volgenden, tot den negentienden, in 't geweer; en schoon 'er, eerlang, wederom briefjes werden aangeplakt, waarby 't volk, tegen den zestienden, op den Dam, genodigd werdt, met bedreiging, *dat het nu mannen werk zyn zou; daar 't, te vooren, slegts jongens werk geweest was;* verwekte de gewapende Schuttery, die 't Stadhuis sterk bezet hieldt, zo veel ontzags onder 't graauw, dat niemant eenig geweld onderneemen durfde. Een Turfdraager alleen, te stout indringende op de Schutterye, werdt in hegtenis genomen, en eerlang ter Stad uit gezet. Maar 's daags na den oproerigen inval in 't Stadhuis, begaf Daniel Raap en eenige weinigen zyner vrienden zig voor Burgemeesteren, daar hy mondeling verzogt 't gene, in zyn Verzoekschrift, vervat geweest was. Men antwoordde hun „ dat de Heeren den Burge- „ ren alle redelyk genoegen geeven zouden:" waarmede zy vertrokken. De afkondiging van zyne Hoogheid, die, deezen dag, te Rotterdam.

1747.

De Schuttery verdryft de oproerigen.

1747. dam, geschied was, en des anderendaags hier bekend werdt, bragt veel toe tot herstelling der ruste onder de weinige oproerigen, die zig, tot hiertoe, in Amsterdam, vertoond hadden. Ook hadt men zeshonderd guldens beloofd aan elk, die de belhamels van de beroerte wist aan te wyzen, te gelyk alle samenrottingen van meer dan twaalf persoonen, strengelyk, verbiedende. 't Verzoekschrift was, zo men my verzekerd heeft, door eenigen der tekenaaren, aan Burgemeester Geelvinck vertoond, die hen, ernstelyk, hadt bestraft, over hunne onvoorzigtigheid. Ook was één der voorstanderen van 't Verzoekschrift, hierop, zo bevreesd geworden, dat hy zig, zo hy zelf, naderhand, verhaald heeft, terstond, naar den Haage begaf, en den Prins om zyne bescherming verzogt; die hem ook, volgens zyn zeggen, gunstiglyk, verleend geweest zou zyn.

XXX. De Staaten van Holland neemen, op den voorslag van zyne Hoogheid, een besluit, tot weeringe der misbruiken, in 't stuk der Ampten.

Midlerwyl, hadt zyne Hoogheid den Staaten kennis gegeven van de beweegingen, die, in sommige Steden, over 't stuk der ampten, ontstaan waren: waarop de Leden, den Prins voor zyne oplettendheid en zorge bedankt hebbende, eenpaariglyk, verklaard hadden, de misbruiken, in 't begeeven der ampten ingeslopen, te willen helpen weeren. Ook werdt, kort hierna, vastgesteld „ 1. dat geene Ampten, staande ter begeevinge van de Steden, „ voortaan, begeven zouden worden, anders „ dan aan zulken, die dezelven in persoon „ zouden waarneemen. 2. Dat de gemelde „ Ampten met geenerlei uitkeeringen zouden „ mogen worden bezwaard, en dat, om de-

„ zel-

„ zelven te bekomen, geen geld noch gelds- 1747.
„ waarde zou mogen gegeven worden. 3. Dat
„ de twee genoemde punten, als eene duur-
„ zaame Wet, zouden vastgesteld blyven; en
„ dat de begeevers der Ampten, voor het
„ aanvaarden hunner bedieningen, by eede,
„ belooven zouden, zig daaraan te zullen hou-
„ den. 4. Dat, naardemaal men, over 't her-
„ stel der misbruiken in de Ampten, niet kon
„ oordeelen, zonder de natuur derzelven te
„ kennen, Burgemeesteren der Steden, ten
„ spoedigste zouden opmaaken, en aan de Staa-
„ ten toezenden naauwkeurige lysten van alle
„ de Ampten, met aanwyzing van 't gene de-
„ zelven, in de vyf laatste jaaren, dooreen ge-
„ nomen, hadden opgebragt, en van de uit-
„ keeringen, met welken dezelven mogten
„ bezwaard zyn (*n*)." Amsterdam zelf hadt bewilligd in dit Besluit. Men deedt, ter Dagvaart, egter vergeefsche poogingen, om deeze Stad ook te doen besluiten tot het afstaan haarer Posteryen aan 't gemeene Land (*o*). Zy bleef by haar gevoelen. De beweeging, onlangs, op en voor 't Stadhuis, verwekt, die ook gestrekt hadt, om de Regeering, in dit opzigt, het voorbeeld van veele andere Steden te doen navolgen, was door de Schuttery gestild. 't Bleek, derhalve, dat de Schuttery in 't gemeen niet gezind was, om de Regeering te verpligten, tot het afstaan van een goed, welk aan de Stad geschonken was. Maar in den Haage,

Men dringt Amsterdam sterk, tot den afstand der Posteryen.

(*n*) Resol. Holl. 11 *Nov.* 1747. *bl.* 752. 23 *Jan.* 1748. *bl.* 70.
(*o*) Resol. Holl. 28 *Sept.* 21 *Dec.* 1747. *bl.* 642, 921.

1747. ge, werden de Afgevaardigden van Amsterdam, op den eenentwintigsten van Wintermaand, nog sterk gedrongen tot den afstand der Posteryen. Men zag zig dan genoodzaakt, om de Vroedschap, op dit gewigtig stuk, nog eens, byeen te roepen. 't Geschiedde den vierden van Louwmaand des volgenden jaars: en werdt toen besslooten, ter Dagvaart te laaten verklaaren, gelyk, eerlang, geschiedde, „ hoe Burgemeesteren en Raaden niet verwagt hadden, „ dat men langer zou hebben gelieven aan te „ houden, dat, van Stads wege, aan 't gemeene Land geschonken werdt eene bezitting, „ welker behoudenis van grooten invloed was „ op den Koophandel, en welke men niet missen kon, zonder 't *credit* en de inkomsten van „ de Stad zeer te benadeelen; behalve, dat men, „ dezelve overgeevende, zou afstaan een regt, „ welk der Stad, niet slegts volgens het gemeene Regt en de begrippen der Staaten „ zelven, toebehoorde, maar welk haar, voor „ meer dan driehonderd en vyftig jaaren, by „ byzondere Privilegien, was afgestaan, en „ welk zy, van dien tyd af, deugdelyk bezeten „ hadt, zonder dat 'er ooit, onder eenigerlei „ vorm van Regeeringe, eenige indragt op gedaan was. Dat Burgemeesteren en Raaden, „ overtuigd van 's Lands nood, bereid waren, „ hun aandeel daarin te draagen; doch dat zy „ vertrouwden, dat men niet langer dringen „ zou, op eenen afstand, waartoe zy, volgens „ de Privilegien, welken zy verpligt waren te „ handhaaven, niet zouden konden bewilligen. „ Dat zy ook niet zien konden, dat de afstand

De Stad verklaart, ter Dagvaart, dat zy hiertoe niet besluiten kan.

„ van

„ van een voordeel, welk eerst over veertig „ jaaren of langer van eenig belang zou kon- „ nen worden voor 't gemeene Land, juist te- „ genwoordig, het middel zou moeten zyn, „ om het zelve uit zynen dringenden nood te „ redden; doch dat, hoe 't hiermede ook wa- „ re, 't gene eenige Leden hadden konnen „ goedvinden te doen, zonder kennis hunner „ medeleden, naderhand, niet mogt gebruikt „ worden, tot een dwangmiddel, om deezen „ tot iet diergelyks te verpligten. Dat het gene „ sommige Leden hadden afgestaan, of niets, „ of zo weinig om 't lyf hadt, dat de geldmid- „ delen der Steden, daardoor, in 't allerminst „ niet konden bezwaard worden. Dat de Re- „ geering van Amsterdam zig egter niet wilde „ steeken in 't gene andere Steden goedvon- „ den te doen; mids men haar ook over 't be- „ lang haarer Stad liete beschikken. Dat an- „ dere Steden, mogelyk, nieuwe wegen, tot „ ondersteuning haarer geldmiddelen, konden „ uitdenken; doch dat zulks, te Amsterdam, „ niet geschieden kon, zonder 't verblyf aldaar, „ aan een groot gedeelte der ingezetenen, on- „ draaglyk te maaken. Dat zy gaarne erken- „ den, dat het gemeen belang voor het by- „ zonder gaan moest; waarom zy ten hoogste „ gepreezen hadden het edelmoedig gedrag „ van zyne Hoogheid, die de Posteryen, hem „ afgestaan, aan 't gemeene Land overgegeven „ hadt; doch dat zy niet zien konden, hoe dee- „ ze regel, in het tegenwoordig geval, op hen „ toepasselyk gemaakt kon worden, alzo Burge- „ meesteren het roemwaardig voorbeeld van 1747.

1747. „ zyne Hoogheid, terstond, nagevolgd, en de „ openvallende Posteryen aan de Stad overgegeven hadden; ten ware men den regel zo „ ver wilde trekken, dat de Steden verpligt „ zouden zyn, haare byzondere inkomsten over „ te geeven aan 't gemeene Land; 't welk, immers, het oogmerk der Leden niet zyn kon. „ Dat men ook niet met reden besloote, dat „ de inkomsten der Posteryen, voorheen niet „ gebruikt zynde tot ondersteuning van de „ geldmiddelen der Stad, ook nu daartoe niet „ behoefden te worden gebruikt; alzo de Stad, „ sedert weinige jaaren, merkelyk ten agteren „ geraakt was, en met geen millioen kon boeten de schade, die zy, onlangs, geleeden „ hadt; behalve dat men, de Posteryen afstaande, nieuwe belastingen zou moeten leggen „ op de ingezetenen, die dus bezwaard zouden „ moeten worden, om de ingezetenen van andere Steden, zo veel te meer, te ontlasten. „ Dat Burgemeesteren en Raaden, eindelyk, „ niet wel begrypen konden, waarom men geene andere middelen, om 't Land, in zynen „ dringenden nood, te ondersteunen, voorsloeg, en juist gesteld was op het afstaan der „ Posteryen, waarvan 't Land, in veele jaaren, „ geen genot zou konnen hebben. Dat, zo „ men hierop egter bleeve staan, onaangezien „ het belang, welk alle de Leden, benevens „ zyne doorlugtige Hoogheid, stelden in de „ behoudenis der Privilegien; zy dan genoodzaakt zouden zyn, te verklaaren, gelyk zy, „ by voorraad, deeden, dat het in hun vermogen niet ware, de Posteryen af te staan aan

„ het

„ het gemeene Land, alzo zy zig, tot het hand- 1747.
„ haaven van der Stede Privilegien en gereg-
„ tigheden, by duurgestaafden eede, verbon-
„ den hadden (p)." Doch deeze ernstige ver-
klaaring verwekte merkelyk misnoegen, onder
de meeste Leden. Ook meent men, dat som-
migen, die der Amsterdamsche Regeeringe
kleine gunst toedroegen, van nu af, voorna-
men, haar, het kostte wat het wilde, te doen
veranderen van besluit. Doch de oorlog, die
nog duurde, en veelligt ook eenige andere re-
denen waren oorzaak, dat 'er nog verscheiden
maanden verliepen, eer men de gelegenheid
ryp oordeelde, om dit voorneemen in 't werk
te stellen.

XXXI. De Staaten van Holland besluiten, he Stadhouder Kapitein- en Admiraal-Generaalschap, in de mannelyke en vrouwelyke nakomelingen van zyne Hoogheid, erfelyk te verklaaren.

Doch schoon de Stad Amsterdam weigerig
bleef, in 't afstaan der Posteryen, hadt zy egter,
ten laatste, bewilligd, in 't stuk van 't Erfstad-
houderschap. De Afgevaardigden der Stad wa-
ren, sedert eenigen tyd, over dit stuk, in on-
derhandeling getreden met zyne Hoogheid, en
hadden 'er, eindelyk, met 's Prinsen volkomen
genoegen, eenen voet op beraamd, waarnaar
't besluit der Staaten van den zestienden van
Slagtmaand werdt opgemaakt. By het zelve
werdt „ het Erfstadhouderschap en Kapitein-
„ en Admiraalschap-Generaal van Holland en
„ Westfriesland opgedraagen aan zyne Hoog-
„ heid, in zulkervoege, dat de gemelde waar-
„ digheden, na 't overlyden van den Prinse,
„ zouden vervallen op zyne wettige mannely-
„ ke nakomelingen; doch, in geval zyne Hoog-
„ heid een' Zoon naliet, die de gemelde waar-
„ dig-

(p) Resol. Holl. 11 Jan. 1748. bl. 12.

1747. „ digheden bekleed hadt, en zonder Zoon na „ te laaten overleeden was, maar eene Erf„ dogter hadt; zouden deeze Erfdogter en „ derzelver mannelyke nakomelingen, indien „ 'er in 't geheel geene mannelyke nakome„ lingen van zyne Hoogheid zelve waren over„ gebleeven, in de waardigheden opvolgen. „ Doch by gebreke van deezen, als mede „ in geval zyne Hoogheid overleedt, zonder „ mannelyk oir na te laaten, zouden de waar„ digheden komen aan de Prinsesse Carolina, „ Dogter van zyne Hoogheid, en by haar over„ lyden, op haar mannelyk oir en verdere man„ nelyke nakomelingen. Zo, wyders, zyne „ Hoogheid nog eene of meer Dogters nalaa„ ten mogt, en de Prinses Carolina mogt over„ lyden, zonder mannelyk oir na te laaten, „ zouden de waardigheden komen op de oud„ ste dier Dogteren, Zusteren van de Prinses„ se Carolina, welke, by haar overlyden, in „ leeven zyn mogt, en op derzelver wetti„ ge mannelyke nakomelingen. Doch de ge„ melde waardigheden zouden, noch on„ der de mannelyke, noch onder de vrou„ welyke nakomelingen van zyne Hoog„ heid, mogen komen aan iemant, die met „ de Koningklyke of Keurvorstelyke waardig„ heid bekleed was. Ook zouden de voornoem„ de mannelyke en vrouwelyke nakomelingen „ belydenis moeten doen van den waaren „ Christelyken Hervormden Godsdienst, zo „ als dezelve, in de openbaare Kerken deezer „ Landen, geleerd werdt, en, geduurende der„ zelver minderjaarigheid, binnen deeze Pro„ vincie, worden opgevoed. Wyders, zouden

„ de

„ de waardigheden niet komen aan het man- 1747.
„ nelyk oir van eenige der vrouwelyke nako-
„ melingen van zyne Hoogheid, ten ware de-
„ zelve, met byzondere bewilliging der Staa-
„ ten, in de egt getreden ware, met een' Prins,
„ die den beschreeven Hervormden Godsdienst
„ beleedt, en niet met de Koningklyke of Keur-
„ vorstelyke waardigheid bekleed was. De
„ vrouwelyke Nakomelingen van den Prinse
„ zouden de waardigheden zelven bekleeden,
„ onder den titel van *Gouvernante*: ook zelven
„ Kapitein- en Admiraal-Generaal zyn; en in
„ de genoemde hoedanigheden, zitten in alle
„ de Kollegien, waarin de Stadhouders ge-
„ woonlyk plagten te zitten, met naame in den
„ Raad van Staate en in de Admiraliteits-Kol-
„ legien: maar in geval van oorlooge, en by 't
„ vormen van een Leger, zouden zy de magt
„ hebben, om den Staaten een ervaaren Hoofd
„ over 't Krygsvolk voor te slaan, mids bely-
„ denis doende van den meergemelden Her-
„ vormden Godsdienst, en niet bekleed met
„ de Koningklyke of Keurvorstelyke waardig-
„ heid, en daarbenevens den Staaten aange-
„ naam; om, in haare plaatse, 't bevel over de
„ troepen te voeren; doch zou dit Legerhoofd,
„ vooraf, den eed van getrouwheid moeten
„ afleggen aan de Staaten, en zig schikken naar
„ de *Instructie*, die hem zou worden medege-
„ geven, en welke daartoe, door hunne Hoog-
„ Mogendheden, met overleg van de Vrouwe
„ Gouvernante en van den Raad van Staate,
„ zou worden vastgesteld. Zo, eindelyk, de
„ waardigheden vervielen op een' der manne-

 „ ly-

1747. „ lyke of vrouwelyke nakomelingen van zyne „ Hoogheid, nog minderjaarig zynde, zouden „ dezelven, zo lang de minderjaarigheid duur„ de, door de Vrouwe Moeder van den min„ derjaarigen, indien zy nog in leeven ware, „ en zo lang zy Weduwe bleeve, en in de Ver„ eenigde Gewesten woonde, bekleed worden, „ als Voogdesse, en onder den titel van *Gouver*„ *nante*, op de bovengenoemde wyze, en met „ gelyke magt, om een ervaaren Hoofd over „ 't Krygsvolk te benoemen: doch, by mangel „ van eene Vrouwe Moeder van den minder„ jaarigen, of zo derzelver bewind, uit eene „ der gemelde oorzaaken, mogt ophouden, „ zouden de Staaten, op 't stuk der Voogdye, „ in zulker voege, voorzien, als zy, ten mees„ ten dienste van den Lande, zouden vinden „ te behooren." Wyders, werdt beslooten, van 't bovenstaande Brieven aan zyne Hoogheid te verleenen, onder het groot Zegel van den Lande, en egte Afschriften derzelven aan de Gekommitteerde Raaden en aan de hooge Geregtshoven in Holland. Ook stelde men, in gevolge van den voorslag der Edelen, vast, de zaaken ter Generaliteit zulks te beleiden, dat het Erf-Kapitein- en Admiraalschap-Generaal der Vereenigde Nederlanden den Prinse, onder diergelyke voorwaarden, werdt opgedraagen (q): gelyk, sedert, geschiedde. De Prins verscheen eerlang ter Vergaderinge van Holland, de Staaten plegtiglyk bedanken-

(q) Resol. Holl. 14 Nov. 1747. bl. 755.

kende voor de opdragt van 't Erfstadhouderschap (r).

1747.

XXXII. In de meeste andere Gewesten en ter algemeene Staatsvergaderinge worden 's Prinsen hooge waardigheden, op gelyken voet, erfelyk verklaard.

Op deeze wyze, werdt, eindelyk, het gewigtig stuk van 't Erfstadhouder- Kapitein- en Admiraal-Generaalschap, beide in de vrouwelyke en mannelyke nakomelingschap, geregeld, in Holland: vanwaar men Zeeland en Utrecht ook tot diergelyke opdragt vermaand hadt (s). In Zeeland, was de eerste voorslag daartoe geschied, door de Steden Vlissingen en Veere, twee dagen na dat de Edelen van Holland het zelfde hadden voorgeslaagen. Middelburg en Zierikzee maakten, even gelyk Amsterdam in Holland, de meeste zwaarigheden. Doch alle de Leden der Staaten volgden het voorbeeld van Holland (t), en de hooge waardigheden werden, in 's Prinsen nakomelingschap, erfelyk verklaard op den negenentwintigsten van Slagtmaand. In verscheiden' Steden van Gelderland, hadt de Wethouderschap, op 't aanhouden van eenigen uit de Burgerye, ook besloten, tot het erfelyk verklaaren der hooge waardigheden. Te Arnhem, hadden eenige burgers een Verzoekschrift ingeleverd, ten deezen einde strekkende; en, als de Regeering draalde met besluiten, haar, met geweld, op 't Stadhuis gehouden: by welke gelegenheid, de degens, ter wederzyde, uit de schede geraakt, en eenigen gekwetst waren. Te Nieuwmegen, was,

(r) Resol. Holl. 17, 22, 24 *Novemb.* 1747, *bl.* 765, 789, 791.
(s) Resol. Holl. 18 *Novemb.* 1747 *bl.* 768.
(t) Notul. Zeel. 9, 23 *Octob.* 27, 30 *Nov.* 4 *Dec.* 1747. *bl.* 796, 846, 898, 903, 915, 934, 935.

1747. was, reeds te vooren, op 't aanhouden van eenige yveraaren, in 't Erfstadhouderschap bewilligd: doch eer hier een staatswys besluit op genomen werdt, vondt men geraaden, de bepaalingen, in den jaare 1722, by Instructie, gemaakt op het Ampt van Stadhouder, uit dezelve, te ligten, en eindelyk ook den Prinse het Stadhouderschap op te draagen, op gelyken voet, als het, door Willem den III., bekleed geweest was. Hierna werdt, op den Landdag, ook tot de opdragt van de Erfwaardigheden besslooten. In Zomermaand, was ook, door de Staaten van Overyssel, die in 't eerst scheenen voorgehad te hebben, den Prins, by *Instructie*, te bepaalen (*u*), reeds vastgesteld, dat zyne Hoogheid de waardigheden, op gelyken voet als Willem de III., bekleeden zou: waarna, eerlang, het besluit tot het Erfstadhouderschap, eerst in de byzondere Steden, en toen ter Staatsvergaderinge, doorging. Op gelyke wyze, liep dit gewigtig werk af, in Utrecht (*v*), daar men ook, te vooren, schoorvoetende, gekomen was tot het besluit, om zyne Hoogheid te erkennen, in het zelfde gezag, welk Willem de III. gehad hadt. Een der Vroedschappen van de Stad hadt, by deeze gelegenheid, voorgeslaagen, dat men het Stadhouderschap behoorde aan te bieden aan de Koningklyke Prinsesse, Gemaalinne van zyne Hoogheid, indien hy zonder wettige er-

(*u*) *Zie* hier voor, *bl.* 96.
(*v*) Resol. Holl. 22 *Decemb.* 1747. *bl.* 942. 16 *Jan.* 1748. *bl.* 31.

erven overlyden mogt; doch de overige Leden verstonden „ dat men zulks, voor als „ nog, behoorde te houden in beraad (*w*);" waarby 't gebleeven is. De Regeering van den Briele, vernomen hebbende dat de Staaten van Zeeland, onaangezien het gene deswege, in 't jaar 1674, verklaard was (*x*), zyner Hoogheid ook het Erfstadhouderschap over de Stad Briele en den Lande van Voorne, als behoorende tot Zeeland, hadden opgedraagen; vielen hierover klagtig ter Vergaderinge van Holland, alwaar de opdragt van die van Zeeland, in dit opzigt, terstond, voor nietig en van onwaarde verklaard werdt. Ook werdt zyne Hoogheid verzogt, die van Holland, by derzelver regt over den Briele en Voorne, te willen handhaaven (*y*). Ondertusschen, scheenen de Regenten der meeste Steden, vooral die der vier Gewesten, welken langst zonder Stadhouder geregeerd geweest waren, ligter te besluiten, om het punt van 't Erfstadhouderschap, tot genoegen van den Prinse, af te doen, om dat zy, in gevolge van den voorslag der Edelen van Holland, hoopten, dat het vertrouwen tusschen den Prinse en de Regenten, en tusschen de Regenten onderling, hierdoor, zou aangekweekt en bevestigd worden. Doch Friesland en 't Landschap Drente kwamen, eerst in 't volgende jaar, tot een besluit op de opdragt der Erfwaardigheden, in de Vrouwelyke Lyn. 1747.

Stad

(*w*) Contra-prot. van Burgem. H. A. WITTEWAAL.
(*x*) *Zie* XIV. *Deel*, *bl.* 316.
(*y*) Resol. Holl. 5 *July* 1748. *bl.* 545.

1747. Stad en Lande bleef, langer dan eenig Gewest, agterlyk, om in dit Erfstadhouderschap te bewilligen. De Staaten van dit Gewest scheenen 'er niet toe te konnen gebragt worden, dan door eenen geweldigen opstand onder de burgerye: waar van wy, in 't volgende Boek, verslag zullen doen.

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENZEVENTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

I. *Maatregels op 't voortzetten des oorlogs. Verdrag tusschen Groot-Britanje en Rusland. Milde Gifte in Holland opgebragt. In de andere Gewesten.* II. *Nadere Verklaaring des Konings van Frankryk, ter algemeene Staatsvergaderinge overgeleverd.* III. *Antwoord der Staaten op beide de Verklaaringen.* IV. *De Staaten verbieden den invoer der Fransche waaren. Kaapery op de Franschen aangemoedigd.* V. *De Keizerin van Rusland belooft Groot-Britanje en den Staaten zevenendertigduizend man hulptroepen. Gezantschap naar de Hoven van Londen en Berlyn.* VI. *Hevige storm. De zwangerheid der Prinsesse van Oranje wordt bekend gemaakt.* VII. *Staat des oorlogs in Italie.* VIII. *Overeenkomst tusschen de Keizerinne, Groot-Britanje, Sardinie en de Staaten.* IX. *Aanvang der Vredehandelinge, te Aken. Gevolmagtigden op dezelve.* X. *Opening van den Veldtogt in de Nederlanden. Maastricht belegerd, door de Franschen.* XI. *De voorafgaande Punten tot de Vrede worden getekend. Inhoud derzelven. Geheim Punt.* XII. *Aanspraak, op 's Prinsen naam, verspreid. Zyne Verklaaring daartegen.*

gen. Maastricht gaat over. Byzonderheid, in 't stellen der voorafgaande Punten waargenomen. XIII. *De Graaf van Buuren wordt gebooren. Gedoopt. Pillegiften hem vereerd.* XIV. *Toeleg om de Regeering der Gewesten en Steden te doen veranderen. Misnoegen op de Pagters van van 's Lands gemeene middelen.* XV. *Oproer in Friesland. Afschaffing der Pagten. 't Stadhouderschap wordt aldaar ook in 's Prinsen vrouwelyke nakomelingschap erfelyk verklaard. De Staaten van 't Gewest magtigen zyne Hoogheid om de Regeering te herstellen.* XVI. *Beroerte in Groningen en de Ommelanden. Men besluit hier schoorvoetende tot het Erfstadhouderschap. De Staaten draagen den Prinse grooter gezag op. De Pagten worden, ook hier, afgeschaft.* XVII. *Opschuddingen in Drente. In Overyssel. In Gelderland. In Utrecht.* XVIII. *Geweldige beweegingen in Holland. Plondering der Pagtershuizen, te Haarlem. De Wethouderschap doet de Pagten, by voorraad, stilstaan. De Staaten en de Stad Haarlem doen regtstrydige afkondigingen.* XIX. *'t Graauw plondert de meeste Pagters huizen, te Leiden. De Pagten worden, ook hier, opgeschort.* XX. *In den Haage, worden ook eenige Pagters huizen geplonderd.* XXI. *Geweldige opschudding, te Amsterdam. Eenige oproerigen, op de Botermarkt, geschooten. Omtrent twintig huizen, door 't graauw, geplonderd. Afschuwelyke baldaadigheid. De Schuttery stilt, eindelyk, den oproer. Ongeluk, by de Strafoefening over twee helhamels.* XXII. *Zyne Hoogheid slaat, ter Vergaderinge van Holland, het afschaffen der Pagteryen voor. De Staaten besluiten 'er toe.* XXIII. *Voorslag*

van

van zyne Hoogheid van een besmiddel, by voorraad, in de plaats der Pagten. Eenige Steden vinden 'er zwaarigheid in. Men besluit 'er toe, met eenige verandering. Moeilykheid in de uitvoering. XXIV. *Ontwerp van een Hoofdgeld, en om de verpagte middelen by* Collecte *te bessen, door den Prinse, aan de Staaten overgeleverd.* XXV. *De Staaten besluiten de verpagte middelen te doen* collecteeren, *of inzamelen.* XXVI. *Staat der Vredehandelinge, te Aken. Overeenkomst, op den terugtogt der Russische hulptroepen. De Vrede wordt getekend. Inhoud van 't Verdrag.* XXVII. *Verscheiden' Protesten, ter gelegenheid der Vredehandelinge gedaan. De Keurvorst van de Palts beweert de onafhangkelykheid van Bergen op Zoom. De Staaten wederleggen zynen eisch. Zy treeden wederom in 't bezit der Plaatsen, door Frankryk, op hen veroverd.* XXVIII. *Aanmerkingen over den uitslag des oorlogs en de voorwaarden der Vrede.*

1747.

I. Maatregels op 't voortzetten des oorlogs.

De inval in Staatsch Vlaanderen, en de verheffing des Prinsen van Oranje, die 'er op gevolgd was, hadt eene geweldige verandering gemaakt in de maatregels der Vereenigde Staaten. De begeerte om een Verdrag van Onzydigheid aan te gaan met Frankryk, die eenigen scheenen gehad te hebben, was geheellyk verdweenen. Men was nergens meer op verdagt, dan om zig, met hulp zyner Bondgenooten, in staat te stellen, om Frankryk, welks inzigten men, in 't algemeen, begon verdagt te houden, het hoofd te bieden. Men zag, alomme, uit naar gelegenheid, om nieuwe

1747. we Verbonden te sluiten, en manschap te bekomen tot ondersteuning van 't Bondgenootschap, met de Keizerin-Koningin aangegaan. Doch het Fransche Hof hadt middel gevonden, om de meeste Duitsche en Noordsche Hoven in zyne belangen over te haalen, of tot eene soort van Onzydigheid te beweegen. Het Russische Hof, bedugt voor eenige onderneeming des Konings van Pruissen, hadt, tot hiertoe, zwaarigheid gemaakt om zig van Krygsvolk te ontblooten, ten dienste der Keizerinne-Koninginne. Ook was men nog niet overeengekomen, wegens de onderstandgelden, welken men der Keizerinne van Rusland zou moeten toestaan, en waarin de Staaten der Vereenigde Gewesten ook hun aandeel zouden moeten draagen. Men zag egter, tot hiertoe, nog de meeste kans, om het Russische Hof te beweegen tot het verleenen van hulptroepen; waarom de handelingen met het zelve werden voortgezet. De Koning van Groot-Britanje hadt, op den twaalfden van Zomermaand, een Verdrag met de Keizerinne van Rusland geslooten; waarby deeze zig verbondt „ om dertigduizend man en veertig of vyftig galeijen „ in gereedheid te houden, ten dienste van „ den Koning en van deszelfs Bondgenooten. „ Doch deeze manschap zou niet optrekken, „ voor dat men, over de voorwaarden, waarop zulks zou geschieden, zou overeengekomen zyn. De Koning beloofde der Keizerinne eenen onderstand van honderdduizend „ ponden sterlings, voor het loopende jaar, „ en nam aan, zig, by tyds, nader te verklaaren, zo hy begeerde, dat deeze man„ schap,

Verdrag tusschen Groot-Britanje en Rusland.

„ schap, ook voor het volgende jaar, ten „ zynen dienste, gereed gehouden werdt (a)." Doch de Russische troepen, die, in gevolge van deeze overeenkomst, in Lyfland, verzameld werden, konden niet op weg slaan, voordat men alles, wat tot deezen togt vereischt werdt, geregeld hadt. 1747.

De Staaten, die hierin ook gekend moesten worden, hadden, om de penningen van hun aandeel in de onderstandgelden, die 't Russische Hof vorderde, en om de verdere oorlogslasten te vinden, reeds sedert eenigen tyd, onderling, en met zyne Hoogheid, geraadpleegd, op eenig buitengewoon middel, tot ondersteuning van 's Lands Kasse. De Prins neigde zeer tot het uitschryven eener milde gifte; waartoe ook veele ingezetenen van Holland genegenheid toonden, en de Staaten van dit Gewest besloten 'er op 's Prinsen voorslag toe, in Herfstmaand (b), eer Bergen op Zoom nog over was. Zy bepaalden de Gifte, voor zulken, die tweeduizend guldens en daarboven gegoed waren, op twee ten honderd ten minsten; terwyl zy elk vryheid lieten, om zyne Gift, daarboven, te vergrooten, naar zyn welgevallen. Voor zulken, die van een- tot tweeduizend guldens gegoed waren, werdt de Gift ten minste op een ten honderd bepaald; en voor zulken, die minder dan duizend guldens bezaten, op zo veel, als zy goedvonden, mids zy ten minsten iet inbragten. Elk zou zelf den overslag zyner bezittingen maaken; doch eer hy de Gifte deedt, by

Milde Gifte in Holland geheeven.

(a) *Voiez* ROUSSET Recueil, Tom. XIX. *p.* 492.
(b) Resol. Holl. 10 *Aug.* 5, 6, 12. *Sept.* 1747. *bl.* 483, 517, 551, 578.

1747. by eede, of, ten aanzien der Mennoniten, met waare woorden, verklaaren, dat hy dien overslag, naar zyne beste kennis, gemaakt hadt. De voldoening der milde Gifte zou, in vier reizen, geschieden, en 't geld, of 't gemaakt goud of zilver, door de geevers, gestort worden in kisten, met eene opening in 't deksel, en met zo veele sloten gesloopten, als 'er Gemagtigden tot de ontvangst, op elke Plaatse, waren aangesteld, die dus zelven niet weeten konden, wat, door elk, gegeven werdt. Doch Professoren en Predikanten van alle Protestantsche Gezindheden, en Krygsluiden werden, voor zo veel het inkomen hunner Ampten betrof, van het opbrengen deezer milde Gifte verschoond. 't Plakaat, tot het doen derzelve, was, den twaalfden van Herfstmaand, gedagtekend, en werdt, genoegzaam op den tyd van het overgaan van Bergen op Zoom, afgekondigd, in Holland. De meeste ingezetenen deeden de Gifte met groote bereidwilligheid, en men heeft geene reden gehad, om veelen te verdenken, dat zy zig kwalyk van hunnen eed gekweeten hebben. Te Amsterdam, hadden eenige Koopluiden en Assuradeurs, ter oorzaake van de onzekerheid hunner bezittingen, verzogt, ontheeven te worden van den eed op de milde Gifte. Doch hun verzoek was afgeslaagen (c). Zyne Hoogheid bragt, op 't aanhouden der Staaten van Holland (d), eerlang, te wege, dat de andere Gewesten, het Landschap Drente en de Steden en Plaatsen der Generaliteit diergelyke Gifte

Ook in de andere Gewesten.

(c) Resol. Holl. 25 *Octob.* 1747. *bl.* 715.
(d) Resol. Holl. 15, 20 *Spet.* 31 *Octob.* 5 *Dec.* 1747. *bl.* 598, 615, 727, 829.

te deeden: waardoor de gemeene last eenpaariglyk gedraagen werdt. Ook werdt deeze Gifte, sedert, onder 't gebied van den Staat, in Oost- en Westindie gedaan (e). 1747.

II. De Abt de la Ville doet eene nadere verklaaring des Konings van Frankryk, ter algemeene Staatsvergaderinge, overleveren.

De yver van 's Lands Staaten, van den Prinse Stadhouder, en van de ingezetenen in 't gemeen; om, tot 's Lands behoudenis en bescherming, kragtiglyk, mede te werken, en het voortzetten der handelinge in Rusland gaven het Fransche Hof gelegenheid, tot het aanwenden van nieuwe poogingen, om deezen yver te doen verflaauwen. De Sekretaris Chiquet leverde den Staaten, op den zevenentwintigsten van Herfstmaand, kort na 't overgaan van Bergen op Zoom, een' Brief van den Abt de la Ville over, waarby eene verklaaring des Konings gevoegd was, behelzende „ dat zyne „ Majesteit, onaangezien de verandering van „ Regeering, welke in den Vereenigden Staat „ voorgevallen was, nog dezelfde vreedzaame gevoelens behieldt, welken hy, voor meer „ dan vyf jaaren, verklaard hadt te hebben: „ doch dat de stilzwygendheid der Staaten, „ op zyne jongste verklaaring van den zeventienden van Grasmaand, en de maatregels, „ welken zy, sedert, gevolgd hadden, schier „ deeden vermoeden, dat zy den haat verkooren, boven de vriendschap; de verwoesting van hun Land, boven de rust der ingezetenen; 't bedrog, boven de waarheid, en „ byzondere belangen, boven 't gemeene welzyn. Dat hy, hierover, nogtans, zyn oordeel wilde opschorten; schoon hy zig verpligt vondt, de bronnen te stoppen, waar„ uit

(e) Resol. Holl. 10 Octob. 1749. bl. 986.

1747. „ uit zyne vyanden eenen onderstand van allerlei soort hadden getrokken, verre boven „ den inhoud der Verdragen, met den Vereenigden Staat aangegaan. Dat hy, hierom, „ hunnen Hoog-Mogendheden nog wel wilde „ bekend maaken, dat dezelfde redenen, die „ hem gedrongen hadden, om, in den aanvang „ van den tegenwoordigen veldtogt, zyne „ troepen te laaten trekken op den bodem van „ den Staat, den Generaal zyner Legeren zouden konnen verpligten, om de krygsbedryven te agtervolgen, en om zyne troepen „ te voorzien van onderhoud. Dat hy egter „ ongaarne geweld gebruikte, om eene Vrede „ te bekomen, die hy alleen van eene gematigdheid, welke alle volken met elkanderen gemeen moesten hebben, behoorde „ te verwagten; en dat hy, meer getroffen „ door de gemeene rampen, dan ingenomen „ met de uitbreiding zyner eigene heerschappye, even ernstelyk bleef begeeren, dat de „ Staaten zig van den invloed, dien zy op hunne Bondgenooten hadden, niet bedienden, „ dan om dezelven genegenheid tot eene algemeene bevrediging in te boezemen."

III. Antwoord der Staaten, op beide de Verklaaringen.

De Staaten, in deeze Verklaaring, niets byzonders vindende, dan eene herinnering van de voorgaande, die zy niet beantwoord hadden, besloten, eindelyk, beide de Verklaaringen te laaten onderzoeken, door de Gemagtigden tot de buitenlandsche zaaken, die 'er, na verloop van eenige weeken, verslag van deeden. Men vondt, hierop, geraaden, den Abt de la Ville, op beide de Verklaaringen, te gelyk, te antwoorden „ dat de Staaten de eerste Verklaaring, tot hiertoe, niet beantwoord hadden,

1747.

„ den, om dat dezelve niet anders behelsde,
„ dan eene aankondiging van den voorgenomen
„ men inval op hun grondgebied, die, op den
„ zelfden tyd, in 't werk gesteld was. Op zulk
„ eene verklaaring, voegde, zeker, geen an-
„ der antwoord. dan het daadelyk gebruik der
„ middelen, die beide Goddelyke en mensche-
„ lyke wetten, in zulk eene gelegenheid, aan
„ de hand gaven. Doch 't gene seder gebeurd
„ was deedt zo duidelyk zien, dat zyne Maje-
„ steit, onder deksel van de duurste betuigin-
„ gen van vriendschap en agting voor den
„ Staat, en van zugt tot bevordering der al-
„ gemeene Vrede, voorhadt, zig meester te
„ maaken van den Staat, gelyk hy reeds, voor
„ een gedeelte, gedaan hadt; dat zy niet lan-
„ ger konden nalaaten, zig zeer gevoelig te
„ toonen, over het ongelyk, welk men hun
„ en hunnen onderzaaten aandeedt. Zy wil-
„ den, nogtans, eer zy hier toe kwamen, de
„ redenen van hun gedrag openleggen voor zy-
„ ne Majesteit, en voor de onzydige weereld.
„ Elk wist, dat de Staaten, niets zoekende dan
„ de behoudenis van de Republyk en van der-
„ zelver wettige bezittingen, zonder eenige
„ zugt te toonen, om dezelven, ten koste van
„ anderen, te vermeerderen, zig altoos hadden
„ verzekerd, door het aangaan van verdedi-
„ gende Verbonden, met zulke Mogendhe-
„ den, die bekwaamst waren, om hen te be-
„ schermen. Met zulk een inzigt, hadden zy,
„ lang voor 't ontstaan der tegenwoordige on-
„ lusten, verdedigende Verbonden gesloten,
„ met het Huis van Oostenryk en met Groot-
„ Britanje; by welker behoudenis, zy zulk een

 „ wel-

1747. „ wezenlyk belang hadden, als by hunne eigene; en door welke Verbonden, zy verpligt werden, niet slegts tot ondersteuning, in geval van nood, uit al hunne magt, maar zelfs tot het verklaaren van den oorlog aan den aanvaller. Toen Frankryk, na de dood Keizer Keizer Karel den VI., onder deksel van 't Huis van Beijeren te ondersteunen, beslooten hadt, het Huis van Oostenryk te vernietigen, of zo klein te maaken, dat het zig niet zou konnen moeijen met de zaaken van Europa; waren zy, door de tegenwoordige Keizerinne, sterk aangezogt, om aan hunne Verbindtenissen te voldoen. Doch Frankryk hadt alles in 't werk gesteld, om de Staaten af te maanen van het voldoen aan deeze Verbindtenissen, hen zelfs uitlokkende tot eene *Neutraliteit*, die hen afscheiden moest van hun Bondgenooten. Men was, in 't jaar 1741, toen de geweldige aanval tegen 't Huis van Oostenryk begonnen werdt, met een magtig Leger, gekomen tot op de grenzen van den Staat, dien gelyk als omsingelende; op dat de Staaten, hierdoor, verschrikt zouden worden, en buiten staat gesteld, om zig te durven beweegen. Met het zelfde oogmerk, om den Staat af te trekken van 't voldoen aan de gemaakte Verbindtenissen, hadt men, in 't jaar 1742, ook eenige opening laaten doen van 's Konings begrip tot bevordering der Vrede, welk, nogtans, zo vol zwaarigheden stak, dat men 't niet kon aanneemen: waarom 'er ook, volgens afspraak, geene kennis van gegeven werdt aan de Vergadering der alge-

„ mee-

„ meene Staaten, schoon 'er de Fransche Staats- 1747.
„ dienaars, sedert, grooten ophef van gemaakt
„ hadden, als was 'er een tastbaar blyk van 's
„ Konings groote vredelievendheid in gelegen.
„ Duinkerken, waaromtrent de Koning van
„ Groot-Britanje zig beklaagde, dat Frank-
„ ryk zig niet hieldt aan de Verdragen, was,
„ omtrent den zelfden tyd, en met het zelfde
„ oogmerk, den Staaten, kwanswys, ter be-
„ waaringe aangebooden; alzo men wel ver-
„ zekerd was, dat de Staaten, deezen voor-
„ slag omhelzende, zouden hebben moeten
„ blyven in den staat van werkeloosheid, waar-
„ in men hen, tot hiertoe, getragt hadt te
„ houden. Alle deeze pogingen hadden de
„ Staaten, nogtans, niet belet, om de Ko-
„ ningin van Hongarye, voor de eerste reize
„ in 't jaar 1743, in gevolge van de Verdra-
„ gen, met manschap, te ondersteunen. Doch
„ dit was hun zo kwalyk genomen door Frank-
„ ryk, dar zy, in 't volgende jaar 1744, de
„ Oostenrykſche Nederlanden, die hun, vol-
„ gens de Verdragen, tot eenen voormuur
„ moesten dienen, en de vaste Steden zelven,
„ met hun Krygsvolk bezet, hadden zien aan-
„ tasten, door de wapenen van zyne Aller-
„ christelykste Majestit, die zig, nogtans, by
„ 't Verbond van den jaare 1717, verpligt
„ hadt, hen, in deeze zo wel als in hunne
„ andere bezittingen, te zullen handhaaven.
„ Terstond hierna, hadden zy niet alleen ver-
„ klaard, dat zy het aantasten der Oosten-
„ rykſche Nederlanden aanzagen, als het aan-
„ tasten hunner Barriere; maar zy hadden zy-
„ ne Allerchristelykste Majesteit daarvan ge-

 „ zogt

1747. „ zogt af te maanen, door een plegtig gezant-
„ schap. Doch alles was vrugteloos geweest.
„ De Oostenryksche Nederlanden en hunne
„ gantsche Barriere waren, door de Fransche
„ wapenen, overweldigd: veelen van de voor-
„ naamste Vestingen derzelve geslegt geworden,
„ den, en de Staaten dus, voor altoos, en ge-
„ noegzaam onherstelbaar, ontzet van eenen
„ voormuur, door zo veel goeds en bloeds
„ verkreegen, en door de plegtigste Verdra-
„ gen bekragtigd. Hierby was 't niet geblee-
„ ven. Frankryk hadt den opstand begunstigd,
„ die, in Groot-Britanje, verwekt geworden
„ was, ten behoeve van den oudsten Zoon des
„ Pretendents, waardoor dit Ryk niet slegts
„ omgekeerd, maar ook de Godsdienst en Vry-
„ heid van den Staat in groot gevaar gebragt
„ geweest zouden zyn, indien dezelve gelukt
„ ware. En toen de Staaten, in gevolge van
„ de Verdragen, den Koning van Groot-Bri-
„ tanje, met eenige manschap, ondersteun-
„ den, werdt zulks wederom zo kwalyk ge-
„ nomen door Frankryk, onder voorwendsel,
„ dat deeze troepen, in veroverde Steden
„ gelegen hebbende, niet mogten dienen; dat
„ men, hierop, goedvondt, het Verdrag van
„ Koophandel van den jaare 1739 in te trek-
„ ken en te vernietigen, en zig niet meer ver-
„ bonden te houden aan het *Cartel*, op de uit-
„ wisseling der krygsgevangenen, te vooren
„ opgeregt. De Koning, den schyn nog wil-
„ lende geeven, dat hy de Vrede zogt, hadt,
„ in 't jaar 1745, het houden eener algemee-
„ ne Byeenkomst voorgeslaagen. Doch de
„ Staaten, overtuigd, dat zulke Byeenkom-
„ sten

„ ſten zelden van vrugt waren, zo niet de „ verſchillende Mogendheden, eerſt, over- „ eenkwamen, wegens eenige voorafgaande „ Punten; hadden eenen anderen en beteren „ weg gekooren, van nieuws eenen buitenge- „ woonen Gezant zendende aan den Koning „ van Frankryk, niet, gelyk men ten onregte „ voorgaf, met een heimelyk oogmerk, om „ tyd te winnen; maar met eene opregte be- „ geerte, om de Vrede te bevorderen. Ook „ bleek wel, uit de harde voorwaarden, die „ de Koning den Staaten en derzelver Bond- „ genooten wilde voorſchryven, dat hem de „ handeling geen ernſt was; behalve dat zulks „ ook duidelyk te beſpeuren was, nadat de „ handeling overgebragt was naar Breda, heb- „ bende zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit, eer „ nog de Byeenkomſt geopend ware, aanzoek „ laaten doen by 't Hof van Portugal, om, „ onder deszelfs bemiddeling, eene andere „ Byeenkomſt te beginnen, onder voorwend- „ ſel, dat hunne Hoog-Mogendheden niet on- „ zydig waren; maar als eene oorloogende „ Mogendheid moeſten worden aangemerkt. „ Ook hadt Frankryk de Gevolmagtigden der „ Hoven van Weenen en Turin, over welker „ belangen, nogtans, voornaamlyk, ſtondt „ gehandeld te worden, niet willen toelaaten „ tot de Byeenkomſt, en toen de Spaanſche „ Gezant, hierop, zo wel voor deeze Gevol- „ magtigden, als voor zig zelven, ernſtelyk, „ aanhieldt, goedgevonden, de Byeenkomſt, „ plotſelyk, af te breeken. Zodanig was de toe- „ ſtand der zaaken geweeſt, tot op het tydſtip „ van den vyandelyken inval op den Staatſchen

1747.

1747. „ bodem zelven. Men vondt, hierom, ten
„ hoogste vreemd, dat, van de Fransche zyde,
„ zo breed opgegeven werdt van de gemaatigd-
„ heid, omtrent de Staaten getoond; en van 's
„ Konings opregte begeerte tot eene algemee-
„ ne bevrediging. Men verstondt, hier, in te-
„ gendeel, dat een onafhangkelyke Staat nooit
„ meer mishandeld zou hebben konnen worden,
„ dan de Staaten, door Frankryk, mishandeld
„ waren, om geene andere reden, dan om dat
„ zy zig niet hadden willen scheiden van hun-
„ ne Bondgenooten, noch zig schikken naar
„ Frankryks wille, tot hun eigen nadeel. De
„ inval op den Staatschen bodem, die hierop
„ gevolgd was, moest als eene duidelyke Ver-
„ bondbreuk worden aangemerkt; alzo 't Ver-
„ bond van den jaare 1717 beloofde. de Staa-
„ ten te handhaaven in hunne oude bezittingen,
„ zo wel als in hunne Barriere, en 'er geene
„ Oorlogsverklaaring vooraf gegaan was: waar-
„ om dit Verbond moest worden aangemerkt,
„ als nog in wezen zynde. Te vergeefs, poog-
„ de men deezen inval te billyken, door deeze
„ twee redenen, dat de Koning zig, uit reden
„ van oorloge, moest zoeken te verzekeren in
„ 't bezit der overwonnen' Plaatsen, en dat de
„ Staaten aan 's Konings vyanden eene schuil-
„ plaats verleend hadden op hunnen bodem, de-
„ zelven, daarenboven, op allerlei wyze, on-
„ dersteunende: want, zo de *eerste* reden goldt,
„ dan zou 't vrystaan, altoos, in de Landen
„ zyner nabuuren te vallen, tot dekking zyner
„ eigene, en 't streeven naar eene algemeene
„ heerschappy op regt en reden gegrond zyn:
„ behalve, dat 'er geene noodzaakelykheid was,

„ om

„ om in Staatsch Vlaanderen te vallen, tot dek- 1747.
„ king van 's Konings overwinningen, alzo zig,
„ in deezen oord, niet een eenige van 's Ko-
„ nings vyanden bevondt. En wat de *tweede* re-
„ den betrof; de Staaten hadden, in 't onder-
„ steunen van 's Konings vyanden, niet anders
„ gedaan, dan waartoe zy zig, by de Verdra-
„ gen, verpligt hadden: zy hadden hunnen on-
„ derstand vermeerderd, toen hunne eigen' Bar-
„ riere aangetast geworden was, en zy hadden
„ hunne Bondgenooten, op hunnen bodem, ont-
„ vangen tot hunne eigene bescherming, en tot
„ herkryging van 't gene hun gezamenlyk afge-
„ nomen was: al 't welke hun, volgens het Regt
„ der Volken, volkomenlyk, vrystondt. 't Ver-
„ anderde de natuur der zaake niet, dat de Ko-
„ ning last gegeven hadt, de strengste Krygs-
„ tugt te onderhouden op den bodem van den
„ Staat; dat hy den Godsdienst, Regeering en
„ Koophandel niet zou ontrusten, maar veeleer
„ beschermen; en dat hy de ingenomen' Plaat-
„ sen zou aanmerken als een vertrouwd goed,
„ welk hy beloofde, te rug te zullen geeven. De
„ vyandelyke inval zelf was 't stuk, daar 't op
„ aankwam; en deszelfs onbehoorlykheid werdt,
„ naauwlyks, bedekt, door alle de schoone be-
„ loften, waarmede men den zelven verglimp-
„ te. De ingezetenen van den Staat behoefden
„ geene andere bescherming, dan die van hun-
„ ne hooge Overheid. Wat vertrouwen kon
„ men ook stellen in hen, die 's Lands sterk-
„ ten wegnamen, onder voorwendsel van 't ver-
„ trouwen der Staaten te zoeken? Ook hadt
„ men, in Staatsch Vlaanderen, reeds bevin-
„ ding van de knevelaaryen en afpersingen der

1747. „ Franschen. En de belofte om de ingenomen
„ Plaatsen te rug te zullen geeven was duidelyk
„ bepaald aan deeze lastige voorwaarde, dat de
„ Vereenigde Gewesten, vooraf, toonen moes-
„ ten, dat zy geenerlei onderstand verleenen
„ wilden aan de vyanden van Frankryk. Men
„ hadt, derhalve, de vervulling deezer belof-
„ te niet te wagten, dan na dat de Staaten zou-
„ den hebben afgestaan van de voldoening aan
„ hunne verbindtenissen: 't welk met de regt-
„ vaardigheid streedt. Hiertoe hadt men de Staa-
„ ten, nogtans, reeds voorlang, getragt te be-
„ weegen: en men voerde nog dezelfde taal,
„ die men, in den beginne, gevoerd hadt, be-
„ halve, dat men dreigde de Republyk te on-
„ der te brengen, zo zy Frankryk hierin niet
„ te wille was. Tot dus verre, hadt men het
„ antwoord op Frankryks eerste Verklaaring
„ reeds in gereedheid gebragt, toen de Abt de
„ la Ville den Staaten, onverwagt, eene twee-
„ de Verklaaring hadt doen overleveren; waar-
„ in zy niets gevonden hadden, welk eenig by-
„ zonder antwoord vorderde. Zy zagen 'er al-
„ leenlyk uit, dat Frankryk nog gezind bleef,
„ om op dezelfde wyze voort te gaan, met het
„ pleegen van geweld en vyandelykheid op den
„ bodem van den Staat, onder de oude betui-
„ gingen van begeerte tot eene algemeene be-
„ vrediging. De Staaten verlangden, van dee-
„ ze begeerte andere blyken te zien, dan woor-
„ den. Hunne Bondgenooten haakten hier-
„ naar, insgelyks. Gaarne zou men ondervin-
„ den, dat zyne Majesteit meer geraakt was
„ over de gemeene rampen, dan ingenomen
„ met de uitbreiding van zyn gebied. Doch de

„ bly-

„ blyken hiervan waren niet gelegen, in het 1747.
„ dwingen eener algemeene Bevrediginge naar
„ zynen zin, noch in 't aantasten van eenen
„ onschuldigen Staat. Geweld kon, natuurlyk,
„ niets dan geweld; vyandschap niets dan vyand-
„ schap voortbrengen. De Staaten konden, der-
„ halve, door zulk een' nood geperst zynde,
„ niet anders, dan zig bedienen van de midde-
„ len, hun, door God en de natuur, verleend,
„ tot bescherming van hunne onderzaaten, en
„ van derzelver Vryheid en Godsdienst, en wat
„ hun verder dierbaar was. Zy steunden op
„ de hulp des Almagtigen, en hadden voor,
„ geweld met geweld te keeren. Zy waren
„ egter niet van meening, met zyne Majesteit
„ van Frankryk te breeken; maar zogten alleen-
„ lyk tegen te gaan het ongelyk, welk hun en
„ hunuen onderzaaten, op zulk eene gevoelige
„ wyze, aangedaan was, terwyl zy genegen
„ bleeven, om te arbeiden aan de herstelling
„ der algemeene ruste en vrede, op redelyke
„ voorwaarden."

Van dit antwoord der Staaten, welk terstond in 't licht kwam, werden afdruksels gezonden aan de buitenlandsche Staatsdienaars; met last, om den Hoven, daar zy zig bevonden, te vertoonen, hoe veel belang alle de Mogendheden van Europa hadden, om te voorkomen, dat de verderfelyke grondregels, waarnaar het Fransche Hof goedvondt te handelen, verder wortel schooten. Ook werdt den Raad van Staate, den Admiraliteiten en den Oost- en Westindischen Maatschappyen aangeschreeven, dat de Staaten beslooten hadden, op de gronden, in dit antwoord vervat, den Koning van Frankryk en deszelfs

on-

1747. onderdaanen alle mogelyke afbreuk te doen: waarnaar zy zig moesten schikken (f).

IV. De Staaten verbieden den uitvoer van Wapentuig en Scheepsbouwstoffen, den invoer van Fransche waaren, en 't verzekeren op Fransche goederen en schepen.

Zo hertig eene verklaaring toonde, dat het den Staaten ernst was, zig, uit al hun vermogen, te kanten tegen de vyandelyke oogmerken van 't Fransche Hof. Zy hadden, om hiertoe te beter in staat te zyn, reeds voor eenige maanden, den uitvoer van allerlei wapentuig, geschut, krygsbehoeften, scheepsbouwstoffen en Paarden verbooden. Ook haddenze bevolen, den derden man van alle uitvaarende schepen te ligten, voor de twee eerste reizen, welken dezelven, binnen 't jaar, doen zouden, of veertig guldens in de plaats. Doch weinige weeken na dat het antwoord op Frankryks verklaaringen in 't licht gekomen was, werdt het invoeren van alle Fransche Wynen, Brandewynen, Suiker, Siroop, Papier en Zout, by openbaaren Plakaate, strengelyk, verbooden. Het voeren van Contrabande goederen naar Frankryk werdt, insgelyks, ongeoorloofd verklaard: 't welk niet byzonderlyk hadt behoeven te geschieden, zo de Staaten niet hadden willen aangezien worden, als warenze nog niet in openbaaren oorlog getreden met Frankryk. Om dezelfde reden werdt ook den Franschen Kaaperen het inloopen in de havens deezer Landen ontzeid, en den ingezetenen van den Staat verbooden, eenige schepen aan Franschen te verhuuren. Het verzekeren, hier te Lande, op Fransche schepen en goederen, waarby men, geduurende den oorlog, reeds veel geleeden hadt, werdt, insgelyks, verbooden.

Kaapery.

Tot aanmoediging der Commissievaart op de

(f) Resol. Gener. *Martis* 7 *Novemb.* 1747.

de Franschen, werden, daarbenevens, merkelyke Premien beloofd aan zulken, die eenig Fransch Oorlogsschip of Kaaper veroveren of vernielen zouden; of eenig schip, welk, door de Franschen, op de ingezetenen van den Staat veroverd was, herneemen. De Fransche Koopvaardyschepen, genomen wordende door Koop- of Commissievaarders van den Staat, werden den neemeren geheel toegelegd. Doch deeze aanmoediging hadt de uitwerking niet, die 'er, by veelen, van verwagt werdt. Het jaargetyde liet niet toe, dat men thans sterk viel aan 't uitrusten van Kaapers. Ook werdt de lust hiertoe gestremd, door de aanhoudende handelingen over eene algemeene bevrediging. Men bragt, hierom, maar twee of drie Kaapers in zee, die den Franschen kleine afbreuk deeden. Ondertusschen, werden verscheiden' Hollandsche Koopvaarders, die op de t'huisreize waren, genomen door de Franschen, en voor goeden prys verklaard. 't Verbod van den invoer der Fransche waaren deedt Frankryk, gewoon een groot gedeelte derzelven, hier te Lande, te slyten, veel meer nadeel, en bragt niet weinig toe, om het Fransche Hof te doen neigen tot de Vrede, die, eerlang, getroffen werdt.

1747. op de Franschen aangemoedigd.

Doch, men ontving, in Slagtmaand, eene tyding uit het Noorden, die nog meer toebragt, om Frankryk van maatregels te doen veranderen. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten der Vereenigde Gewesten waren, eindelyk, overeengekomen met de Keizerinne van Rusland, omtrent het verleenen van zevenendertigduizend vyfhonderd man Russische hulptroepen, die, in verscheiden' kolommen, waar-

V. Rusland belooft Groot-Britanje en den Staaten zevenendertigduizend man hulptroepen.

1747. van de eerste, nog voor 't einde des jaars, op weg zou slaan, zouden optrekken naar de Nederlanden. De Staaten hadden, na 't vertrek van den Ambassadeur de Dieu, de handeling over deezen onderstand toevertrouwd aan hunnen Resident de Swart; die veel hadt toegebragt, om de Overeenkomst te doen sluiten. Ook was men, na dat de Staaten van Holland in de uitschryving der milde Gifte bewilligd hadden, beter in staat geweest, om te helpen draagen in de zwaare onderstandgelden, welken men aan Rusland moest opbrengen. Zy waren op driehonderd-duizend ponden sterlings in 't jaar vastgesteld, behalve nog eenhonderd en vyftigduizend Ryksdaalers eens, tot de onkosten van den optogt; in welke beide sommen, de Staaten de helft draagen moesten. Het Fransche Hof deedt veel moeite, om de Duitsche Vorsten te vervullen met argwaan, over den optogt der Russen. In Duitschland, werden, ten dien einde, Geschriften verspreid, uit welken klaarlyk te bespeuren was, dat deeze optogt Frankryk ten hoogste mishaagde (g). De Staaten, onlangs, den Graaf van Bentink, Heer van Rhoon en Pendrecht, in buitengewoon Gezantschap, hebbende afgevaardigd naar het Hof van Groot Britanje, hadden aldaar ook eene Overeenkomst gesloote, opzigtelyk op de beweegingen van den aanstaanden veldtogt. Wat laater, zonden zy den *Graaf van Gronsfeld-Diepenbroek* naar het Hof van Berlyn, om hun gedrag, ten opzigte van Frankryk, aldaar, te regtvaardigen, en om den Koning van Pruissen, ware 't mogelyk, nader te ver-

Gezantschap naar de Hoven van Londen en Berlyn.

(g) *Voiez* ROUSSET *Recueil*, *Tom.* XX. *p.* 134 *& suiv.*

verbinden aan de belangen der Vereenigde Gewesten (b). Alles schikte zig, derhalve, om Frankryk te verpligten tot het aanneemen van billyke voorwaarden eener algemeene bevrediging. 1747.

VI. Hevige storm.

Op den twaalfden van Wintermaand, ontstondt, hier te Lande, een geweldige storm uit den Zuid- en Noord-westen, waardoor, zeer veele schade geschiedde aan huizen en schepen, met naame in Holland en Zeeland. Ook veroorzaakte de zwaare stortregen, die den storm verzeld hadt, zulk een hoog water in de rivieren, dat de dyken in Gelderland, hier en daar, bezweeken, 't welk kleine overstroomingen maakte aan sommige oorden. Terwyl de storm duurde, hadt men opgemerkt, dat de zee, by aanhoudinge, en verre boven den gewoonlyken tyd, geëbt hadt langs deeze kusten.

De zwangerheid der Prinsesse van Oranje wordt bekend gemaakt.

Voor 't einde des jaars, gaf zyne Hoogheid, die, in Wynmaand, het Leger in Staatsch Brabant bezigtigd hadt (i), den Staaten van Holland, onder anderen, kennis, dat de Koningklyke Prinses, zyne Gemaalin, zig zwanger bevondt. De Staaten gaven, hierop, bevel, om, in alle de openbaare Kerken, God te bidden, „ dat hy haare Koningklyke Hoogheid, in haaren gezegenden staat, voorspoediglyk, wilde „ doen voortgaan, haar, ten zynen tyde, eene „ gelukkige verlossing geevende, ten beste van „ Land en Kerke, en van het doorlugtig Huis „ van zyne Hoogheid (k)."

VII. Staat des

De staat des oorlogs in Italie was, in 't begin van

(b) Resol. Holl. 18 Nov. 1747. bl. 766. Notul. Zeel. 5, 7 Dec. 1747. bl. 936, 945.
(i) Resol. Holl. 18 Octob. 1747. bl. 793.
(k) Resol. Holl. 23 Dec. 1747. bl. 950.

1747. van den veldtogt deezes jaars, ten voordeele der drie Kroonen, veranderd, na dat Genua de Oostenrykſche bezetting verdreeven hadt, op 't einde des voorleeden jaars. De *Graaf van Schuilemburg*, die over de Oostenrykſche troepen geboodt, hieldt deeze Stad belegerd; terwyl de Maarſchalk de Bel-isle zig, in Bloeimaand, meester maakte van de Eilanden van S. Margareet en S. Honorat, op de kust van Provence; waarin hy, tot hiertoe, door het Engelſch Esquader, onder den Admiraal Bing, verhinderd geweest was. Sedert over de Var getrokken, noodzaakte hy den *Graaf van Leutrum*, die 't bevel voerde over de Sardiniſche manſchap, in 't Graafſchap Nizza te rug te wyken. Hy veroverde, kort hierna, de ſterkte Montalban, en de Steden Villefranche en Vintimiglia. De togt over de Var hadt, midlerwyl, den Graaf van Schuilemburg genoodzaakt, om het Beleg van Genua op te breeken, en 't geſchut in te ſcheepen, om zig, met de troepen, te voegen by het Leger onder den Koning van Sardinie, welk, by Exiles, verſchanſt lag. De Maarſchalk de Bel-isle nam, hierop, het beſluit, om den Koning van Sardinie aan te taſten, eer de Graaf van Schuilemburg zig by hem voegen kon. Hy zondt zynen Broeder, den Ridder de Bel-isle, met eenige manſchap, derwaards, die, den negentienden van Hooimaand, aanviel op de verſchanſingen des Konings van Sardinie; doch met groot verlies afgeſlaagen werdt. De Ridder zelf ſneuvelde in 't gevegt. 't Gelukte, ſedert, het vereenigde Spaanſche en Franſche Leger, Vintimiglia, welk met een beleg gedreigd werdt, te voorzien van volk en voorraad, en de Sloten Zavatarello en

Krygs in Italie.

en Neblianc te veroveren. Het ongunstig jaargetyde verhinderde het voortzetten des oorlogs in Italie. De Fransche en Spaansche troepen betrokken de Winterkwartieren, in Provence en in 't Graafschap Nizza (*l*): de Oostenrykschen en Sardinischen, in Piemont en in eenige Plaatsen van den Staat van Genua. De Hoofdstad van deezen Staat was egter, geduurende deezen veldtogt, gelukkiglyk, verlost geraakt van een lastig beleg. 1747.

VIII. Overeenkomst tusschen de Keizerinne, Groot-Britanje, Sardinie en de Staaten. 1748.

Na 't afbreeken der Vredehandelinge te Breda, hadt men, in 't gemeen, geringe verwagting van de Byeenkomst te Aken, die langzaam geopend werdt. Ook werdt de Winter, by de Bondgenooten, zo wel als aan 't Fransche Hof, besteed, met raadpleegingen op den aanstaanden veldtogt. Men trof, tusschen de Gevolmagtigden der Keizerinne-Koninginne van Hongarye, der Koningen van Groot-Britanje en Sardinie, en der algemeene Staaten, op den zevenentwintigsten van Louwmaand des jaars 1748, eene Overeenkomst in den Haage, waarby men zig verbondt „ om honderd twee en negentigduizend „ man in 't veld te brengen, in de Nederlan- „ den; waartoe de Keizerin-Koningin zestig- „ duizend; de Koning van Groot-Britanje en „ de Staaten ieder zesenzestigduizend man be- „ loofden te zullen leveren, onder welken de „ zevenendertigduizend vyfhonderd man Rus- „ sische troepen, die tegen de Lente in de Ne- „ derlanden verwagt werden, begreepen zouden „ zyn. Wegens 't opperbevel over dit Leger,

„ zou

(*l*) Memoir. pour l'Hist. l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 150-170, 205-217. R. ROLT Repres. of the late War, *Vol.* IV. *p.* 455—471.

1748. „ zou men nader overeenkomen. Ook zou de „ Vereenigde Staat tien of twaalf Oorlogsſche„ pen voegen by de Engelſche Vloot tot af„ breuk der Franſchen. In Italie, zou de Kei„ zerin-Koningin zeſtigduizend, de Koning van „ Sardinie dertigduizend man leveren. De Ko„ ning van Groot-Britanje zou niet alleen, ge„ lyk in 't voorleeden jaar, dertig Oorlogsſche„ pen onderhouden, om de krygsbeweegingen „ op de kuſten van Frankryk en Italie te be„ vorderen; maar ook de Keizerin-Koningin, „ met vierhonderdduizend, en den Koning van „ Sardinie, met driehonderdduizend ponden „ ſterlings, onderſteunen. De Staaten en de „ Prins van Oranje verbonden zig ook, om al „ hun aanzien aan te wenden, by de byzondere „ Geweſten, om dezelven, tot het voldoen der „ agterſtallige onderſtandgelden, daar onder „ begreepen eenen van nieuws ingewilligden „ onderſtand van vyftigduizend ponden ſter„ lings, te verpligten."

Uit deeze overeenkomſt, die, kort na dat zy geſlooten was, gemeen gemaakt werdt, ſcheen, zo zy by tyds hadt konnen ter uitvoeringe gebragt worden, een felle kryg in de Nederlanden te wagten te zyn. In Frankryk, waren hiertoe ook de vereiſchte toebereidſels gemaakt. De Maarſchalk, Graaf van Saxen, begaf zig, vroeg in 't voorjaar, naar 't Leger in de Nederlanden, om, met den Graave van Löwenthall, die, na 't veroveren van Bergen op Zoom, ook tot Maarſchalk van Frankryk verheeven was, te raadpleegen op de beweegingen van den aanſtaanden veldtogt. In Sprokkelmaand, ſlooten de Staaten ook eene overeenkomſt met den Hertoge van

Brunswyk-Wolfenbuttel, waarby deeze zig verbondt om hun vierduizend man by te zetten (*m*). 1748.

Midlerwyl, was de Vredehandeling te Aken, in Lentemaand, aangevangen. De Koning van Frankryk hadt tot zyne Gevolmagtigden op dezelve benoemd den *Graaf van S. Severin d'Arragon* en den Heer de la Porte du Theil: de Koning van Groot-Britanje den Graaf van Sandwich en den Ridder Thomas Robinson: de Keizerin-Koningin den Graaf van Kaunitz-Rittberg; de Koning van Spanje *Don Jakob Massonas de Lima en Sotto Major*; en de Koning van Sardinie den Ridder *Osorio* en den Graaf van Chavannes, zyne Staatsdienaars te Londen en in den Haage. Van wege de Staaten, verscheenen, eerlang, op de Byeenkomst te Aken, de Graaf van Bentink, Heer van Rhoon en Pendrecht, de Baron van Wassenaer, Heer van beide de Katwyken, *Gerard Arnoud Hasselaer*, Schepen en Raad der Stad Amsterdam (*n*), de Baron van Borssele van der Hooghe, eerste Edele van Zeeland, en Onno Zwier van Haren, wegens Friesland, afgevaardigd in den Raad van Staate. De Hertog van Modena zondt den *Graaf van Monzone*, en de Republyk van Genua den Markgraaf *François Doria* naar Aken, om voor hunne belangen op de Vredehandelinge te zorgen. 't Bleek haast, dat de voornaamste handelende Mogendheden, hoe zeer zy zig scheenen te bereiden tot het voortzetten des oorlogs, inderdaad, geneigd waren tot vrede. Men hieldt zig, nimmer, op eenige algemeene Vredehandeling, minder op met

IX. Aanvang der Vredehandelinge te Aken. Gevolmagtigden op dezelve.

(*m*) Zie het Tract. getekend 1 *Febr.* 1748.

(*n*) Resol. Holl. 9, 15 *Dec.* 1747. *bl.* 864, 895. 24 *Febr.* 1748. *bl.* 225.

1748. met het regelen van uiterlykheden, dan op de Byeenkomst te Aken (o). De Fransche, Engelsche en Staatsche Gevolmagtigden kwamen ook, in korten tyd, overeen, wegens eenige voorafgaande Punten, waarin de andere Mogendheden, spoedig, bewilligden. De Prins van Oranje, die, niet lang na zyne verheffing, kennnis gekreegen hadt van de punten, den twintigsten van Grasmaand des voorleeden jaars, te Breda ontworpen (p), was volkomenlyk overtuigd, dat de Staat vrede behoefde, en keurde goed, dat deeze punten ten grondslag der handelinge te Aken gelegd werden.

X. Opening van den veldtogt in de Nederlanden.

Doch eer 't zo ver kwame, was de veldtogt geopend in de Nederlanden. De vereenigde troepen hadden 't, een- en andermaal, toegelegd op het onderscheppen van de Fransche geleiden, die naar Bergen op Zoom trokken, alwaar groot gebrek was: ook was 't hun, nu en dan, schoon somtyds niet zonder merkelyk verlies, gelukt. Maar de Maarschalk van Saxen ondernam, eerlang, iet van meer gewigt. Voor 't einde van Lentemaand, deedt hy 't Fransche Leger byeentrekken omtrent de Dyle en de Neethe, dreigende Breda of Steenbergen met een beleg. De troepen, die in de drie Bisdommen overwinterd hadden, braken ook op, naar den kant van Henegouwen en Brabant: waarom sommigen vermoeden kreegen, dat men 't op Luxemburg gemunt hadt. Het Leger der Bondgenooten hadt zig, ondertusschen, te velde begeven, en stondt omtrent Breda, om dee-

De Franschen belegeren Maastricht.

(o) *Zie 't* Reglem. op 't Ceremon. *in de* Europ. Merc. *Jan.—Juny* 1748. *bl.* 241.

(p) *Zie hier voor, bl.* 53.

deeze Stad en de grenzen van Holland te dekken, toen de Maarschalk van Löwenthall, onverhoeds, optrok naar den Maaskant, en eerlang, omtrent het midden van Grasmaand, het beleg sloeg voor Maastricht. De Generaal *Chanclos*, met eenige Duitsche manschap, omtrent deeze Stad, gelegerd, week, op 't naderen van 't Fransche Leger, over den Stroom. Löwenthall hadt zig, ter regterzyde der Riviere, aan den kant van Wyk, nedergeslaagen. De Maarschalk van Saxen was, met het gros des Legers, getrokken naar Luikerland, en hadt zig, ter linkerzyde der Maaze, voor de Stad, gelegerd. De loopgraaven werden, den vyftienden, des avonds, geopend, ter wederzyde der Riviere. De belegerden vuurden zo hevig op de Franschen, dat 'er hun arbeid zeer door verhinderd werdt. Ook veroorzaakte het slegte weder, dat zy, in 't eerst, luttel vorderden. 't Beleg werdt, nogtans, naar de konst, voortgezet, tot op den derden van Bloeimaand: wanneer de Bevelhebber, *Baron van Ailua*, bevel ontving van den Hertoge van Cumberland, die over 't vereenigd Leger geboodt, om de Stad over te geeven, indien hy de gewoonlyke krygseer bedingen kon voor de bezetting (q).

1748.

XI. Zwarigheden in de handeling te Aken.

De Staatsdienaars der Hoven van Weenen, Londen en Turin, en die der algemeene Staaten, te Aken, waren, reeds voor 't einde van Lentemaand, afgesproken, dat zy geene afzonderlyke voorslagen doen of hooren, maar, in alles, uit eenen mond spreeken zouden. Doch de

(q) R. Rolt Repres of the late War, *Vol. IV. p.* 549 - 553. Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom. III. P. II. p.* 219 - 251.

1748. de Fransche Gevolmagtigde, Graaf van S. Severin, scheen, in 't eerst, ongeneigd, om de onderhandelingen te beginnen, voor dat de Gevolmagtigden van Spanje en Modena aangekomen waren. Ook bleek, uit eenige byzondere gesprekken, dat de Graaf van Kaunitz ongaarne zien zou, dat men zig verbonde tot het handhaaven der bezittingen des Konings van Pruissen; 't welk, door den Graave van Sandwich, voorgeslaagen was. De Staaten zelven scheenen hiertoe niet te zullen komen, ten ware die Vorst zig ook, van zyne zyde, tot de handhaavinge hunner bezittingen verpligtte. Met den Gevolmagtigde van Genua, ontstondt ook eenig verschil over 't eerbewys, welk hy van de andere Gevolmagtigden vorderde, en waarin hy oordeelde, met de Staatsdienaars van gekroonde Hoofden en van de Vereenigde Nederlanden, gelyk te moeten staan. Eindelyk, verstondt men, te Aken, op den vierentwintigsten van Grasmaand, dat de Keizerinne van Rusland een' Staatsdienaar begeerde te zenden op de Vredehandeling. 't Liet zig, derhalve, aanzien, dat deeze handeling niet spoedig afloopen zou. Den drie-entwintigsten, hadt de Graaf van S. Severin nog uitdrukkelyk verklaard, dat hy de onderhandelingen niet zou beginnen, zo lang 'er de Gevolmagtigde van Genua niet by ware. Doch 't leedt naauwlyks twee dagen, of hy verklaarde regt het tegendeel. De Graaf van Sandwich en een der Staatsche Gevolmagtigden traden, terstond daarna, met hem in onderhandeling over eenige voorafgaande punten, die door de Franschen ontworpen, en door zyne Hoog-

De voorafgaande Punten tot de Vrede worden getekend.

Hoogheid en twee voornaame Staatsdienaars in den Haage goedgekeurd waren: en op den dertigsten, was men reeds eens, om deeze punten, zo zy door den Graave van Kaunitz werden afgekeurd, gelyk geschiedde, door de Franschen, Engelschen en Staatschen, afzonderlyk te doen tekenen. Een der Staatschen, in aanmerking neemende, dat deeze punten, in meer dan één opzigt, nadeeliger waren, dan het ontwerp, welk te Breda op 't papier gebragt was, maakte zwaarigheid om dezelven te tekenen. Doch het dringen van den Graave van Sandwich, de tyding, dat de Franschen Bergen op Zoom slegten zouden binnen drie dagen, en de verzekering dat zyne Hoogheid de punten goedkeurde, haalde hem over tot het gevoelen der meerderheid. Men kwam dan, nog dien zelfden avond, ten negen uuren, byeen, aan de wooning van den Graave van S. Severin. Men hadt, reeds te vooren, gevorderd, dat de stilstand van wapenen, welke, by de voorafgaande punten, beraamd was, ook uitgestrekt werdt tot het beleg van Maastricht, welk men verstondt, te moeten opgebroken worden. Doch de Graaf van S. Severin hadt rondelyk geweigerd, eenen stilstand van wapenen te sluiten, op zulk een' voet. Hy oordeelde, dat het beleg van Maastricht voortgaan moest, onaangezien men, elders, stilstand van wapenen hadt. En de Bondgenooten, welker Krygsmagt in de Nederlanden op verre na zo groot niet was, als zy, volgens de Overeenkomst, in Louwmaand getroffen, zyn moest, besloten, eerlang, te bewilligen in 't gene, van de Fransche zyde, gevorderd was. De Engel-

1748.

1748. schen en Staatschen waren ook, inderdaad, afgeoorloogd. De Graaf van Sandwich, die, zo men my verzekerd heeft, t'eenigen dage, niet schroomde te zeggen „ dat hy, te Breda zynde, „ last gehad hadt, om niet te sluiten; maar om „ de Franschen, die toen de Vrede zogten, door „ het maaken van zwaarigheid op zwaarigheid, „ op te houden," verklaarde nu, dat zyn Hof den kryg niet langer voortzetten kon, en gebrek kreeg aan *credit*. Wat de Franschen betreft; de nadering der Russen en Zwitsers, en de gelegenheid om Kaap Breton te rug te krygen schynt hen versterkt te hebben in de vreedzaame gedagten, die zy te Breda gehad hebben. De Staatsdienaars der drie Mogendheden, Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten, tekenden de voorafgaande punten, des nagts na den dertigsten van Grasmaand. Zy werden, den volgenden dag, door den Graave van Bentink, die zynen weg door 't vereenigd Leger nam, naar den Haage overgebragt. By dezelven, werden „ de Verdragen van Westfaale, van Breda „ van 't jaar 1667, van Madrid, tusschen „ Spanje en Engeland, van 't jaar 1670, van „ Nieuwmegen, Ryswyk, Utrecht en Baden, „ en het Viervoudig Verbond van den jaare „ 1718 ten grondslag gelegd en bekragtigd, „ in alles, waarin, by de tegenwoordige pun„ten, geene verandering gemaakt was. Men „ verbondt zig, de Plaatsen, in Europa en in „ Oost- en Westindie,, sedert den aanvang „ des tegenwoordigen oorlogs, op elkanderen „ veroverd, te rug te zullen geeven, in den „ staat, waarin zy zig tegenwoordig bevon„den. Duinkerken zou, van de landzyde,

Inhoud derzelven.

„ ver-

„ versterkt blyven, gelyk het tegenwoordig 1748.
„ was, en van den zeekant op den voet der
„ oude Verdragen. De Hertogdommen Par-
„ ma, Piacenza en Guastalla zouden den In-
„ fant Don Filips worden afgestaan; doch zo
„ hy zonder kinderen overleedt, of zo de Ko-
„ ning der beide Sicilien de Kroon van Spanje
„ verkreeg, zoudenze wederkeeren aan den
„ tegenwoordigen bezitter. De Hertog van
„ Modena zou in 't bezit zyner Staaten her-
„ steld worden. Ook de Republyk van Genua,
„ in alles, wat zy, voor 't jaar 1740, bezeten
„ hadt. De Koning van Sardinie zou blyven
„ bezitten, 't gene hy, van ouds en tegen-
„ woordig, bezat, met naame het Vigevanee-
„ sche; het gedeelte van 't Pavische en 't Graaf-
„ schap Anghiera, in 't jaar 1743 verkreegen.
„ Frankryk en de Staaten verbonden zig, om
„ den Koning van Groot-Britanje, die, als
„ Keurvorst van Hanover, eenige eischen op
„ Spanje hadt, en in deeze hoedanigheid, in
„ dit Verdrag, begreepen was, door hunne
„ goede diensten, te zullen helpen aan vol-
„ doening. Het Verdrag van Assiento van den
„ jaare 1713, en de overeenkomst, wegens
„ het jaarlyksch Zuidzee-schip; ook het punt
„ uit het Verbond van den jaare 1718, waar-
„ by de handhaaving der opvolginge in 't Ryk
„ van Groot-Britanje werdt beloofd, werdt,
„ by dit Verdrag, bevestigd. De Prins, die
„ tot de Keizerlyke waardigheid verkooren
„ was, zou voor Keizer erkend worden van
„ alle de Mogendheden, die hem nog niet
„ erkend hadden. De stilstand van wapenen
„ zou beginnen, te lande, zes weeken na de

1748. „ tekening van dit Verdrag, en ter zee, even „ als by het Verdrag van Wapenschorsing, in „ den jaare 1712, tusschen Frankryk en Engeland gesloten, geregeld was. Alle de „ Mogendheden, welken, by het tegenwoordig Verdrag, belang rekenden, zouden, op „ de beste wyze mogelyk, belooven, de Pragmatike Sanctie te zullen handhaaven. De „ Koning vau Pruissen zou ook, door dezelfde Mogendheden, gehandhaafd worden in „ het Hertogdom Silezie, en in 't Graafschap „ Glatz, gelyk het, tegenwoordig, door hem, „ bezeten werdt. De eischen van den Keurvorst van de Palts op het Leen van Pleinsting, de verschillen over 't Groot-Meesterschap der Ridderorde van 't Gulden Vlies, „ over de Streeken, in Henegouwen ingeslooten, over de Abtdye van S. Hubert, over „ de nieuwe Posthuizen, en eenige diergelyken „ zouden, op de algemeene Byeenkomst, worden verhandeld." Voorts, was, by een geheim Punt, vastgesteld „ dat, in geval de belanghebbende Mogendheden zwaarigheid maakten, om de voorafgaande Punten aan te neemen en ter uitvoeringe te brengen, Frankryk, „ Groot-Britanje en de Staaten, onderling, de „ kragtigste middelen beraamen zouden, om „ dezelven te doen naarkomen, zullende de „ Mogendheden, welken, tegen verwagting, „ weigeren mogten dezelven te aanvaarden, „ geen genot hebben van de voordeelen, haar „ daar by toegelegd (r)." De Graaf van Kaunitz-Rittberg weigerde, inderdaad, de voorafgaan-

Geheim Punt.

(r) Vóiez Rousset Recueil, Tom. XX. p. 158.

gaande Punten aan te neemen, en *protesteerde*, 1748.
eerlang, openlyk, tegen 't gene dezelven behelsden, strydig met het belang der Keizerinne-Koninginne. Alleenlyk, boodt hy aan, te bewilligen in den afstand aan den Infant Don Filips, tot dat hy, by 't openvallen der troonen van Spanje of beide de Sicilien, gelegenheid krygen zou, om in een van deeze twee Ryken op te volgen, mids daartegen te niet gedaan wierdt de afstand, by 't Verdrag van Worms gedaan, aan den Koning van Sardinie; alzo men daarmede, alleenlyk, beoogd hadt, te voorkomen, dat het Huis van Bourbon zig vestigde in Italie (*s*). Doch alzo de Koning van Sardinie niet te beweegen was, tot het omhelzen van deeze voorwaarde, moest de Keizerin-Koningin, eerlang, besluiten, om in de voorafgaande Punten, gelykze lagen, te bewilligen. Wyders, hadden de Staatsdienaars van Groot-Britanje en de Staaten, ten dage van het tekenen der voorafgaande Punten, eene Verklaaring getekend, inhoudende „ dat, „ schoon by die punten niet byzonderlyk gewaagd was van de Verdragen, voorheen „ tusschen Frankryk en de Staaten, en tusschen „ Spanje en de Staaten geslooten, zy egter in „ de verwagting waren, dat de Verdragen „ met Frankryk en Spanje, en byzonderlyk „ dat met Frankryk van den jaare 1739, zou„ den vernieuwd; en van wege Spanje, alles „ aan de Staaten vergund worden, vooral „ in opzigt van de vrye Vaart in de West„ indien, wat aan Groot-Britanje, of aan „ ee-

(*s*) Rousset *Tom.* XX. *p.* 166.

1748. „ eenig ander volk zou worden toegestaan, „ het punt van de Assiento en het jaarlyksch „ Zuidzeeschip alleenlyk uitgenomen. Dat „ zy ook staat maakten, dat Frankryk nog een „ punt by de voorafgaande punten zou laaten „ voegen, volgens welk, de Plaatsen, door „ Frankryk op de Staaten veroverd, terstond „ na de tekening van dit punt, in den staat, „ waarin zy thans waren, te rug gegeven zou„den worden; waarna het wederzydsch ver„bod van Handel zou worden ingetrokken (*t*)."

XII. De Prins van Oranje trekt naar 't Leger.

Men hadt, in Holland, nog geene tyding van het tekenen der voorafgaande Punten, toen de Prins, den eersten van Bloeimaand, uit den Haage, naar 't Leger vertrok (*u*): by welke gelegenheid, de Staaten zyne Hoogheid, volgens gewoonte in diergelyke gelegenheden, gemagtigd hadden, om zodanige somme uit de *Secrete Correspondentie penningen* te gebruiken, als hy, voor den dienst van den Lande, noodig zou agten (*v*). 't Gemeen was toen in de verwagting van eenen veldslag, tot bevordering van 't ontzet van Maastricht, hoewel eenigen 's Prinsen vertrek hielden voor een teken der naderende Vrede. Ook kwam zyne Hoogheid, te Breda, tyding gekreegen hebbende van het tekenen der voorafgaande Punten, binnen weinige dagen, in den Haage te rug.

Zyne ernstige verklaaring tegen.

Midlerwyl was 'er eene Aanspraak verspreid in openbaaren druk, die voorgegeven werdt, door den Prinse, voor zyn vertrek, aan den

(*t*) Copie de la Declar. des Ministr. de la Grande Bret. & de la Republique du 30e *Avril*.
(*u*) Resol. Holl. 30 *April* 1748. *bl.* 409.
(*v*) Resol. Holl. 15 *May* 1748. *bl.* 423.

den Raad van Staate gedaan te zyn. Zy behelsde eenige ongewoone bewoordingen: onder anderen, zou de Prins het Leger van den Staat *zyn Leger*, 's Lands ingezetenen *zyne Onderdaanen* genoemd hebben. Doch zyne Hoogheid toonde zig zo misnoegd, over 't verspreiden van diergelyk een stuk op zynen naam, dat hy, in openbaaren druk, verklaaren deedt „ dat hy, nimmer gewoon, de benaaming van *Onderdaanen* te gebruiken van „ zyne *Medeburgers* en *Landsgenooten*, de Aanspraak hieldt te zyn, kwaadaartiglyk, verzonnen, om 's volks genegenheid van hem „ te vervreemden, terwyl hy zig nergens meer „ op toeleide, dan op het behouden, aankweeken, en meer en meer verdienen van de genegenheid en het vertrouwen, waarmede „ hy, door de vrye Nederlanders, vereerd „ werdt." Hy voegde 'er by „ dat hy 't zig „ tot eene eer rekende, gebooren en opgevoed te zyn, en nog met genoegen te woonen onder een vry volk, en dat hy geen onwaardeerbaarder voorregt, noch dat de eerzugt eens stervelings meer kon streelen, kende, dan zig te mogen houden voor een voorwerp van de liefde van zulk een volk: 't „ welk in geenen anderen dan in eenen vryen „ Staat, gelyk de onze was, vallen kon: waarom hy ook bereid was, voor de behoudenis „ van deszelfs Vryheid en Godsdienst, al het „ zyne op te zetten." Welke verklaaring, in 't gemeen, met veel genoegen gelezen werdt, en de agting voor den Prinse, by veelen, zeer deedt toeneemen,

1748.
eene aanspraak, op zynen naam verspreid.

Ten

1748. Ten dage van het tekenen der voorafgaande Punten, waren de Fransche en Staatsche Gevolmagtigden, op 't behaagen hunner Meesteren, overeengekomen, dat de vyandelykheden in de Nederlanden, terstond, alomme, zouden ophouden, behalve voor Maastricht (*w*), welk de Franschen, volstrektelyk, besloten hadden, te veroveren. En hierop was de last gevolgd, om deeze Vesting, by eerlyk Verdrag, op te geeven, waarvan wy, hier voor (*x*), gewaagd hebben. Doch alzo deeze last niet door de algemeene Staaten getekend was, begeerde de Baron van Ailua eenen stilstand van wapenen van twee etmaalen, om verlof tot de overgaave, van hoogerhand, te laaten haalen. De Maarschalk van Saxen bewilligde in zyn verzoek. Men tradt, den zesden van Bloeimaand, in nader besprek op de overgaave der Vestinge. 't Verdrag, waarby de bezetting alle krygseer bedong, werdt, den volgenden dag, getekend (*y*): waarna de Franschen bezit namen van de Stad en van de Vesting Wyk, aan de overzyde der Maaze. De stilstand van wapenen werdt, terstond hierna, algemeen, en strekte zig, eerlang, ook over Italie uit. De Keizerin-Koningin draalde niet lang met de aanneeming der voorafgaande Punten: die, terstond daarna, ook door den Koning van Sardinie, door den Hertoge van Modena, door den Staat van Genua, en ten laatste, voor 't ein-

Maastricht gaat over, by Verdrag.

(*w*) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 169.
(*x*) *Bladz.* 181.
(*y*) Memoir. pour l'Hist. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 231 *& suiv.*

einde van *Zomermaand*, ook door den Koning van Spanje aangenomen werden. 1748.

De gelykheid van rang tusschen Frankryk en Groot-Britanje hadt gelegenheid gegeven, tot eene byzondere wyze van stellen en tekenen der voorafgaande Punten, en der meeste andere Akten en Verklaaringen, welke hier verdient te worden aangetekend. Men maakte van de voorafgaande Punten vier oorspronkelyke Akten, in twee van welken, de Koning van Frankryk eerst genoemd werdt: in de twee anderen, werdt de Koning van Groot-Britanje eerst genoemd. De twee Gevolmagtigden, de Graaven van S. Severin en van Sandwich, tekenden, ieder, de Akten eerst, in welken hunne Meesters eerst genoemd waren, en behielden 'er eene van voor zig, de andere den Staatschen ter hand stellende: die dus, van elke zyde, eene Akte ontvangende, waarin de rang der twee Koningen onderscheidelyk gesteld was, zig noch voor de eene noch voor de andere stelling verklaarden. Zo dikwils een der andere Mogendheden de voorafgaande Punten aannam, maakte men van dezelven vier Afschriften, op gelyke wyze, gesteld: onder ieder van welken, de Gevolmagtigde zyne Akte van toetreeding plaatste; dezelve daarna ter hand stellende een aan de Franschen, welk aan den Koning van Frankryk den rang gaf, een aan de Engelschen, waarin de rang aan den Koning van Groot-Britanje gegeven werdt, en de twee overigen, waarin de rang verschilde, aan de Staatschen. Ieder der Gevolmagtigden gaf haar, daartegen, eene Akte van aanneeminge, aan 't hoofd van welke, de voorafgaande Punten

Byzonderheid, in't stellen der voorafgaande Punten waargenomen, tot bewaaring van de gelykheid van rang tusschen Frankryk en Groot-Britanje.

ten

1748. ten en de Akte der toetreedinge waren overgeschreeven. Doch in de Akten van aanneminge, welken de Franschen overleverden, was altoos de Koning van Frankryk; in die, welken de Engelschen gaven, de Koning van Groot-Britanje eerst genoemd; de Staatschen gaven, altoos, dubbele Akten van aanneeming, in welken de rang, onderscheidelyk, gesteld was. Dus werden 'er, by elke toetreeding en aanneeming, agt Afschriften der voorafgaande Punten gemaakt, in ieder van welken, men ook de voorgaande toetreedingen en aanneemingen deedt dubbelen: waaruit volgde, dat de Afschriften van den Markgraave van Soto-Major, Gevolmagtigde van Spanje, die 't laatst tekenden, de volkomenste waren. Men bediende zig van deeze wyze van tekenen, als de eenvoudigste, en waardoor het getal der Afschriften minst vermeerderd behoefde te worden: 't welk geweldig groot geworden zou zyn, zo men, by elke toetreeding en aanneeming, alle de Mogendheden, genoemd hadt, welke men, in den eersten, tweeden en derden rang, en nog verder, van plaats zou hebben moeten doen wisselen, naar gelang van het getal der handelende en toetreedende Partyen (z).

XIII. Geboorte van den Graave van Buuren. Doch eer 't nog, met de Vredehandelinge te Aken, zo verre gevorderd was, en terwyl men zig vroeg in 't voorjaar, gereed maakte tot den veldtogt, was haare Koningklyke Hoogheid, de Prinses van Oranje, op den agtsten van Lentemaand, des morgens omtrent vier uuren,

(z) *Voiez* ROUSSET *Recueil*, *Tom.* XX. *p.* 173 *& suiv.*

uuren, gelukkiglyk, bevallen van eenen Zoon (*a*), die, op den elfden van Grasmaand, in de groote Kerke in den Haage, plegtiglyk, gedoopt, en *Willem* genoemd werdt. Zyne Hoogheid hadt zelf zynen eerstgebooren Zoon ten doop gehouden, en, by den doop, werdt, nog meer dan by de geboorte, alomme, met het luiden der klokken, het lossen van 't geschut, en het verlichten der wooningen, blyk van vreugde getoond. De hooge waardigheden van den Prinse stonden nu, volgens de orde, in 't voorleeden jaar, op de opvolging vastgesteld, in de eerste plaats, na 's Prinsen overlyden, te komen aan den jongen Prinse, die *Graaf van Buuren* genoemd werdt: zy vervielen dus op eenen mannelyken erfgenaam, welke opvolging, gelyk zyne Hoogheid, eerlang, ter Vergaderinge van Holland, verklaarde „ den Staaten van dit Gewest en den anderen Gewesten gescheenen hadt de aangenaamste te zullen zyn (*b*)." De algemeene Staaten, de Staaten van Holland, Zeeland en Friesland, en de Steden Nieuwmegen, Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam en Schiedam, zig tot Peters van den jonge Prinse hebbende aangebooden, hadden, door hunne Afgevaardigden, de plegtigheid des Doops ook bygewoond. Weinige dagen laater, werden de Pillegiften, in jaarlyksche Lyfrenten bestaande, den Prinse en Prinsesse aangebooden. Die der algemeene Staaten beliep tienduizend guldens; die der Staaten

1748.

Pillegiften hem vereerd.

(*a*) Resol. Holl. 8, 14 *Maart* 1748. *bl.* 233, 237.
(*b*) Resol. Holl. 30 *Maart*, 9, 27 *April* 1748. *bl.* 333, 365, 404.

1748. ten van Holland zevenduizend; die der Staaten van Zeeland drieduizend, en die der Staaten van Friesland vyfduizend guldens. Nieuwmegen schonk duizend, Dordrecht, Gouda en Schiedam ieder agthonderd; Haarlem en Leiden ieder twaalfhonderd; Delft duizend, Amsterdam vyfentwintighonderd, en Rotterdam vyftienhonderd guldens jaarlyks. De Lyfrentebrieven lagen in gouden of zilveren doozen. De algemeene Staaten en die van Holland deeden, daarenboven, ieder een geschenk in de Kraamkamer: de eersten van vierhonderd; de anderen van driehonderd dukaaten. De Stad Nieuwmegen voegde 'er vyftig dukaaten by, alzo de zilveren vergulde doos, tot haaren Lyfrentebrief, nog niet hadt konnen gereed zyn.

XIV. Toeleg om de Regeering der Gewesten en Steden te doen veranderen.

De geboorte des Graaven van Buuren, die de Stadhouderlyke Regeering, hier te Lande, van nieuws, bevestigde, en het tekenen der voorafgaande Punten, welk 'er, eerlang, op volgde, en waardoor de rust, buitens lands, verzekerd werdt, gaf eenigen yverigen voorstanderen van den herstelden Regeeringsvorm aanleiding, om het oogmerk te voltrekken, welk men, reeds in 't voorleeden jaar, gehad hadt; en verandering te wege te brengen in de inwendige Regeering van de meeste Gewesten en stemmende Steden, die ook, in en na 't jaar 1672, op de aanstelling des Stadhouders, en in en na 't jaar 1702, op de herstelling der Stadhouderlooze Regeeringe, gevolgd was, Doch alzo deeze verandering niet of bezwaarlyk was uit te werken, zonder 't verwekken of voeden van misnoegen en opschudding onder 't volk; die voor zeer gevaarlyk gehou-

den moest worden, zo lang de Staat nog ingewikkeld bleef uitheemschen oorlog; scheen het, tot hiertoe, nog de regte tyd niet geweest te zyn, om de begeerde verandering, waarby veelen ook hun byzonder belang meenden te zullen konnen bevorderen, te wege te brengen. 't Werk was, hierom, hier en daar, slegts aangevangen; doch niet ernstig doorgezet, in 't voorleeden jaar; en men oordeelde thans de gelegenheid gunstiger, om 'er aan te arbeiden; gelyk, eerlang, aan verscheiden' oorden tevens, geschiedde. Men bediende zig van verscheiden' redenen, om opschudding te verwekken onder 't gemeen, naar dat men 't, uit byzondere oorzaaken, 't zy met of zonder reden, misnoegd vondt op de Regenten: en de beweegingen werden, eerlang, gevolgd van de begeerde verandering in de Regeeringe, die, op de eene Plaats, gemakkelyk, op de andere, niet zonder veel moeite, werdt uitgewerkt. 't Zal niet ondienstig zyn, den loop en afloop deezer beweegingen, die het gewigtigst gedeelte van de geschiedenissen des tegenwoordigen tyds uitmaaken, hier, eenigszins omstandiglyk, te boek te stellen. 1748.

Mismoegen op de Pagters van 's Lands gemeene middelen.

Onder de verscheiden' redenen, van welken men zig, in de byzondere Gewesten en Steden, bediende, om opschudding te verwekken onder 't Gemeen, was 'er eene algemeene, van welke alomme gebruik werdt gemaakt, te weeten, de wyze van 't invorderen van 's Lands gemeene middelen op de verteering, door Pagters; die, voorlang, voorwerpen plagten te zyn van den gemeenen haat. Kort na de verheffing van zyne Hoogheid, in Bloeimaand des

1748. voorleeden jaars, was, onder 't volk, verspreid en geloofd, dat de Prins de Pagteryen zou doen afschaffen, en de gemeene Lasten, by wyze van hoofdgeld, doen heffen. Ook las men, toen reeds, in de weekelyksche Papieren van Jean Rousset, verscheiden' scherpe en smaadelyke aanmerkingen tegen de Pagters, die men, zyns oordeels, met hunnen gantschen stoet, naar 't Leger zenden moest, in plaats van hen zig langer te laaten mesten met het zweet en bloed der schamele Gemeente. De rykdom en pragt van veele Pagters, en de knevelaaryen van eenigen hadden 't gemeen, al voor lang, mishaagd, en werden, ook nu, in andere schriften, schamperlyk doorgestreeked. Hierby was 't niet gebleeven. 't Graauw hadt zig niet ontzien, in den Zomer des voorleeden jaars, aan sommige oorden van 't Zuiderkwartier van Holland, den Pagteren en Pagters-bedienden, geweldiglyk, te wederstaan: waartegen een scherp Plakaat, van wege de Staaten van 't Gewest, met kennis en goedvinden van zyne Hoogheid vastgesteld, werdt afgekondigd (c). Ook hadt men zig van eenige Ruiters bediend, om de beweegingen tegen de Pagters te stuiten; 't welk, voor dien tyd, gelukt was. Doch 't vuur van misnoegen tegen dit gehaat beroep smeulde, slegts voor eenen tyd, onder de assche, om, by bekwaamer gelegenheid, te feller, te ontbranden.

XV. Oproer in Friesland. In Bloeimaand deezes jaars, berste het smeulend misnoegen tegen de Pagters allereerst tot hevige daadelykheden uit, in Friesland en in Gro-

(c) Resol. Holl. 16, 21 Juny, 5 Aug. 1747. bl. 344, 349, 471.

Groningerland. In de eerstgemelde Provincie, werdt, onder anderen, zekere Havenpagt gevorderd, die 't gemeen ongaarne betaalde. Ook hadt zyne Hoogheid, al voor eenige jaaren, geoordeeld, dat deeze Pagt, en allengskens ook alle de anderen behoorden afgeschaft te worden, en 's Lands gemeene middelen, op eene andere wyze, geheeven: en 's Prinsen gevoelen, nu verspreid zynde onder 't volk, deedt veelen hoopen, dat de tyd gekomen was, om van alle drukkende lasten ontheeven te worden. Men klaagde, daarenboven, over andere misbruiken in de Regeeringe; waarin veelen herstelling zogten, door 't gezag des Stadhouders. Ook hadden de Staaten van 't Gewest, alwaar het Stadhouderschap, alleenlyk in de mannelyke nakomelingen, erfelyk plagt te zyn, nog geen besluit genomen op de opdragt van het Erfstadhouderschap in 's Prinsen vrouwelyke nakomelingen: al het welke gelegenheid gaf tot opschuddingen, waaruit, eerlang, eene merkelyke verandering in de Regeering gebooren werdt. 't Oproer ontstondt eerst ten platten Lande, tegen 't einde van Bloeimaand. 't Graauw, waanende voor den Prinse te yveren, schroomde niet, aan te vallen op de Opzigtershuisjes, die om verre gehaald, en vernield werden. Ook werdt, hier en daar, een huis geplonderd. In de Steden, werden de ketens, waarmede de Gortmolens, by nagt, plagten gesllooten te worden, op dat men niet zou konnen maalen, zonder kennis van den Pagter of Opzigter; geweldiglyk, verbroken, en den Grutteren vryheid gegeven, om zo veel te maalen, als zy zouden 1748.

 goed-

1748. goedvinden. Voorts, werden, ook in de Steden, de Opzigtershuisjes vernield, en Koorenmolenaaren en Bakkeren aangezeid, door 't graauw, dat zy zig zouden hebben te wagten van 't haalen van Pagt-cedullen. Te Harlingen, werdt een beurtman, die naar Leeuwaarden moest, door de Stad geholpen, zonder eenige Havenpagt betaald te hebben. Alles was, tot hiertoe, geschied, zonder dat zig nog eenige hoofden der oproerigen vertoond hadden. Maar te Harlingen, dwong het graauw de burgery, om, versierd met Oranje-strikken, byeen te komen, en zig, eerlang, agtenvyftig Gekommitteerden te verkiezen, die naar Leeuwaarden geschikt werden, om de belangen der Gemeente den Staaten, die in 't begin van Zomermaand vergaderen zouden, voor te draagen. De Harlinger Gekommitteerden, ten deele vrywillig, ten deele gedwongen, te Leeuwaarden gekomen, en door 't gemeen, met slaande trom en met pypengeschal, ingehaald zynde, zonden zeven uit hun naar 't Landschaps huis, die, uit den naam der gantsche Gemeente, vorderden „ 1. dat het Stadhouderschap, in „ de vrouwelyke, zo wel als in de mannelyke „ nakomelingschap van zyne Hoogheid, er„ felyk verklaard werdt: 2. dat alle Pagten „ werden afgeschaft, en 3. dat de oude Wet„ ten hersteld werden." Voorts, eischte men, dat de bewilliging der Staaten op dit alles, binnen een half uur, openlyk, werdt afgekondigd. 't Laatste punt, de herstelling der oude wetten betreffende, zag, onder anderen, op de vermeerdering van 't gezag des Stadhouders, welk men, hier, hielt te zeer bepaald

De Gekommitteerden der Gemeente vorderen eenige Punten van de Staaten.

te

te zyn, by de jongste Instructie. Terwyl de Gedeputeerde Staaten op den eisch der zeven Gekommitteerde raadpleegden, hoorde men eenigen, die voor 't Landschapshuis vergaderd waren, dreigen „ dat de Heeren niet leevende „ van 't Huis komen zouden, zo zy der Ge„ meente geen genoegen gaven." Men besloot dan, terstond, tot het afschaffen van alle Pagten, en kondigde dit besluit den volke aan, op den naam van den Erfstadhouder en Gedeputeerde Staaten. Te gelyk, werden de goede ingezetenen verzogt, de bezwaarnissen, welken zy verder hebben mogten, open te leggen voor de hooge Regeering, die binnen weinige dagen zou samenkomen. De Gekommitteerden vertrokken, hiermede, naar Harlingen. Doch 't graauw, het hollen nu gewoon, viel aan op de huizen van eenige Grietluiden of Amptenaars, die ten deele geplonderd of verbrand werden. Alomme, in de Steden en ten platten Lande, was men, midlerwyl, yverig bezig, met het opstellen van punten van bezwaarnis, waaromtrent men herstelling dagt te vorderen van de Staaten, die, nu byeengekomen zynde, op den vierden, deeden afkondigen, dat zy besloten hadden, 's Prinsen waardigheden, ook in zyne vrouwelyke nakomelingschap, erfelyk te verklaaren, op gelyken voet, als in de andere Gewesten geschied was. Midlerwyl, waren uit alle de Kwartieren en Steden van 't Gewest, Gemagtigden in de groote Kerke te Leeuwaarden byeengekomen; alwaar zy bewilligd hadden in een Verzoekschrift; waarby, behalve het afschaffen der Pagten en 't Erfstadhouderschap in de vrouwe-

1748.

Alle Pagten worden afgeschaft.

't Stadhouderschap wordt ook in de vrouwelyke nakomelingschap erfelyk verklaard.

1748. lyke lyn, welke punten reeds toegestaan waren, begeerd werdt; „ dat de punten van verbetering van de jaaren 1672 en 1673 gehouden „ werden voor een' grondslag der Regeeringe, „ voor zo ver zy op de tegenwoordige om„ standigheden konden worden toegepast; dat „ het Hof van Friesland de vrye regtsoefening „ behielde, zonder eenige belemmering; dat, „ in de plaats van de Pagten, eenige schatting „ of hoofdgeld ingevoerd werdt; dat eenigen „ uit de tegenwoordige Gekommitteerden „ werden aangesteld, om onderzoek te doen „ op den staat van 's Lands geldmiddelen, om „ de overtollige Ampten te doen afschaffen, „ en de wedden, die te groot geoordeeld mog„ ten worden, te doen verminderen; en om „ de misbruiken in 't stemmen tot Afgevaar„ digden ten Landsdage te doen weeren: dat „ de ingezetenen, voortaan, zouden geregeerd „ worden, naar de aloude wetten; dat alle „ Ampten van Regeeringe aan inboorlingen, „ of aan zulken, die, door eene agtjaarige „ inwooning, *genaturalizeerd* waren, zouden „ worden gegeven; dat ter wederzyde eene al„ gemeene Vergiffenis zou afgekondigd, en, „ wegens 't gene, tot hiertoe, voorgevallen „ was, geene straf gevorderd worden; en dat „ hunne Edele Mogendheden gunstiglyk zou„ den gelieven agt te slaan, op 't gene hun, „ verder, van tyd tot tyd, door de ingezete„ nen, zou worden voorgedraagen." De Staaten bewilligden in alle deeze punten, op den vyfden van Zomermaand: te gelyk eene algemeene Vergiffenis afkondigende. De Gekommitteerden uit de Zevenwouden hadden

En eenige andere Punten ingewilligd.

nog

nog eenige byzondere Punten begeerd; waarin bewilligd werdt, onder voorwaarde, dat zyne Hoogheid, die, met den eersten, verzogt zou worden in de Provincie te willen komen, om orde te stellen op de Regeeringe, deswege, nadere schikking zou mogen maaken. De bewilliging der Staaten was zo dra niet afgekondigd, of 't geschut werdt gelost: 't welk, zo verzekerd werdt, tot een teken verstrekte, voor de opgezetenen ten platten Lande, dat men alles in der minne gevonden hadt; hebbende deezen zig verbonden, om, anderzins, gewapend, naar Leeuwaarden te komen, en de Staaten te noodzaaken, om 't volk genoegen te geeven. De Gekommitteerden van 't Land en de Steden zonden, zo wel als de Staaten, eenigen af aan den Prinse, om hem berigt te geeven van 't geene 'er voorgevallen was. Ook stelde ieder Grietny en Stad twee Persoonen aan, uit welken wederom vierentwintig Persoonen gemagtigd werden, agt om over 's Lands geldmiddelen, agt om over 't stemmen ten Landsdage, en agt om over de Ampten te raadpleegen; ten welken einde, zy, dagelyks, op de Stads Doele, byeenkwamen. Zy sloegen den Staaten, eerlang, nog twee punten voor, te weeten: „ 1. het „ opdraagen van de begeeving der Krygsampten aan den Prinse: en 2. van de beslissende „ stem, in geval de stemmen tusschen de vier „ Kwartieren van 't Gewest steeken mogten:" in welke punten, insgelyks, op den elfden, bewilligd werdt. Zelfs besloot men, ten zelfden dage, op den voorslag van den Heere *Hobbe van Burmania*, die, aan den Prinse afgevaardigd geweest zynde, uit den Haage, te rug ge-

1748.

Zyne Hoogheid wordt gemagtigd,

1748. gekeerd was „ zyner Hoogheid op te draagen „ de volle magt, om, na 't hooren der Gede- „ puteerden uit de Staaten, en der Gekommit- „ teerden uit de Steden, zo als zyne Hoog- „ heid zou goedvinden, de gesteldheid en „ staat van 't Land, op vaste gronden, te „ vestigen; de ingesloopen misbruiken, om- „ trent de Regeering, Geldmiddelen en an- „ derszins, te herstellen; 't Gewest in rust en „ bloei te brengen, en, ten dien einde, zulke „ Wetten en Ordonnantien te doen uitgeeven, „ als zyne Hoogheid, tot welzyn van den Lan- „ de, zou verstaan te behooren." 's Prinsen Instructie werdt, met deeze punten, verbreed, en hy, in zo verre, ontslaagen van den eed, op de voorafgaande Instructien afgelegd. Doch daar verliepen nog eenige maanden, eer zyne Hoogheid in Friesland komen kon, om orde op alles te stellen. Midlerwyl, ontwierpen de Gekommitteerden op de Doele te Leeuwaarden, wederom, twee-enzeventig, en naderhand nog vyf punten van herstelling; waarin, in Hooimaand, door de Staaten, onder goedkeuring en bekragtiging van zyne Hoogheid, bewilligd werdt.

om de Regeering te herstellen.

XVI. Beroerte in Groningen en de Ommelanden.

't Gerugt van de beweegingen in Friesland, tot afschaffing der Pagten en verkryging van verandering in andere opzigten, was, ondertusschen, spoedig overgeslaagen naar de nabuurige Provincie van Groningen; daar 't volk ook gantsch niet gerust geweest was, sedert de verheffing van zyne Hoogheid, in 't voorleeden jaar. De vreugde, die, ter gelegenheid van de geboorte des Graaven van Buuren, in Groningen, bedreeven werdt, hadt, op den

zeventienden van Lentemaand deezes jaars, reeds aanleiding gegeven, tot nieuwe beweegingen onder 't graauw. Eenige Schippersgasten, zig, eenige dagen te vooren, met eene boot op wielen, door de Stad hebbende laaten ryden, terwyl zy geduuriglyk schooten, *Wilhelmus van Nassouwen* bliezen, en, voor de huizen van eenige voornaame luiden, om een' drinkpenning vraagden, waaren niet naar hunnen zin ontvangen aan 't huis van den Burgemeester *Joannes Geertsema*. 't Zy dat dit den haat gaande gemaakt hadt, 't zy dat de woede eene andere en heimelyker oorzaak gehad hebbe, 't graauw en de jongens vielen, ten gemelden dage, aan op het huis van den Burgemeester, welk deerlyk geplonderd werdt. Zelfs haalde men de Koets uit den stal, en smeetze in 't water. Mevrouwe Geertsema, die niet hadt willen wyken, werden de sieraaden en kleederen van 't lyf gerukt. De oproer werdt, met moeite, gestild, en eenige belhamels in hegtenis genomen. Drie derzelven werden, eenige dagen laater, gegeesseld en gebannen, by welke gelegenheid, wederom eene geweldige beweeging ontstondt onder 't volk, welk den scherpregter te lyve wilde, en zig, ter naauwer nood, door de bezetting, beteugelen liet. 't Oproer aan 't Huis van Geertsema scheen, ondertusschen, aangelegd, om het Erfstadhouderschap in 's Prinsen mannelyke en vrouwelyke nakomelingen, waartoe de Staaten van Stad en Lande nog niet hadden konnen besluiten, met geweld, door te dryven. Men haalde, nog dien zelfden avond, verscheiden' Heeren uit hunne huizen, dreef of drong-

1748.

't Huis van den Burgemeester Geersema wordt geplonderd.

Men komt zeer

ze

1748. ze naar 't Stadhuis, daar zy, eerlang, gedwongen werden af te kondigen „ dat de zittende „ Raad voor het Erfstadhouderschap was; doch „ dat men 'er den Ouden Raad en de Ommelanden nog op raadpleegen moest, 't welk „ over drie dagen geschieden zou." Maar ten deezen dage, werdt, slegts met algemeene woorden, afgekondigd „ dat de Staaten van „ Stad en Lande zyne Hoogheid verklaarden „ voor Erfstadhouder, Kapitein- en Admiraal- „ Generaal." 't Welk wel in 't eerst eenig genoegen gaf; doch eerlang geoordeeld werdt, geheel niet overeen te komen, met het gene, in andere Gewesten, geschied was. Midlerwyl, was 'er ook eenige beweeging ontstaan in 't Oldampt, daar de opgezetenen zig in de wapenen oefenden, vergaderingen hielden, en eerlang Gemagtigden naar de Stad zonden, om te begeeren, dat de Staaten een diergelyk besluit namen op het Erfstadhouderschap, als by de andere Gewesten genomen was. Uit de andere Kwartieren van 't platte Land, was men te Appingadam byeengekomen, daar 't zelfde besluit genomen werdt. De Staaten, den brief, waarby zy zyne Hoogheid berigt hadden, dat zy hem, blootelyk, tot Erfstadhouder hadden verklaard, geopend, te rug gekreegen hebbende, zonder dat de Prins de opgedraagen' eer hadt aangenomen, beslooten, eerlang, het Erfstadhouderschap ook erfelyk te verklaaren in 's Prinsen vrouwelyke, zo wel als mannelyke nakomelingschap. Doch alzo zyne Hoogheid, hier, zo wel als in Friesland, zeer bepaald was door zyne Instructie, reeds in 't jaar 1718 vastgesteld, arbeidde men, onder de Burgerye

Schoorvoetende, tot een besluit op het Erfstadhouderschap.

Men arbeidt, om den Prinse grooter gezag in

van Groningen, om tekenaars te winnen op een Verzoekschrift, waarby, onder andere punten, begeerd werdt „ dat zyne Hoogheid werdt „ aangesteld, om in alle Stads- en Provinciale Kollegien voor te zitten, en om, in geval „ de Stad en de Ommelanden verschilden, „ met een van beide, te mogen besluiten; „ dat hem ook de begeeving van alle Krygs„ ampten werdt afgestaan; en dat hem 't op„ perst opzigt over de Zylen of Sluizen werdt „ opgedraagen." De Taalmannen en gezwooren' Gemeente, te weinig, huns oordeels, gekend wordende in zaaken van Regeeringe, hadden ook een Vertoog ingeleverd aan Burgemeesteren en Raad, waarby herstelling in eenige punten begeerd werdt. Doch op dit Vertoog, en op 't Verzoekschrift der Burgerye, kwam in eenige weeken, geen antwoord. Men wagtte, midlerwyl, met ongeduld, af, wat bescheid 'er van den Prinse komen zou, op de opdragt van 't Erfstadhouderschap. Doch toen de Regeering, eerlang, eenen Brief haarer Afgevaardigden aan den Prinse in 't licht gaf, waarby bleek, dat zyne Hoogheid het Erfstadhouderschap, dankelyk, aanvaard hadt; doch te gelyk verbonden bleef aan de voorige Instructie, ontstak het oproer wederom onder 't volk: welk zig nu bezwaarlyker stillen liet, om dat de bezetting, waarop de Regeering zig verlaaten hadt, onlangs, op uitdrukkelyken last van zyne Hoogheid, ter Stad uit, en naar Breda getrokken was. De beweeging duurde twee dagen agtereen. Verscheiden' Huizen van Regenten en anderen werden, geweldiglyk, aangetast, en de Wethouderschap, einde-

1748.

de Regeeringe te doen opdraagen.

1748. delyk, genoodzaakt, om den ouden en nieuwen Raad byeen te roepen. De burgery kwam in 't geweer: de aanstelling van den Prinse tot Erfstadhouder, in de vrouwelyke zo wel als in de mannelyke nakomelingschap, op gelyke wyze als in de andere Gewesten geschied was, werdt wederom afgekondigd. Doch eenigen boezemden 't gemeen in, dat deeze afkondiging niet voldeedt, 't Volk dan, zelf niet weetende, wat het begeerde, schreeuwde, dat men 'er byvoegen moest, *met alle Privilegien en Voorregten, en in die volle maate en magt als in Holland*. Men bewilligde dan ook hierin, en in alle de andere Punten, die, by 't Verzoekschrift der Burgerye, begeerd waren. Zyne Hoogheid bekwam, van wege de Stad, de beslissende stem, wanneer de twee Leden der Staaten verschilden; het regt om alle krygsampten te begeeven, en zitting en dubbele stem in alle Kollegien. De drie gegeesselde en gebannen' Persoonen werden wederom in de Stad gelaaten, en in hunne verlooren' eere hersteld. Terstond hierop, kwamen ook de opgezetenen van 't Oldampt, met stokken en kneppels gewapend, in de Stad, haalden de Afgevaardigden der Ommelanden naar 't Landschapshuis, niet zonder veel gewelds te gebruiken omtrent sommigen, en vooral omtrent den Heer van Aduwart. Men dwong die van de Stad en van de Ommelanden, om staatswyze byeen te komen, en dietgelyk besluit te neemen, als reeds door de Stad genomen was. Verscheiden' andere hoopen van afgezondenen uit het platte Land kwamen ook voor den dag met Verzoek-

De Regeering van Groningen geeft 'er haare stem toe.

De Staaten van 't Gewest, insgelyks.

schrif-

schriften aan de Landschapsvergaderinge, die niet durfde nalaaten, in alles, wat op haar begeerd werdt, te bewilligen, de eindelyke uitspraak over de geëischte punten van herstelling egter verblyvende aan zyne Hoogheid. De boeren, die reeds, in merkelyken getale, op de been gekomen waren, en dreigden, gewapend in de Stad te komen, gelyk eenigen deeden, keerden, allengskens, naar hunne wooningen, te rug. De Studenten hadden zig ook gesteken in deeze beweegingen, en onder anderen op de Staaten begeerd, dat zyne Hoogheid werdt aangesteldt tot *Rector magnificentissimus* van 's Lands Hooge Schoole, waarin, insgelyks, bewilligd was. Taalmannen en gezwooren' Gemeente werden in hunne oude voorregten hersteld, en den Prinse van alles kennis gegeven, door buitengewoone Gemagtigden uit de Regeeringe, en door afgezondenen uit de burgerye der Stad en uit de opgezetenen ten platten Lande: waarna alles zig scheen te schikken tot rust. Doch de beweegingen, in Friesland, tegen de Pagters en Opzigters, ontstaan, verwekten, na weinige dagen verloops, nieuwe beroerte in de Stad en in de Ommelanden. De Opzigtershuisjes werden, ook hier, alomme, omverre gehaald. De Gedeputeerde Staaten werden genoodzaakt, op den tienden van Zomermaand, alle Pagten af te schaffen. Van wege de Stad, werdt, te gelyk, scherpe orde gesteld, tegen de plonderingen: waarna 't gemeen, voor eenen tyd, in rust raakte.

1748.

Men schaft 'er ook alle Pagten af.

In 't Landschap Drente, waren, op 't einde van Bloeimaand, diergelyke beweegingen ontstaan,

XVII. Opschuddingen

1748. staan, om de Regeering te noodzaaken tot een besluit op het Erfstadhouderschap, in de vrouwelyke en mannelyke lyn. Een inwooner van Peise, *Hiddema* genaamd, hadt de voornaamste hand in 't werk, en bragt te wege, dat 'er een buitengewoone Landdag beschreeven werdt, waarin, even als in Groningen geschied was, tot het Erfstadhouderschap, en tot herstelling van verscheiden' punten beslooten werdt. Doch ten opzigte van de Pagten was alleenlyk begeerd, dat zy, voor het loopende half jaar, aangehouden, en voor 't volgende half jaar, naar de nabuurige Gewesten, geregeld mogten worden. In Overyssel, was, hier en daar, ook eenige opschudding, ontstaan, tegen de Pagters of Pagters-bedienden: doch zyne Hoogheid hadt goedgevonden, dezelve te stuiten, door een ernstig Plakaat, welk, den agtsten van Zomermaand, in den Haage, getekend was. Ook werden eenige Zwitsers gezonden naar Steenwyk, daar eenige moedwil gepleegd was: waardoor 't volk, voor eenen tyd, in rust gehouden werdt. In Gelderland, namen de Staaten, op den raad van zyne Hoogheid, insgelyks, een besluit om de Pagten, by voorraad, voor het loopende jaar, aan te houden: 't welk de gemoeden, die hier ook tot oproer neigden, voor eenige maanden, in stilte hieldt. Doch in Utrecht, werdt de hooge Regeering, door eenige beweging onder 't graauw, eerlang, gedrongen, om eerst eenige, en daarna alle Pagten af te schaffen: waarna de oproerigheid bedaarde. In Zeeland, bleef de verpagting in gebruik, hebbende zyne Hoogheid den Luitenant-Generaal *Evertsen* gelast, de Pagters, des

In 't Landschap Drente.

In Overyssel.

In Gelderland.

In Utrecht.

desnoods, met het Krygsvolk van den Staat, by te staan, tegen den moedwil van 't graauw (*d*). 1748.

XVIII. Geweldige beweeging in Holland.

Maar in Holland, ontstonden, in Zomermaand, geweldige beweegingen, zo dra men 'er kennis kreeg, dat de Pagten, in Friesland, waren afgeschaft. 't Oproer ving aan te Haarlem, en sloeg, van daar, over naar Leiden en den Haage, en eerlang naar Amsterdam. Op alle deeze Plaatsen, en vooral op de laatste, werdt zo heviglyk gewoed tegen de huizen der Pagters, dat men 'er nimmer wedergade van gezien hadt, hier te Lande; waarom 't niet ondienstig zyn zal, den aanvang en uitslag deezer yslelyke opschuddingen, hier, eenigszins uitvoeriglyk, te verhaalen.

Plondering der Pagters huizen te Haarlem.

Met het begin van Zomermaand, bespeurde men, aan verscheiden oorden van Holland, zo veel misnoegdheid tegen de Pagters en Pagters bedienden, dat de Gekommitteerde Raaden eene ernstige Waarschuwing in 't licht gaven, die, spreekende uit den naam van zyne Hoogheid en hun, het tegenstaan der Pagteren, nadrukkelyk, verboodt, 's Lands ingezetenen, daarenboven, vermaanende, met geduld af te wagten, de herstelling der misbruiken, in 't stuk der Pagteryen ingesloopen, waaraan, met goedvinden van den Prinse, reeds gearbeid werdt. De Waarschuwing was, den twaalfden van Zomermaand, gedagtekend; doch nog niet alomme verzonden, toen het vuur van oproerigheid, op de eerste tyding, dat men, in Friesland, alle Pagten, op eens, hadt afgeschaft, op den dertienden, te Haarlem,

(*d*) Notul. Zeel. 20 *Sept.* 1748. *bl.* 318.

1748. lem, ligter laage ontsteken werdt. 't Huis van den Pagter, *Jan Verwey*, op het Spaarne, werdt eerst aangevallen, door eenige jongens, die 'er, des avonds ten tien uuren, de glazen begonden in te smyten. Verwey stilde 't gespuis, met vriendelyke woorden, en verwylde, hierdoor, den ramp, die hem dreigde, voor eenige uuren. Midlerwyl, werden de glazen, by twee of drie andere Pagters, uitgesmeeten: waarna 't graauw, in grooter getale, wederom, voor 't huis van Verwey kwam, welk toen, wel haast, overweldigd, en deerlyk geplonderd werdt. Al 't huisraad werdt vernield, en in 't water gesmeeten. De geldzakjes, die men aantrof, werden los gesneeden, en in 't Spaarne uitgestort. Drie anderen Pagters huizen trof, dien nagt, het zelfde lot. Ten half twaalf uuren, begon men de trom te roeren, om de burgery in 't geweer te doen komen; doch zy was, zo wel als 't graauw, ingenomen tegen de Pagters, en toonde kleinen lust, om dezelven te beschermen. Den volgenden morgen, vondt de Wethouderschap geraaden, de Waarschuwing van zyne Hoogheid en Gekommitteerde Raaden, welke men nu ontvangen hadt, te laaten afkondigen: doch zy deedt verkeerde uitwerking. 't Graauw zwoer nu, geen' Pagter meer te zullen spaaren. Terstond werden twee andere Pagters huizen aangetast, en geplonderd. In een derzelven, stookte men een groot vuur op de Plaats, daar boeken, papieren en andere dingen in verbrand werden; gedoogende de woestheid bezwaarlyk, dat de vlam, door de buuren, bedugt voor onge-

ge-

ı, tydig, gebluſcht werdt. De Wethou-
ꝑp, die, by 't afkondigen der Waar-
inge, eenige ernſtige bedreigingen aan
overigen gevoegd hadt, veranderde, toen
ıderen voortging, plotſelyk van gedrag,
loot alle invordering van 's Lands en
gemeene middelen door de Pagters, by
ad, te doen ſtilſtaan; en van dit beſluit
lke, terſtond kennis te geeven. 't Ge-
an de Pagters huizen werdt egter, te
andermaal, verbooden, en elk gewaarſchuwd, dat men 't, zo 't aanhieldt, met geweld, ſtuiten zou. 't Stilſtaan der Pagteryen veroorzaakte groote blydſchap onder 't gemeen, welk ſtraks om bier en brood, zonder Impoſt, liep. Doch men liet niet af met plonderen. Twee Pagters huizen werden, ſedert, nog aangevallen, en deerlyk verwoeſt. Ook maakten de plonderaars geene zwaarigheid, om een groot deel der goederen te rooven, en 't geroofde aan anderen te verkoopen, 't welk hun egter, ſomtyds, door hunne makkers, belet werdt. Tegen den avond, kwamen de Heeren van Grovestins, van Burmania en *Thierry*, uit 's Prinſen naam, in Haarlem, en hoorden, des anderendaags, de bezwaarniſſen der burgerye; die alleen mondeling, en zo verwardelyk werden voorgeſteld, dat 'er naauwlyks iet van te maaken was, dan dat men de Pagten begeerde vernietigd te hebben. De Heeren, de burgery tot gehoorzaamheid en ſtilte vermaand hebbende, keerden te rug naar den Haage, om verſlag te doen. De Staaten van Holland, thans vergaderd zynde, konden egter nog niet beſluiten, tot afſchaffing der Pagteryen. Zy ver-

1748.

De Wethouderſchap beſluit alle Pagten, by voorraad, te doen ſtilſtaan.

Drie Gemagtigden van zyne Hoogheid komen te Haarlem.

 ſton-

1748. ftonden, dat de ingezetenen hunne bezwaarnissen over de wyze van het heffen der gemeene middelen aan hun, of aan zyne Hoogheid, op eene eerbiedige wyze, moesten te kennen gegeven hebben, zonder tot daadelykheden over te flaan; te gelyk aanwyzende, door welke andere middelen, men zou konnen voldoen aan 't gene het Land, by 't afschaffen der Pagteryen, missen zou. Zy bevalen zelfs, by eene afkondiging, die, den negentienden van Zomermaand, getekend was, dat de Pagteryen in stand blyven zouden; en verklaarden, wel ernstelyk te begeeren, dat de Wethouders in de Steden allen overlast en geweld zouden helpen weeren. Men las, in deeze afkondiging, dat zy geschiedde, in gevolge van een Besluit, welk, na eene ernstige raadpleeging met den Prinse, en overeenkomstig met deszelfs hoogwyzen raad, genomen was. Doch men maakte, te Haarlem, zwaarigheid, om deeze afkondiging te doen, dugtende de Wethouderschap, nu de ingezetenen met het afschaffen der Pagten gevleid hebbende, voor nieuwe opschudding, als men hun zou hebben willen bekend maaken, dat zy, ten onregte, op eene vernietiging der Pagten, gehoopt hadden. Men verklaarde dan, openlyk, op den eenentwintigsten „ dat het Plakaat, welk, „ by de Staaten, zou zyn vastgesteld, en in de „ nieuwspapieren te leezen was, nimmer, in „ de Stad, zou worden afgekondigd, noch „ naargekomen; dat de Regeering haar best „ zou doen, om te wege te brengen, dat de „ invordering van 's Lands gemeene middelen „ door Pagters, ten eeuwigen dage, zou blyven „ af-

De Staaten maaken bekend, dat de Pagten in stand zouden blyven.

Te Haarlem kondigt men het tegendeel af.

„ afgeschaft, en dat men zulk een middel, 't „ zy een Hoofdgeld of iet anders, zou zoe- „ ken in te voeren, waarby de Burgery minst „ werdt bezwaard:" en naardemaal eenigen bedugt geweest waren, of de Wethouderschap, die zig niet genoegzaam scheen te konnen verlaaten op de Schutterye, ook voorhebben mogt, krygsvolk in de Stad te brengen, betuigde zy, openlyk „ nimmer zulk een oogmerk gehad „ te hebben, en dat alle gerugten, desaan- „ gaande uitgestrooid, strydig waren met de „ waarheid." Doch de Staaten namen zo euvel, dat die van Haarlem zig niet hielden aan 't gene, Staatswyze, was vastgesteld, dat zy alomme deeden afkondigen „ hoe zy de Ver- „ klaaring der Haarlemsche Regeeringe, wel- „ ke hun ook, in de nieuwspapieren, onder „ 't oog gekomen was, hielden, of voor on- „ egt, of voor afgedwongen, dezelve voor „ nietig en van onwaarde verklaarende, en „ allen ingezetenen verzekerende, dat zy de- „ zelve nimmer eenige uitwerking zouden laa- „ ten hebben: of, zo die van Haarlam, in „ verugting van de bevelen der Staaten, en „ ten nadeele van 't gemeene Land, daarvan „ reeds eenige voordeelen mogten getrokken „ hebben, zouden dezelven, op eene andere „ wyze, moeten worden vergoed (e)." Uit deeze afkondiging, die den twee-entwintigsten gedagtekend was, zag men, hoe vastelyk, de Staaten, tot hiertoe, gezind bleeven, om de Pagteryen te handhaaven; doch daar verliepen nog geene vier dagen, of zy veranderden schielyk

1748.

De Staaten neemen 't zeer kwalyk.

(e) Resol. Holl. 22, 25, 28 Juny 1748. bl. 511, 513, 534.

1748. lyk van gedagten. Wy zullen wel haast zien, wat 'er aanleiding toe gaf. Ondertusschen, was het gemeen te Haarlem, daar men nu geene Imposten meer betaalde, en daar de schuttery, eenige dagen agtereen, in de wapenen kwam, na 't plonderen van zeven Pagters huizen, allengskens, in rust geraakt. Eenige geroofde goederen werden, sedert, der Gereformeerde Diaconie ter bewaaringe gegeven; die, in 't volgende jaar, last kreeg van de Staaten, omze, zo ver zulks mogelyk ware, den eigenaaren wederom uit te leveren (f).

XIX. Maar te Leiden en in den Haage, was 't plonderen, vier dagen na dat men 'er te Haarlem eenen aanvang van gemaakt hadt, begonnen, op den zeventienden. Te Leiden, zogt een Pagter, eene schuur met brandhout, welke hy aan zig gehouden hadt, om 't gemeen, welk reeds tegen hem en zyne makkers aan 't morren geslaagen was, te vrede te stellen, tot een' laagen prys te verkoopen. Doch alzo hy den Impost van 't hout vorderde, welke niemant betaalen wilde; sloeg men van morren over tot smyten met steenen; waardoor de Schout en eenige soldaaten, aangekomen om den moedwil te stuiten, op de vlugt gejaagd werden. Terstond hierop, werdt het huis van den Pagter aangevallen en geplonderd. 't Graauw streefde toen naar drie of vier andere Pagters huizen, die ten deele met soldaaten bezet waren; waardoor de plondering voorkomen werdt. Een der Pagteren onthaalde 't gespuis op bier en wyn, en deedt het, door goe-

't Graauw plondert ook de meeste Pagters huizen, te Leiden.

(f) Resol. Holl. 16 July 1749. bl. 539.

goede woorden, aftrekken. Doch een andere, die meende in gunst te staan van 't graauw, en hierom geene merkelyke voorzorg gebruikt hadt, moest lyden, dat alles in zyn huis vernield werdt, tot deuren, en vensters en posten toe. 't Plonderen duurde hier tot diep in den nagt; en des anderendaags kwam de schuttery in de wapenen. Poorten en bruggen werden bezet, en niemant, dan die men kende, doorgelaaten. De Wethouderschap alle geweld en oproerigheid, op zwaare straffe, verbooden hebbende, hieldt het graauw zig, twee dagen, stil: doch op den twintigsten, werdt de woede wederom wakker, door 't slaan op een' koekenpan, waarmede een vrouwmensch agter straaten liep. Het huis van den Pagter *Kornelis van der Kok*, een schoon gebouw, te vooren, door de soldaaten beschermd, en sedert, met planken, toegespykerd zynde, leedt den eersten aanstoot. 't Kostbaarst huisraad werdt hier vernield, de voorgevel gedeeltelyk afgebroken, de sieraaden van 't muurwerk deerlyk geschonden. Vier anderen Pagters huizen trof, dien dag, het zelfde lot. Aan een derzelven, verweerde men zig, eenigen tyd, tegen de woeste menigte; die, eerlang, zo sterk aanwies in getal, dat men haar het huis ten prooije laaten moest. Twee Pagters alleen hadden, den storm ziende aankomen, hnnne huizen ledig gemaakt: waarna zy, door de eigenaars, open en te huur gezet werden: 't welk de gebouwen voor vernieling beveiligde. De Wethouderschap, hier, het voorbeeld van die van Haarlem volgende, kondigde, op den eenentwintigsten, af, dat de Pagten, by voorraad, zou-

1748.

De Wethouderschap schort, ook hier,

1748. zouden opgeschort blyven. Doch een gerugt, dat 'er Krygsvolk in de Stad verwagt werdt, hieldt het gemeen, nog eenige dagen, in onrust. De Sekretaris *David van Royen* gaf zig veel moeite, om 't volk te verzekeren, dat dit gerugt verzierd was: ook werdt zulks, openlyk, van 't Stadhuis afgelezen. Doch de burgery zelve, in grooten getale, op de Doele, byeengekomen, raakte niet regt tot bedaaren, dan na dat haar verzekerd was, dat alle Pagten, volstrektelyk, waren afgeschaft: 't welk, na weinige dagen verloops, gebeurde.

de Pagten, by voorraad, op.

XX. Plondering van eenige Pagters huizen, in den Haage.

In den Haage, hadt men, den gantschen zeventienden van Zomermaand, hooren mompelen, dat het huis van den Pagter *van Spyk* stondt geplonderd te worden. Nogtans school de het graauw niet samen, voor 's avonds ten negen uuren; doch liet zig, door den Kolonel *Dierquens* en eenige Schutters, na eenigen tegenstand; verdryven. 't Huis van den Pagter werdt, den gantschen nagt, beschermd, door de gewapende schutterye. Des anderendaags, zondt de Krygsraad aan zyne Hoogheid, om raad. Doch de Prins, onpasselyk zynde, kon den afgezondenen geen gehoor geeven. De Prinses zeide hun, egter, uit 's Prinsen naam, aan, dat zy 't geweld, ten beste doenlyk, moesten tragten te stuiten, zig, des noods, bedienende van de bezetting van den Haage. De Wethouderschap deedt, hierop, afkondigen, dat elk zig hadt te wagten voor oproerigheid; alzo men beslooten hadt geweld met geweld te keeren. Maar kort hierop werdt de aanval op 't huis van van Spyk hervat; de Schuttery, die hier de wagt hieldt, gedwongen te wy-

wyken, voor eene hagelbui van steenen, die op haar afkwam. Doch verscheiden' andere vendels, sedert, zynde aangerukt, werdt 'er, na lang dreigen, met scherp geschooten op 't graauw, waardoor veelen gekwetst, en twee of drie gedood werden. Toen verstooven de plonderaars, en 't huis werdt, wederom, den gantschen nagt, bewaakt. Op den negentienden, des morgens, werdt, in gevolge van het besluit der Staaten, waarvan wy, boven (g), gewaagden, afgekondigd, dat de Pagten stand zouden houden: 't welk de woede, die, eenigen tyd te vooren, aan 't huis van eenen anderen Pagter, eenen aanvang met plonderen gemaakt hadt, verder scheen aan te zetten. Twee huizen, eenen Pagter toekomende, werden, daarna, geweldiglyk aangevallen, en zwaar beschadigd: na dat men de huurders genoodzaakt hadt, hunne goederen eerst te bergen. Met den avond, werdt 'er nog een Pagters huis geplonderd. De Schuttery en 't Krygsvolk booden nu geenen den minsten tegenstand, alleenlyk zorg draagende, dat de huizen, waarvan de Pagters eigenaars, doch geene bewooners waren, voor verder geweld, bewaard bleeven. Een Pagter was 'er maar, hier ter Stede, die, zonderling bemind van 't gemeen, vry bleef van plondering. Een der Lyfwagten van zyne Hoogheid, zig, meer of min, gesteken hebbende in den oproer, werdt, eenige dagen laater, gevat, en, voor 't Hof te regt gesteld zynde, ter galge verweezen. Op de overige handdaadigen, werdt geen onder-

1748.

(g) Bladz. 212.

1748. derzoek gedaan. 't Graauw, uitgehold hebbende, raakte, van zelf, aan 't bedaaren. Doch terwyl de plondering nog duurde, waren 'er ook briefjes gestrooid, waarby 't volk voor de huizen van den Raadpensionaris Gilles en den Advokaat-Fiskaal *Anthony van Wezele* genodigd werdt. Beide deeze Heeren werden voor Lands dieven uitgemaakt, en beschuldigd, als haddenze veele duizenden getrokken van de Pagters. De Raadpensionaris gaf 'er den Staaten kennis van, die, hunne uiterste vergenoeging betuigd hebbende over den dienst, door hem, tot hiertoe, den Lande gedaan, en de uitstrooisels tegen hem voor vuile lasteringen hebbende verklaard, op raad van zyne Hoogheid, hem en den Advokaat-Fiskaal, eerlang, in hunne hooge bescherming namen, en in persoon, huis en goederen kost- en schadeloos beloofden te zullen houden: daarenboven, tienduizend guldens toezeggende aan die den opsteller, drukkers of verspreiders der gemelde schriften wist aan te brengen. De Prins hadt ook schikking gemaakt, om de huizen der twee Heeren, door 't Krygsvolk van den Staat, te doen beschermen (*b*). Doch men deedt hun geen verder leed.

XXI. Geweldige opschudding te Amsterdam.

Maar de woede, die, in Haarlem, in Leiden en in den Haage, gezien was, geleek niet, in felheid en duurzaamheid, naar de woede, die, weinige dagen laater, in Amsterdam gaande gemaakt werdt. De tyding van 't afschaffen der Pagten in Friesland hadt, hier, reeds te vooren, eenig gemor verwekt onder 't gemeen, dat,

(*b*) Resol. Holl. 19, 22 *Juny* 1748. *bl.* 497, 509.

dat, zo wel als de nabuuren, verlangde, om van de drukkende Impoſten vry te zyn, en niet bezeffen kon, dat 'er andere laſten in de plaats zouden moeten komen, welker gewigt men nog niet beproefd hadt. Ook ſtaken de rykdommen van ſommige Pagters, hier, den burgeren, meer dan elders, in 't oog; 't welk hen, boven anderen, in den gemeenen haat gebragt hadt. Veele gegoedde ingezetenen verſtonden zelfs, dat de Pagters der algemeene beſcherming onwaardig waren, en verdienden uitgerooid te worden: hoewel anderen meenden, dat men de Pagteryen zou konnen afſchaffen, zonder plondering; die toch, door 't Land, zou moeten vergoed worden. Zo ſprak men, hier ter Stede, na dat men wiſt, wat 'er, te Haarlem, voorgevallen was. Ook waren veelen bedugt, dat de beweeging, hier ook, op den zeventienden, beginnen zou, gelyk men, naderhand, verſtondt, dat te Leiden en in den Haage geſchied was. Doch deeze dag liep ten avond, zonder dat zig eenige oproer openbaarde. Alleenlyk hadden ſommigen Boter gekogt, op de Botermarkt, zonder 'er eenige Pagt van te betaalen: 't welk, oogluikende, gedoogd was. Kort te vooren, waren 'er briefjes geſtrooid, waarby elk, tegen den twintigſten, op den Dam genodigd wierdt, om de Pagten te zien afſchaffen: doch deeze dag eindigde, van gelyken, zonder dat 'er iet voorviel. De Wethouderſchap hadt, middelerwyl, eenigen Kapiteinen der Burgervendelen afgevraagd, of men zig, des noods, zou konnen verlaaten op den byſtand hunner onderhoorige manſchap; doch uit hun verſtaan, dat

1748.

Voorzorg der Wethouderſchap.

1748. dat de meeste schutters zig hadden laaten verluiden, dat zy geene Pagters huizen dagten te beschermen. Ook voerden veelen diergelyke taal zo openlyk, dat 'er 't graauw stout op werdt, en zig te ligter vervoeren liet, om eerlang ook hier werk te beginnen. De jongste Plakaaten der Staaten van Holland, strekkende tot handhaavinge der Pagten, werden hier, terstond, afgekondigd: en 't laatste, welk tegen de Bekendmaaking der Wethouderschap van Haarlem gerigt was, op maandag den vierentwintigsten van Zomermaand. Men was nu, meer dan voorheen, bedugt voor oproer op de Botermarkt, daar, ter oorzaake van den marktdag, veel volks samenvloeide. Ook hadt de Wethouderschap zorg gedraagen, dat 'er omtrent veertig schutters, uit het Burgervendel van den Kapitein *Franςois Lestevenon*, by tyds, gelegd werden op de Reguliers Waage, vanwaar zy 't oog over de Botermarkt houden konden. De bedienden van de Boterpagt zaten in hun Komptoir aan de Waage, verleenende Pagtceduls aan zulken, die ze begeerden, en 't sluiken, welk sommigen deeden, door de vingeren ziende. Omtrent half elf uuren, begon een jongen eenige baldadigheid aan 't Komptoir: waarover hy van eenen der Geregtsdienaaren bestraft en weggejaagd werdt. 't Graauw, hierop, aan 't morren en schelden gevallen zynde, sloeg een uit den hoop de glazen van 't Komptoir in. Men greep hem, en bragt hem in de Waage. De schuttery, op 't gerugt, naar beneden gekomen, ontsloeg hem egter terstond: doch hy, klaagende, dat hy twee gouden ringen miste, welken egter nergens te vinden waren, verwekte

Aanvang van den oproer op de Botermarkt.

te zo veel opschudding onder 't graauw, dat het met steenen wierp naar de burgers, waardoor de Luitenant eenigszins gekwetst werdt in 't aangezigt. De Kolonel *Willem van Loon Janszoon*, die, in afwezendheid van Kapiteiu Lestevenon, 't bevel voerde de Schutters, gaf zig veel moeite, om 't volk tot stilstand te brengen, en beval, eindelyk, toen woorden niet hielpen, uit last van Burgemeesteren, met scherp, te schieten onder den hoop, waardoor 'er drie gedood, en eenigen gekwetst werden. Onder de eersten, was een onschuldige, die zig slegts uit nieuwsgierigheid in 't gedrang begeven hadt: en onder de laatste een vrouwmensch, welk, schaamteloos, de rokken opgeligt, en den burgeren haar agterste toegekeerd hadt; waarop zy een' kogel in de dye ontving, die haar, eerlang, de dood deedt. 't Schieten deedt het graauw en de nieuwsgierigen verstuiven, in een' oogenblik, hoewel twee oproerigen, nog na het schieten, eene wyle met steenen wierpen. Maar 't vuuren van burgers op burgers, gelyk men 't noemde, werdt, ondertusschen, afgekeurd by de domme menigte. Men riedt den Kolonel van Loon, die 't belast hadt, zig, voor een' tyd, aan eene zyde te houden. Ook werdt zyn huis, zo lang de oproer duurde, beschermd door eene Wagt van schutteren. Maar 't graauw, nu verdreeven van de Botermarkt, steefde, omtrent den middag, in grooten getale, naar 't huis van de Pagters *Adriaan* en *Pieter de Nooi*, die naast aan de Botermarkt, op de Keizersgraft, by de Reguliersgraft, woonden. De deur van 't huis werdt met hamers opgeslaagen: waarna 't

1748.

Men schiet, met scherp, op de oproerigen.

De Pagters huizen worden aangevallen en geplonderd.

1748. 't gespuis, naar binnen stuivende, alles vernielde, 't verbryzeld huisraad en 't geld zelf in 't water smytende. De woeste hoop, haast sterk toegenomen in getal, verdeelde zig, eerlang, aan verscheiden' Ploegen, die elk op byzondere Pagters huizen aanvielen, welke allen deerlyk geplonderd, en sommigen zwaar beschadigd werden. Ondertusschen, werdt, in verscheiden' wyken, de trom geroerd, om de schuttery in de wapenen te doen komen; doch 't graauw ontzag zig niet, den tromslageren, hier en daar, het slaan, geweldiglyk, te beletten. De weinige schutters, die in 't geweer kwamen, plaatsten zig omtrent eenige Pagters huizen, doch de meesten toonden geenen lust om dezelven te beschermen, en zagen 't plonderen, zonder 't zig aan te trekken: 't welk ook zulken, die herts en moeds genoeg hadden, om 't geweld te helpen weeren, noodzaakte, zig stil te houden. De Direkteurs van den Impost op de Wynen, by tappers, en zulken, die veel in kroegen verkeerden, ook by eenige burgers, die oordeelden te hoog door hen geschat te zyn, zeer in den haat geraakt zynde, werden, schoon zy de Admodiatie der Wynen slegts bedienden, voor een genootschap van Wynkooperen, waartoe zy nogtans zelven behoorden, zo min als de overige Pagters, verschoond van de plondering. 't Kostbaarste huisraad, schilderyen, boeken, gemaakt zilverwerk, alles werdt geschonden of vernield. De wynen en sterke dranken, die men, in de kelders deezer Luiden, in grooten overvloed, aantrof, werden gulziglyk te lyve geslaagen, of baldaadiglyk geplengd. Geheelen

De Schuttery ziet het aan.

Afschuwelyke baldaadigheid aan de huizen der Direkteuren van den Impost der Wynen.

ox-

oxhoofden werdt de bodem ingesmeeten: en de roode wyn stroomde zo rykelyk door de gooten en hoolen, dat 'er 't water in de graften door geverwd werdt. Met den avond, en toen 't graauw nu den drank in 't lyf hadt, wakkerde de woede, en borst uit tot de dartelste baldaadigheden: ontziende 't gespuis zig niet, openbaare ontugt te pleegen, terwyl hunne makkers, met plonderen of zwelgen, bezig waren. Men wil, dat aan één Huis, behalve de stukvaten en oxhoofden, wel dertigduizend flessen vol wyns opgezoopen of vernield zyn. In de meeste Huizen, werden alle de vertrekken, tot boven in den top, ledig geplonderd; en somtyds zwaare stukken huisraad en geldkisten naar beneden gesmakt, dat alles daverde en kraakte, daar 't nederkwam: ook werden de plonderaars, die beneden stonden, en 't afgesmeeten huisraad verder verbryzelden en in 't water droegen, dikwils, gekwetst, en somtyds gedood, door kassen, tafels, deuren, die, zonder iemant te ontzien, ten vensteren uit geworpen werden. De woede hieldt, den gantschen nagt en den volgenden dag, aan, onaangezien de Wethouderschap, al by tyds, hadt laaten afkondigen, dat zy van de begeerte der ingezetenen, om de Pagten te hebben afgeschaft, kennis gegeven hadden aan de Staaten en aan zyne Hoogheid, met vermaaning om den uitslag der raadpleegingen op zulk een gewigtig stuk, met geduld, af te wagten. 't Graauw ontzag zig niet, op 't midden van den dag, aan te vallen op 't huis van eenen der Direkteuren van de Wynen, welk op den Vygendam stondt, in 't gezigt van 't Stadhuis. 1748.

1748. huis. Men hadt dit huis van 't beste huisraad ontledigd; voorts gesslooten, en te huur gezet. Doch 't gespuis raakte 'er ras binnen, onder een woest geschreeuw van *Oranje boven!* of *Huzza!* welk de gewoonlyke kreet der plonderaaren was; en alles, wat men 'er vondt, werdt verbryzeld. Een der Burgemeesteren, dit geweld, door de glazen van 't Stadhuis, aanschouwende, had, zo men verzekert, geen moeds genoeg, of vondt ten minsten ongeraaden, om het te doen stuiten, schoon een der Burger-Kapiteinen hem, daartoe, zynen dienst aanboodt. Aan andere huizen, werden, dien dag, diergelyke baldaadigheden gepleegd. Eenige weinige huurhuizen, die men, by tyds, hadt weeten ledig te maaken, werden van verder geweld verschoond. Aan den kelder daar de Zoutkramers 't zout by de zak kwamen haalen, werdt het woede ook gestuit; laatende de plonderaars zig beduiden, dat 'er niet dan zout, zo noodig tot behoudenis van veele leevensmiddelen, in te vinden zou zyn. Nu hadt men omtrent twintig Pagters huizen, in minder dan twee dagen, geplonderd, toen 't graauw, 't holken gewoon, ook andere wooningen begon te dreigen. Men verspreidde, ten minste, dat de voorgangers lysten by zig hadden, waarop nog veele huizen getekend stonden, die men aan de woede van 't graauw dagt ten prooije te geeven. De Schuttery, eindelyk, 't gevaar, welk haar en de Stad dreigde, bezeffende, kwam, op vermaaning der Wethouderschap, eerst in den nademiddag, tot omzien. Verscheiden' vendels trokken, met stille trom, op, en voegden zig, op de plaatsen, daar 't meeste gevaar

De Schuttery stuit, eindelyk, den oproer.

vaar

vaar gevreesd werdt, met naame omtrent het Stadhuis. Ook werden de Waagdraagers, Bierdraagers en Turfdraagers voorzien van geweer. Tegen den avond, kwamen de plonderaars voor 't huis van eenen Pagters-bediende, op den Blaauwburgwal. Zy streefden, terstond, ter deure in, naar boven. Doch in dit oogenblik, komen twee vendels Schutters, onder de Kapiteinen *Mattheus Lestevenon Abrahamsz.* en *Theodoor Wynantz*, aantrekken; daar zig, kort daarna, nog een derde onder den Kapitein *Jan Fredrik Berewout* byvoegde. De toegangen werden, terstond, bezet. Doch eenige burgers, te vooren, vuur gegeven hebbende op de plonderaars, hadden den vuigen hoop reeds verjaagd, en 't huis voor verder geweld beschermd. Ook hadt de moedwil zyne kragt verlooren, zo dra de burgery 'er zig ernstelyk tegen begon te verzetten. Een Zweedsch Bootsgezel, die de meeste plonderingen bygewoond hadt, en nu nog geweld dreigde, aan 't huis van eenen Kleêrmaaker, werdt, door eenige burgers, doodgeschooten, en naderhand, in gevolge van een vonnis van Schepenen, naar buiten gesleept, en by een been aan de galg gehangen. Eenige oproerigen werden gevat. Doch twee dagen laater, werden twee der voorgangeren van den woesten hoop in hegtenis genomen, een' Tuinman van slegt gerugt, *Pieter van Dort* genaamd, en een vrouwmensch, welk schol, bokking en limoenen aan de Beurs plagt uit te venten. Beide haddenze de meeste plonderingen aangevoerd. De Karel, dien 't graauw *Burgemeester* noemde, om dat hy, by een' der Pagteren, een'

1748.

Twee der belhamels worden gevat en gehangen.

1748. grooten paruik geroofd en opgezet hadt, voerde, gemeenlyk, 't vendel, en gaf bevelen uit aan 't gespuis, welk hem volgde. 't Vrouwmensch hadt, reeds op de Botermarkt, steenen geraapt, en was een van de eersten geweest in 't plonderen aan 't huis van de Nooy, en aan verscheiden' andere huizen. De Tuinman werdt, door eenige burgers, uit een' bierkelder geligt en opgebragt: 't Wyf werdt, door eenen der Onderschouten, gevat, Zy werden beide voor Schepenen gehoord, ter dood veroordeeld, en des anderendaags, op den middag, uit de Waage opgehangen. 't Wyf schreeuwde, in 't gaan naar de strafplaats, en eer zy gehangen werdt, yslelyk *Wraak! burgers, Wraak!* Doch de Karel sloeg geen geluid.

Ongelukkige oploop op den Dam.

Nogtans, was hy naauwlyks ten venstere uit geheist, of daar ontstondt een geweldig gedrang, onder de aanschouwers, veroorzaakt, zo men meent, door eenige burgers, die, de ronde in de Stad gedaan hebbende, langs den Vygendam, naar den Dam kwamen; en toen de toekykers hun hier den doorgang weigerden, met los kruid, gevuurd hadden, waarop ook, door de schutterye, die op den Dam stondt, met scherp, geschooten was, waardoor eenigen gekwetst, en een of meer gedood waren. Elk der toekykeren hierop een goed heenkomen zoekende, raakten veelen onder de voet, en werden deerlyk vertreden: veelen werden in 't water gedrongen, daar eenigen zig, uit angst, van de hoogten, daar zy op gezeten hadden, lieten invallen. Men wil, dat 'er verscheiden' ongelukkigen in 't gedrang omgekomen zyn. Zeker is 't, dat 'er veelen in 't water smoorden,

den, welker getal tot op omtrent veertig begroot is. Met deezen ramp, welks gerugt de gansche Stad met eene ontsteltenis en schrik vervulde, waarvan veelen aan 't kwynen sloegen, eindigde de oproer, die, in Amsterdam, tegen de Pagters, aangevangen was. De schuttery bleef, nog eenige dagen, in de wapenen, en deedt de ronde door de Stad, waardoor alle verdere opstand geweerd werdt. Ook hadt de Regeering, na 't stillen van den oproer, dien zy aan de kwaadaartigheid van eenige vreemdelingen toeschreef, en na 't bedanken der schutterye, allen Wyken belast, op 't eerste blyk van opschudding, in de wapenen te komen: vyf honderd guldens beloovende aan het eerste Vendel, welk zig vervoegen zou voor een huis, dat met plondering gedreigd en aangevallen werdt. De Stads Modderluiden hadden ook, na 't straffen der twee oprodrigen, last gekreegen om 't verfmelde huisraad, welk alomme door de graften dreef, op te visschen en in Stads Pakhuizen te bergen; met welk opvisschen zig, reeds te vooren, eenige geringe luiden, onder oogluiking, hadden bezig gehouden. 1748.

In andere Steden van Holland en ten platten Lande, werdt ook eenig geweld gepleegd aan de wooningen der Pagteren; doch 't kwam in geene vergelyking, by de woede, welke Haarlem, Leiden, 's Graavenhaage, en boven al Amsterdam hadt moeten ondergaan. Ook hadt men, in sommige Steden, middelen gebruikt, om 't oproer te voorkomen. Te Rotterdam, deedt de schuttery, bytyds en dagelyks, de ronde door de Stad, waardoor de samenrottingen be- Sommige Steden voorkomen den opstand tegen de Pagters.

1748. let werden: Ook verliet men zig, hier, op eenige vendels Zwitsers, die digt by de Stad lagen. De Diakenen der Hervormde Kerke hadden, daarenboven, verklaard, dat zulken, die zelven, of welker kinderen de hand in eenige plondering gehad hadden, nimmer eenige ondersteuning van hun hadden te hoopen.

XXII. Zyne Hoogheid slaat, ter Vergaderinge van Holland, het afschaffen der Pagteryen voor.

't Geviel, ongelukkiglyk, dat zyne Hoogheid, in 't hevigst der beweegingen in de Hollandsche Steden, onpasselyk geweest was, zo dat men hem niet, of naauwlyks hadt konnen raadpleegen, over de middelen, om dezelven te stillen. Men hadt, nogtans, in twee Afkondigingen der Staaten, na 't ontstaan der beweegingen uitgekomen, gelezen, dat hunne Edele Groot-Mogendheden, met kennis en op raad van zyne Hoogheid, besloten hadden, de Pagten aan te houden. 't Gemeen kon, derhalve, niet verwagten, dat de Prins eenigen voorslag doen zou, om dezelven af te schaffen. Ook hadt men 'er, ter Vergaderinge van Holland, in 't algemeen, geen vermoeden van. Doch op den vyfentwintigsten van Zomermaand, 's daags na dat de plondering te Amsterdam aangevangen was, vervoegde zyne Hoogheid, ter nauwer nood van zyne ziekte hersteld, zig in de Vergadering van Holland, den Staaten een' voorslag doende, welke inhieldt „ hoe 't niet nieuw was, dat de ingezetenen deezer Landen geneigdheid hadden „ getoond, om de Pagten van 's Lands ge„ meene middelen op de Verteering te heb„ ben afgeschaft; terwyl schrandere verstan„ den hadden geoordeeld, dat 'er bekwaamer „ middelen waren uit te vinden, om, met

„ min-

„ minder omslag en bezwaaring van de ingeze- 1748.
„ tenen, dezelfde of grooter sommen dan de Pag-
„ ten opbragten, in 's Lands Kasse te doen ko-
„ men. Dat zig, nogtans, deeze geneigdheid
„ nooit zo duidelyk hadt doen zien, als tegen-
„ woordig, zynde dezelve tot zulk eene on-
„ maatige drift uitgeborsten, dat de overtui-
„ gendste redenen, in de Afkondiging der Staa-
„ ten van den negentienden deezer gebruikt,
„ die niet tot bedaaren hadden konnen brengen.
„ Zelfs waren 'er daadelykheden uit voortgeko-
„ men, die de droevigste gevolgen zouden kon-
„ nen naar zig sleepen. Doch hoe zeer deeze
„ daadelykheden ook te veroordeelen waren;
„ was 't egter aanmerkelyk, dat zy, in zo ver-
„ re, uit geen kwaad beginsel waren ontstaan,
„ dat men 'er mede beoogen zou, zig te willen
„ onttrekken van het draagen der gemeene las-
„ ten. De oude zugt der regtschaapen' Ne-
„ derlanderen, om het hunne, gewilliglyk, op
„ te offeren tot behoudenis van 't Vaderland,
„ was nog niet uitgebluscht, ja leefde, zo zeer
„ als ooit, in de herten: 't welk aan de blymoe-
„ digheid, met welke zulk een zwaare last, als
„ de milde gift was, werdt opgebragt, blyken
„ kon. 't Stuk met dit oog inziende, hadt zyne
„ Hoogheid, schoon naauwlyks uit zyne zwaa-
„ re ziekte hersteld, niet langer konnen nalaa-
„ ten, in de Vergadering der Staaten te ver-
„ schynen, en hen op het ernstigst te verzoe-
„ ken, om van stonden aan de Pagten te wil-
„ len afschaffen, en hunne raadpleegingen, ten
„ spoedigste, te willen laaten gaan, over het
„ uitvinden en in 't werk stellen van zodanige
„ andere middelen, als, zonder meerder be-

1748. „ zwaaring van de ingezetenen, in de plaatse
„ van de Pagten, zouden konnen worden inge-
„ voerd: waartoe, onder anderen, zyns oor-
„ deels, het opstellen van eenig Hoofdgeld zou
„ konnen in aanmerking komen."

De Staaten besluiten 'er toe.

De Leden in 't gemeen, geene verwagting altoos gehad hebbende van zulk een voorstel, zagen op elkanderen, zonder iet te zeggen. Zyne Hoogheid liet hun gelegenheid, om 'er op te raadpleegen, vertrekkende, terstond, uit de Vergadering. En 't leedt niet langer dan tot den volgenden dag, toen zy de afschaffing van alle Pagten, overeenkomstig met den voorslag van zyne Hoogheid, openlyk, afkondigden, na dat verre de meeste Leden 'er, terstond na 's Prinsen vertrek, toe besloten hadden, na eene korte raadpleeging (i). Doch 't Besluit der Stad Amsterdam werdt, eerst ten volgenden dage, en na dat de Vroedschap, uit eenen brief van de Afgevaardigden ter Dagvaart, kennis gekreegen hadt van den voorslag van zyne Hoogheid, ter Vergaderinge ingebragt. Doch die voorslag was, eer men nog wist wat 'er op besloten was, gedrukt, verspreid, door de voornaamste Steden. Men hadt dien te Amsterdam, des daags na dat dezelve gedaan was: 't welk niet weinig toebragt, om de Vroedschap te doen besluiten tot bewilliging.

De Pagteryen worden afgeschaft.

En op deeze wyze werden de Pagteryen afgeschaft, die, twee eeuwen of langer, hier te Lande, in gebruik geweest waren.

XXIII. Zyne Hoogheid slaat een middel by-

De Staaten van Holland hadden, terstond, Gemagtigden aangesteld, om te overleggen, op welk eene wyze, men best zou konnen vinden eene somme van omtrent tien millioenen in 't jaar, die 't Land, door 't afschaffen der Pagten, stondt

(i) Resol. Holl. 25 Juny 1748. bl. 514.

stondt te missen. Doch men bevondt wel haast, dat de nieuwe middelen, van welken men zig, in de plaats der Pagten, zou moeten bedienen, niet zo spoedig in gebruik gebragt konden worden, als vereischt werdt, om den Staat van 's Lands Geldmiddelen, voor onherstelbaare verwarring, te bewaaren. Zyne Hoogheid, die de raadpleegingen, op dit gewigtig stuk, dikwils, in persoon, bywoonde, sloeg, derhalve, voor, „ dat Burgemeesteren der Steden en Schouten „ en Geregten ten platten Lande, by voorraad, „ en tot dat men andere middelen zou hebben „ beraamd, behoorden te worden aangeslaagen, „ met den beloop van 't gene het Land, in 't „ voorleeden jaar 1747, van de Pagten ontvangen hadt, met de tiende verhooging, de „ rantsoenen en eenige onkosten, in alles, begroot op *tien millioenen* guldens in 't jaar, verdeeld op den voet der algemeene aanslagen. „ Dat men, maandelyks, beginnende met den „ eersten van Hooimaand, een twaalfde deel „ van deezen aanslag zou opbrengen, waarvoor „ Burgemeesteren en Geregten verantwoordelyk „ zouden zyn, het zelve vindende, by schatting „ over de ingezetenen, Huishoudingen en Persoonen. Dat, eer deeze schatting behoorlyk „ zou konnen geschieden, elk moest worden „ vermaand, om zig zelven te schatten, naar 't „ gene hy in de Pagten hadt opgebragt, of hadt „ behooren op te brengen, en dat men zulke „ sommen, by voorraad, van elk ontvangen „ moest, tot dat de schatting, van wege Burgemeesteren en Geregten, in orde geschied „ zou zyn. En dat Burgemeesteren en Geregten, „ hunnen aanslag niet maandelyks voldoende, „ door onverwylde uitwinning, hiertoe behoor-

1748. voorraad, in de plaats der afgeschafte Pagten, voor.

1748. „ den genoodzaakt te worden." De Gemagtigden den Staaten verslag hunner raadpleegingen gedaan hebbende, overeenkomstig met het gevoelen van zyne Hoogheid, werdt dit verslag overgenomen door de Leden (*k*), en in de Vroedschappen der Steden, ernstelyk, beredeneerd. Verscheiden' Steden, en Amsterdam inzonderheid vonden 'er merkelyke zwaarigheden in. Men merkte, onder anderen, aan, dat verscheiden' verpagte middelen genoegzaam alleen gedraagen waren door den Koophandel, en voor een groot gedeelte waren gekomen, ten laste van Vreemdelingen, voor welker rekening, hier, eenige waaren gekogt of verkogt werden: met welken last, men de ingezetenen niet gevoeglyk bezwaaren kon. Doch deeze zwaarigheid werdt spoedig uit den weg geruimd. Men besloot, deeze middelen, bestaande in den Impost op de Waage, de ronde maat, de inkomende graanen, de inkomende Tabak, de grove waaren en den veertigsten penning op de schepen, terstond, van 's Lands wege, by *Collecte* of inzameling, te heffen, gelyk, reeds met het begin van Oogstmaand, geschiedde. Ook namen de Staaten, eerlang, een besluit, welk, in de meeste opzigten, overeenkwam met 's Prinsen voorslag. Alleenlyk, werdt vastgesteld „ dat Burgemeesteren der Steden, tot het doen van den omslag „ over de ingezetenen, Gemagtigden van de „ Staaten en van zyne Hoogheid, nevens zig, „ zouden mogen verzoeken. Dat Burgemeesteren en Geregten, onverhoopt, nalaatig blyvende, in 't opbrengen van hun aandeel, reden van deeze hunne nalaatigheid zouden „ moeten geeven aan zyne Hoogheid, die, nevens

Eenige Steden vinden 'er zwaarigheid in.

Men besluit eenige verpagte middelen by inzameling te heffen.

's Prinsen voorslag wordt, met eenige verandering, goegekeurd.

(*k*) Resol. Holl. 6 *July* 1748. *bl.* 558.

„ vens eenige Heeren, door hem te kiezen, uit „ de Vergadering der Staaten, over deeze rede„ nen oordeelen zou; waarna men het regt van „ onverwylde uitwinning zou gebruiken, of niet. „ En dat dit middel flegts voor den tyd van zes „ maanden, zou dienen, zonder dat men ver„ lenging van tyd gedoogen zou, ten ware, na „ verloop der gemelde zes maanden, nog gee„ ne andere middelen mogten zyn uitgevonden „ en in gebruik gebragt (*l*)." Wyders, maakte men eene verdeeling van de tien millioenen, die Holland, in de plaatse der afgeschafte Pagten, opbrengen moest, volgens welke, moest betaald worden door

1748.

Verdeeling van tien millioenen over Holland.

Dordrecht en 't gene 'er onder behoorde	*f*	511960. - : -
Haarlem en als boven . . .		801200. - : -
Delft enz.		1492860. - : -
Leiden enz.		783130. - : -
Amsterdam enz.		3802790. - : -
Gouda enz.		459500. - : -
Rotterdam enz.		997950. - : -
Gorinchem enz.		141760. - : -
Briele enz.		232290. - : -
't Zuiderkwartier	*f*	9223440. - : -

Alkmaar enz. . .	*f*	267100. - : -
Hoorn enz.		153240. - : -
Enkhuizen enz. . . .		105060. - : -
Edam enz.		33320. - : -
Monnikendam enz. . .		68420. - : -
Medenblik enz. . . .		45460. - : -
Purmerende enz. . . .		61260. - : -
De Eilanden		42700. - : -
't Noorderkwartier	*f*	776560. - : -
in alles	*f*	10000000. - : -

In

(*l*) Resol. Holl. 20, 25 *July* 1748. *bl.* 593, 630.

1748. In gevolge van deeze schikkingen, werden 's Lands ingezetenen vermaand en belast, om eene of meer maanden, op rekening van 't gene zy in de afgeschafte Pagten hadden moeten draagen, te komen opbrengen. Ook werden, eerlang, de ingezetenen, zo na doenlyk, geschat, maar gelang hunner verteering. Doch deeze schatting kwam meest aan op de gegoedden. Geringen en behoeftigen werden, of niet geschat, of voldeeden niet 't gene hun afgevorderd werdt, schoon zy, voorheen, zo wel als de gegoedden en ryken, naar gelang hunner verteeringe, in de afgeschafte Pagten, gedraagen hadden. Over de ongelykheid deezer schattinge, een gebrek, dat, vooral in groote Steden, bezwaarlyk te voorkomen is, werdt ook zeer geklaagd. Ook zag men ongaarne, dat de doorreizende vreemdelingen vry bleeven van verscheiden' lasten, waarin zy te vooren gedraagen hadden: al 't welke te wege bragt, dat de schatting in de plaats der afgeschafte Pagten, niet zonder veel gemor en misnoegdheid, werdt opgebragt. De Staaten klaagden 'er, openlyk, over, in eene Afkondiging van den agtsten van Slagtmaand. Ook hadt het uitvinden van een ander hefmiddel, in de plaats der afgeschafte Pagten, zo veel werks in, dat het middel, by vooraad, voor zes maanden vastgesteld, voor driemaal zes maanden, in gebruik bleef, en eerst met het einde des jaars 1749 ophieldt.

Moeilykheid in 't invoeren van 't middel by voorraad.

XXIV. Midlerwyl, waren de Pagten zo dra niet afgeschaft, of het regende, alomme, Ontwerpen van andere middelen van belasting, welken men beter hieldt. Kundigen en onkundigen hielden zig bezig met dit werk. De meeste Ontwerpen liepen uit op een Hoofdgeld of Familiegeld, en kwa-

Zyne Hoogheid doet aan een Ontwerp van een

kwamen, in zo verre, overeen, met het voorstel van den Prinse. Doch men bevondt wel haast, dat, in veelen van deeze Ontwerpen, het getal; in de meesten, het vermogen der ingezetenen veel te groot gesteld werdt. Ook oordeelden veelen, dat, wanneer 't een en 't ander, zo na mogelyk, naar waarheid werdt gesteld, men, ter oorzaake van het groot getal der arme en geringe ingezetenen, der doorreizende vreemdelingen, en der zeevaarenden, ondoorkomelyke zwaarigheden ontmoeten zou, in 't opstellen van een algemeen Hoofdgeld, welk zo veel opbragt, als de afgeschafte Pagten gedaan hadden. Maar zyne Hoogheid, onder anderen, een Hoofdgeld hebbende voorgeslaagen, deedt, onder zyn opzigt, vlytiglyk arbeiden aan een Ontwerp ten deezen einde: 't welk egter, eerst in de Lente des volgenden jaars, ter Staatsvergaderinge, overgeleverd werdt. Het ontwerp bestondt in een drievoudig Familiegeld. Men stelde voor, om 1. ieder Persoon twee stuivers ter weeke, of vyf guldens tien stuivers in 't jaar te doen opbrengen. 2. ieder, daarenboven, naar gelang van zyne verteering en omslag, op eene hooger somme te doen schatten: welke schatting men zig voorstelde te regelen, naar 't beloop der Huishuuren, mids men opzigt name, op de onderscheiden huuren der huizen, in de byzondere Steden. en 3. de neeringdoende luiden en *Trafiquanten*, waardoor men Kalkbranders, Steenbakkers, Potten- Pypen- Platteel- en Tegelbakkers, Geschut- en Klokgieters, Katoendrukkers, Groffmids, Olieslaagers, Suikerbakkers, Brouwers, Zeepzieders en veele diergelyken verstondt, nog eene byzondere schatting op te leggen, geschikt,

1748.

Hoofdgeld arbeiden.

1748. schik, of naar de werktuigen, tot deeze *Trafiquen* in gebruik, of naar de waaren, welken men tot dezelven bezigde, of naar de huuren der Gebouwen en Plaatsen, in welken zy geoefend werden, of, eindelyk, naar 't beloop van de Verpondingen dier Plaatsen. Doch behalve dit Ontwerp van een Familiegeld, hadt men ook een Ontwerp gemaakt om de middelen, voorheen verpagt of in *Admodiatie* gegeven, te doen heffen, by wege van *Collecte* of inzameling. Zyne Hoogheid leverde beide deeze Ontwerpen ter Vergaderinge van Holland over, op den tweeden van Bloeimaand des jaars 1749, nevens eenen schriftelyken voorslag, behelzende „ dat „ hy, in 't voorleeden jaar, in de plaats der „ Pagten, een Hoofdgeld voorslaande, niet be„ oogd hadt, de raadpleegingen van hunne E„ dele Groot Mogendheden, daardoor, te be„ paalen; maar alleenlyk te leiden, tot het uit„ vinden van een bekwaam middel, buiten ver„ pagting, waardoor aan de algemeene geneigd„ heid der ingezetenen mogt konnen worden „ voldaan. Dat zyne Hoogheid, midlerwyl, „ al vroeg, een middel by voorraad hadt voor„ geslaagen, waardoor zou konnen gevonden „ worden, 't gene het Land, door het afschaf„ fen der Pagten, te kort kwam. Doch dat hy, „ met smert, hadt moeten ondervinden, dat de „ Leden van der Staaten Vergadering, niet „ met de vereischte vaardigheid, hadden ge„ tragt, aan dit middel zyn volkomen beslag „ te geeven, zynde zelfs van geringe uitwer„ king geweest de ernstige afkondiging der „ Staaten van den agtsten van Slagtmaand „ laatstleeden, welke ook, onlangs, in Gras-

Midsgaders aan een Ontwerp om de verpagte middelen te doen *collecteeren*.

Hy levertze beide den Staaten over.

„ maand, van eene nadere Afkondiging, tot 1748.
„ vervulling van 's Lands Komptoir met de
„ noodige penningen, uit het middel, by voor-
„ raad ingevoerd, hadt moeten gevolgd wor-
„ den. Dat zyne Hoogheid deeze redenen gaar-
„ ne onaangeroerd gelaaten hadt; doch dat hy
„ 'er van hadt moeten gewaagen, om, voor
„ tydgenooten en nakomelingen, te toonen dat
„ hy onschuldig was aan het nadeel, welk het
„ Land uit deeze traagheid leedt, en aan de
„ overige onheilen, welken daaruit verder zou-
„ den konnen voortkomen. Dat de geneigdheid
„ der ingezetenen, om van de kneevelaaryen der
„ Pagteren bevryd te zyn, lang voor het af-
„ schaffen der Pagten, gebleeken was, en nog
„ bleek, uit de menigvuldige Ontwerpen van
„ andere middelen van belastinge, hem, van
„ tyd tot tyd, aangebooden, en met aange-
„ naamheid onvangen, om dat 'er uit te be-
„ speuren was, dat de ingezetenen nog gene-
„ gen bleeven, om 's Lands lasten, blymoedig-
„ lyk, en met eenpaarige schouders te draagen.
„ Dat egter, terstond, en, by nader onderzoek,
„ langs hoe duidelyker, gebleeken was, dat de
„ invoering van een voltooid Ontwerp van een
„ Familie-Hoofdgeld; welk, by groot en klein,
„ ryk en onvermogend, Koopman en Rentenier,
„ eenpaariglyk, naar elks staat en vermogen,
„ zou worden gedraagen; waardoor de neerin-
„ gen, handwerken en *Trafiquen*, die zo mer-
„ kelyk betaald hadden in de afgeschafte Pag-
„ ten, niet gedrukt, maar, zo veel mogelyk,
„ verligt werden, en waarin, eindelyk, ook het
„ groot getal van doorreizende vreemdelingen
„ en zeevaarenden droeg, veel onderzoek, en

„ ken-

1748. „ kennis van zaaken vereischte, eer men 'er zig
„ eenen gewenschten uitslag van zou konnen
„ belooven. Doch dat, aan de andere zyde,
„ de nood ook sterk drong, om een eindelyk
„ middel in de plaats der Pagten in te voeren.
„ Dat deeze aanmerkingen zyne Hoogheid niet
„ hadden afgeschrikt, maar bewoogen, om 't stuk
„ met meerder yver aan te tasten, en, met den
„ raad en hulp van kundige Luiden, de zwaa-
„ righeden, zo veel mogelyk, te boven te ko-
„ men. Dat hiertoe niet meer dan twee wegen
„ scheenen te vinden te zyn, of het invoeren
„ van een Familie-Hoofdgeld, in rangen, naar
„ elks verteering, staat, omslag en vermogen,
„ verdeeld; of de middelen, waarvan de Pag-
„ ten waren afgeschaft, op de eenpaarigste, ze-
„ kerste en minst kostbaare wyze, te doen *col-*
„ *lecteeren*, of inzamelen. Dat onder 't opzigt
„ van zyne Hoogheid, reeds voor eenige maan-
„ den, in gereedheid gebragt was een Ontwerp
„ van een Hoofdgeld; doch dat hy 't agterge-
„ houden hadt, uit bekommering, dat zulks
„ gelegenheid zou hebben konnen geeven, om
„ de uitvoering van het middel, by voorraad
„ vastgesteld, verder te doen verwylen. Dat
„ zyne Hoogheid, in aanmerking neemende,
„ dat het tyd, en meer dan tyd was, om de zaa-
„ ken niet langer in onzekerheid te laaten, ein-
„ delyk beslooten hadt, dit Ontwerp ter tafel
„ van hunne Edele Groot Mogendheden over
„ te leveren, te gelyk met eene korte schets
„ van een Ontwerp, om de afgeschafte Pagten
„ te doen inzamelen; op dat de Leden, uit
„ deeze twee middelen, één zouden kiezen,
„ waaromtrent hy derzelver raadpleegingen vol-

„ ko-

„ komenlyk vry liet, zonder iet te willen zeg- 1748.
„ gen, tot aanpryzing van het eene Ontwerp,
„ boven het andere. Doch dat hy niet voorby
„ kon, hen te vermaanen, tot het neemen van
„ een spoedig besluit, en om te bezorgen dat
„ het middel, by voorraad vastgesteld, han-
„ gende de raadpleegingen, ter uitvoeringe ge-
„ legd werdt. Dat zyne Hoogheid, hierby,
„ alleenlyk, ten besluite, in bedenking brengen
„ moest, of, in geval men de verpagte midde-
„ len verkoor te doen inzamelen, de kleine
„ Gemeente niet eenigszins diende verligt te
„ worden, door vermindering van 't regt op de
„ aardappelen en 't roggemeel, en of men niet
„ behoorde te zorgen, dat de onvermogenden
„ den brand, immers de turf, in den Winter
„ en by beslooten water, tot denzelfden of min-
„ der' prys, konden bekomen dan de vermo-
„ genden, die zig, by tyds, voorzien konden:
„ op dat deeze kleine Gemeente, ziende hoe
„ vaderlyk voor haar gezorgd werdt, bewoo-
„ gen mogt worden, om 's Lands lasten, naar
„ haar vermogen, te helpen draagen (*m*)."

Twee maanden omtrent verliepen 'er, na het doen van deezen voorslag, toen de Staaten openlyk bekend maakten, dat zy beslooten hadden, de middelen, die voorheen verpagt waren, te doen heffen, by wege van *Collecte* of inzameling. Men arbeidde, van dien tyd af, aan het opstellen van algemeene en byzondere Plakaaten en Ordonnantien; en aan Berigtschriften voor de Hoofd- en mindere *Collecteurs* of Gaarders, in de Steden en ten platten Lande, aan alle welken, eene

XXV. De Staaten besluiten, alle de verpagte middelen te doen heffen, by wege van *Collecte*.

(*m*) Resol. Holl. 2 *May*, 3 *Juny* 1749. *bl.* 328, 449.

1748. eene maatige wedde werdt toegelegd, op dat 'er zo veel te meer van de gemeene middelen in 's Lands Kasse komen mogt. Ook werdt het stuk der regtspleeginge over de gemeene middelen nader geregeld. De Gekommitteerde Raaden behielden egter, gelyk zy plagten, het hoog opzigt over dezelven. Met den aanvang van 't jaar 1750, begon dit heffen der gemeene middelen by wege van inzameling, en 't is, tot nu toe, in gebruik gebleeven. De schade, door de plondering der Pagters en Pagtersbedienden, in Holland geleeden, werdt, eerlang, ter somme van omtrent driemaalhonderdduizend guldens, uit 's Lands Kasse, goed gedaan (*n*).

't Verhaal van den aanvang en uitslag der beroerten over de Pagteryen in Holland heeft ons een weinig gevoerd buiten de tydorde der Geschiedenisse, tot welke wy nu wederkeeren.

XXVI. Staat der Vredehandel inge te Aken.

Terwyl de Gewesten, in den Zomer des jaars 1748, inwendig, vol onrust waren, werdt de Vredehandeling te Aken, wakkerlyk, voortgezet. De Wapenschorsing was nu algemeen geworden (*o*), de Plakaaten, hier te Lande, tegen den handel op Frankryk uitgekomen, in 't begin van Zomermaand, opgeschort. Doch de Russische troepen waren op weg, en in Poolen, hebbende Groot-Britanje en de Staaten den doortogt voor dezelven verzogt van den Koning, en van de Republyk. De Zee-Mogendheden vonden niet geraaden, deeze troepen te rug te doen keeren, zo lang de voorafgaande Punten niet aangenomen waren door Spanje, alzo zulks, door de Hoven van

(*n*) Resol. Holl. 9 *July* 1751. *bl.* 560. 12 *April* 1752. *bl.* 564. 5 *April* 1754. *bl.* 311.

(*o*) R. ROLT Represent. of the late War, *Vol.* IV. *p.* 559.

van Weenen en Turin, en door den Hertoge van Modena en den Staat van Genua, reeds geschied was. De Spaansche Gezant, de Soto Major, eindelyk last tot tekenen gekreegen hebbende, deedt het, op den vyfentwintigsten van Zomermaand. Van toen af, wakkerde de handeling. Men hadt te vooren reeds, gesproken van den hertogt der Russen, waarop de Franschen stonden, schoon zy dien, of by verzuim, of om eenige andere reden, niet hadden bedongen by de voorafgaande Punten. Doch zy verklaarden, eerlang, dat zy de overwonnen Plaatsen niet zouden konnen te rug geeven, zo de Russen den hertogt niet aannamen. De Staatschen overleiden dan, of men beter zou doen aan 't wederom ontvangen der Plaatsen, of aan 't behouden der Russen: en zy beslooten het eerste. De Fransche, Engelsche en Staatsche Gevolmagtigden tekenden, op den tweeden van Oogstmaand, eene Overeenkomst; waarby beraamd werdt „ dat de Russische troepen, die „ toen, door Duitschland, naar de Nederlanden trokken, ten spoedigste, naar Rusland te „ rug keeren zouden, mids Frankryk een gelyk „ getal van zyne manschap, die in de Nederlanden lag, naar 't binnenste van Frankryk te „ rug keeren liete, en zig verbonde, het zelve „ buiten dienst te stellen, binnen eene maand, „ na dat hem zou gebleeken zyn, dat de Russische troepen, inderdaad, naar Rusland op „ weg geslaagen waren. Wyders, dat de Russische troepen, zo lang zy in de soldy van „ Groot-Britanje en de Staaten stonden, niet „ in den dienst van eenige andere Mogendheid „ zouden mogen worden gebruikt, en door

1748.

Overeenkomst op den te rugtogt der Russische hulptroepen.

1748. „ Groot-Britanje en de Staaten niet tegen Frankryk, na dat aldaar de gemelde vermindering „ van troepen geschied zou zyn (*p*)." En deeze overeenkomst werdt, ter wederzyde, naargekomen: 't welk den weg tot het sluiten der algemeene Vrede verder baande.

Zwaarigheden in het Fransch Ontwerp van Vrede.

't Vertrek van den Graave van S. Severin naar Frankryk stremde egter de handeling voor eene wyle. Doch zyne terugkomst, en de aankomst van de la Porte du Theil gaf gelegenheid, om 't werk ernstelyk by der hand te neemen. Du Theil verklaarde, t'eenen dage, aan eenen der Staatsche Gevolmagtigden: „ dat de laatste woorden, die de Koning, zyn Meester, by 't afscheid neemen, „ tegen hem gebruikt hadt, geweest waren „ *Monsieur, finissez vite*, dat is, *sluit ten spoedigste, myn Heer*." De Franschen hadden wederom een Ontwerp gemaakt van een Verdrag, welk, door de Staatsdienaars der andere Mogendheden, gezien en overwoogen was. Over dit Ontwerp, werdt, sedert, gehandeld. De Engelschen bevonden, dat 'er 't punt van de Assiento en 't Zuidzeeschip niet in gebragt was, zo als zy 't gaarne hadden; 't welk de Franschen verklaarden te hebben nagelaaten, om onlust tusschen de twee Ryken te voorkomen, die te wagten was, uit het misbruik, welk de Engelschen van hun voorregt maakten, en uit de middelen, welken men, van de zyde van Spanje, in 't werk stelde, om dit misbruik te weeren. De Staatschen merkten aan, dat men, by 't Ontwerp, de handelende Mogendheden wel verbondt om den Koning van Pruissen te handhaa-

(*p*) R. Rolt Represent. of the late War, *Vol.* IV. *p.* 556.

haaven in 't bezit van Silezie en Glatz; doch dat deeze Vorst daartegen niet verpligt werdt tot diergelyke handhaaving van de bezittingen der andere Mogendheden. Ook hadt hy zig, inderdaad, ongeneigd verklaard tot zulk eene algemeene handhaaving. De Graaf van S. Severin zeide, in een der gesprekken, welken hierover vielen „dat Pruissen, niet door Frank„ryk, maar door Hanover, van den staat der „handelinge onderregt, en in 't vertrouwen ge„nomen was." Met den Graaf van Kaunitz, viel ook gesprek, over 't vernieuwen van het Verdrag van Barriere met de Staaten: waartoe hy niet verstaan kon, schoon hy niet durfde ontkennen, dat dit Verdrag van kragt bleeve. Maar 't Weener-Hof scheen thans buiten staat, om de jaarlyksche kosten, die dit Verdrag vorderde, te draagen: en uit de Oostenryksche Nederlanden, die uitgeput waren door den oorlog, scheenen dezelven ook niet te konnen gevonden worden. 't Stondt dan geschaapen, dat de Staatschen de vernieuwing van dit Verdrag niet zouden konnen bedingen, by de Vrede, hoe ernstig zy 'er ook op aanhielden. In 't byzonder, vorderden zy, dat de Plaatsen, die Frankryk, in de Oostenryksche Nederlanden, ontruimen zou, aan de Staaten werden geleverd; tot dat het Weener-Hof in de vernieuwing van het Verdrag van Barriere zou bewilligd hebben. Doch de Graaf van Kaunitz kon hiertoe niet verstaan. Over de wyze van sluiten van 't algemeen Verdrag, viel luttel verschil. Men kwam haast overeen, dat het, even als de voorafgaande Punten, door Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten, zou gesloten worden, en dat de

1748.

1748. andere Mogendheden daar zouden toetreeden. Het Fransch Ontwerp, waarin men weinig of geene verandering hadt konnen doen maaken; en vooral niet in 't punt van de Assiento, daar de Engelschen, noch in de punten van de Barriere en de handhaaving hunner bezittingen door den Koning van Pruissen, daar de Staatschen zeer op gesteld geweest waren; werdt, in 't laatst van Herfstmaand, verzonden naar de byzondere Hoven, en door dezelven goedgekeurd. Op den agttienden van Wynmaand, kwamen de Gevolmagtigden van Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten byeen aan de wooning der Staatschen, alwaar zy het eindelyk Verdrag van Vrede tekenden. De Graaf van S. Severin d'Arragon, die hier by, ter oorzaake van eenige ongesteldheid, niet tegenwoordig hadt konnen zyn, tekende, terstond hierna, in zyne eigene wooning (q). Het Verdrag bestondt uit *vierentwintig* Leden. In de inleiding werdt gezeid „ dat „ 'er een lange en bloedige oorlog geweest was, „ tusschen Frankryk ter eener, en den Koning „ van Groot-Britanje en de Koninginne van „ Hongarye, Roomsch-Keizerinne, ter andeerer zyde; midsgaders tusschen Spanje ter eener, en den Koning van Groot-Britanje, de „ Keizerin Koningin en den Koning van Sardinie, ter anderer zyde, in welken oorlog ook „ deel genomen hadden de Staaten der Vereenigde Gewesten, als helpers van Groot-Britanje en van de Keizerinne-Koninginne; „ de Hertog van Modena en de Republyk van „ Genua, als helpers van den Koning van Spanje."

De Vrede wordt getekend.

Inhoud van het Verdrag.

(q) *Uit* egte Stukken, Bescheiden *en* Aantekeningen.

„ je." Voorts, werdt erkend „ dat de Voor- 1748.
„ zienigheid, aan alle deeze Mogendheden te-
„ vens, den weg ontdekt hadt, langs welken,
„ zy zig met elkanderen konden verzoenen; dat
„ zy, hierop, hunne Gevolmagtigden gezonden
„ hadden naar Aken, door welken, de vooraf-
„ gaande Punten waren getekend, die van eene
„ algemeene Wapenſchorſing waren gevolgd ge-
„ worden: waarna men, eindelyk, ook over de
„ punten eener algemeene Vrede overeengeko-
„ men was." De voornaamſte inhoud derzel-
ven liep op deezen zin: „ Tuſſchen de agt Mo- I.
„ gendheden, zou eene altoosduurende Vrede
„ en Vriendſchap plaats hebben, zullende zy
„ nimmer eenigerhande hulp bewyzen aan ie-
„ mant, die eene der handelende Mogendheden
„ zou onderneemen te verongelyken. Al wat, II.
„ geduurende den oorlog, voorgevallen was,
„ zou in vergetenis geſteld worden, en elk we-
„ derom treeden in 't bezit van de goederen,
„ welken hem, ter gelegenheid van den oorlog,
„ benomen waren. De Weſtfaalſche Verdragen III.
„ van 't jaar 1648, die van Madrid tuſſchen
„ Spanje en Engeland van 1667 en 1670, die
„ van Nieuwmegen van 1678 en 1679, van
„ Ryswyk van 1697, van Utrecht van 1713,
„ van Baden van 1714, het drievoudig Ver-
„ bond van den Haage van 1717, het viervou-
„ dig Verbond van Londen van 1718, en het
„ Verdrag van Vrede van 't jaar 1738 werden,
„ by het tegenwoordig Verdrag, beveſtigd, in
„ zo verre daarin, door het zelve, geene ver-
„ andering gemaakt was. De wederzydſche IV.
„ krygsgevangenen zouden, binnen zes weeken
„ na 't uitwiſſelen der bekragtigingen van dit

1748. „ Verdrag, geslaakt, en de schepen, genomen,
„ na den tyd, by de Wapenschorsing bepaald,
V. „ vry gegeven worden. De Plaatsen, sedert het
„ begin des oorlogs, en na het tekenen der voor-
„ afgaande Punten op den dertigsten van Gras-
„ maand, op elkanderen veroverd, beide in de
„ Indien en in Europa, zouden allen te rug ge-
„ geven, en de Infant Don Filips gesteld wor-
„ den in 't bezit der Staaten, hem, by de vooraf-
„ gaande Punten, toegelegd; van welken de han-
„ delende Mogendheden volkomenlyk afston-
„ den, met voorbehoudenis nogtans van het regt
„ van wederkeering, by de gemelde Punten vast-
VI. „ gesteld. Het te rug geeven en afstaan der Plaat-
„ sen, in het voorgaande Lid vermeld, zou ge-
„ schieden, binnen zes weeken na de uitwisse-
„ ling der bekragtigingen van dit Verdrag, door
„ de agt handelende Mogendheden. De Keize-
„ rin-Koningin zou hersteld worden, in 't be-
„ zit van alles, wat zy, voor den oorlog, in de
„ Nederlanden en elders, bezeten hadt, uitge-
„ nomen dat gene, waaromtrent, by dit Ver-
„ drag, eene andere schikking gemaakt was.
„ Ook zouden de Staaten der Vereenigde Ge-
„ westen worden hersteld, in het vol en vreed-
„ zaam bezit van Bergen-op Zoom, van Maas-
„ tricht en van alles, wat zy, voor den oorlog,
„ in Staatsch Vlaanderen, in Staatsch Brabant
„ en elders bezaten. Voorts, zouden de Plaat-
„ sen der Nederlanden, waarin zy regt hadden
„ om bezetting te leggen, aan hunne troepen,
„ worden ingeruimd. De Koning van Sardinie
„ zou hersteld en gehandhaafd worden, in 't
„ Hertogdom Savoje, in 't Graafschap Nizza,
„ en in alle de Staaten en Plaatsen, op hem

„ ver-

„ veroverd, ter gelegenheid van den tegenwoor- 1748.
„ digen oorlog. 't Zelfde zou plaats hebben,
„ omtrent den Hertoge van Modena en de Re-
„ publyk van Genua, overeenkomstig met het
„ *dertiende* en *veertiende* Lid van het tegen-
„ woordig Verdrag. De sterke Plaatsen zouden
„ allen wedergegeven worden, met het geschut
„ en krygsgereedschap, welk 'er, ten tyde der
„ veroveringe in gevonden was, behalve dat het
„ vervoerde en versmolte geschut, door dierge-
„ lyk, vergoed zou worden. Ook zouden Ber-
„ gen in Henegouwen, Aath, Oudenaarden en
„ Meenen, welker buitenwerken geheellyk ge-
„ slegt waren, zonder geschut, te rug worden
„ gegeven. Voor de kosten aan de Vestingwer-
„ ken van andere Plaatsen, of aan eenige ande-
„ re openbaare of byzondere werken besteed,
„ zou niets mogen worden gevorderd. Uit aan- VII.
„ merking van 't gene, door Frankryk en Spanje,
„ by dit Verdrag, afgestaan werdt, zouden de
„ Hertogdommen van Parma, Piacenza en Gua-
„ stalla, voortaan, toebehooren aan den Infant
„ Don Filips, en deszelfs mannelyke nakome-
„ lingen, behoudens het regt van wederkeering
„ aan de tegenwoordige bezitters, het Huis van
„ Oostenryk en den Koning van Sardinie, in
„ geval, de Koning van beide de Sicilien aan
„ de Kroone van Spanje komen, of de Infant
„ Don Filips, zonder kinderen, overlyden mogt.
„ Alle de afstanden en wedergeevingen, by dit VIII.
„ Verdrag beraamd, zouden geschieden, bin-
„ nen zes weeken na 't uitwisselen der bekrag-
„ tigingen: doch men zou, binnen veertien da-
„ gen na de tekening van dit Verdrag, door
„ wederzydsche Gemagtigden, te Brussel en te

1748. „ Nizza, in onderhandeling treeden, over de
„ wyze, waarop deeze wedergeevingen en af-
„ ſtanden, op den beſten en zekerſten voet,
IX. „ zouden behooren te geſchieden. Uit aanmer-
„ king, dat, by de voorafgaande Punten, be-
„ raamd was, dat de wedergeevingen, ter we-
„ derzyde, gelykelyk geſchieden zouden, 't
„ welk ten opzigte van Amerika geene plaats
„ hebben kon, binen den tyd van zes weeken
„ na 't uitwiſſelen der bekragtigingen, verbondt
„ de Koning van Groot-Britanje zig, om twee
„ Perſoonen van rang, als gyzelaars, naar Frank-
„ ryk te zenden, om aldaar te blyven tot dat
„ de Koning van Frankryk zeker berigt gekree-
„ gen zou hebben van de wedergeeving van 't
„ Koningklyke Eiland, genoemd Kaap Breton,
„ en van alle de andere Plaatſen, die zyne
„ Groot-Britanniſche Majeſteit, voor of na het
„ tekenen der voorafgaande Punten in Ooſt-
„ of Weſtindie, zou mogen veroverd hebben;
„ zullende alle andere zaaken aldaar blyven in
„ den zelfden ſtaat, waarin zy geweeſt waren
X. „ voor den tegenwoordigen oorlog. De ge-
„ woonlyke inkomſten der Landen, welken te
„ rug gegeven moeſten worden, zouden behoo-
„ ren aan de Mogendheden, die dezelven beza-
„ ten, tot op den dag van de uitwiſſeling der be-
„ kragtigingen van het tegenwoordig Verdrag.
„ Doch men zou de troepen van voeder en
„ noodwendigheden moeten voorzien, tot op
„ den dag der ontruiminge; uit aanmerking
„ waarvan, de Mogendheden zig verbonden,
„ niet te vorderen de belaſtingen, gelegd op de
„ Plaatſen, geduurende den oorlog ingenomen;
„ doch niet betaald, op den tyd, dat het beloop
„ des

„ des oorlogs de bezitters noodzaakte, deeze 1748.
„ Plaatsen te verlaaten. De Stukken en Papie- XI.
„ ren, gevonden in de veroverde Plaatsen, met
„ naame die van den grooten Raad te Meche-
„ len, zouden allen te rug gegeven worden:
„ ook zou men elkanderen overleveren de Pa-
„ pieren en Brieven, behoorende tot de Staa-
„ ten en Plaatsen, welken men elkanderen af-
„ stondt. De Koning van Sardinie zou blyven XII.
„ bezitten, 't gene hy, van ouds, bezeten hadt,
„ en nog tegenwoordig bezat, met naame het
„ Vigevaneesche, het gedeelte van Pavie en van
„ het Graafschap Anghiera, welk hy, in 't jaar,
„ 1743, verkreegen hadt. De Hertog van Mo- XIII.
„ dena zou ook bezit neemen van alles, wat
„ hy, voor den tegenwoordigen oorlog, bezeten
„ hadt, met het geschut en krygsgereedschap,
„ welk in zyne veroverde Staaten gevonden ge-
„ weest was; zullende hem de waarde van 't
„ gene vervreemd mogt zyn en van zyne Lee-
„ nen in Hongarye, indien hy in dezelven niet
„ hersteld wierdt, in geld voldaan worden. Ook
„ zou men hem voldoening geeven, omtrent
„ zyne eischen op het eigen goed in Guastalla.
„ De Republyk van Genua zou ook in 't bezit XIV.
„ treeden van alles, wat zy, voor den oorlog,
„ bezeten hadt, byzonderlyk ook in het vrye
„ gebruik van de penningen, welken zy, in de
„ bank van Weenen in Oostenryk, in Boheeme,
„ en elders, bezat. Alle zaaken in Italie zou- XV.
„ den, wyders, in den zelfden staat blyven, als
„ waarin zy geweest waren, voor den oorlog.
„ Het Assiento-Verdrag van den jaare 1713 en XVI.
„ de overeenkomst, wegens het jaarlyksch Zuid-
„ zeeschip, in het gemelde Verdrag begreepen,

1748. „ werden, door de tegenwoordige Vrede, be-
„ kragtigd, voor de vier jaaren, in welken het,
„ ter oorzaake van den tegenwoordige oorlog,
XVII. „ opgeschort geweest was. Duinkerken zou,
„ van de landzyde, versterkt blyven, gelyk het
„ tegenwoordig was, en van den zeekant, op
„ den voet der oude Verdragen. De geldsom-
XVIII. „ men, die de Koning van Groot Britanje, als
„ Keurvorst van Hanover, van de Kroone van
„ Spanje vorderde, de geschillen over de Abt-
„ dye van S. Hubert, over de streeken, binnen
„ Henegouwen besloten, over de nieuwlings
„ opgeregte Posthuizen in de Nederlanden, over
„ de eischen van den Keurvorst van de Palts,
„ en over andere punten, die, voor het tekenen
„ van het tegenwoordig Verdrag, niet hadden
„ konnen worden afgedaan, zouden, zonder
„ uitstel, vereffend worden, door Gemagtigden,
„ wederzyds te benoemen, of op eenige andere
„ wyze, op welke de belanghebbende Mogend-
„ heden, met elkanderen, zouden overeenko-
XIX. „ men. Het *vyfde* Lid van het viervoudig Ver-
„ bond van den jaare 1718, betreffende de vast-
„ stelling der opvolging op den troon van Groot-
„ Britanje, in het huis van zyne tegenwoordig
„ regeerende Britannische Majesteit, en waarby
„ ook voorzien was, in alles, wat betrekking
„ hebben kon tot den Persoon, die den titel van
„ Koning van Groot-Britanje aangenomen hadt,
„ en tot deszelfs afstammelingen van beiderlei
„ Kunne, werdt, by deezen, uitdrukkelyk her-
XX. „ haald en bekragtigd. De Koning van Groot-
„ Britanje werdt, als Keurvorst van Brunswyk-
„ Lunenburg, benevens alle zyne bezittingen in
XXI. „ Duitschland, in dit Verdrag begreepen. De
„ be-

„ belanghebbende Mogendheden in dit Verdrag, 1748.
„ welken de Pragmatike Sanctie van den jaare
„ 1713 beloofd hadden te zullen handhaaven,
„ vernieuwden deeze hunne belofte, by het te-
„ genwoordig Verdrag, op de plegtigste en krag-
„ tigste wyze, met uitzondering alleenlyk van
„ 't gene Keizer Karel de VI. zelf en de tegen-
„ woordige Keizerin van de Oostenrykfche be-
„ zittingen hadden afgestaan, en waarvan, in
„ het tegenwoordig Verdrag, gewag gemaakt
„ was. De Mogendheden, welken het tegen- XXII.
„ woordig Verdrag hadden aangegaan, beloof-
„ den den Koning van Pruissen te zullen hand-
„ haaven, in 't bezit van het Hertogdom Silezie
„ en het Graafschap Glatz, gelyk deeze Vor-
„ stendommen, tegenwoordig, door zyne Pruis-
„ sische Majesteit, bezeten werden: Alle de XXIII.
„ handelende Mogendheden verbonden zig, de
„ uitvoering van het tegenwoordig Verdrag te
„ zullen handhaaven. De bekragtigingen van XXIV.
„ het zelve tusschen de agt handelende Mogend-
„ heden zouden, ten langsten, in eene maand
„ na de tekening, binnen Aken, worden uit-
„ gewisseld." By deeze punten waren nog twee
afgezonderden gevoegd, waarin alleenlyk ver-
klaard werdt, „ dat niemant eenig nadeel zou
„ konnen lyden, by het gebruik van eenige ti-
„ tels, in 't hoofd van 't Verdrag, of van de
„ Fransche taale, in welke het zelve was op-
„ gesteld (r)."

't Verdrag van Aken, welk, in 't eerst, al- XXVII.
leen door de Fransche, Engelsche en Staatsche Verschei-
Gevolmagtigden, getekend was, werdt, twee den' Pro-
da- testen,

(r) *Voiez* Rousset Recueil, *Tom.* XX. *p.* 179-204.

1748. dagen laater, op den twintigsten van Wynmaand, ook door den Gevolmagtigde van Spanje, op den drie-entwintigsten door dien van de Keizerinne-Koninginne, en op den zevenden van Slagtmaand, door dien des Konings van Sardinie aangenomen. Ook werdt het Verdrag, eerlang, door alle deeze Mogendheden, bekragtigd, en de bekragtigingen uitgewisseld, naar behooren. De Hertog van Modena en de Republyk van Genua, waren 'er, insgelyks, in getreden: hoewel de Gevolmagtigde van Genua zig misnoegd hadt getoond, over den rang, die aan den Hertoge, voor zyne Republyk, gegeven was (s). Ook viel 'er, tusschen de Gevolmagtigden der Keizerinne-Koninginne en des Konings van Sardinie, geschil, over de wisseling van rang, tusschen deeze twee Mogendheden, in de byzondere Afschriften van 't Verdrag; welke wisseling de Gevolmagtigde der Keizerinne-Koninginne niet zonder tegenkanting gedoogde (t). Wyders, werden, op de Byeenkomst te Aken, ook de meeste *Protesten* vernieuwd, welken, te Utrecht, in den jaare 1713, omtrent het Prinsdom Oranje en de goederen van het Huis van Châlons, Neufchâtel en Valengyn, gedaan waren (u). De Koning van Spanje en de Keizerin-Koningin *protesteerden* ook, tegen elkanderen, wegens het regt van het Grootmeesterschap der Ridderorde van het Gulden Vlies. Ook behieldt het Huis van Beijeren zyn regt op het Hertogdom Mirandola en het Markgraafschap Concordia. Doch de Koning van

by gelegenheid der Vredehandelinge te Aken gedaan.

(t) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 207.
(v) Le même *p.* 210, 211.
(u) *Zie* XVII. *Deel*, *bl.* 519.

van Groot Britanje en de Staaten bragten, eerlang, te wege, dat 'er een Verdrag getroffen werdt, waarby de Keizerin-Koningin den Keurvorst van Beijeren eenen vierjaarigen onderstand van tienduizend ponden sterlings in 't jaar beloofde, tegen welken hy van zynen eisch op Mirandola en Concordia afstondt. 't Verdrag werdt, te Hanover, den twee-entwintigsten van Oogstmaand des jaars 1750, getekend. De Pretendent hadt ook een Protest doen overleveren aan de Wethouderschap van Aken: doch 't werdt, met verontwaardiging, van de hand geweezen. Maar de Protesten van den Paus, wegens Parma en Piacenza; van het Huis van Condé, wegens Montferrat; van het Huis van Tremouille, wegens Napels, werden aangenomen. Die van de Huizen van Anhalt, Baden, Keur-Saxen, Saxen-Gotha, Saxen-Hilburghausen, Saxen-Salefeld en Beijeren, wegens den inhoud van het *twintigste* Lid der Akensche Vrede, te Aken niet hebbende konnen geschieden, werden, naderhand, aangenomen, op den Ryksdag te Regensburg, schoon de Koning van Groot-Britanje, als Keurvorst van Brunswyk-Lunenburg, niet verzuimde, daartegen de vereischte Tegen-Protesten te doen (v). De Staaten der Vereenigde Gewesten hadden zig, als *Executeurs* van den Uitersten Wil van Willem den III., Koning van Groot-Britanje, ten behoeve van het Huis van Nassau-Oranje, ook de eischen voorbehouden, welken dit Huis nog hadt ten laste der Kroone van Spanje, uit kragte van het Verdrag van den jaa- 1748.

(v) *Voiez* Rousset Recueil, *Tom.* XX. *p.* 220, 222, 224, 225, 232, 233, 242, 323, 326, 328, 330, 333, 337, 339, 341, 344, 347.

1748. jaare 1687, en op den Huize van Isenghien, volgens de Nieuwmeegsche en Ryswykſche Verdragen, en volgens de Akten van de jaaren 1698 en 1699, tusschen Engeland en Frankryk gemaakt (w). Wyders, was 'er, omtrent deezen tyd, eene Verhandeling in 't licht gekomen, waarby, het regt van den Huize van Hessen-Kassel op het Hertogdom Brabant, uitvoeriglyk, beweerd werdt (z). Doch ik vind niet, dat men, hierover, te Aken, gehandeld heeft. Eindelyk, hadt de Keurvorst van de Palts, als Markgraaf van Bergen op Zoom, ook een Vertoog overgeleverd, te Brussel, waarby hy beweerde, dat dit Markgraafschap alle de voorregten van een vry Leen behoorde te genieten, en niet onderworpen te zyn aan de opperste magt der Vereenigde Staaten (y). Doch op dit Vertoog kwam, vooreerst, geen antwoord, van wege de Staaten. De tyd van 't ruimen van Bergen op Zoom ondertusschen naderende, deedt de Keurvorst een *Protest* overleveren aan de Gemagtigden des Konings van Frankryk, die 't den Staatschen, nu, met hen, te Brussel, in onderhandeling over 't ontruimen der veroverde Plaatsen, ter hand stelden. De Staaten vonden, derhalve, in 't begin des volgenden jaars, geraaden, op het Vertoog en Protest beide, te doen antwoorden „ dat men het voorgewend regt des Markgraafs van Bergen op Zoom hierop bouwde, „ dat dit Markgraafschap een gedeelte geweest „ zou zyn van het aloud Graafschap van Stryen, „ en dat het, van dit Graafschap afgescheiden „ zyn-

De Keurvorst van de Palts beweert de onafhangkelykheid van 't Markgraafschap van Bergen op Zoom.

De Staaten wederleggen zynen eisch.

(w) ROUSSET Recüeil, *Tom.* XX. *p.* 232.
(z) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 360 *& suiv.*
(y) Le même *p.* 251.

„ zynde, onafhangkelyk zou gebleeven zyn „ van de Hertogen van Brabant; doch dat het „ onderzoek deezer stellinge het doorbladeren „ van veele oude schriften vorderde, 't welk „ den Staaten niet te vergen was. Dat zy „ meenden te konnen volstaan, met de aan- „ wyzing van hun regt op dit Markgraafschap, „ verkreegen by plegtige Verdragen, na de „ opregting hunner Republyk. Dat de opper- „ ste magt over dit Markgraafschap hun, by „ het derde Lid der Munstersche Vrede, af- „ gestaan was, op gelyke wyze, als zy dezel- „ ve over de Vereenigde Gewesten bezaten. „ Dat by de Nieuwmeegsche en Ryswyksche „ Verdragen, op welken de Keurvorst zig be- „ riep, niet anders was vastgesteld, dan dat „ de Graaf van Auvergne, Kolonel in Fran- „ schen dienst, hersteld zou worden in 't be- „ zit van 't Markgraafschap van Bergen op „ Zoom, welk, ter oorzaake van den oor- „ log, verbeurd verklaard was, en in alle de „ voorregten, welken hy, in het zelve, beze- „ ten hadt, voor 't verklaaren van den oorlog. „ 't Was 'er dan wel verre van af, dat dit „ Markgraafschap, toen, als een vry en on- „ afhangkelyk Leen hersteld geweest, of dat, „ door deeze Verdragen, eenige verandering „ gemaakt zou zyn, in het Verdrag van Mun- „ ster, gelyk men beweerde. Dewyl nu dit „ Verdrag, zo wel als de twee anderen, ten „ grondslag gelegd was van het tegenwoor- „ dig Verdrag van Aken, verstonden de Staa- „ ten, dat hun regt van oppergezag over „ Bergen op Zoom niet de minste krenking „ geleeden hadt, by dit Verdrag, en dat het „ 'er 1748.

1748. „ 'er, veeleer, op nieuws, door was bevestigd geworden. Ook wisten de Staaten niet, „ dat de Markgraaf van Bergen op Zoom, „ tusschen de Munsterſche Vrede, en den oorlog, die met de Nieuwmeegſche Vrede geëindigd was, en tusschen de Nieuwmeegſche Vrede, en den oorlog, op welken de „ Ryswykſche Vrede was gevolgd, meerder „ voorregten genooten hadt, dan hy, voor „ de jongste onlusten, hadt genooten; doch „ zy waren overboodig, om, desaangaande, „ de noodige Vertoogen, van wege zyne Keurvorstelyke Doorlugtigheid, te ontvangen, „ zynde zy niet gezind, iemant, in zyn wettig „ Regt, te kort te doen (z)." Na dit antwoord der Staaten, beriep men zig, van wege den Keurvorst, wederom op het oud regt, welk de Markgraaven van Bergen op Zoom bezeten hadden, voor 't ontstaan van den oorlog, die met de Munsterſche Vrede eindigde, welk regt men, door eene uitvoerige Verhandeling, zogt te staaven (a). Ook dreef men, dat de punten der Nieuwmeegſche en Ryswykſche Verdragen, die van de herstelling des Markgraafs ſpraken, op wat meerder moesten zien, dan op den blooten titel en inkomsten des Markgraafſchaps, alzo, voor de herstelling hierin, reeds by andere algemeener Punten der gemelde Verdraagen, gezorgd was (b). Doch de Staaten oordeelden, dat deeze redenen reeds, bondig genoeg, door hen wederlegd wa-

(z) Resol. Gener. *Vener.* 3 *Jan.* 1749. *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 259.

(a) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 270-316.

(b) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 265.

waren en het Markgraafschap van Bergen op Zoom bleef in denzelfden staat van afhangkelykheid van hunne Hoog-Mogendheden, waarin het, voor den oorlog, geweest was. De Stad was, den zevenden van Wintermaand des jaars 1748, reeds wederom ingeruimd aan de Staatsche troepen. Omtrent den zelfden tyd, werden ook Staatsch Vlaanderen en de schansen aan de Schelde van 't Fransch krygsvolk verlaaten, en door de Staatschen bezet. Wat laater, volgde de ontruiming der Oostenrykse Nederlanden, waaromtrent nog, in 't begin des jaars 1749, eene overeenkomst getroffen werdt, te Brussel (c). Ook keerden de Staatsche krygsgevangenen, die, in merkelyken getale, tot diep in Frankryk, vervoerd geweest waren, eerlang, van daar te rug. Doch 't Verdrag van Koophandel met Frankryk van den jaare 1739 werdt, vooreerst, nog niet wederom vernieuwd. Ook bleeven 'er nog veele zaaken, de Barriere en een' Lyst der regten op de inkomende en uitgaande goederen in de Oostenrykshe Nederlanden betreffende, onvereffend; waartoe, eerlang, eene Byeenkomst aangelegd werdt te Brussel, tusschen de Gevolmagtigden der Keizerinne-Koninginne en der Vereenigde Staaten. Midlerwyl, werdt, hier te Lande, op den zeventienden van Zomermaand des jaars 1749, een plegtige Dankdag gehouden over de Vrede. Ook werdt, ten zelfden dage, na 't eindigen van den openbaaren Godsdienst, in den Haage, een pragtig en kostbaar Vuurwerk afgestoken.

1748.

De Staaten treeden wederom in 't bezit der Plaatsen, door Frankryk op hen veroverd.

Op

(c) Voiez Rousset Recueil, Tom. XX, p. 248.

1748. Op deeze wyze, eindigde een oorlog, die omtrent agt jaaren geduurd, en den Mogendheden, die 'er in gemengd geweest waren, geweldige schatten en zeer veel bloeds gekost hadt: 't welk alleen redens genoeg was, om haar allen te doen haaken, naar de Vrede. Maar de meeste Mogendheden hadden 'er, daarenboven, nog byzondere redenen toe. Frankryk, beoogd hebbende het Huis van Oostenryk kleiner te maaken, hadt zyn oogmerk, ten deele, bereikt, en zag, sedert de naauwe Vereeniging tusschen Groot-Britanje en de Staaten, na de verheffing des Prinsen van Oranje, minder kans dan te vooren, om het verder te bereiken. Ook deedt de aantogt der Russische Hulptroepen Frankryk dugten, voor een' ongelukkigen keer der wisselvallige wapenen. Men vondt, desbalve, geraaden, den roem, door den Koning, in den oorlog behaald, niet te waagen aan den onzekeren uitslag van eenen volgenden Veldtogt. De Keizerin-Koningin van Hongarye, die 't meest verlooren hadt by den oorlog, zag zig verpligt, tot het omhelzen der Vrede, nadat Groot-Britanje en de Staaten, van welke Mogendheden zy den meesten onderstand getrokken hadt, hadden doen zien, dat zy den oorlog moede waren. Zy hadt, om den Koning van Sardinie te winnen, een gedeelte der Oostenryksche Staaten in Italie aan hem moeten afstaan, by 't Verdrag van Worms, en bevestigde hem in 't bezit derzelven, by 't Verdrag van Aken, waarby zy ook Parma en Placenza moest overgeeven aan den Infant Don Filips, behoudens 't regt van wederkee-

XXVIII. Aanmerkingen over den uitslag des oorlogs, en de voorwaarden der Akensche Vrede.

ring,

ring, in twee byzondere gevallen. Doch zy hadt het meeste nadeel geleeden van den Koning van Pruissen, lang voor 't sluiten der Akensche Vrede. Aan hem hadt zy 't beste gedeelte van 't Hertogdom Silezie en 't Graafschap Glatz moeten afstaan, en Frankryk en Groot-Britanje hadden zorg gedraagen, dat de handelende Mogendheden te Aken beloofden, hem, in 't bezit deezer Vorstendommen, te zullen handhaaven. Hy trok, derhalve, het meeste voordeel van 't verlies der Keizerinne-Koninginne. Spanje hadt, alleenlyk, het bezit van Parma en Placenza, voor den Infant Don Filips, gewonnen, by den oorlog: en de Bondgenooten van Spanje; de Hertog van Modena en de Republyk van Genua, moesten zig te vrede houden, dat zy hersteld werden in 't bezit van 't gene hun, voor 't ontstaan van den oorlog, toegekomen hadt. De Koning van Groot-Britanje hadt, ter zee, eenige voordeelen behaald op Frankryk en Spanje, en door het te rug geeven van Kaap Breton, by 't sluiten der Vrede, Frankryk verpligt, om alle zyne overwonnen' Plaatsen in de Nederlanden, insgelyks, te rug te geeven: ook hadt hy 't genoegen van zynen Schoonzoon, den Prins van Oranje, te zien verheffen tot de hooge waardigheden, welken, door deszelfs Voorzaaten, in den Vereenigden Staat bekleed waren. De Staaten, eindelyk, slegts als helpers van Groot-Britanje en van de Koninginne van Hongarye, gemengd geweest zynde in den oorlog, hadden 'er niet dan nadeel by gehad. Een aanzienlyk gedeelte hunner grenzen was, door Frankryk, overweldigd geweest;

1748.

1748. hunne Barriere, door het slegten van verschei-den' Vestingwerken aldaar, voor een geruimen tyd, nutteloos gemaakt: 't welk men wel voor een der grootste voordeelen rekenen mag, die Frankryk by den oorlog verkreegen heeft. De Koophandel der Vereenigde Gewesten in 't gemeen hadt ook niet weinig geleeden: al 't welke de Staaten, met reden, deedt haaken naar de Vrede, by welke zy egter alleenlyk te rug kreegen, 't gene zy verlooren hadden; doch, voor een gedeelte, in veel slegter' staat dan het voor den oorlog geweest was. Doch de Vrede alleen was hun zo veel waardig, dat zy kosten noch moeite spaarden, om dezelve te bekomen. De verandering, die de vorm hunner Regeeringe, in 't voorleeden jaar, ondergaan hadt, hielp zelve de Vrede bevorderen. De Prins van Oranje toonde geene gezindheid altoos, tot het voortzetten des oorlogs, zo dra men kans zag, om daarvan een einde te maaken. Die kans was gemist, toen hy eerst aan 't bewind kwam, door 't afbreeken der Bredasche handelingen, buiten zyn toedoen. Doch zyn yver en 't vertrouwen, welk de Landzaaten in hem stelden, bragten de milde Gifte in 's Lands Kasse: de milde Gift hielp de Russische hulptroepen in aantogt naar de Nederlanden, en deeze aantogt werkte kragtiglyk mede, tot bevordering der Vrede. Zy werdt veel spoediger getroffen, dan men verwagt hadt. Men haastte zig met tekenen, om te voorkomen, dat de Vredehandeling niet gerekt werdt, ter gelegenheid van de geschillen, welken eenige Duitsche Vorsten voorhadden op dezelve te brengen. Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten beslooten,

de eersten, tot het tekenen der Vrede; waarna de andere Mogendheden wel genoodzaakt werden, de wapenen af te leggen. Jammer was 't alleenlyk, dat men eenige geschillen onafgedaan laaten moest; welken te vooren tot de algemeene Vredehandeling verschooven waren. Ook stondt 'er vry wat te vereffenen, tusschen Frankryk en Groot-Britanje. De Staaten moesten 't stuk hunner Barriere en de Lyst der regten in de Oostenrykfche Nederlanden nog nader regelen met de Keizerinne-Koninginne: ook moest het Verdrag van Koophandel met Frankryk worden vernieuwd: al het welke aanleiding gaf tot verscheiden' onderhandelingen, welker sommigen van langen nasleep waren. 1748.

Ondertusschen, zou men, in 't begin des jaars 1747, veel voordeeliger Vrede, vóòr den Staat en voor deszelfs Bondgenooten, hebben konnen sluiten, te Breda, zo het Engelsche Hof zig daartoe genegener getoond hadt. Te Breda, zou de Staat het Verdrag van Koophandel van den jaare 1739 hebben verkreegen: 't welk te Aken niet hadt konnen bedongen worden. Te Breda, was men overeengekomen, om Duinkerken, ook van de landzyde, te brengen op den voet der voorige Verdragen: te Aken, hadt men alleenlyk konnen verkrygen, dat zulks van den zeekant geschieden zou. Te Breda, was, van de Hertogdommen Parma en Piacenza, het gedeelte, welk benoorden de Po legt, bedongen voor het Huis van Oostenryk: te Aken, werden beide deeze Hertogdommen geheellyk, en Guastal-

1748. la daarenboven afgestaan aan Don Filips. By het Verdrag van Aken, waren, van de andere zyde, geene wezenlyke voordeelen bedongen voor de Staaten en derzelver Bondgenooten, die men, ook te Breda, niet verkreegen zou hebben. 't Verdrag van Barriere van den jaare 1715 werdt in 't geheel niet vernieuwd. Zo dat, met de twee schadelyke veldtogten van de jaaren 1747 en 1748, waarvan men zig veel beloofd hadt, niet alleen niets gewonnen; maar zelfs vry wat verlooren was: al 't welke den opmerkenden, uit eene vergelyking van het Ontwerp van den twintigsten van Grasmaand des jaars 1747 (d), met de punten der Akensche Vrede, klaarlyk blyken kan.

(d) Zie hier voor, bl. 53.

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENENZEVENTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

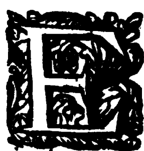
I, *Voortzetting van 't Ontwerp om de Regeering te veranderen. Zyne Hoogheid dringt op 't afdoen van de punten der Ampten en Posteryen. Te Amsterdam, besluit men, de Posteryen, ten eeuwigen dage, aan de Stad te houden.* II. *Verzoekschriften aldaar verspreid, strekkende tot herstelling en verandering. Vinnig schrift tegen de Regenten in 't gemeen. Heimelyke byeenkomsten, te Amsterdam.* III. *De Wethouderschap doet 'er onderzoek op. De drie Artikelen komen in 't licht. Inneeming der Kloveniers Doele.* IV. *De Wethouderschap veroordeelt het. De wyken worden samengeroepen. De drie Artikelen worden den Prinse vertoond.* V. *Aanspraaken in de Doele gedaan. De Doelisten vorderen, dat men, in de Kerken, voor hun bidde.* VI. *Burgemeesteren en Raaden antwoorden op de drie Artikelen. De Doelisten neemen 'er geen genoegen in. 't Scheepstimmermans-Gilde kiest hunne zyde. Burgerkrygsraad gevorderd. De Wethouderschap bewilligt in de drie Artikelen, en besluit haare ampten neder te leggen.* VII. *Zyne Hoogheid wordt gemagtigd, om de rust in Amsterdam te herstellen. De wyken kiezen Gekommit-*

 teer-

teerden. VIII. *Verzoekschriften getekend, tot handhaaving der Regeeringe. De Doelisten vinden middel om het te stuiten. Optogt der Scheepstimmerluiden.* IX. *De Prins komt in Amsterdam. De Gekommitteerden vorderen verandering der Regeeringe. Onbescheiden eisch aan Burgemeesteren.* X. *Zyne Hoogheid maakt verandering in Burgemeesters en Raaden. Hy ontslaat veele Leden van den Oud-Raad.* XI. *Handeling over 't veranderen van den Krygsraad. De Doelisten dringen den Prins, by nagt, tot het toestaan van eenen vryen Krygsraad. Zyne Hoogheid bevestigt den verkooren Krygsraad. Vertrekt uit Amsterdam. Gevolgen der Veranderinge.* XII. *Verandering der Regeeringe, te Haarlem. Te Leiden. Oproer aldaar. Zyne Hoogheid zendt bezetting in de Stad.* XIII. *Opschudding te Gouda. Beweeging te Rotterdam. Verandering der Regeeringe aldaar. Te Gouda. Te Gorinchem. Te Schoonhoven. Te Schiedam. Te Delft. Te Briele. In Dordrecht, geschiedt geene verandering.* XIV. *Beweeging te Purmerende. De Regeering wordt aldaar veranderd. Ook te Alkmaar. Te Hoorn. Te Enkhuizen. Te Medenblik. Te Edam en te Monnikendam.* XV. *Bepaalingen, by deeze veranderingen. Algemeene Vergiffenis.* XVI. *Verandering der Regeeringe, in Gelderland en in Overyssel. 't Graafschap Kuilenburg wordt den Prinse opgedraagen. In Zeeland, geschiedt byna geene ongewoone verandering.* XVII. *Aanmerkelyke verandering van den vorm der Regeeringe, in Friesland.* XVIII. *Opschudding in Groningen. Men arbeidt aldaar, voor en tegen de verandering. De Regeering doet afstand.*

Zyne

Zyne Hoogheid maakt 'er merkelyke verandering in. Regt een nieuw Geregtshof op. XIX. Wordt Erfstadhouder der overige Generaliteits-Landen, en Opper-Directeur der Oost- en Westindische Maatschappyen. XX. 't Krygsvolk verminderd. Handeling met Frankryk. Engelsche klagten. Handeling met den Koning van Pruissen. Gezant van Tripoli. XXI. De Raadpensionaris Gilles legt zyn ampt neder. Pieter Stein wordt Raadpensionaris. Dood van den Sekretaris Buys, en van den Luitenant-Admiraal Grave. XXII. De Collecte wordt ingevoerd. XXIII. Opschudding te Haarlem. Eenig Krygsvolk overweldigt aldaar de poort, en rukt ter Stad in. Agt Gemagtigden der Burgerye worden op de Gevangenpoort in den Haage gezet. Geslaakt. XXIV. Onlust te Amsterdam en te Rotterdam, over 't afleggen van eenen eed, door de Wynkoopers. De Pakhuizen van eenen Wynkooper te Rotterdam worden geplonderd. XXV. Beweegingen tot verandering der Regeeringe te Huisduinen en op de Helder, te Zaandam, en te Oudewater. XXVI. Geweldige beroerte te Steenwyk, daar ook verandering der Regeeringe uit ontstaat.

Er nog de Vrede te Aken getekend was, hoewel de handeling over dezelve reeds op eenen goeden voet stondt, werdt het ontwerp, welk sommigen gemaakt hadden, om de Regeering in de byzondere Gewesten en Steden te veranderen, kragtiglyk, voortgezet. Het afschaffen der Pagteryen, welk der Regeeringe niet zeer behaagd hadt; doch veelen onder 't volk,

1748.

I.
't Ontwerp om de Regeering der Gewesten en Steden te verande-

1748. volk, in 't eerst, zonderling naar den zin was geweest, hadt, in de Gewesten, daar 't geschied was, reeds eenige vervreemding verwekt, tusschen de Regeering en 't gemeen. Het misnoegen behoefde, derhalve, slegts leevendig gehouden en gevoed te worden, om beweeging te veroorzaaken onder 't volk, waaruit verandering in de Regeering te voorzien was, en eerlang, met der daad, volgde. Hoe 't zig, met dit werk, in Holland, en vooral te Amsterdam, daar 't de meeste beweeging maakte, toedroeg, staat ons nu, omstandiglyk, en met zo veele naauwkeurigheid, als de natuur der zaake gehengen zal, te verhaalen.

ren wordt voortgezet.

Zyne Hoogheid dringt, op 't wegneemen der bezwaarnissen wegens de Ampten, en op 't afstaan der Posteryen aan 't Land.

In den voorslag, dien zyne Hoogheid, op den vyfentwintigsten van Zomermaand, tot afschaffing der Pagten in Holland, gedaan hadt, en die, gelyk wy in 't voorgaande Boek (a) aantekenden, terstond, alomme, verspreid geworden was, hadt men ook geleezen, hoe de Prins, ten zelfden tyde, op de Staaten hadt begeerd „ dat toch eens den ingezetenen al„ le wettige redenen van bezwaaringe, op 't „ stuk van de begeeving der Ampten, mogten „ worden benomen, en dat, zonder eenig „ uitstel, de overweegingen, om de Poste„ ryen aan 't gemeene Land te doen komen, „ mogten hervat, en ten spoedigste tot een „ gewenscht einde gebragt worden," En men bediende zig van 's Prinsen ernstig verzoek, om nieuwe opschudding te verwekken, onder de Gemeente te Amsterdam, met welke men 't, blykbaar, gemunt hadt, op het verkrygen van

(a) Bladz. 228.

van verandering in de Regeeringe. 't Stuk van de Ampten ging nogtans Amsterdam niet meer aan dan andere Steden: maar 't stuk der Posteryen betrof deeze Stad alleen. Zy hadt, gelyk wy, op zyne plaats, te boek gesteld hebben (b), in 't voorleeden jaar, beslooten, de Posteryen aan zig te houden, en, in den aanvang deezes jaars, verklaard, dat zy, hierin, niet veranderen zou. Maar zyne Hoogheid en de andere Leden begreepen, dat Amsterdam, zo wel als andere Steden, zyne Posteryen aan 't gemeene Land afstaan moest. Ook hadt men, te Amsterdam, zo dra niet vernomen, dat de Prins, op nieuws, op den afstand der Posteryen gedrongen hadt, of de Vroedschap werdt byeengeroepen, om, beide op 't stuk der Ampten en dat der Posteryen, van nieuws, te raadpleegen. Omtrent het eerste punt, werdt der Vroedschap, door Burgemeesteren, vertoond „ dat aan de Resolutien der Staaten, „ daaromtrent genomen, in zo verre, voldaan was door de Stad, dat daaraan niets „ anders ontbrak, dan het gereed maaken en „ overzenden van de beëedigde Lysten van „ de jaarlyksche inkomsten der byzondere „ Ampten en bedieningen: 't welk, ter oorzaa„ke van den grooten omslag, die hieraan vast „ was, tot nog toe niet hadt konnen geschie„den, gelyk ook nog geene der andere Ste„den, Purmerende alleen uitgezonderd, tot „ hiertoe, zulke Lysten overgezonden hadt; „ doch dat men, daarmede, reeds zo verre „ gevorderd was hier ter Stede, dat men staat

1748.

De Vroedschap van Amsterdam besluit, de Posteryen ten eeuwigen dage aan de Stad te houden.

„ maak-

(b) Hier voor, bl. 143, 144.

1748. „ maakte, omtrent het midden van Herfstmaand, gereed te zullen zyn." Omtrent het punt der Posteryen, werdt der Vroedschap herinnerd „ hoe Burgemeesteren eerst „ van alle voordeelen, die, uit het openvallen derzelven, voor hun of de hunnen, „ mogten konnen voortvloeijein, hadden afgestaan; hoe de agtbaare Raad, daarop, hadt „ besllooten, die voordeelen, voortaan, ten „ nutte van de Stad, aan te leggen, en hoe „ men egter hadt goedgevonden, te verklaaren, dat men bereid was, nevens de andere „ Leden, te raadpleegen, op een middel, om „ 't Land, in deszelfs dringenden nood, 't zy „ uit de inkomsten der Posteryen, 't zy uit „ eenige anderen, eenigen spoedigen onderstand te verschaffen: welk laatste, eindelyk, „ eens zou dienen te geschieden, indien men, „ volgens de voorgaande Resolutien, de Posteryen al aan de Stad mogt willen houden; „ weshalve, Burgemeesteren verzogten, het „ nader goedvinden van den agtbaaren Raad, „ hierop, te mogen verstaan." De Vroedschap, op den tweeledigen voorslag van Burgemeesteren geraadpleegd hebbende, besloot „ hen te „ verzoeken, de Lysten op de Ampten ten „ spoedigsten in gereedheid te willen doen „ brengen." Omtrent de Posteryen, bleef men by de voorgaande Resolutien, en verklaarde „ dezelven, *ten eeuwige dage*, te zullen houden aan de Stad, om eeniglyk te dienen, tot noodigen onderstand der armen, tot „ herstelling en onderhoud der Godshuizen, „ Kerken, openbaare gebouwen en verdere „ werken, na aftrek van 't gene, tot de noo-

„ di-

„ dige beheeringe der Posteryen, zou worden „ vereischt; en van 't gene, uit de zuivere „ inkomsten derzelven, aan 't gemeene Land „ zou moeten worden opgebragt." Voorts, werden Burgemeesteren verzogt en gemagtigd „ om, met zyne Hoogheid, en met den Raad- „ pensionaris, te overleggen, wat, van wege „ de Stad, uit de Posteryen, naar eene billy- „ ke evenredigheid, ten behoeve van het ge- „ meene Land, zou behooren te worden op- „ gebragt (c)."

1748.

II. Men verspreidt aldaar Verzoekschriften, uit den naam der Burgerye, strekkende tot herstelling en verandering.

't Besluit der Vroedschap werdt, terstond, in openbaaren druk, uitgegeven, om, ware 't mogelyk, 't gemeen, welk sommigen zogten diets te maaken, dat Burgemeesteren de Posteryen, alleen tot hun byzonder voordeel, aan de Stad wilden houden, uit deeze dooling te redden. Doch men arbeidde, onder de hand, om dit oogmerk te verydelen. Verscheiden' Geschriften werden, gedrukt, verspreid door de Stad, waarby, gelyk als uit den naam der Burgerye, begeerd werdt „ herstelling der ou- „ de Voorregten en Gildenkeuren, een' Krygs- „ raad, uit en door burgers gekooren; over- „ gifte der Schutters Doelen; verkiezing der „ Vroedschappen en benoeming der Schepe- „ nen door de burgerye; aanstelling van Be- „ windhebbers der Oost- en Westindische „ Maatschappyen, door dezelfde; afschaffing, „ voor altoos, van Pagten, Excynzen en o- „ vertollige Lasten op de vaste goederen en „ Persoonen; overgift der Posteryen en van

„ 't

(c) Extr. uit de Resol. der Vroedsch. van Amsterd. van 3 July 1748.

1748. „ 't Courantierschap aan de Burgerye, of aan „ zyne Hoogheid; verkooping van alle Ampten enz." Diergelyke Punten waren ook, in 't jaar 1672, hier ter Stede, verspreid geweest (d), en 't bleek klaarlyk, dat men 'er, nu zo wel als toen, verandering der Regeeringe mede in den zin hadt. Men gaf voor, dat één deezer Geschriften, welk uit *elf* punten bestondt, op den zevenentwintigsten van Zomermaand, vertoond was aan zyne Hoogheid; doch hoe 't van den Prinse ontvangen was, bleek niet. 't Was, ondertusschen, hier, opgehaald, van wege 't Geregt. Een ander blaauw boekje werdt, ten deezen tyde, onder den mantel, verkogt en verspreid, genaamd *het gedrag van de Regenten der Vereenigde Nederlanden, geduurende den tegenwoordigen oorlog:* waarin de handelingen van eenige voornaame Luiden, met naame van den Raadpensionaris Gilles, met haatelyke verwen, gemaald stonden. 's Lands Regenten in 't gemeen werden 'er in beschuldigd van onverstand, verzuim en trouwloosheid: eenige weinigen, daarentegen, als trouwe Liefhebbers des Vaderlands, geroemd. De Regeering van Amsterdam in 't byzonder werdt, in dit schrift, over 't dringen op het sluiten eener Neutraliteit met Frankryk, en vooral over 't houden der Posteryen aan de Stad, lelyk uitgemaakt. 't Slot van alles was, dat zulke Regenten behoorden gestraft, of, ten minsten terstond en voor altoos, van hunne Ampten verlaaten te worden. 't Schrift kwam voor, als zynde *uit het Engelsch vertaald:* doch 't geleek

Vinnig schimpschrift tegen sommige voornaame Amptenaars, en tegen de Regeering in 't gemeen.

(d) Zie XIV. Deel, bl. 210, 212.

leek hier luttel naar. Ook stonden, onder de Opdragt, *aan alle waare Patriotten, zitting hebbende in de Staaten Generaal*, de letters M. D. J. S. U., over welker bekentenis, verscheidenlyk, gegist werdt. 't Hof van Holland verboodt dit Boekje, terstond; doch 't werdt, sedert, te meer verspreid. In Amsterdam, liepen 'er eenigen mede rond, in Herbergen en Koffyhuizen, daar zy 't jongen en onkundigen luiden in de hand stuken, en voorlazen: waardoor zy, allengskens, eenigen aanhang wonnen tegen de Regeering. Met deezen, hieldt men, by nagt en ontyde, byeenkomsten, in verscheiden' herbergen of kroegen, met naame, in Vredenburg in de lange Leidsche Dwarsstraat, alwaar, op den twintigsten van Hooimaand, een ontwerp gesmeed werdt, om, gelyk men in Friesland gedaan hadt, Gekommitteerden te kiezen uit de Burgerye, tot bevordering van herstel.

1748.

Men houdt te Amsterdam heimelyke byeenkomsten.

III. De Wethouderschap doet 'er onderzoek op.

De Wethouderschap, niet onkundig van dit woelen, hadt egter, tot hiertoe, geen besluit konnen neemen, omtrent de middelen, welken men in 't werk stellen moest, om het te stuiten, ter oorzaake dat zy onderling verschillende inzigten hadden van het oogmerk en de gevolgen der beweegingen. *Andries Boekelman*, Chirurgyn, een der vergaderden in Vredenburg, werdt egter, op den vierentwintigsten, voor Burgemeesteren ontbooden, en ondervraagd, over de opstellers en voorstanders van het Ontwerp. Hy noemde 'er eenigen, en onder anderen zynen Zwaager, *Henrik van Gimnig*, een' Patroontekenaar van Haarlem, en Jean Rousset; waarop men hem, met eene scher-

1748. scherpe bestraffing, gaan liet. Weinige dagen laater, werdt 'er, behalve het genoemde Ontwerp tot het kiezen van Gekommitteerden, ook een Verzoekschrift verspreid, onder 't gemeen, welk uit *drie* punten bestondt, en sedert de *drie Artikelen*, of het *Requést van Raap* genoemd werdt. Men wil, dat het hier ter Stede gebragt was, door van der Meer van Rotterdam. 't Was, kort hierop, geraakt in handen van Daniel Raap (1), en men hadt het sedert laaten drukken. Het behelsde een Verzoek aan Burgemeesteren en Raaden, „1. om „de Posteryen, ten spoedigsten, op te draagen aan den Prinse Erfstadhouder, in vertrouwen, dat zyne Hoogheid daarvan, ten „beste van Land en Stad, gebruik zou maaken. 2. om alle wettige redenen van bezwaarnis, over de misbruiken, in 't stuk „der Ampten ingesloopen, met allen mogelyken spoed, weg te neemen, en voortaan „geene Ampten te begeeven, dan aan ingeboorene en *genaturaliseerde* gezeten burgers „en inwooners. 3. om de voorregten den Burgerye, zo in 't stuk der Gilden als in andere opzigten, te herstellen, en geene Kolonellen en Kapiteinen te kiezen dan uit de „Burgerye, zonder dat dezelven, immer, te „gelyk, Regenten zouden mogen worden."

't Verzoekschrift van *drie Artikelen* komt in 't licht.

Op den zelfden tyd, dat dit Verzoekschrift verspreid werdt, liet men 't gerugt ook loopen, dat de Burgers, in 't kort, bezit stonden te neemen van de Kloveniers-Doele in de Doele

Inneeming der Kloveniers Doele.

(1) Beide deze Luiden hebben wy, boven (bl. 134, 136.) reeds eenigszins leeren kennen.

lestraat, op welke, zo sommigen dreeven, zy een 1748.
oud en gegrond regt hadden; en dat men hier zou arbeiden aan 't herstel van 't gene, meer of min, gebrekkelyk gekeurd werdt in de Regeering der Stad. Ook leedt het slegts tot den negenden van Oogstmaand, toen men eenige burgers en ingezetenen, ten getale van zes of agt, zag treeden naar de groote zaal van de Doele, die eenige Luiden, tot het houden eener afzonderlyke Byeenkomst, in huure hadden, doch, wel haast, half met half tegen wil, ruimen moesten. 't Inneemen der Doele maakte zo veel gerugts, dat zig, terstond, eene groote menigte ingezetenen derwaards begaf; eenigen, die van den toeleg onderregt waren, veelen, uit loutere nieuwsgierigheid. Toen men 't getal groot genoeg oordeelde, las Henrik van Gimnig eene aanspraak voor aan de menigte, strekkende om haar te beweegen, tot het beraamen van middelen, om de vervallen' burgerlyke vryheden te doen herstellen: ten welken einde, hy haar 't Ontwerp, in Vredenburg gemaakt, voorhieldt, waarby beraamd was, dat men vyf Persoonen kiezen zou, om te bewerken, dat, uit ieder der zestig wyken, twee, drie, of vier Gekommitteerden werden benoemd, om de punten op te stellen, in welken men betering verzoeken zou. Van verandering in de Regeering repte hy geen woord; 't zy hy geweeten hebbe, dat sommigen het hierop hadden toegelegd, of niet. Zelfs sprak hy, met verfoeijing, van den oproerigen inval in 't Stadhuis, van de plondering der Pagters huizen, en van de krenking van 't gezag der Overheid, in 't algemeen. Toen hy uit hadt, te-

Wat hier gehandeld werdt.

1748. tekenden eenigen zyn Ontwerp. Maar, Raap, of iemant van zynen aanhang las der Vergaderinge de drie Artikelen voor, als behelzende de punten, welken men, voor alle dingen, begeeren moest: en zy werden, zo ik meen, ook terstond, door eenigen, getekend. Des anderendaags, kwam men wederom byeen, in de Doele. De voorstanders der drie Artikelen drongen toen, ernstiger, op het tekenen derzelven. Zy beweerden, dat 'er alles in begreepen was, wat de Burgery, met reden, begeeren kon: 't welk, zo men 't aanneemt, ook te kennen gaf, dat de burgery geene reden hadt, om verandering in de Regeering te begeeren, alzo daarvan niet, of niet uitdrukkelyk (1) gerept was, in de drie Artikelen. Wyders, begeerden zy, dat de vyf Persoonen, volgens het ander Ontwerp, aangesteld, alleen gemagtigd werden, om de Voorregten der Burgerye op te zoeken uit de Handvesten, en herstelling in dezelven te bevorderen; alzo, dreevenze, het kiezen van Gekommitteerden uit alle de Wyken, tot zulk een einde, van te veel nasleeps zyn, en tot verwarring en verdeeldheid aanleiding geeven zou, waarvan men, zeidenze, reeds een voorbeeld zag, in Friesland. Doch veelen bleeven voor 't kiezen van Gekommitteerden. Anderen yverden, daarentegen, sterk, voor het tekenen der drie Artikelen. De twee partyen raakten in hevigen woordenstryd, met elkanderen; doch, voor 't scheiden der Vergaderinge, verklaarden de meesten

Men tekent de drie Artikelen.

(1) Sommigen meenden, dat 'er, bedektelyk, op gezien werdt, in het tweede Artikel, daar herstelling, zo in de Gilden *als anders*, werdt begeerd.

ten zig voor het tekenen der drie Artikelen: 't welk, sedert, sterk voortging. 1748.

Middlerwyl, hadden Burgemeesteren, terstond, kennis gekreegen van de openbaare Byeenkomst in de Doele, en van 't gene 'er omging. Zy riepen, hierop, den Raad byeen, op den tienden, en besllooten, met deszelfs goedvinden, om 't volk alle billyke voldoening te geeven, en te gelyk, om de gemoeden der meeste Burgeren te ondertasten, den Krygsraad, tegen den twaalfden, te beschryven, en de Hoofd-Officieren te verzoeken, dat zy hunne onderhoorige manschap deeden byeenkomen, haar afvraagende, of zy iet, tegen de Regeering der Stad, waarop men 't scheen gelaaden te hebben, schoon 'er, in de openbaare Aanspraaken op de Doele, nog niet van gewaagd was, of omtrent de voorregten der Burgerye of Gilden, hadden in te brengen. De Oud-Burgemeester *Ferdinand van Collen*, en de Oud-Schepens, *Egbert de Vry Temminck* en *Elias Schellingen*, werden gemagtigd, om, uit de Hoofdofficieren der Burgervendelen, te verneemen, wat de Gemeente begeerde: van al 't welke den volke, by openbaare afkondiging, ten zelfden dage, kennis gegeven werdt. Doch te gelyk werdt het inneemen der Doele en het doen tekenen der ontworpen Artikelen, als onbetaamelyk, afgekeurd, en toegeschreeven aan buitenluiden en vreemdelingen, nydig over de welvaart der Stede. Maar eenige burgers, die deel aan dit werk hadden, namen kwalyk, dat men hen voor vreemdelingen uitgemaakt hadt. Ook hielden zy zig zo zeer gehoond, door de beschuldiging over 't inneemen der Doele, dat zy 't gezelschap, welk zy, in de groote zaale, ge-

IV. De Wethouderschap doet de Burgery ondertasten, of zy iet tegen de Regeering hebbe.

en veroordeelt het inneemen der Doele.

Eenige burgers verdedigen zig, deswege.

1748. gevonden hadden, eene verklaaring afvergden, dat hun dit vertrek, vrywilliglyk, ingeruimd was. Zy gaven deeze Verklaaring, verzeld van eene soort van Verzoekschrift, om in hunne geschonden' eere hersteld te worden, in openbaaren druk: 't welk de Wethouderschap goedvondt, door de vingeren te zien.

De wyken worden byeengeroepen.

De wyken werden, ondertusschen, elk afzonderlyk, byeengeroepen, terwyl de Voorstanders der punten, op de Doele getekend, welken men, sedert, *Doelisten* noemde, hun werk maakten, om aanhang te winnen onder de byzondere vendels. De Hoofdofficiers der Wyken zaten, of in de Kerken, of op de Wagthuizen, of in voornaame Herbergen, om elk gelegenheid te geeven, tot het inbrengen zyner bezwaarnissen. Zeer veele voornaame burgers, niet te klaagen hebbende, en geene verandering begeerende, oordeelden noodeloos, op deeze byeenkomsten te verschynen. Veelen, die goedvonden te komen, verklaarden, dat zy niets hadden in te brengen tegen de Regeering. Sommigen voegden 'er by, dat zy wenschten, dat de Posteryen aan de Stad mogten blyven. Anderen, daarentegen, begeerden, dat men voldeede aan 't gene zyne Hoogheid, laatstelyk, omtrent de Ampten en Posteryen, voorgeslaagen hadt. Doch de gemeene hoop, in verscheiden' wyken, verklaarde zig voor de drie Artikelen, die op de Doele getekend waren: 't welk, grootendeels, toe te schryven was aan den yver der Doelisten, die by de huizen waren rond gegaan, om elk tot tekenen te beweegen. Ook waren de Kapitein *Christiaan Scholten* en verscheiden' Hoofd-

of-

officiers uit het vendel van deszelfs Vader, den Kapitein *Joan Agges Scholten*, den gemeenen, in het tekenen der drie Artikelen, voorgegaan: 't welk veelen tot navolging bewoogen hadt. 't Ontwerp, door den Kapitein Christiaan Scholten getekend, werdt ook, terstond, met deszelfs naam in 't hoofd, gedrukt, en in andere wyken rondgezonden, alwaar het veel hielp, om een aanmerkelyk getal der waakende schutteren te beweegen tot tekening. 1748.

't Verzoekschrift, welk de drie Artikelen inhieldt, was, ondertusschen, op den dertienden van Oogstmaand, door Raap en eenige andere Doelisten, ongetekend, in Burgemeesters Kamer overgeleverd; hoewel 't, daarna, door drie van hun, onder welken Raap was, getekend werdt. Ten zelfden dage, hadden zy het oorspronkelyk Verzoekschrift, door veelen ondertekend, naar den Haage overgebragt, en den Prinse, by wien zy gehoor hadden weeten te verwerven, in handen gesteld. Twee dagen daarna, deeden zy van dit gehoor verslag in de Doele. Zy vertelden „ dat de Prins „ hen minzaamlyk bejegend, en hunne be- „ geerten gebillykt; doch hun tot stilte en „ onderwerping aan de Overheid vermaand „ hadt." En 't gemeen beantwoordde 't verslag, welk zy deeden, met het zwaaijen van den hoed, en met het juichen van *Huzza!*

De drie Artikelen worden aan Burgemeesters vertoond.

Ook aan zyne Hoogheid.

Terwyl de wyken byeengeroepen werden, werden de Byeenkomsten op de Doele aangehouden. Men deedt 'er, van tyd tot tyd, Aanspraaken, waarvan de meesten, terstond, gedrukt werden. Doch zy behelsden, doorgaans, slegts eenige algemeene aanmerkingen, over

V. Aanspraaken, in de Doele gedaan.

1748. 't verval van den Staat, van den Koophandel en van de handwerken; waarby eenige vermaaningen tot het voorstaan van Vryheden en Voorregten gevoegd werden. Ook ondernam men, somtyds, de drie Artikelen te verdedigen, met naame 't gene, in dezelven, omtrent de Posteryen, begeerd was. Doch deeze Artikelen en eenige Aanspraaken werden, ten zelfden tyde, in openbaaren druk, wederlegd. De Aanspraaken hielden, in 't eerst, verscheiden vermaaningen in, tot *liefde en eendragt tusschen de Burgervaders*, gelyk men sprak, *en de Burgerye*. Ook werden 'er de Predikanten, die, in 't gemeen, ten deezen tyde, hun werk maakten, om 't volk tegen oproerigheid te vermaanen, in beschreeven, als *Voorgangers ten goede voor het Vaderland, en beschermers van Godsdienst en Vryheid*. En 't een en ander hielp veel, om eenige vreedzaame luiden en liefhebbers der Kerke te beweegen tot tekening der drie Artikelen: 't welk niet slegts op de Doele geschiedde; maar waartoe Raap ook zyn huis gebruiken liet. In 't heetst van deezen yver, werden, van wege de Doelisten, gedrukte Briefjes gebragt aan de huizen van veele Gereformeerde en Luthersche Predikanten, waarby dezelven verzogt werden, openlyk, te bidden *voor de beschermers en herstellers der Vryheid*, gelyk die van de Doele zig noemden. Ook kwam, kort hierop, een voorschrift van een gebed in 't licht, vervattende eene korte schets van 's Lands geschiedenissen, en van de doorlugtige daaden der Stadhouderen: voorts, werdt, in het zelve, de plondering van de huizen der Pagteren aangemerkt, als een bewys van de ont-

De Doelisten begeeren, dat men, openlyk, voor hun bidde.

ontwaakende Liefde tot de Vryheid; en alles beslooten, met eene omstandige bede voor zyne Hoogheid en voor de Gekommitteerden der Burgerye. Doch de Predikanten vonden niet geraaden, te voldoen aan het verzoek der Doelisten, noch zig te bedienen van hun voorschrift. 1748.

VI. Burgemeesteren en Raaden antwoorden op de drie Artikelen.

't Liep aan tot den twintigsten, eer Burgemeesteren en Raaden goedvonden te antwoorden op het Verzoekschrift, door Raap en de zynen, ingeleverd. Het antwoord behelsde „1. Dat men, met zyne Hoogheid, over 't „stuk der Posteryen, in minzaame onderhan„deling getreden was, en dat men, daarme„de, reeds zo verre was gevorderd, dat daar„van, naar alle waarschynlykheid, in de naast„komende Vergadering der Staaten, een ge„wenscht einde te wagten was. 2. Dat de „Lysten op de Ampten, door Burgemeeste„ren en Raaden, in Herfstmaand, ter Ver„gadering der Staaten, zouden overgebragt, „en daarop, volgens de gedagten der Staaten „en zyner Hoogheid, zulk een voet beraamd „worden, als heilzaaamst zyn zou voor 't ge„meen. 3. Dat men bereid bleef, de Burgery „en Gilden, by derzelver Voorregten, en „wel herbragte Gewoonten te handhaaven, „hun altoos vryheid laatende, om, deswe„ge, by Verzoekschrift, in betaamelyke be„woordingen, vertoogen te doen. Doch dat „het kiezen van Kolonellen en Kapiteinen, „uit de Burgerye alleen, eene nieuwigheid „was, strydig met de oude Privilegien en her„komen; waarom men, hierin, niet zou kon„nen bewilligen." De Wethouderschap maak-

 te

1748. te dit haar antwoord, terstond, door den druk gemeen. 't Werdt, des avonds, op de Doele, gelezen. Doch sommigen voeren 'er vinnig tegen uit. Een der grootste schreeuweren maakte zulken, die de Posteryen aan zig getrokken hadden, voor dieven uit, en verklaarde, zyn' kop veil te hebben, zo hy deeze beschuldiging niet waar maakte. Middlerwyl, waren eenige Doelisten wederom naar den Haage geweest. Zy verhaalden, op hunne wederkomst „ dat „ zy, andermaal, gehoor gehad hadden by „ zyne Hoogheid, die hun bevestigd hadt, dat „ de Regeering van Amsterdam hem, omtrent „ het stuk der Posteryen, genoegen gegeven „ hadt; dat hy der Burgerye, omtrent de Ampten in 't gemeen, ook voldoening bezorgen „ zou; doch dat hy, in een' *verwarden boedel* „ gekomen zynde, alles zo spoedig niet her„ stellen kon." Voorts, deedt de Prins, zo zy zeiden, „ de burgers, welken hy als zyne „ kinders aanmerkte, tot rust en stilte ver„ maanen." Men voegde hierby, dat zyne Hoogheid de ondertekeningen der drie Artikelen met genoegen ontvangen, en verklaard hadt, gaarne, diergelyken te zullen afwagten. 't Gemeen nam diergelyke vertellingen, met zo veel greetigheid, aan, dat zy veel hielpen, om den grooten hoop tot tekening te doen besluiten.

De Doelisten neemen 'er geen genoegen in.

De Krygsraad uit de Burgerye alleen was nu 't eenigste punt, waarin men, met reden, kon begrypen, niet bewilligd te zyn door de Regeeringe. Men dreef dan, op de Doele, dat dit punt, zo wel als de andere, moest worden doorgedrongen. De Doelisten beweerden zelfs,

't Scheepstimmermans Gilde kiest de zyde der Doelisten.

zelfs, in openbaaren druk, dat het, schoon eene nieuwigheid, door de Burgerye, mogt worden ingevoerd, als zy 't heilzaam keurde. Ook kreegenze, ten deezen tyde, het Scheepstimmermans Gilde, een der grootsten hier ter Stede, op hunne zyde, hebbende zy, zo my verzekerd is, middel weeten te vinden, om twee der Gildebroederen, die door de overigen waren aangesteld, om derzelver belangen, by de Overluiden van 't Gilde, of ook by Burgemeesteren, voor te staan; in hunne begrippen te brengen; die, terstond, eenige anderen, en allengskens het grootste gedeelte van 't Gilde overhaalden, om, nevens hen, gelyk 't heette, te arbeiden aan de herstelling van de vervallen voorregten der Gildebroederen. De driftigsten onder deeze luiden verscheenen nu op de Doele, en riepen, meer dan iemant, om een Burger-krygsraad. Sommigen dreigden zelfs, in de wapenen te willen komen, en de Regeering te noodzaaken, om hierin te bewilligen. Doch zy lieten zig eenigszins stillen, door Raap en anderen, die, ondertusschen, by Burgemeesteren, breed opgaven van 's volks wrevel, verklaarende, geene kans te zien om het te bedwingen, zo de drie Artikelen niet volkomenlyk werden ingewilligd. De Regeering, niet weetende hoe ver men zou durven gaan, noch op wien, onder de Burgerye, zy zig zou mogen verlaaten, besloot, eerlang, het Verzoekschrift, den zesentwintigsten van Oogstmaand, andermaal, uit te geeven, met deeze kanttekening: Fiat, *mits niet strydende tegen de Resolutien van haar Edele Groot Mogende en de intentie van zyne Hoogheid; en wegens*

1748.

Men dringt op eenen Burger-Krygsraad.

De Regeering bewilligt in de drie Artikelen, onder voorwaarde.

1748. *de Ampten, voor zoo veel het domesticq is.* Men gaf dus, allengskens, meer toe; doch niet dan gedwongen. En veelen meenden, dat de Doelisten nu zouden voldaan geweest zyn. Doch 't viel anders uit. Men bleef te onvrede, op de Doele. 't *Fiat* moest, dreef men, eenvoudiglyk, en niet met zo veele bepaalingen gegeven geweest zyn: schoon niemant ondernam, aan te wyzen, wat, in de gemaakte bepaalingen, onredelyk ware. Maar de hoofden der Doelisten hadden andere oogmerken, die zig, allengskens, ontdekten. Men begon nu te dryven, dat zyne Hoogheid verzogt moest worden, herwaards te komen, om de geschillen tusschen de Regeering en Burgerye by te leggen. Eenigen riepen, dat de Prins de Regeering behoorde te veranderen. Men ging voort, met schimpschriften tegen de Regeering te leezen en te verspreiden; en bleek duidelyk, dat eenigen der voornaamste Schreeuweren 't ontzag voor de Wethouderschap, welk zy, in 't eerst, hadden willen schynen te bewaaren, t'eenemaal verlooren hadden. Twee luiden werden naar den Haage geschikt, om den Prins te verzoeken dat hy herwaards kwame: en zy bragten, te rug gekeerd, voor bescheid, dat zyne Hoogheid, binnen weinige dagen, de reis stondt aan te neemen. Ondertusschen, hadden Burgemeesteren, nu reeds verzekerd, dat men verandering in de Regeering zogt, op 't aanhouden der Doelisten, beslooten, *Fiat* te geeven op 't Verzoekschrift, zonder eenige bepaaling: 't welk zy, den zevenentwintigsten, openlyk, bekend maakten.

De Doelisten zyn 'er niet mede te vrede.

Zy verzoeken, dat zyne Hoogheid in de Stad gelieve te komen.

Burgemeesteren geeven onbepaald *Fiat* op de drie Artikelen.

Doch

Doch de voornaamsten der Doelisten, vastgesteld hebbende, 't volk in beweeging te houden, tot dat zyne Hoogheid in de Stad zou gekomen zyn, namen nog geen genoegen, in 't verleende *Fiat*. „ De volle Raad was 'er, „ dreef men, niet op vergaderd geweest. En „ dit behoorde te geschieden, zou de Burgery „ gerust zyn, dat haar 't begeerde geworden „ zou." 't Verzoekschrift werdt dan, ten vierde maale, ingeleverd aan Burgemeesteren, nevens een ander, waarby, in veel schorrer styl, begeerd werdt, dat, door *de tegenwoordige Regeering*, zonder eenigen *mids* of *informaliteit Fiat* gegeven werdt op de drie Artikelen. De Raad kwam, derhalve, des anderendaags, byeen. Men was der gemeente te wille, en verleende *Fiat*, zonder eenige bepaaling, uit den naam van Burgemeesteren en Raaden. De uitdrukking van *tegenwoordige Regeering* gaf reeds te verstaan, dat de verzoekers haast eene *andere Regeering* verwagtten. Doch de Wethouderschap was zo wel overtuigd, dat men haar wars zogt te maaken van 't bewind, dat zy, op deezen zelfden dag, zynde den agtentwintigsten van Oogstmaand, besloot, vrywilliglyk afstand te doen van de Regeering, op 't behaagen van zyne Hoogheid, wien, daarvan, terstond, kennis gegeven werdt. Te gelyk werden de Posteryen der Stad den Prinse opgedraagen: dieze, gelyk omtrent de overigen geschied was, aan 't Land afstondt (g).

1748.

De Doelisten vorderen, dat 'er de Raad ook in bewillige.

't Geschiedt.

Burgemeesteren en Raaden besluiten, af te staan van de Regeeringe.

Midlerwyl, hadden sommige Doelisten een Verzoekschrift ontworpen aan de Staaten van Hol-

VII. Zyne Hoog-

(g) Resol. Holl. 31 *Aug.* 1748. *bl.* 725.

1748. Holland, waarby begeerd werdt, dat hunne Edele Groot-Mogendheden zyne Hoogheid wilden magtigen, om de noodige verandering te maaken in de Regeeringe. Eenige tekenden dit. Doch anderen weigerden 't, rondelyk. Ook bleef het overleveren van dit Verzoekschrift agter, om dat men, eerlang, vernam, dat zyne Hoogheid, den eenendertigsten, op 't verzoek van de Afgevaardigden der Regeeringe, reeds, door de Staaten, gemagtigd was, om de rust in Amsterdam te herstellen, al ware 't ook door verandering te maaken in Burgemeesters en Raaden (*b*). Twee dagen te vooren, was de Graaf van Bentink hier geweest, om, uit naam van zyne Hoogheid, der Regeeringe en Burgerye af te vraagen, of zy haare belangen goedvonden te stellen in handen van den Prinse. Doch een der Burgemeesteren kwam hem aandienen, dat men 't besluit der Regeeringe hieromtrent reeds bekend gemaakt hadt aan den Prinse. Van wege de Gemeente, kwam Gimnig met hem spreeken; waarna, uit zynen naam, der Vergaderinge in de Doele afgevraagd werdt „ of zy niet begeerde dat zyne Hoogheid in de Stad kwame? of zy haare belangen niet aan den Prinse verblyven wilde; gelyk de Wethouderschap, van haaren kant, gedaan hadt? en of zy zig, midlerwyl, niet stil en vreedzaam wilde gedraagen?" Alle welke vraagen met *ja* beantwoord werden. En met het verslag van dit antwoord keerde de Graaf van Bentink wederom naar den Haage.

heid wordt gemagtigd, om de rust in Amsterdam te herstellen.

Mid-

(*b*) Resol. Holl. 31 *Aug.* 1748. *bl.* 786.

Midlerwyl, waren verscheiden' wyken bezig met het kiezen van Gekommitteerden, die, met elkanderen, zouden raadpleegen, op het gene men den Prinse, op zyne aankomst, zou voordraagen. Eenigen der yverigste Doelisten hadden list en bedreigingen te baat genomen, om zig te doen kiezen. Doch eenige anderen werden verkooren, zonder dat zy zig van onbehoorlyke middelen bediend hadden, De Gekommitteerden lieten zig, op de Doele, aantekenen, en namen aldaar zitting. Doch enkele Wyken stelden in 't geheel geene Gekommitteerden. Veelen van deeze Gekommitteerden hadden last, om zig voor de drie Artikelen te verklaaren, schoon dezelven, door veelen, uit elke wyk, nimmer, ondertekend; door eenigen, openlyk, tegengesproken waren. Weinigen of geenen waren gemagtigd, om verandering in de Regeering te begeeren: eenigen om dit stuk geheellyk te stellen aan 't welbehaagen van zyne Hoogheid. Doch de voornaamsten onder de Doelisten ontwierpen, ten deezen tyde, twee Verzoekschriften aan den Prinse: waarby, eindelyk, de verandering in de Regeering, tot Pensionarissen en Sekretarissen toe, met ronde woorden, begeerd werdt. Zy behelsden nog eenige andere punten, en werden, door verscheiden' luiden, getekend. Doch tusschen de opstellers van deeze twee Verzoekschriften rees merkelyk verschil, welk te wege bragt, dat de tekening niet sterk kon worden doorgezet.

1748. De Wyken kiezen Gekommitteerden.

Ondertusschen, stondt het openlyk dringen op verandering in de Regeeringe veelen ingezetenen, die zig niet gemoeid hadden met het ge-

VIII. Eenigen ontwerpen en

1748. gene in de Doele omgegaan was, geweldiglyk, tegen de borst. Sommigen ondernamen zelfs, Verklaaringen op te stellen, ten voordeele der tegenwoordige Regeeringe, welken zy anderen ter ondertekeninge voorhielden. Men begon met dit werk, op den dertigsten. De Verklaaringen hielden in „ dat de ondertekenaars „ nimmer bewilligd hadden in de Verzoek„ schriften, welken der Regeeringe, als uit „ den naam der gantsche Burgerye, waren o„ vergeleverd; en dat zy geene verandering be„ geerden, in de tegenwoordige Regeeringe." Men maakte verscheiden' Afschriften van deeze verklaaringen. Zy werden, gelyk men verspreid en geloofd heeft, door veelen, getekend. Doch het voortzetten deezer tekeningen duurde slegts tot 's anderendaags, wanneer eenigen der driftigste Doelisten middel vonden om het te stuiten. Zy bewoogen een getal van omtrent vyftienhonderd Scheepstimmerluiden, of *Byltjes*, gelykze hier, by 't gemeen, genoemd worden, om, op den eenendertigsten van Oogstmaand, voor de Doele te komen; als diende zulks, om de herstelling in hunne Gilderegten te verkrygen. Zy waren allen ongewapend, en eenigen, bedugt dat men iets kwaads in den zin hebben mogt, hadden zig, niet dan door sterk dreigen, laaten beweegen, om deel te neemen in den togt. Doch anderen wisten, dat men voorhadt, den tekenaaren voor de Regeeringe eenen schrik aan te jaagen. Aan de Doele gekomen, stelden zig eenigen der stoutste Doelisten, tot vyf of zes in getal, aan hun hoofd: sommigen van welken als Scheepstimmerluiden waren uitgedost.

Tekenen Verzoekschriften waarby de handhaaving der tegenwoordige Regeeringe begeerd werdt.

De Doelisten vinden middel om dit tekenen te stuiten.

dorst. Men trok, in smalle gelederen, een groot deel der Stad door, stilhoudende voor de huizen of herbergen, daar zulken woonden, of zig onthielden, van welken men wist, of vermoedde, dat zy getekend hadden voor de Regeeringe. Hier en daar, werden bedreigingen gebruikt, en deeze oproerige togt baarde zulk eene ontsteltenis door de Stad, dat 'er de voorgenoomen' en aangevangen' tekening, geheellyk, door gestremd werdt. Ook wil men, dat eenige Leden der Regeeringe den voorstanderen deezer tekeninge, onder de hand, te verstaan gaven, dat zy zig vergeefs aflsloofden, en dat de verandering der Regeeringe niet zou konnen voorkomen worden.

1748. Optogt der Scheepstimmerluiden.

Terwyl men nu zyne Hoogheid, binnen twee dagen, te gemoet zag, gingen de wyken sterk voort, met het stellen van Gekommitteerden, welken, in eene herberg byeengekomen, allen, of meest allen de drie Artikelen tekenden, en daarna zes uit hun aanstelden, om 't woord te voeren by den Prinse, die, op den tweeden van Herfstmaand, ten tien uuren des morgens, in de Stad kwam, met vier koetsen. Zyne Hoogheid hadt overnagt op 't Huis Zwaanenburg, halfwege Haarlem, Zyne Lyfwagt te paarde verzelde hem slegts tot aan de Poort, alwaar zy eenigen tyd vertoefde, en toen naar halfwege Haarlem keerde. De Schuttery was in de wapenen gekomen, en stondt geschaard langs de Straaten en Graften, daar zyne Hoogheid door reedt. Raap en eenigen der zynen, die, over het tekenen der jongste Verzoekschriften, met de andere party, over hoop lagen, hadden den Prins, aan de tweehonderd

IX. Zyne Hoogheid komt in de Stad.

1748. derd roeden, buiten de Stad, begroet; doch geleidden hem niet naar binnen. Zulks geschiedde, door omtrent dertig van de nieuwlings gekooren' Gekommitteerden der Burgerye, onder welken, de driftigste Doelisten waren; en door een' hoop van drie of vierduizend Byltjes, voor welken een Oranje vendel gedraagen werdt, waarop *voor Oranje en de Vryheid* te leezen stondt. Zyne Hoogheid nam zynen intrek in 't Oude-Zyds-Heeren-Logement, daar hy, terstond, door drie der regeerende Burgemeesteren, Gerrit Corver, Heer van Velzen, *Jan Sautyn* en *Pieter van de Poll*, begroet, en, zo lang hy hier verbleef, op Stads kosten, onthaald werdt. 't Logement werdt, by dage en by nagt, gedurende dien tyd, bewaakt door twee vendelen schutters, aan welken de Prins gewoon was, de leuze of het woord te geeven.

De Gekommitteerden vorderen de verandering der Regeeringe.

't Eerst, welk men ter hand nam, na dat de Prins te Amsterdam was gekomen, was het bewerken van de voorgenomen' verandering der Regeeringe. Zyne Hoogheid verklaarde, by verscheiden' gelegenheden „ hoe wee hem „ deedt, dat het volk zo misnoegd was op de „ Regenten: onder welken 'er waren, die hy „ gaarne zou laaten aanblyven, schoon hy „ vreesde, niet te zullen konnen." Omtrent twintig Wyken hadden nog maar Gekommitteerden gekooren, toen zyne Hoogheid in de Stad kwam. Doch de zes luiden, uit deeze Gekommitteerden aangesteld, om met zyne Hoogheid te handelen, hadden reeds een wydluftig Verzoekschrift ontworpen, waarby de verandering der Regeeringe, en met naame ook

ook het ontslaan der twee Pensionarissen, uitdrukkelyk, begeerd werdt. 't Gene omtrent de Pensionarissen werdt verzogt, gaf vermoeden, dat de opsteller van 't Verzoekschrift op eene Pensionarisplaats vlamde. Doch hy bereikte zyn oogmerk niet, zo hy 't anders waarlyk beoogd heeft. De Pensionarissen bleeven in bediening. 't Verzoekschrift werdt den Prinse, den derden van Herfstmaand, overgeleverd. Het kwam voor, als behelzende de begeerte der gantsche Burgerye, schoon de meeste Wyken nog geene Gekommitteerden gekooren hadden, en veele burgers, ook in de Wyken, daar men Gekommitteerden hadt, niet tot derzelver aanstellinge gestemd hadden. Doch men voer, na 's Prinsen aankomst, sterk voort, met het kiezen van Gekommitteerden, tot dat, eindelyk, byna alle de Wyken van Gekommitteerden voorzien raakten, schoon de zes luiden, te vooren benoemd, 't voornaam beleid der handelinge behielden. 1748.

Terwyl de Prins raadpleegde, op 't stuk der veranderinge, boezemden sommigen den Scheepstimmerluiden argwaan in, over de gemeenzaamheid der regeerende Burgemeesteren met zyne Hoogheid, als of, hieruit, iet nadeeligs voor hun Gilde te dugten geweest ware. Twintig of dertig uit den hoop lieten zig, hierop, door eenigen der stoutste Doelisten, beweegen, om hen, op den vierden, des avonds, te verzellen aan de huizen der Burgemeesteren: drie van welken, zynde den vierden, den Heere *Jan Six*, niet in de Stad, zy, vrymoediglyk, afvraagden, *waarom zy niet, terstond, afstonden van de Regeeringe*? 't Antwoord,

Onbescheiden' eisch aan de huizen der Burgemeesteren.

1748. woord, dat zulks aan zyne Hoogheid gelaaten was, voldeedt niet. Men moest hun verzekeren, dat 'er, binnen twee dagen, verandering komen zou. Ook regelde zyne Hoogheid, des anderendaags, deeze verandering, die, op de twee volgende dagen, bekend werdt.

De Koopluiden verwerven gehoor by den Prinse.

Midlerwyl, hadt een groot getal van Koopluiden, in eene voornaame herberg samengekomen zynde, vierentwintig uit hun benoemd, om zyne Hoogheid, over deszelfs aankomst alhier, te begroeten, en om zyne gunstige bescherming over den handel te verzoeken. Zy verwierven, eerst op den vyfden, des avonds, gehoor. De aanspraak geschiedde, door den Heere *Josua van der Poorten*, en werdt, door den Prinse, minzaamlyk beantwoord, verklaarende zyne Hoogheid, onder anderen, dat zyne agting voor de Koopluiden haast blyken zou, uit de aanstelling van nieuwe Raaden, die den zevenden afgekondigd werdt.

X. Zyne Hoogheid verandert de Burgemeesters en Raaden.

De vier regeerende Burgemeesters werden ontslaagen, zonder hersteld te worden. Doch uit de zesendertig Raaden, welken ook allen ontslaagen waren, werden 'er negentien hersteld: waarby zyne Hoogheid zeventien anderen voegde, die nimmer in de Regeeringe geweest waren. De Heeren, welken tot Burgemeesteren werden aangesteld, waren Mr. Ferdinand van Collen, Mr. *Kornelis Trip*, Mr. Gerard Arnoud Hasselaer, thans Gevolmagtigde op de Vredehandeling te Aken, en *Willem Gideon Deutz*. De verandering geschiedde, by een' beslooten brief van den Prinse, gerigt aan den Hoofdofficier de Dieu, in welken zyne Hoogheid verklaarde „ dat hy,

„ alle

„ alle mogelyke poogingen hebbende aange- 1748.
„ wend, om het wantrouwen en misnoegen
„ der Burgerye tegen de Regenten weg te nee-
„ men, tot zyn leedwezen, bevonden hadt,
„ dat alle deeze poogingen vrugteloos waren
„ geweest: waarom hy, tot voorkoming van
„ de uiterste onheilen, goedgevonden hadt,
„ gebruik te maaken van de magt, hem, door
„ de Staaten, den eenendertigsten van Oogst-
„ maand, verleend; en van de aanbieding van
„ vrywilligen afstand, door de Burgemeeste-
„ ren en Vroedschappen gedaan, en in 't be-
„ sluit der Staaten vermeld, en dat hy gemel-
„ de Burgemeesteren en Vroedschappen alleen
„ ontsloeg, zonder dat zy, daardoor, in hun-
„ nen goeden naam, zouden gehoond gere-
„ kend worden, of verdagt gehouden, als of
„ zy zig, in de Regeering van den Lande,
„ niet naar behooren gedraagen hadden, zul-
„ lende zyne Hoogheid zig, ten allen tyde,
„ bereid toonen, om hen en hunne huisgezin-
„ nen en goederen, des noods, in zyne be-
„ scherming te neemen."

Doch deeze verandering was naauwlyks bekend gemaakt, of de zes Gekommitteerden der Burgerye, 's zy uit eigen beweeging, of door aandryving van anderen, beweerden, dat ook de Oud-Raad, die uit regeerende en afgegaane Burgemeesters en Schepens bestondt, en regt hadt om in de verkiezing van Burgemeesteren te stemmen, behoorde gezift en veranderd te worden. Maar hiertoe was zyne Hoogheid niet gemagtigd, door de Staaten. Hy gaf 'er Burgemeesteren kennis van, hun, te gelyk, voorhoudende „ dat hy bedugt was, of de rust

Hy ontslaat veele Leden van den Oud-Raad.

1748. „ in de Stad wel volkomenlyk zou konnen wor„ den hersteld, zo lang de Resolutie der Staa„ ten niet tot den Oud-Raad werdt uitge„ breid." Men vaardigde, hierop, uit den naam der Burgemeesteren, brieven af aan alle de Leden van den Oud-Raad, waarby hun gevraagd werdt, of zy gezind waren, deeze hunne hoedanigheid te stellen ter beschikkinge van zyne Hoogheid, even als de regeerende Burgemeesters en Vroedschappen te vooren gedaan hadden. *Zy* volgden allen dit voorbeeld. De Staaten magtigden zyne Hoogheid ook, op den tienden, om het Besluit van den eenendertigsten van Oogstmaand uit te breiden tot den Oud-Raad (*i*). En 't behaagde zyner Hoogheid, eerlang, op gelyke voorwaarde als de regeerende Burgemeesters en Raaden, vier regeerende Schepens, zeven Oud-Burgemeesters en drie-endertig Oud-Schepens van deeze hunne waardigheid te ontslaan, de Plaatsen der vier regeerende Schepenen, ten zelfden tyde, met vier anderen, vervullende: van welke verandering, der Gemeente, op den veertienden, kennis gegeven werdt.

XI. Handeling over 't veranderen van den Krygsraad.

Doch eer dit gebeurde, hadt men gearbeid aan de herstelling of verandering in den Krygsraad, op den voet, in de drie Artikelen begeerd. De Doelisten hadden 't volk, welk hen kwam hooren, al vroeg, verzekerd, dat zyne Hoogheid der Burgerye, in dit opzigt, genoegen geeven zou, en eenen Krygsraad stellen buiten de Regeering, of uit de Burgerye alleen. Ook waren de Kolonellen en verscheiden

(*i*) Resol. Holl. 19 *Sept.* 1748. *bl.* 822.

den' Kapiteinen, of Leden der ontslaagen' Regeeringe, of aan dezelve vermaagschapt geweest; waarom 't ongeraaden scheen, hun, na de verandering, 't bevel over de gewapende manschap der Stede in handen te laaten. 't Was dan zo vreemd niet, dat zy, die verandering in de Regeering gezogt hadden, ook verandering zogten in den Krygsraad. Men hadt, hierom, begeerd, dat de Kolonellen en Kapiteinen, voortaan, uit de Burgerye mogten worden aangesteld, en geheel onafhangkelyk zyn van de Regeeringe. En 't scheen iet, zo lang de Regeering nog niet veranderd was, dat men haar gezag zogt te zwakken, door den Krygsraad onafhangkelyk van haar te maaken. Maar deeze schyn hieldt op, na dat de Regeering veranderd was. Men scheen nu de nieuwe Regeering te hoonen, als men langer dreef, dat de Krygsraad geheel onafhangkelyk van haar zyn, en alleen uit de Burgerye bestaan moest. En 't was, moest men denken, niet zonder onheuscheid, te vergen van den Prinse, dat hy eene Regeering, door hem zelve gesteld, zou willen schynen te mistrouwen, door het instellen van eenen Burger-Krygsraad, die geheel niet van haar afhing. De Doelisten ook, die, tot hiertoe, voor eenen vryen of Burger-Krygsraad, geyverd hadden, begonden eenen anderen toon te slaan, en 't scheen, als of zy dit stuk dagten op te geeven. Maar eenige Gekommitteerden en Scheepstimmerluiden druischten hiertegen aan in de Doele, dryvende, dat men niet rusten moest, voor men eenen vryen Krygsraad verkreegen hadt. Van Gimnig, Raap en eenige anderen werden be-

1748.

1748. schuldigd, dat zy zig hadden laaten omkoopen, door 's Prinsen Hovelingen, om de Burgery te misleiden. Zo hoog liep de twist in de Doele, dat Raap en zes van de zynen, op den negenden, hun afscheid namen, openlyk betuigende, dat men hen, ten onregte, verdagt hieldt.

Na hun vertrek, speelden de Byltjes en derzelver Gekommitteerden de hoofdpersoonaadjen op de Doele, roepende de eersten, geduurigly, om *een' vryen Krygsraad, zonder een' eenig' Officier, uit de nieuwe zo min als uit de oude Regeeringe.* Men strooide briefjes op rym, onder 't volk, inhoudende, dat het met de Vryheid uit was, zo men geenen vryen Krygsraad verwierf. De gantsche Stad scheen in beweeging, om een punt door te dryven, waarin de ontslaagen' Regeering reeds bewilligd hadt, en 't welk, zo de Doelisten verzekerd hadden, ook voorheen, door den Prinse, was goedgekeurd. De Gekommitteerden der Scheepstimmerluiden, een en andermaal, by zyne Hoogheid, ter gehoor geweest zynde, verhaalden egter nu, dat de Prins van zins was, twee Kolonellen van de vyf, die hy dagt aan te stellen, en eenige Kapiteinen te neemen uit de tegenwoordige Regeeringe. Doch 't volk druischte hiertegen aan, begeerende dat 'er geen een' Hoofdofficier werdt aangesteld, die of in de Regeeringe, of aan eenen Regeeringspersoon vermaagschapt was. Zo hoog steeg de drift, dat een tamelyk getal van Scheepstimmerluiden, met eenige Doelisten aan 't hoofd, zig, des nagts na den negenden van Herfstmaand, naar 's Prinsen Logement begaven, zy-

De Doelisten komen 's nagts in 't slaap vertrek van

zyne Hoogheid, die zig reeds ter rust begeven hadt, doende wekken, en hem voorhoudende, „ dat het volk langer niet te stillen was; dat „ het eenen vryen Krygsraad begeerde, of „ tot uitspoorigheden dreigde over te slaan; „ en dat zyne Hoogheid hun diende te wille „ te zyn, om verdere onheilen te voorkomen." De Prins gaf egter uitstellend antwoord. Des anderendaags, was de Stad vervuld met het gerugt van den overlast, dien men zyner Hoogheid hadt aangedaan. Men verhaalde ook, dat de Prins, ongeduldig geworden, gedreigd hadt, „ de Stad, ja 't gantsche Land en zyne Ampten te zullen verlaaten, en naar zyne Duitsche Staaten te zullen vertrekken, indien „ men hem langer lastig viel." Zyne Hoogheid gaf egter, dien zelfden dag nog, verlof tot het houden van eenen vryen Krygsraad, „ bestaande uit Kapiteins, Luitenants en Vendrigs, door elke Kompagnie, uit de tegenwoordig dienende, gekooren; welke Krygsraad vyf Kolonellen zou noemen, en de „ plaatsen der Hoofdofficieren, welken aan „ derzelver Kompagnien onaangenaam waren, vervullen, of anders een dubbel getal „ derzelven aan zyne Hoogheid aanbieden, om „ de verkiezing uit hetzelve te doen." Doch 't bleek niet, uit dit verlof, of zyne Hoogheid het woord *vryen Krygsraad* in den zelfden zin als 't volk verstondt. 't Volk verstondt 'er een' Krygsraad door, welks Leden noch tot de Regeering behoorden, noch aan Regeerings-Persoonen vermaagschapt waren; doch zyne Hoogheid scheen dit onbepaald te laaten: 't welk tot verschil onder de Burgerye aanlei-

1748.

den Prinse, dringende op een' vryen Krygsraad.

Zyne Hoogheid geeft 'er verlof toe.

1748. ding gaf. Ook scheen men, in een ander opzigt, den Prins kwalyk begreepen te hebben. Hy vorderde niet, dat de byzondere Kompagnien, in de plaats van de Officieren, die hun onaangenaam waren, anderen zouden aanstellen; maar dat zulks, door den Krygsraad, alleen uit aangenaame Officiers bestaande, geschieden zou. De meeste Wyken oordeelden, daarentegen, dat zy zelven regt hadden, om hunne Officiers te kiezen. 't Verlof van zyne Hoogheid hielp alle Wyken in beweeging. Sommige Schutters wilden hunne Kapiteinen behouden, schoon zy tot de oude of tegenwoordige Regeering betrekking hadden. Anderen kantteden zig hiertegen, dikwils niet zonder hevige bedreigingen. In sommige wyken, liepen de woorden zo hoog, dat de degens uit de schede raakten: in anderen, moest de trom, des nagts, nog te wapen slaan. Ondertusschen, werdt 'er eene soort van een' Krygsraad gehouden; doch zo verwardelyk, dat Leden, die den eenen dag aangenaam verklaard waren, by hunne vendels, den anderen dag, wederom verworpen werden. Het woelen en warren in de byzondere wyken duurde, tot dat 'er vyf Kolonellen buiten de Regeering waren benoemd; en tot dat genoegzaam alle de vendels, 't zy op benoeming der Schutteren, 't zy alleen op aanstelling van den Krygsraad, van Hoofdofficieren uit de Burgerye voorzien waren. Niemant, die aan de oude of nieuwe Regeering vermaagschapt was, behieldt zyn ampt onder de Schutterye, of verkreeg 'er een. De Kapitein Christiaan Scholten zelf, hoe zeer hy voor de drie Artikelen geyverd hadt, werdt bedankt, om dat zyn Vader tot Raad was aan-

Beweeging in de Wyken.

gesteld, door den Prinse. Zyne Hoogheid bevestigde de Kolonellen en verdere Hoofdofficieren in hunne ampten, en, op den vyftienden van Herfstmaand, werdt, uit 's Prinsen naam, van de puije van 't Stadhuis, afgekondigd ,, dat, ,, sommige kwaadmeenenden aan de Burgers ,, een' verkeerden indruk hebbende gegeven van ,, 't bestaan van eenen vryen Krygsraad, hier- ,, uit waren voortgekomen zulke ongerymde ,, verzoeken, dat derzelver inwilliging eene in- ,, breuk op der Stede Privilegien, en eene ver- ,, niesiging van de wettige voorregten des Krygs- ,, raads zou hebben mede gebragt. Dat zyne ,, Hoogheid egter, de zaak, tegen veeler ver- ,, keerd begrip, niet hebbende willen beslissen, ,, verklaard hadt, dat, uit de aangenaame Of- ,, ficieren, een vrye Krygsraad zou worden ge- ,, houden, die de open' plaatsen, of zelf, of door ,, 't noemen van een dubbel getal, waaruit zy- ,, ne Hoogheid de verkiezing zou doen, ver- ,, vullen zou. Doch dat hierop, in de byzon- ,, dere Kompagnien, verscheiden' onbetaamlyk- ,, heden," te vooren reeds gemeld ,, waren ,, gevolgd, waardoor de vryheid des Krygsraads ,, belemmerd was, en burgers tegen burgers ,, waren opgezet. Dat zyne Hoogheid egter, ,, uit Vaderlyke genegenheid en toegeevend- ,, heid, de gedaane verkiezing van vyf Kolonel- ,, len en verdere Hoofdofficieren wel wilde goed- ,, keuren, schoon, in de wyze van 't benoe- ,, men der Leden van den Krygsraad, en in 't ,, belemmeren van deszelfs Vryheid, tegen zy- ,, ne Hoogheids verklaarde meening, was aan- ,, gegaan. Dat deeze Kolonellen en Officieren, ,, nevens de aangebleevenen, voortaan, den

1748.

Zyne Hoogheid bevestigt den nieuwen Krygsraad.

1748. „ Krygsraad zouden uitmaken, niet dan met „ voorkennis van Burgemeesteren, en op beschryving der Kolonellen; vergaderen, en de „ aanstelling der openvallende Kolonels- en „ Hoofdofficiers-plaatsen hebben, volgens de „ Privilegien en oude herkomens. Dat hy, wyders, voor deeze reize, de bedreeven' ongeregeldheden over 't hoofd wilde zien, mids „ elk zig stil en onderworpen aan zyne wettige „ Overheid gedroege, en alle openlyke Vergaderingen naliete; en de Gekommitteerden „ der Wyken zig, van nu af, hielden ontslaagen van die en diergelyke Kommissien."

Zyne Hoogheid vertrekt uit Amsterdam:

Terwyl deeze afkondiging geschiedde, stondt de Prins op zyn vertrek uit Amsterdam. Gimnig nam, uit den naam der Gekommitteerden uit de Burgerye, afscheid van zyne Hoogheid, met eene aanspraak, die hy sedert drukken liet, en op welks titel, hy den Prins *Willem den Grooten* noemde. Zyne Hoogheid vertrok op den middag, zynen weg neemende, door de Leidsche Poort, en voorts over de Veenen naar den Haage. Een goed getal van ontslaagen' Gekommitteerden en vier- of vyf honderd Scheepstimmerluiden deeden den Prins uitgeleide tot op den Amstelveenschen weg, waarna zy naar de Stad te rug keerden.

Gevolgen der veranderinge.

Amsterdam maakte, na de verandering der Regeeringe, allengskens, in rust, schoon men, in 't eerst, nog eenige nieuwe Verzoekschriften strooide onder 't gemeen, waarin verscheiden' vreemde eischen vervat waren. De ontslaagen' Heeren onthielden zig, voor eenen geruimen tyd, uit de Kerken, om dat de tegenwoordige Wethouderschap nog niet vastgesteld hadt, of zy aldaar, in hun gewoonlyk plegtig ge-

gewaad en op hunne gewoonlyke Plaatsen, zouden verschynen, waartoe egter, tegen 't einde des jaars, beslooten werdt. Men zaide, ondertusschen, in 't eerst, eenige vinnige Schimpschriften, tegen de ontslagen' Regenten. Doch 't gemeen veranderde, allengskens, hieromtrent, zo zeer van gedrag, dat 'er, door den tyd, meer tot lof dan tot laster van deeze Heeren geschreeven en gesproken werdt. De Doelisten raakten, daarentegen, binnen weinige maanden, in de gemeene veragting: waartoe niet weinig hielp, dat zyne Hoogheid zelf Jean Rousset de Aixe, waarby hy deezen tot zynen Historieschryver hadt aangesteld, in 't begin van Zomermaand des jaars 1749, wederom deedt afvorderen. Ook werdt hy, kort hierna, onder anderen, wegens het schryven van zeker nieuwsschrift, vervuld met schampere aanmerkingen tegen eenige uitheemsche Mogendheden, [met naame tegen Frankryk], openlyk, ingedaagd. Te gelyk, werdt verbooden, eenigen zyner schriften te drukken, zonder byzonder verlof (*k*). 't Geregt van Amsterdam hadt hem, kort te vooren, in zyn huis gezogt; doch hy was 't gevaar, welk hem dreigde, ontweeken, en onthieldt zig, sedert, buiten de Stad. De haat tegen de Doelisten nam, eerlang, zo sterk toe, dat het graauw, in grooten getale op de been gekomen, verhinderd heeft, dat men Daniel Raap, die, in Louwmaand des jaars 1754, overleedt, eene gewoonlyke begraafenis aandeedt. De Lykbaar werdt vernield, en de Wethouderschap genoodzaakt, het Lyk, ter middernagt, met eene Vangsleede, naar de Kerk te 1748.

(*k*) Resol. Holl. 2 *July* 1749. bl. 476.

1748. te laaten sleepen. Ondertusschen, hadt de bewilliging der voorgaande Regeeringe in de drie Artikelen, voor welken hy geyverd hadt, te wege gebragt, dat 'er, ook in de Gilden, merkelyke veranderingen kwamen, door 't aanstellen van nieuwe Overluiden, en door 't vernieuwen van oude en 't verleenen van nieuwe Gildenkeuren, waaran de tegenwoordige Regeering, maanden agtereen, veel tyds besteedde. Wy hebben de verandering, in Amsterdam voorgevallen, wat uitvoeriger willen te boek stellen, om dat deeze aanzienlyke Stad de eerste in Holland was, daar men, ten deezen tyde, ondernam, de dienende Regenten te doen ontzetten van 't bewind. In de meeste andere Hollandsche Steden, werdt, na dat zyne Hoogheid daartoe ook op den eenentwintigsten van Herfstmaand gemagtigd geworden was (l), de Regeering, in dit en in het volgende jaar, byna op gelyke wyze, en by gelyke gelegenheid, veranderd: waarom 't alleenlyk noodig zal zyn, beknoptelyk te gewaagen van 't gene, in dezelven byzonders voorviel.

XII. Verandering der Regeeringe te Haarlem.

Binnen Haarlem, was 't volk, na 't afschaffen der Pagten, niet regt gerust geweest. Zyne Hoogheid hadt, reeds in 't begin van Oogstmaand, den Baron van Grovestins derwaards afgevaardigd, om de Vendels, een voor een, voor zig te ontbieden, en derzelver bezwaarnissen te hooren; waarop zyne Hoogheid eene schikking maakte, die den tienden in den Haage gedagtekend was, en daarna, te Haarlem, werdt afgekondigd. By dezelve, werdt de Krygsraad veranderd, en twee Kolonellen uit de Vroedschap

(l) Resol. Holl. 21 Sept. 1748. bl. 909.

schap en de overige Officiers uit de Burgerye aangesteld. Doch, in 't begin van Herfstmaand, sloeg een Lid der Vroedschap, *Mr. Remees Floris van Zanen*, zynen Mederaaden voor „ of „ men, uit aanmerking der beweegingen in Amsterdam," daar nu reeds verandering in Burgemeesteren en Raaden gemaakt was „ zyne „ Hoogheid niet behoorde te verzoeken, om, „ ook in Haarlem, zulks te voorzien op 't stuk „ der Regeeringe, als hy, ten nutte van Stad „ en Land, zou bevinden te behooren." Doch de Vroedschap nam geen besluit op deezen voorslag. Midlerwyl, bleeven de beweegingen onder 't gemeen duuren. De Wethouderschap besloot, Gemagtigden van zyne Hoogheid te verzoeken, om dezelven te stillen, en, tegen 't einde van Herfstmaand, kwamen de Heeren Fredrik Henrik, Baron van Wassenaer, Heer van beide de Katwyken, en *Willem Pauw*, Raadsheer in den Hoogen Raade, in deeze hoedanigheid, binnen Haarlem. De gantsche Regeering hadt, reeds te vooren, gelyk die van Amsterdam, haare Ampten gesteld ter bescheidenheid van zyne Hoogheid; waarop, den zevenden van Wynmaand, uit 's Prinsen naam, werdt afgekondigd, dat de Vroedschap, voortaan, uit tweeendertig, in de plaats van vierentwintig, Leden bestaan zou. Zeven Leden der Vroedschap bleeven ontslaagen. Voorts, werdt het volk tot stilte en onderdaanigheid vermaand,

1748.

Te Leiden.

Weinige dagen laater, kwamen de Gemagtigden van zyne Hoogheid, die te Haarlem de Regenring veranderd hadden, ten zelfden einde, te Leiden, daar, met het begin van Herfstmaand, dezelfde soort van beweegingen verwekt waren on-

1748. onder 't volk. Men hieldt byeenkomsten, men koos Gekommitteerden, men ontwierp en tekende Verzoekschriften; een van welken, eerlang, werdt overgeleverd aan de Regeering, en daarna ook aan zyne Hoogheid. De Regeering, niet onkundig van het oogmerk deezer beweegingen, toonde egter geene genegenheid altoos, om, vrywilliglyk, af te staan van haare ampten. Ook begon een groot getal van burgers, ten haaren behoeve, te arbeiden, dryvende, dat de zogenoemde Gekommitteerden der Wyken, buiten of tegen last, verandering der Regeeringe zogten. Doch 't Koffyhuis, daar men, ten deezen einde, tekenen liet, werdt door 't graauw, gedreigd met plondering: waardoor 't werk gestremd werdt. De Gemagtigden van zyne Hoogheid, midlerwyl, een' keer naar den Haage gedaan hebbende, waren, andermaal, in Leiden gekomen, zonder dat de Regeering nog hadt konnen besluiten, haare ampten neder te leggen. Doch 't graauw viel, eerlang, aan op de huizen van eenige Leden der Regeeringe, die, met moeite, beschermd werden, door de Schutterye. De Burgemeester Joan van den Berg werdt, van 't Stadhuis gaande, onheuschelyk, bejegend en gedreigd. Eindelyk, liet de Regeering zig, na veel handelens, overhaalen, om haare bedieningen af te staan. Den Raadsheer Pauw 's Prinsen uiterften last hebbende gaan haalen, werden de Vroedschappen en Veertigen, den agttienden van Wynmaand, allen ontslaagen; doch, op vier na, die verlaaten bleeven, wederom hersteld in 't bewind. De Burgemeester van den Berg, een van deezen vier, en de Sekretaris van Royen hadden, reeds te vooren, ver-

1748.

verzogt, van hunne bedieningen ontslaagen te worden. De laatste werdt egter, eerlang, tot Pensionaris der Stad verkooren, en is, sedert, aangesteld tot Sekretaris van den Raad van Staate, De zogenaamde Gekommitteerden, die tot de verandering der Regeeringe hadden medegewerkt, raakten, terstond hierna, zo zeer in den gemeenen haat, dat zy, voor hun lyf bedugt, tekenaars zogten te winnen, onder eene Verklaaring, dat zy zig, alleszins, gedraagen hadden, in gevolge van den last, hun, door de Burgerye, gegeven. Eenigen uit hunnen hoop verwekten, sedert, nieuwe opschudding, by nagt, roepende, dat 'er krygsvolk in aantogt was, welk men moest buiten houden. Ook leverden zy wederom nieuwe Verzoekschriften in, waarin de Wethouderschap bewilligen moest. Doch op den zestienden van Slagtmaand, met het aanbreeken van den dag, rukte de Generaal *Rouse*, aan 't hoofd van eene bende Dragonders en Zwitsers, uit de Lyfwagt van zyne Hoogheid, onverhoeds, in de Stad; zynde hy, op 's Prinsen last, des avonds te vooren, omtrent ten elf uuren, uit den Haage vertrokken. De aankomst van dit Krygsvolk herstelde de rust in Leiden. Vier luiden, die zig in de jongste opschudding gemengd hadden, werden, sedert, in hegtenis genomen, en naar den Haage gevoerd. Zy werden, eerst in Lentemaand des volgenden jaars, gevonnist. Een werdt met het zwaard over 't hoofd gestraft, voorts, tot eene agtjaarige gevangenis, en daarna tot altoosdurende ballingschap verweezen: een ander was tot eene tweejaarige gevangenis, en daarna tot gelyke ballingschap veroordeeld; doch hy werdt, op zyn

Oproer aldaar, na de verandering.

De Stad ontvangt bezetting van Krygsvolk.

1748. zyn verzoek, onder de algemene Vergiffenis, die in Wynmaand afgekondigd werdt, begreepen, en bekwam zyne vryheid weder. De derde was, voor twintig jaaren, gebannen, en de vierde ontslaagen. Twee zogenaamde Gekommitteerden of Spreekers, die voorvlugtig geweest, en viermaalen, openlyk, ingedaagd waren, kwamen, na 't afkondigen der algemeene Vergiffenisse, van welke zy niet waren uitgesloote geweest, insgelyks, in de Stad te rug.

XIII. Opschudding te Gouda. Omtrent het midden van Wynmaand, was Gouda ook in roere geraakt, by gelegenheid van een gerugt, dat de Stad, met een Regement knegten, stondt bezet te worden. De burgery kwam in de wapenen, de poorten werden gesloten, de boomen en sluizen digt gehouden, 't geschut geplant op de wallen. Zestien soldaaten, leggende, sedert eenige maanden, aan de groote Sluis, buiten de Rotterdamsche Poort, werden ontwapend en verjaagd door de Burgerye: 't welk euvel genomen werdt, door zyne Hoogheid, die ook aan de Regeering van Gouda schreef, dat het gerugt, als of de Stad bezetting te wagten hadt, louter verzierd was. Men maakte deezen brief gemeen onder 't volk, welk nu ook, gelyk in andere Steden, aan 't opstellen van Verzoekschriften gevallen was: waarin zy, door den Schout der Stad, met raad, geholpen werden. Eenige Gemagtigden uit de Burgerye toogen naar den Haage, met een Verzoekschrift, waarby, onder anderen, het afvaardigen van Kommissarissen van zyne Hoogheid naar Gouda begeerd werdt. Zy deeden, te rug gekomen, verslag, dat zyne Hoogheid vorderde, dat de Burgery eerst de wapenen afleide,

eer

eer men haar Kommissarissen zou toeschikken. 1748.
Ook werden, sedert, de boomen en poorten geopend, de Schuttery trok af, en de Stad raakte wederom in stilte. Men verwagtte nu, eerstdaags, de Heeren van Wassenaer-Katwyk en Pauw in Gouda; doch zy namen, onverhoeds, hunnen weg op Rotterdam, daar zy, den eenentwintigsten van Wynmaand, aankwamen.

Beweeging te Rotterdam.

Hier was, zelfs na 't ontstaan der beweegingen te Amsterdam en te Haarlem, alles stil gebleeven: waarom veelen van gedagten waren, dat de Regeering onveranderd gelaaten zou worden. Maar met den aanvang van Wynmaand, waren eenige jonge luiden, ten huize van eenen Tabaksverkooper, begonnen, met het opstellen en tekenen van zekere Geschriften, waarby eenige Regenten van flinkschen handel en knevelaary beschuldigd werden. Het tekenen werdt bevorderd, door eenigen, die de hand ook in de beweegingen te Amsterdam gehad hadden, en nu uit den Haage herwaards kwamen. Drie Leden der Regeeringe, welken, met naame, beschuldigd waren, vonden raadzaam, zig in openbaaren druk te verdedigen; waarop zeven burgers, onder welken ook Laurens van der Meer was, insgelyks in openbaaren druk, verklaarden, dat zy geen deel hadden aan de opgeworpen' beschuldigingen. De tekeningen gingen, midlerwyl, voort, en toen men eenige honderden tekenaars byeen hadt, besloot men 't Verzoekschrift, den Prinse ter hand te stellen. Terstond hierna, vondt zyne Hoogheid geraaden, de twee Gemagtigden, Wassenaer-Katwyk en Pauw, af te vaardigen naar Rotterdam. Zy hoorden, kort na hunne aankomst, de luiden,

1748. die de tekening van 't Verzoekschrift bevorderd hadden. Ook werden hun, eerlang, twee andere Verzoekschriften ter hand gesteld, getekend, door eenigen, die wel te vrede waren met de tegenwoordige Regeeringe, en verklaarden, dat zy veel meer tekenaars zouden hebben weeten te bekomen, zo hun de tyd niet ontbroken hadt. Doch deeze Verzoekschriften werkten luttel uit.

De Regeering werdt aldaar veranderd. De Gemagtigden, een' keer naar den Haage gedaan hebbende, kwamen, den vierentwintigsten van Wynmaand, te rug, bedankten de gantsche Regeering, en herstelden ze wederom, op vyf Leden der Vroedschap na, welken verlaaten bleeven. Drie van deezen vyf hadden zig, te vooren, wegens de beschuldigingen, welken men tegen hen ingebragt hadt, verdedigd. Ook werden zy, sedert, niet gemoeid, over 't gene hun te last gelegd was.

Ook te Gouda. Twee dagen laater, kwamen 's Prinsen Gemagtigden te Gouda, daar zy de Verzoekschriften der Burgerye ontvingen, vervolgens, verslag deeden aan den Prinse, en, op den eersten van Slagtmaand, te rug gekeerd, de gantsche Regeering ontsloegen, en, op zes Leden na, die buiten bewind bleeven, wederom herstelden. Op de verdere punten, uit den naam der Burgerye begeerd, werdt ook schikking gemaakt door zyne Hoogheid.

Te Gorinchem. Van Gouda, begaven zig de Gemagtigden naar Gorinchem, daar, sedert eenigen tyd, ook beweeging ontstaan was, over eene belasting, van wege de Stad, op de huizen gelegd, en welke eenige burgers begeerden te hebben afgeschaft. De Regeering hadt hierin bewilligd. Doch 't gemeen, niet voldaan, stondt, sedert,

op

op ontheffing van andere laften. Men handelde hierover in den Haage, en kwam, eindelyk, overeen, dat de onlusten, gereezen tusschen de Regeering en Burgerye, door Gemagtigden van zyne Hoogheid, gestild zouden worden. De verandering in de Regeering geschiedde, hierop, den vyftienden van Slagtmaand. 't Getal der Vroedschappen werdt, van zeventien, op vierentwintig vermeerderd. Voor 't overige, bleeven de oude Regenten allen in 't bewind. 1748.

Te Schoonhoven. Hierna, begaven zig 's Prinsen Gemagtigden naar Schoonhoven, daar men ook wakker in de weer geweest was, met het tekenen en inleveren van Verzoekschriften, waartoe twee Leden der Vroedschap den ingezetenen de hand gebooden hadden. De Regeering hadt, op een deezer Verzoekschriften, schikking gemaakt; doch het antwoord op de twee anderen verbleeven aan de Gemagtigden van zyne Hoogheid, die, den zestienden, in de Stad kwamen, en, den eenentwintigsten, de gantsche Regeering ontsloegen; doch, op drie Leden na, wederom aanstelden. Voorts, werdt het getal der Vroedschappen, van zeventien, tot eenentwintig, en dat der *Electeuren* of Kiezeren, van eenentwintig, tot zesentwintig vermeerderd. Ook maakten de Gemagtigden schikking op eenige punten, door de Burgerye begeerd: de overigen werden gelaaten aan de schikking der Vroedschap.

Te Schiedam. Te Schiedam, hadden de Verzoekschriften der Burgerye, met welken op te stellen en te doen tekenen, men, eerst in 't begin van Slagtmaand, begonnen was, het zelfde gevolg als in de andere Steden. 's Prinsen Gemagtigden, herwaards gekomen, ontsloegen, den negenentwintig.

1748. tigsten, de gantsche Regeering, herstelden ze wederom, op één Lid na, welk verlaaten bleef, en vermeerderden 't getal der Vroedschappen, van twintig, op vierentwintig Persoonen. Voorts, werdt ook op de Verzoekschriften der Gemeente schikking gemaakt.

Te Delft. Te Delft, daar een goed gedeelte van 't gemeen af hangt van de Platteelbakkers, de voornaamste handelaars hier ter Stede, was 't volk tamelyk gerust geweest, tot in 't begin van Slagtmaand, wanneer 'er beweeging onder ontstondt, ter gelegenheid dat zyne Hoogheid een' der Veertigen tot Schout der Stad zogt te doen benoemen, die by de meeste Leden der Regeeringe en by 't gemeen niet zeer geagt was. Men bragt dan te wege, dat 'er een Verzoekschrift aan den Prinse ontworpen en getekend werdt, waarby men begeerde, dat zyne Hoogheid iemant anders tot Schout aanstelde. Ondertusschen, hadt de Vroedschap niet durven nalaaten, den Persoon, door zyne Hoogheid aangepreezen, nevens twee anderen, tot Schout te benoemen. Doch 't Verzoekschrift van een aanzienlyk gedeelte der burgerye stremde de verkiezing. Midlerwyl, vondt de Persoon, op wien de Prins het oog hadt, middel, om eenige luiden ten zynen voordeele te doen tekenen. De strydige tekeningen verwekten eenige beweeging in de Stad, waarvan Burgemeesteren den Prinse kennis gaven. Zyne Hoogheid deedt, hierop, de Gemeente van Delft vermaanen tot stilte, te gelyk verklaarende, dat het aan hem stondt, de verkiezing van eenen Schout te doen, wanneer hy 't best geraaden vinden zou. Midlerwyl, bleeven de gevoelens der ingezetenen verdeeld. *De*

Ge-

Gemagtigden van zyne Hoogheid kwamen, niet voor den negenden van Wintermaand, te Delft, en hoorden eenigen uit de ingezetenen. Zy deeden verscheiden' keeren naar den Haage, eer zyne Hoogheid een besluit nam, omtrent de verandering der Regeeringe. Eindelyk, werden de Regenten, op den zestienden, ontslaagen: doch met verlaating van een enkel Lid der Vroedschap wederom aangesteld. De plaats van Schout werdt, wat laater, op den voorslag van zyne Hoogheid, vervuld door de Staaten. De Prins vondt goed buiten de benoeming te gaan, in gevolge van de magtiging der Staaten, op de herstelling der ruste in de Steden; zo dat de Heer, dien zyne Hoogheid, te vooren, het Schoutsampt toegedagt hadt, voorbygegaan werdt. 1748.

Van Delft, vertrokken 's Prinsen Gemagtigden naar den Briele, alwaar genoegzaam geene beweeging geweest was onder 't volk. Ook bestondt de verandering, welke hier, op den agttienden, geschiedde, alleen in 't vermeerderen van 't getal der Vroedschappen van vyftien tot twintig Persoonen. Dus was, met het einde des jaars, de verandering der Regeeringe geschied, in alle de Steden van het Zuiderkwartier van Holland, behalve te Dordrecht, alwaar deeze verandering noodeloos, of ondienstig geoordeeld werdt. Ook hadt deeze Stad, kort na de verandering der Regeeringe te Amsterdam, den eersten voorslag gedaan, ter Vergaderinge van Holland, om zyne Hoogheid te magtigen, tot herstelling der ruste in alle de Steden van 't Gewest, zelfs door 't veranderen der Regeeringe, daar 't noodig was. De Staaten hadden hiertoe besloten, op den eenentwintigsten van Herfstmaand,

Te Briele.

In Dordrecht wordt geene verandering gemaakt.

1748. maand, mids aan elke Stad vryheid laatende, om, binnen agt dagen, te verklaaren, of zy verandering behoefde; en Medenblik was de eenigste Stad, die verklaard hadt, geene verandering noodig te hebben.

XIV. Beweeging te Purmerende.

In de meeste Steden van 't Noorderkwartier, hadt men, tot hiertoe, nog geene beweeging bespeurd onder 't gemeen, waarmede verandering der Regeering bedoeld werdt. Ook hadt 's Prinsen vertrek naar Friesland zyne Hoogheid, veelligt, verhinderd, Gemagtigden derwaards te zenden. Maar omtrent het midden van Wintermaand, viel men, te Purmerende, ook aan het opstellen en tekenen van twee Verzoekschriften, die vierkant tegen elkanderen aanliepen: strekkende het eene, tot verandering, het andere, tot handhaaving der tegenwoordige Regeeringe. En deeze Verzoekschriften gaven, eerlang, gelegenheid, tot het afzenden van Gemagtigden naar deeze Stad. Zy kwamen 'er, niet voor den vierden van Sprokkelmaand des jaars 1749: en deeden, na 't onderzoeken van den staat der zaaken, een' keer naar den Haage. Midlerwyl, werden 'er eenige Ruiters in Purmerende gelegd, tot bewaaringe der ruste onder 't volk.

Verandering der Regeeringe aldaar.

De Gemagtigden kwamen, eerst op den elfden van Lentemaand, te rug, en deeden, den volgenden dag, de beraamde verandering der Regeeringe afkondigen. Drie Leden der Regeeringe bleeven ontslaagen. Voorts, werdt 'er, ook uit den naam van zyne Hoogheid, eenige schikking gemaakt, omtrent andere punten, die door de Burgerye verzogt waren.

Midsgaders

's Prinsen Gemagtigden vertrokken, van Pur-

Purmerende, naar Alkmaar, daar de Wethouderschap de ingezetenen, terstond, by openbaare afkondiging, deedt nodigen, om 't gene zy te zeggen mogten hebben, hunnen Edele Mogendheden, op eene betaamlyke wyze, voor te draagen. Doch de Gemagtigden bleeven, verscheiden' dagen, toeven te Alkmaar, zonder dat 'er eenige burgers voor hun kwamen klaagen. Eindelyk, verscheenen 'er eenigen, die ettelyke nieuwe Gildekeuren verzogten. De Gemagtigden keerden, hierop, naar den Haage. Doch 't liep aan tot den eenentwintigsten van Bloeimaand, eer zy te Alkmaar te rug keerden, om de Regeering te veranderen. Agt Leden van de Vroedschap bleeven verlaaten, hoewel een derzelven, eerlang, door zyne Hoogheid, op den gewoonlyken tyd en wyze, wederom, tot Burgemeester gekooren werdt. In de afkondiging, die, wegens de buitengewoone verandering der Regeeringe te Alkmaar, geschiedde, werdt niet het misnoegen der Burgerye genoemd, als eene oorzaak dier veranderinge; maar „ 's Prinsen toeleg, om de Steden te brengen in zulk eene orde en Regeering, dat, daardoor, derzelver rust en voorspoed mogt worden bevestigd." 1748. ders te Alkmaar.

In 't begin van Sprokkelmaand, hadt de Wethouderschap van Hoorn zyne Hoogheid verzogt, dat de Stad verschoond mogt worden van 't ontvangen van 's Prinsen Gemagtigden, alzo de Burgery aldaar geen misnoegen tegen de Regeering hadt opgevat: doch men moest, ook hier, eerlang, besluiten, het voorbeeld der andere Steden te volgen, en de ampten van Regeeringe te stellen ter beschikkinge van Te Hoorn.

1748. zyne Hoogheid. De Gemagtigden kwamen 'er, den zestienden van Grasmaand, en hoorden eenige ingezetenen; die, nogtans, zo ver gebleeken is, geene klagten deeden over de Regeeringe. 's Prinsen Gemagtigden trokken, na eenige dagens toevens, naar Medenblik: voorts naar Enkhuizen, Edam en Monnikendam, op alle welke Plaatsen, zy zig eenigen tyd ophielden; waarna zy naar den Haage te rug keerden. Na dat, in Bloeimaand, de Regeering te Alkmaar veranderd was, kwamen zy wederom te Hoorn, daar de bezetting, zynde een gedeelte van het Regement van *Schaik*, in de wapenen gebragt was. Op den drie-entwintigsten, werdt de Regeering veranderd, om gelyke redenen, als te Alkmaar. Zeven Vroedschappen bleeven ontslaagen, in welker plaats, anderen werden aangesteld. 't Getal der boongangeren, die, oudtyds, uit de gegoedste ingezetenen plagten te bestaan, en uit welken negen Persoonen geloot worden, die, jaarlyks, Burgemeesters kiezen, was, in 't jaar 1745, bepaald op zestig; doch dit getal werdt, in Grasmaand des jaars 1748, met vierentwintig vermeerderd: een jaar laater, werden 'er nog agtenveertig bygevoegd: en in 't jaar 1750, bestondt het uit honderd en zeventig Persoonen, de Vroedschap daar onder begreepen.

Te Enkhuizen. Van Hoorn, vertrokken de Gemagtigden naar Enkhuizen, daar 't gemeen hunne aankomst zo ongaarne vernam, dat de messen, hier en daar, reeds uit de schede raakten, en men dreigde, met steenen te smyten. Doch de bezetting hieldt het volk in bedwang. De verandering der Regeeringe geschiedde hier ook,

op den drie-entwintigsten. Twee Leden der Vroedschap bleeven buiten bewind: de overigen werden allen hersteld. 1748.

Te Medenblik, alwaar den volgenden dag verandering gemaakt werdt door 's Prinsen Gemagtigden, schoon de Wethouderschap dezelve, te vooren, onnoodig geoordeeld hadt, werdt het getal der Vroedschappen, van veertien, op zestien gebragt. Vier Leden bleeven ontslaagen: een van welken, in 't jaar 1750, op de gewoonlyke wyze, wederom in 't bewind hersteld werdt. Te Medenblik.

Te Edam, geschiedde de verandering, op den agtentwintigsten. Twee Vroedschappen bleeven hier verlaaten van hunne waardigheid. De overigen werden hersteld. Te Edam.

Ten laatsten, kwamen de Gemagtigden te Monnikendam, daar alle de Leden der Regeeringe eerst ontslaagen, en vervolgens, uit naam van zyne Hoogheid, wederom aangesteld werden. Eene opengevallen' Burgemeesters-Plaats werdt, ten zelfden tyde, vervuld. Te Monnikendam.

XV. Bepaalingen, met welken alle deeze veranderingen geschiedden.

Op deeze wyze, liep, eindelyk, het gewigtig werk van de verandering der Regeeringe, in de Steden van Holland en Westfriesland, af. Alomme, werdt, volgens gewoonte, verklaard „ dat de ontslaagen' Regenten, in hun„ nen goeden naam, gehouden werden onge„ krenkt. Ook werdt hun, des noods, 's „ Prinsen bescherming toegezeid." Meest overal, werdt ook verzekerd „ dat de veran„ dering, alleenlyk, tot herstelling of behou„ denis van de rust en welvaart in de Steden, „ geschiedde, en dat dezelve niet zou mogen „ geagt worden te strekken, tot krenkinge

1748. „ van eenige Privilegien; die allen in kragt en „ waarde zouden blyven." 't Gantsche werk werdt besllooten, met het afkondigen eener algemeene Vergiffenisse; die, op den voorslag van zyne Hoogheid, in 't begin van Wynmaand des jaars 1749, geschiedde (m). De Staaten verklaarden, by dezelve „ alles wat, geduurende de jongste verwarringen in de Steden, „ ter gelegenheid van het houden van Vergaderingen, en het voeden van argwaan en „ wantrouwen tegen de Regenten, voorgevallen was, te houden voor vergeven en „ vergeten." Zy verbooden, wyders „ de Overheden en Amptenaars, op eenigerlei wyze, te beledigen, vooral niet ter zaake van „ het voorgevallene, in of buiten de gehouden' Vergaderingen, onder bedreiging, dat „ zulken, die zig hierin vergreepen, met naame zulken, die zig, daartoe, van eenige „ wapenen, of gewapend volk bedienden, „ vrouwen zo wel als mannen, zonder eenige „ verschooning, met de dood, zouden gestraft „ worden. Ook zouden zy, die, door het aanleggen of bywoonen van eenige Vergadering; door het geeven van benaamingen aan „ elkanderen, of op eenige andere wyze, met „ woorden of daaden, gelegenheid tot diergelyke geweldenaaryen gegeven hadden, strengelyk, en zelfs, naar bevindtenis van zaaken, ook met de dood, gestraft worden. „ Elk werdt gelast, zulke geweldenaaryen, „ daadelyk, en zelfs met de wapenen, te keer „ te gaan. 't Beledigen en hoonen der ont-

Algemeene Vergiffenis afgekondigd.

„ slaa-

(m) Resol. Holl. 1 Octob. 1749. bl. 825.

„ slaagen' Regenten werdt, insgelyks, ver- „ booden, onder bedreiging, dat zy, die 'er „ zig in vergreepen, naar regte en 's Lands „ Plakaaten, zouden gestraft worden. Einde- „ lyk, werdt elk het opbrengen van 's Lands „ schattingen en lasten, ernstelyk aanbevolen, „ zullende zy, die de amptenaars, tot het in- „ vorderen deezer lasten gesteld, geweldiglyk „ tegenstonden, ook zwaarlyk, en zelfs met „ de dood worden gestraft." 't Verhaal van den afloop der beweegingen in Holland heeft ons een weinig gevoerd, buiten de orde der overige geschiedenissen des jaars 1748, tot welke wy nu wederkeeren. 1748.

Eer nog de verandering der Regeeringe, te Amsterdam, geschied was, hadt zyne Hoogheid goedgevonden, de Regeering te Nieuwmegen te veranderen, by eenen beslooten brief, welks inhoud, op den drie-entwintigsten van Oogstmaand, terwyl de bezetting in de wapenen stondt, openlyk, afgekondigd werdt. De Raad der Stad werdt, van twaalf, op twintig; de Gemeentsluiden, van twintig, op twee-endertig Persoonen gebragt. De Gemeente was hier ook onrustig, en, reeds in 't voorleeden jaar, in de weer geweest, met het ontwerpen van Verzoekschriften, tot vermeerdering van 't gezag van zyne Hoogheid. Doch ten deezen tyde, was 'er geene merkelyke beweeging onder 't volk bespeurd. Alleenlyk, werden, na 't verstellen der Regeeringe, aan sommige huizen, de glazen ingesmeeten. Veelen hadden zig verbeeld, dat de oude Regeering in 't bewind gebleeven zou zyn, na dat zy, in Zomermaand, beslooten hadt, nevens de an-

XVI. Verandering der Regeeringe, in Gelderland en Overyssel.

Het Graafschap Kuilenburg

1748. andere Leden des Kwartiers, het Graafschap Kuilenburg, welk de Staaten des Kwartiers, in 't jaar 1720, gekogt hadden, op te draagen aan zyne Hoogheid. Doch zy vonden zig bedroogen. De Prins nam, na 't veranderen der Regeeringe te Nieuwmegen, door Gemagtigden, bezit van 't Graafschap, en ontving de hulde en eed der Wethouderschap en Burgerye, na dat zyne Gemagtigden haar eerst gegwooren hadden. In de andere Geldersche Steden, werdt, sedert, ook verandering in de Regeering gemaakt, onaangezien, in sommigen, gelyk te Arnhem, de aanzienlykste burgers de handhaaving der tegenwoordige Regeeringe, door eene plegtige bezending, op zyne Hoogheid begeerd hadden. De vorm der Regeeringe werdt, in Gelderland, genoegzaam gebragt, op den zelfden voet, als hy, ten tyde van Willem den III., geweest was. 't Zelfde geschiedde, in de Provincien van Utrecht en Overyssel, alwaar zyne Hoogheid het zelfde gezag verkreeg, welk Prins Willem de III., in de jaaren 1674 en 1675, over de Regeering van deeze twee Gewesten, bedongen hadt (n). Ook werdt de Regeering van verscheiden Overysselsche Steden, buitengewoon, veranderd.

wordt aan zyne Hoogheid opgedraagen.

Maar in Zeeland viel geene buitengewoone verandering der Regeeringe voor, behalve die, welke, kort na de aanstelling van den Prinse tot Stadhouder, te Zierikzee en elders, geschied was. Ook hadt men, in dit Gewest, middel gevonden, om de Pagteryen te handhaaven (o), onaangezien het graauw, in sommi-

In Zeeland, geschiedt genoegzaam geene buitengewoone

(n) *Zie* XIV. *Deel*, *bl.* 327, 359, 360.
(o) *Zie hier voor*, *bl.* 208.

mige Steden, reeds beweeging gemaakt hadt, om dezelven te doen affchaffen. Doch de Regeering deedt twee of drie belhamels by den kop vatten: die, niet dan na lang zitten, wederom vry raakten. Aan twee derzelven werden, eerlang, door zyne Hoogheid, Brieven van * Uitwiffching van misdaad bezorgd (p). Voorts, werdt een enkel Lid der Regeeringe van Middelburg bewoogen, om vrywilliglyk af te ftaan van 't bewind.

1748. verandering der Regeeringe.

* *Abolitie.*

In Friesland, werdt, daarentegen, de gantfche gedaante der Regeeringe op eenen anderen voet gebragt. Zyne Hoogheid, in Wintermaand derwaards vertrokken, leverde den Staaten een Reglement over, uit *een en zestig* punten beftaande: 't welk terftond werdt afgekondigd. By het zelve, werdt bepaald „ wie „ voor Edelen en Eigenerfden, uit welken de „ Afgevaardigden ten Landdage gekooren wer- „ den, zouden worden gehouden. Voorts, „ werden verfcheiden' misbruiken, in 't ftem- „ men tot Afgevaardigden ten Landdage, ge- „ weerd, en bepaald, dat, in geval van 't ftee- „ ken der ftemmen, de befliffing aan 't lot ge- „ laaten zou worden. In 't benoemen van ee- „ nen Grietman, waarvan de verkiezing aan „ den Erfftadhouder ftondt, zou men op be- „ voegde Perfoonen moeten agt geeven, en zo, „ hierover, verfchil viel, zouden de Stadhou- „ ders in der tyd eenige Leden magtigen, om „ deswege onderzoek en uitfpraak te doen. „ Wethouders, of Amptenaars der Steden zou- „ den

XVII. Aanmerkelyke verandering van den vorm der Regeeringe, in Friesland.

(p) Notul. Zeel. 24 *Febr.* 3, 4 *Maart* 1749. *bl.* 95, 119, 123.

1748. „ den te gelyk geene Grietluiden, Byzitters, „ Sekretarissen noch Fiskaalen eener Grietenye mogen zyn, noch, wegens dezelve, op „ den Landdag afgevaardigd worden. De gewoonlyke Landdag zou, gelyk van ouds, „ eens 's jaars, gehouden worden; in Sprokkelmaand aanvangen, en ten langsten zes „ weeken duuren. Het Hof zou de volle Regtsoefening behouden, gelyk van ouds; doch „ zig niet steeken in de *politike* bestiering der „ byzondere Steden of Landstreeken. De Neder-Geregten zouden ook gehandhaafd „ worden, in de Regtsoefening, hun, van „ ouds, hebbende toebehoord." Op 't invorderen en aanleggen van 's Lands geldmiddelen werden, wyders, ook eenige schikkingen gemaakt, en, eindelyk, allen hoogen en laagen Wethouderen en allen voornaamen Amptenaaren het beëedigen van 's Lands Wetten en Plakaaten opgelegd, met naame ook van het tegenwoordig Reglement „ van welk zyne „ Hoogheid, nogtans, de nadere uitlegging „ aan zig behieldt, zo als hy, by opkomend „ geschil over het zelve, naar gelegenheid „ van tyden en zaaken, zou bevinden te behooren." Op de afkondiging van dit Reglement, volgde die van eene algemeene Vergiffenis, wegens 't gene, geduurende den jongste beweegingen, voorgevallen was. Zy geschiedde, op den naam der Staaten van 't Gewest. De Prins bleef nog eenige dagen in Friesland, binnen welken, hem het regt tot de bestelling der Wethouderen te Leeuwaarden en te Franeker opgedraagen werdt. Beide deeze Steden waren de eenigsten in Friesland, wel-

ken,

ken, tot hiertoe, hunne eigen' Wet besteld hadden. Zyne Hoogheid, de algemeene en byzondere Regeering van 't Gewest, in deezer voege, veranderd hebbende, keerde, nog voor 't einde des jaars, te rug naar den Haage. 1748.

Doch het uitwerken van diergelyk eene verandering, in de Stad Groningen en in de Ommelanden, hadt nog veele voeten in de aarde. Veele ingezetenen der Stad, en de meeste Landluiden, bespeurende, dat het gezag, welk men den Prinse, tot hiertoe, opgedraagen hadt, zig nog niet uitstrekte tot de magt, om de Regeering te veranderen, arbeidden, onder de hand, om 't zo ver te brengen. Een groot getal van boeren, met stokken en knodsen gewapend, trok, eindelyk, tegen 't laatst van Oogstmaand, onverhoeds, ter Stad in. Ten zelfden tyde, leverden eenige luiden, zig noemende *Volmagten der Burgerye*, een Verzoekschrift in, aan Burgemeesteren en Raad, waarby zy, onder anderen, nader verklaarden, dat zy, door de *volle maate en magt*, welke zy den Prinse wilde opgedraagen hebben, verstonden „ alles, wat de tegenwoordige Erf„ stadhouder, in eenige Provincie, bezat, of „ door iemant zyner voorzaaten, met naame „ door Willem den III., in alle of in eenige „ Provincien, bezeten was, en geoefend werdt, „ of geoefend mogt worden, bestaande in „ het regt van afdanking der Wethouderen „ voor eens, of in het eeuwig en erfelyk regt, „ om Krygsampten en ampten van Regeerin„ ge te begeeven," en in veele andere voorregten, welken, in 't Verzoekschrift, stukswyze, werden opgeteld. De Regeering der Stad

XVIII. Men arbeidt, in Groningen en de Ommelanden, tot het verkrygen van verandering in de Regeeringe.

1748. Stad en de Staaten van 't Gewest, ontbloot van Krygsvolk, om zig tegen 't geweld der boeren te verzetten, en op de burgery ook niet konnende vertrouwen, waren genoodzaakt, te bewilligen, in de Verklaaring, door de Volmagten gedaan, en in 't gene verder, door de opgezetenen ten platten Lande, op hen begeerd was. Men zondt Gemagtigden naar den Haage, om den Prinse van alles kennis te geeven. Midlerwyl, bleef de beweeging duuren, in de Stad. Zyne Hoogheid zondt, derhalve, omtrent het midden van Wynmaand, eenige Ruitery en Voetvolk in Groningen, om 'er te blyven, tot dat hy gelegenheid hebben zou, om zelf derwaards te komen, of Gemagtigden te zenden, tot herstelling der ruste van 't Gewest. Midlerwyl, werdt 'er een Geschrift getekend onder de Burgerye, strekkende om de Regeering, en elk byzonder Lid derzelve, by zyne verkreegen' waardigheid, te handhaaven, ten ware hy zig ergens in vergreepen mogt hebben; in welk geval, men vorderde, dat hy geregtelyk beschuldigd werdt. 't Liep tot in 't midden van Wintermaand aan, eer de Gemagtigden van zyne Hoogheid, die zelf naar Friesland gereisd was, te Groningen, aankwamen, zonder dat de Regeering, vooraf, kennis gehad hadt van hunne komst. Zy werden egter, na 't overleveren hunner Geloofsbrieven, terstond, in hunne hoedanigheid, erkend. het gedeelte der Burgerye, welk, te vooren, voor 't veranderen der Regeeringe, geyverd hadt, en de Volmagten van 't platte Land vervoegden zig, terstond, aan de herberge van 's Prinsen Gemag-

Sommigen werken 'er tegen aan.

Zyne Hoogheid zendt Gemagtigden naar Groningen.

magtigden, dringende, met veel drift, op de *Licentiatie*, of het ontslag der Regenten, eer men aan eenige andere punten van herstelling de hand sloege. Zyne Hoogheid, die toen te Leeuwaarden was, kreeg 'er wel haast kennis van, en 't was op zynen last, dat de Gemagtigden, en zynde de Heeren *Baron van den Capelle*, Heer van den Boedelhof, uit de Ridderschap van Zutfen, en *Wybrand van Itsma* en *Antoni John Persoon*, Burgemeesters van Harlingen en Deventer, in 't begin des volgenden jaars, Gekommitteerden verkoozen uit den Raad, gezwooren Gemeente en Burgerye der Stad, en uit den Heeren- en Boerenstand der Ommelanden, om met hen in orde te handelen, over 't gene herstelling zou noodig hebben. Terwyl deezen met 's Prinsen Gemagtigden in gesprek getreden waren, borst de drift om de tegenwoordige Regeering ontslaagen te zien, in eenigen, tot daadelykheden uit. Men smeet, op den zesentwintigsten van Louwmaand, de glazen in, by eenigen, die voor de tegenwoordige Regeering getekend hadden. De Volmagten of Gekommitteerden der Burgerye werden gedrongen, door een getal van omtrent driehonderd ingezetenen, om de Schuttery op de been te brengen, en, aan 't hoofd derzelve, de afdanking der gantsche Regeeringe te vorderen van 's Prinsen Gemagtigden. 't Een en 't ander geschiedde, op den agtentwintigsten. De burgers begaven zig, ongewapend, in grooten getale, onder hunne vendels. De Volmagten hielden hun voor, wat men in den zin hadt, elk vryheid geevende,

1748.

1749.

 de,

1749. de, om naar huis te gaan, zo zy zwarigheid maakten om 't afdanken der Regeeringe te begeeren. Doch niemant durfde zig van deeze vryheid bedienen. Men trok dan naar de herberge van 's Prinsen Gemagtigden, daar 't voorgenomen verzoek gedaan werdt. De Gemagtigden beloofden, dat zy 'er den Prinse kennis van geeven, en deszelfs uitspraak afwagten zouden. Doch eer deeze te Groningen zyn kon, hadden Burgemeesteren en Raad, oud en nieuw, midsgaders Taalmannen en gezwooren' Gemeente, geene kans ziende om de drift, die tegen hem gaande gemaakt was, te stuiten, besloten, hunne ampten en *Commissien* in den schoot van zyne Hoogheid neder te leggen. Die van de Ommelanden namen, ten zelfden dage, 't was de dertigste van Louwmaand, een diergelyk besluit omtrent de ampten der Provincie, in 't gemeen. Den volgenden dag, kwamen de boeren, in grooten getale, ongewapend, en met Oranje-tekenen versierd, in de Stad, om diergelyk verzoek te doen, als de burgery, of zulken, die de burgery vertoonden, reeds gedaan hadden. Zy voerden een vierkant bord voor zig: waarop te leezen stondt:

De Regeering doet afstand, op 't welbehaagen van zyne Hoogheid.

BRAVE HEEREN
COMMITTEERDEN VAN ZYN
HOOGHEIT
BIED ONS DE HAND.
LICENTIEREN
IS 'T BEGEEREN
VAN BURGERS EN BOERENSTAND.

De

De Standaard, waaraan dit bord gehegt was, werd geplant voor de herberg der Gemagtigden, die den Landluiden het zelfde antwoord gaven, welk zy, te vooren, den Gekommitteerden uit de Burgerye gegeven hadden. De Landluiden egter, bezeffende, dat de Ommelanden Heeren alleenlyk besslooten hadden, met de Stad, te stemmen, in 't afslaan der Provinciaale ampten, vielen in 't Ommelander Huis; wilden den *Syndicus* der Ommelanden te lyve, en bragten 't, eindelyk, zo ver, dat de Ommelander Heeren ook besslooten, hunne byzondere ampten, 't platte Land afzonderlyk betreffende, ter bescheidenheid van zyne Hoogheid te stellen. Middlerwyl, hielden de Volmagten der Burgeren en Boeren, dagelyks, byeenkomsten in de Stad; alwaar, eerlang, besslooten werdt, de Officieren der Schutterye ook van hunnen dienst te ontzetten, en 't vervullen van derzelver plaatsen te stellen aan den Prinse; dien men ook besloot te verzoeken, om een Geregtshof over Stad en Lande. Zyne Hoogheid, kennis van alles gekreegen hebbende, stelde de gewigtige veranderingen, welken men begeerde, nog eenigen tyd, uit. Ondertusschen, ontstondt 'er merkelyke beweeging in de Stad, onder zulken, die tegen de *Licentiatie* geweest waren. Men tekende verscheiden' Geschriften, waarby dezelve afgekeurd werdt, en stelde deze den Gemagtigden van zyne Hooghheid ter hand; doch zy weezen ze, eindelyk, af, onder verklaaring, dat zyne Hoogheid van de meening der ingezetenen reeds onderregt was. De Prins vondt, sedert, geraaden, eene Ommelander Staatsvergadering

1749.

De Boeren vallen in 't Ommelander Huis.

 ring

1749. ring te doen beschryven, op welke egter, niemant toegelaaten zou worden, dan die, vooraf, door de Gemagtigden van zyne Hoogheid, bevoegd verklaard was; waarna de Prins de Ommelander Regeering, uit deeze bevoegde Leden, stondt te kiezen. Doch met het onderzoek der bevoegden, waartoe zyne Hoogheid zes Gemagtigden hadt aangesteld, voor welken de bevoegdheid van ieder, die zig aanboodt, voor- en tegen, bepleit werdt, verliep zeer veel tyds. Ondertusschen, werdt ook hier, gelyk in Holland, vastgesteld, 's Lands gemeene middelen, die te vooren verpagt geweest waren, by wege van *Collecte* of inzameling, te heffen: 't welk egter niet geschiedde, zonder eenige tegenkanting van 't gemeen.

Onderzoek van de bevoegdheid der Ommelander Heeren tot de Regeeringe.

Doch de komst van zyne Hoogheid, die, eindelyk, op den twee-entwintigsten van Slagtmaand, in Groningen, werdt ingehaald, herstelde de rust, allengskens. Eerst maakte de Prins verandering in de Regeering der Stad, en te gelyk in de *Commissien*, welken, van wege de Stad, uit den naam der Provincie, bekleed werden. Verscheiden' Heeren bleeven van hunne ampten verlaaten; eenigen werden in laager' ampten gesteld, eenigen bevorderd. Voorts, werden de Ommelander Ampten ook, door den Prinse, vervuld, uit de bevoegdverklaarde Heeren. Zyne Hoogheid regtte een Provinciaal Geregtshof op, en deedt, eindelyk, een geheel nieuw Reglement op de Regeering goedkeuren, door de Staaten: alles, in gevolge en uit kragte van de *volle maat en magt*, hem, in 't voorleeden jaar, by Staatsbesluit, opgedraagen. Volgens dit Reglement „ zouden

De Prins komt in Groningen.

Verandert de Regeering.

Regt een Provinciaal Geregtshof op.

„ den Taalmannen en gezwooren' Gemeente, 1749.
„ voortaan, by uitlootinge van vyf zwarte
„ boonen, de keuze hebben van den Raad en
„ gezwooren' Gemeente, mids de zittende
„ Raad het oordeel over de bevoegdheid der
„ verkoorenen behielde, nevens de magt om,
„ by 't afsterven van een Lid van den zittenden
„ Raad, een' ander', in deszelfs plaatse, te
„ stellen, en om, uit hun midden, Burgemees-
„ teren te kiezen. Doch de Erfstadhouder in
„ der tyd zou de gedaane verkiezing moeten
„ goedkeuren, en de magt hebben, om, zo
„ hy 't geraaden vondt, andere bekwaame Per-
„ soonen, uit het lighaam der Burgerye, in de
„ plaatse der verkoorenen, aan te stellen.
„ Burgemeesters en Raad zouden, gelyk van
„ ouds, de Burger-Officiers stellen. De Re-
„ geering der Ommelanden zou blyven be-
„ staan, uit Jonkeren, Hovelingen, Eigen-
„ Erfden en Volmagten, uit Hunsingo, Fi-
„ velingo en 't Westerkwartier, zullende de
„ Onderkwartieren en Smaldeelingen, waar-
„ door de regeering, ligtelyk, aan weinigen
„ zou kunnen gebragt worden, voortaan, op-
„ houden, en, met twee Kwartieren, worden
„ beslooten. Uit Delfzyl, werden zulken, die
„ een eigen Huis bewoonden, en hoofd- en
„ haardstedegeld betaalden, bevoegd ver-
„ klaard, om een of twee Volmagten te zen-
„ den op den Landdag. Appingadam werdt
„ hersteld in zyn regt, om, wegens de Ge-
„ meenschap, ten Landdage af te vaardigen.
„ De Monster-Heeren en *Arbiters* zouden,
„ door den Erfstadhouder, gekooren worden
„ uit de Leden der Ommelander-Regeeringe,

1749. „ Gemaakte en geleende bevoegdheden zouden, voortaan, ongeoorlofd zyn; midsgaders de Verdragen, waarby de Eigen-Erfden zig verbonden, om alleen zekere Persoonen te stemmen. Ook zou het afscheiden van Heerlykheden en Geregtigheden van de Huizen, Landen en Haarden, waartoe zy, oorspronkelyk, behoorden, voortaan, ongeoorlofd zyn. De Geregten ten platten Lande zouden, volgens de oorspronkelyke brieven hunner opregtinge, worden hersteld. Tot handhaavinge van het Regt, beide over de Stad en 't Land, zou dienen de hooge Justitie-Kamer, bestaande uit een' Luitenant en agt Hoofdmannen, benevens een Prokureur-Generaal en twee Sekretarien, die allen, door den Erfstadhouder, zouden gesteld worden, zonder eenige voorafgaande benoeming. De Erfstadhouder zou het regt van Vergiffenis hebben, even als in Holland. In geval van verschil, tusschen de Stad en de Ommelanden, tusschen eenige Kollegien en Geregten, onderling, of met de hooge Justitie-Kamer, zou de Erfstadhouder de bemiddeling, of, des noods, de uitspraak hebben. De Erfstadhouder zou 't regt van goedkeurieg hebben op alle buiten- en binnenlandsche *Commissien*, zonder gehouden te zyn, eenige reden van afkeuringe te geeven. Alle hooge Provinciale en Stads- en Landsbedieningen van Regeeringe, als Sindiken, Sekretarien, Rentmeesters, Ontvangers, Drosten enz. zouden, voortaan, door den Erfstadhouder, begeven worden. De Curatoren der Hooge Schoolen zouden ook,

„ door

„ door den Erfstadhouder, als *Rector magni-* 1749.
„ *ficentissimus*, worden gesteld. Ook zou hy,
„ met overroeping der Curatoren, de Hoog-
„ en andere Leeraars kiezen." Voorts, wer-
den ook, op 't stuk der geldmiddelen, eenige
schikkingen gemaakt by het Reglement, mids-
gaders, omtrent het stuk van de jagt, waartoe
een Jagtgerigt zou worden aangesteld, door
den Erfstadhouder, die altoos Opper-Hout-
vester zyn zou, en den Luitenant-Houtvester
en zes Meesterknaapen kiezen. „ Alle Re-
„ genten en Amptenaars zouden, by 't aan-
„ vaarden hunner bedieninge, by eede, de
„ onderhouding van 's Lands Wetten en by-
„ zonderlyk van dit Reglement moeten be-
„ looven, en hunne ampten verbeuren, zo
„ dra zy hiertegen aangingen. Eindelyk, be-
„ hieldt zyne Hoogheid de verklaaring van dit
„ Reglement aan zig, indien hy zulks, by op-
„ komende gelegenheden, noodig mogt oor-
„ deelen." De Prins, het Reglement, door
de van nieuws aangestelde Regenten, hebben-
de doen beëedigen, verliet Groningen, in 't
begin van Wintermaand. Kort na zyn ver-
trek, werdt, op den naam der Staaten, eene
algemeene Vergiffenis van de gepleegde on-
behoorlykheden afgekondigd, en te gelyk de
onderwerping aan de hooge en mindere Over-
heid, ernstelyk, aanbevolen. Sedert, geraakten
de Stad en 't Gewest, allengskens, in rust. 't
Leedt, ondertusschen, tot in 't laatst van Hooi-
maand des jaars 1750, eer het *Diploma* op de
opdragt van 't Erfstadhouderschap aan zyne
Hoogheid, in orde, werdt overgeleverd.

Algemeene Vergiffenis, te Groningen, afgekondigd.

1749. Dus liepen, eindelyk, de onlusten, die, in 't voorleeden' jaar, in alle de Gewesten, waren ontstaan, ten einde, op eene wyze, waar door 't gezag van zyne Hoogheid hooger rees en vaster gevestigd werdt, vooral in Gelderland, Friesland en Stad en Lande, daar het, by Berigtschriften, merkelyk bepaald was geweest. 's Prinsen aanzien, in den Vereenigden Staat, steeg, hierdoor, dat van zyne Voorzaaten verre te boven. De algemeene Staaten, zig, ten behoeve van zyne Hoogheid, ook willende ontdoen van het Stadhouderlyk bewind in de overige Generaliteits Landen, hadden hem, op 't einde des voorleeden jaars, ook het Erfstadhouder-Kapitein-Generaal- en Admiraalschap, over het Staatsch Brabant, Vlaanderen en Opper-Gelderland, opgedraagen. Omtrent den zelfden tyd, werdt ook, door de Bewindhebbers der Oostindische Maatschappye, op het aanhouden van omtrent zestig deelgenooten, besloten, zyne Hoogheid, tot Opper-Directeur- en Gouverneur hunner Maatschappye aan te stellen (q): welke waardigheid, nimmer, door eenigen Stadhouder, bekleed geweest was, en den Prinse, in dit aanzienlyk lighaam, groot gezag gaf. Hy verwierf het regt „ om voor te zitten in alle de Vergade-„ ringe der Maatschappye, 't zy in Persoon, „ of door een' of meer Heeren, door zyne „ Hoogheid zelve, te kiezen uit de Hoofd-„ deelgenooten, en te voorzien van eene *In-„ structie*; mids de *Representanten* geene ande-„ re bediening, in of buiten de Oostindische „ Maat-

XIX. De Prins wordt Erfstadhouder van Staatsch Brabant, Vlaanderen en Opper-Gelderland, en Opper-Directeur der Oost- en Westindische Maatschappyen.

(q) Resol. Gener. *Luna* 24 *Maart* 1749.

„ Maatschappye, zouden mogen bekleeden, 1749.
„ en in Holland of Zeeland woonagtig zyn.
„ De Prins, of deszelfs Representanten zou-
„ den voorslagen mogen doen, over alles, wat,
„ ten beste der Maatschappye, strekken kon,
„ en zo wel besluitende als raadgeevende stem
„ hebben. Zyne Hoogheid zou de Regten,
„ Oktrojen, Voorregten en Reglementen der
„ Maatschappye doen onderhouden en hand-
„ haaven, en alle misbruiken weeren. De
„ verkiezing van Bewindhebberen, uit de
„ benoeming van een drietal, werdt ook aan
„ den Prinse gesteld, die, daarbenevens, het
„ regt verkreeg, om uitspraak te doen over
„ de geschillen, die tusschen de byzondere Ka-
„ mers ontstaan mogten. Ook zou hy de Ad-
„ vokaats-, en andere hooge Ampten, hier
„ te Lande en in de Indien, uit een benoemd
„ drietal, of uit een' of meer voorgestelde Per-
„ soonen, vervullen. Voorts, zou hy, met
„ voorkennisse van Bewindhebberen en beëe-
„ digde Hoofddeelgenooten, orde stellen op
„ de huishoudinge der Maatschappye, op 't
„ bestier der zaaken in de Indien, en byzon-
„ derlyk, op de versterking en verdediging
„ van de Landen der Maatschappye, aldaar.
„ Hy zou de Hoofddeelgenooten mogen be-
„ schryven, en hunne voorslagen, by meer-
„ derheid van stemmen zynde goedgekeurd,
„ door de beëedigde Hoofddeelgenooten, ter
„ Kamere van Zeventienen, doen inbrengen.
„ Eindelyk, zouden Bewindhebbers en Hoofd-
„ deelgenooten alles wat, by deezen, niet
„ of niet klaarlyk, aan zyne Hoogheid opge-
„ draagen was, by nadere verklaaring, onder

1749. „ bekragtiging van hunne Hoog-Mogendhe-„ den, aan hem mogen opdraagen." Zyne Hoogheid hadt de Wedde, wegens het Opper-bewindhebberschap der Maatschappye, van de hand geweezen. In Hooimaand, werden de Heeren *Filips van der Ghiesen* en *Josua van der Poorten*, beide te Amsterdam woonagtig, tot zyne Representanten, by de Oostindische Maatschappye, in alle de Kamers, aangesteld. In Zeeland, werdt deeze waardigheid, eerlang, aan den Heere *Leendert Bomme* opgedraagen. De Bewindhebbers der Westindische, volgden, wat laater, het voorbeeld van die der Oostindische Maatschappye, zyne Hoogheid, insgelyks, verkiezende tot Opper-Directeur. De Prins benoemde, hier, de Heeren *Jan van Marcelis* en *Thomas Hope* tot zyne Representanten. De Heer Gerard Arnoud Hasselaer, Oud-Burgemeester van Amsterdam, was, reeds te vooren, tot Representant van zyne Hoogheid, in de Admiraliteits-Kollegien in Holland, aangesteld.

XX. Vermindering van 't Krygsvolk van den Staat.

Het treffen der Vrede hadt, midlerwyl, de Staaten, terstond, doen bedagt zyn, op de vermindering van Krygsvolk. De Waardgelders, die, by de algemeene monstering, in Lentemaand des voorleeden jaars, slegts vierduizend man sterk bevonden werden, waren, in Slagtmaand daarna, reeds allen afgedankt. Doch met den aanvang deezes jaars, werdt tot eene merkelyke vermindering van 't Voetvolk en de Ruitery besllooten. Twee Regimenten werden, geheellyk, afgedankt. In Herfstmaand daaraan, werdt tot eene verdere vermindering en afdanking besllooten, waardoor de Staat van

oor-

MR. GERARD AARNOUT HASSELAER
Burgermeester en Raad
der Stad Amsterdam,
Eertyds Gevolmagtigde op de Vredehandeling
te Aken.

A. Schouman ad viv. del. 1759 *J. Houbraken fec.*

Is. TIRION excud.

oorloge van twaalfduizend agthonderd en vyftig man verligt werdt. 1749.

Den handel met Frankryk, na 't sluiten der Vrede, wederom hersteld geworden zynde, zogt men, van de zyde der Staaten, het Verdrag van Koophandel van den jaare 1739 te doen vernieuwen. Doch 't Fransche Hof liet zig, hiertoe, voor eerst, niet beweegen. Alleenlyk, besloot de Koning, in Slagtmaand, de Staatsche Koopvaardyschepen, by voorraad, voor den tyd van zes maanden, te ontheffen van de betaaling van vyftig stuivers van 't Vat. Ook werdt het inkomend regt van den Zouten visch gesteld op twaalf stuivers van de ton. De Ambassadeur van Hoey, die, meer dan twintig jaaren, zyn verblyf gehouden hadt aan 't Fransche Hof, was, van daar, in de Lente deezes jaars, op zyn verzoek, te rug geroepen. Handeling met Frankryk.

Twee Engelsche Oostindische schepen, in 't voorleeden jaar, op eene Chineesche reize, eenigen overlast, zo men voorgaf, geleeden hebbende van de onzen, werdt, hierover, door den *Graave van Holderness*, geklaagd in den Haage, beweerende hy, dat het belemmeren der Engelsche vaart, op vrye en onzydige havens in de Indien, aanliep tegen de Verdragen. De Staaten antwoordden „ dat „ zy zig, wegens 't gebeurde, nader zouden „ laaten onderregten, door de Bewindhebbe- „ ren der Oostindische Maatschappye," den Gezant, wyders, verzekerende „ dat zy niet „ van zins waren, eenige nieuwigheid in te „ voeren (r)." Klagten der Engelschen.

De

(r) Resol. Holl. 9 Dec. 1749. bl. 1243.

1749. Handeling met den Koning van Pruissen.

De Koning van Pruissen hadt, te vooren, by de algemeene Staaten, aangehouden, om, nevens hem, mede te werken tot herstelling van den vervallen Koophandel op de Maaze. Doch deeze zaak hadt te veel raadpleegens noodig, om spoedig te konnen worden afgedaan. De aflossing der Hoofdsommen, hier te Lande, ten behoeve van Embden en Oostfriesland, geligt, en de betaaling der Intresten van deeze Hoofdsommen, niet zo geregeld geschiedende als beloofd en verwagt was (s), hadden de Staaten, reeds sedert eenigen tyd, by 't Hof van Berlyn, doen dringen op gereeder voldoening aan de gemaakte overeenkomst: waartoe zyne Pruissische Majesteit zig, eindelyk, van nieuws, in Sprokkelmaand deezes jaars, verbonden hadt.

Gezant van Tripoli in den Haage.

In Grasmaand, was, in den Haage, een Gezant van Tripoli aangekomen, tot onderhouding en aankweeking van Vriendschap met den Staat. Men verleende hem openbaar gehoor. In Oogstmaand, nam hy zyn afscheid; met een geschenk van tweeduizend guldens vereerd zynde, door de Staaten. Doch de aanzienlyke geschenken voor de Regeering van Tripoli werden gescheept in een Oorlogsschip van zesendertig stukken, welk den Gezant terug voerde.

XXI. De Raadpensionaris Gilles legt zyn ampt neder.

De Raadpensionaris Gilles hadt, onaangezien de verandering in de Regeering van den Staat, sedert de verheffing van zyne Hoogheid voorgevallen, zyn ampt, tot hiertoe, waargenomen. Doch in 't begin van Bloeimaand, werdt

(s) Zie XIX. Deel, bl. 404.

werdt hy te raade, zig van het zelve te ontstaan. Hy behieldt den titel van Thesaurier-Generaal van Holland, op eene wedde van vierduizend guldens, benevens eene andere van gelyke somme, als Oud-Raadpensionaris, die hem, te vooren, waren toegestaan. Doch van de zitting in de hooge Vergaderingen, die hem ook beloofd was, vondt men nu geraaden hem te ontheffen (*u*). De Heer *Pieter Stein*, regeerend Burgemeester van Haarlem, die, op den raad van zyne Hoogheid, aangesteld was, om het ampt van Raadpensionaris, by voorraad, waar te neemen (*v*), werdt 'er, insgelyks op 's Prinsen raad, den eenentwintigsten van Hooimaand, mede bekleed. By 't aanvaarden van het ampt, werdt hem vergund „ dat hy zig, „ ten allen tyde, van het zelve zou mogen „ ontslaan; dat hy zyne Instructie zo naauw„ keurig zou naarkomen, als 't een' eerlyk en „ getrouw Staatsdienaar mogelyk ware, en „ als de voorige Raadpensionarissen, die in dit „ opzigt de stiptsten geweest waren, dezelven „ naargekomen hadden; en dat hy een' Sekre„ taris, in de plaats van een Klerk, in zyn' „ dienst zou mogen neemen; waartoe hem „ twaalf- of vyftienhonderd guldens zouden „ worden toegelegd (*w*)." By het *derde* Lid zyner Instructie, die, met kennis en goedvinden van zyne Hoogheid, was vastgesteld, werdt hem gelast „ zorg te draagen, dat de „ tegenwoordige Regeeringsvorm, met naa„ me

1749.

De Heer Pieter Stein volgt hem op.

(*u*) Resol. Holl. 3 *May* 1749. *bl.* 383.
(*v*) Resol. Holl. 10, 12, 13, 24, 24 *Juny* 1749. *bl.* 394, 395, 398, 400, 426.
(*w*) Resol. Holl. 18, 22 *July* 1749. *bl.* 543, 548, 561.

1749. „ me de Resolutie op het Erfstadhouderschap „ van den zestienden van Slagtmaand des „ jaars 1747, gehandhaafd werdt; en den Staa„ ten en den Heere Erfstadhouder kennis te „ geeven van 't gene hem mogt voorkomen, „ dat daartegen mogt ondernomen worden. „ Ook moest hy, volgens het zevende Lid, „ den Heere Erfstadhouder van alle Staatsza„ ken verslag doen (x)."

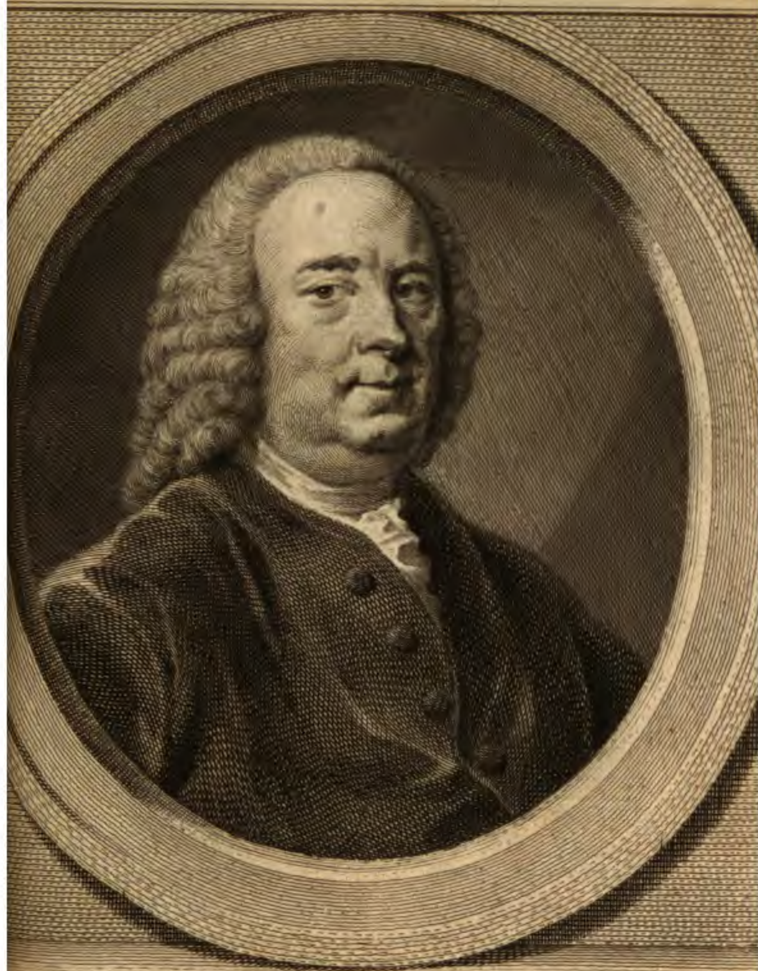
Dood van den Sekretaris Buys en van den Luitenant-Admiraal Grave.

De Sekretaris der Staaten van Holland, de Heer Willem Buys, dien wy, uit het voorgaande gedeelte deezer Geschiedenissen, ter gelegenheid van 't verhaal zyner gewigtige Staatshandelingen, in Engeland, in Frankryk, op de Byeenkomsten te Geertruidenberg, te Utrecht en elders, hebben leeren kennen, was op den tienden van Sprokkelmaand, in 't agtentagtigste jaar zyns ouderdoms, overleeden. Ook stierf te Amsterdam, op den vyfentwintigsten van Lentemaand, Henrik Grave, Luitenant-Admiraal van Holland, onder 't Collegie op de Maaze, in den ouderdom van omtrent negenenzeventig jaaren. By zyne begraafenis, in de nieuwe Kerke, werdt de Persoon van den Prinse van Oranje, als Admiraal-Generaal, verbeeld door den Heere Gerard Arnoud Hasselaer, die 't Lyk onmiddelyk volgde, in eene Koets met zes paarden bespannen.

XXII. Invoering van het *collec-*

Tegen 't einde deezes jaars, werden, in Holland, de vereischte toebereidsels gemaakt, om de middelen, die verpagt of in *Admodiatie* ge-

(x) Resol. Holl. 25, 26 *Juny*, 5 *July* 1749. *bl.* 427, 444, 509.

MR. PIETER STEYN,
Raadpensionaris van Holland
enz.

A. Schouman ad viv. del. 1759 *J. Houbraken fec.*

IS. TIRION excud.

gegeven plagten te worden, voortaan, by wege van *Collecte* of inzameling, te heffen. In de andere Gewesten, alwaar de Pagten, geheel of gedeeltelyk waren afgeschaft geworden, waren zy, of wederom ingevoerd, of men hadt de ingezetenen, in de plaats derzelven, ook, even als in Holland, geschat, gelyk in Friesland geschied was. Doch in dit Gewest, waren, ter gelegenheid deezer schattinge, of uit andere oorzaaken, nieuwe beroerten ontstaan, die egter, met geweld, gestuit, en in sommige belhamels, strengelyk, en zelfs met de dood, gestraft waren. Ook werdt de schatting, hier, zo ongaarne, betaald, dat men, sedert, ook tot het *collecteeren* of inzamelen der verpagte middelen komen moest. In Groningen en Ommelanden, gedroeg men zig, ten deezen opzigten, even als in Friesland, eerst eene algemeene schatting, en daarna, de *Collecte* invoerende. 't Zelfde was, in Utrecht, geschied. In Overyssel, werden de verpagte middelen ook, voor een gedeelte, geheeven by *Collecte*; voor 't overig gedeelte, verpagt. In Gelderland, hieldt men zig aan 't verpagten: waarby men ook in Zeeland gebleeven was. Men volgde dus, in de meeste Gewesten, het spoor van Holland. Doch in dit Gewest, werdt de *Collecte* niet in gebruik gebragt, zonder dat 'er, in eenige Steden, met name te Haarlem, te Amsterdam en te Rotterdam, eenige opschuddingen uit ontstonden, welker beloop en uitslag hier kortelyk verdient te worden aangetekend.

1749. *Collecteeren* of inzamelen der verpagte middelen.

De Schatting, in de plaats der afgeschafte Pag-

XXIII. Opschud-

1749. Pagten, die noodwendig niet dan zeer ongelyk hadt konnen geschieden, hadt reeds merkelyk gemor veroorzaakt, in eenige Steden.

Beroerte te Enkhuizen, en inzonderheid te Haarlem, ter deezer gelegenheid.

Te Enkhuizen, hadden eenige ingezetenen, aldaar in 't Noord woonende, den agttienden van Oogstmaand, een klokje getrokken, en de briefjes, waarby hun betaaling der schatting werdt afgevorderd, in een zak verzameld, op 't Stadhuis in Burgemeesters Kamer gebragt, en verklaard, dat zyze niet konden betaalen. De Regeering, hiervan kennis gegeven hebbende ter Vergaderinge van Holland, kreeg aanzegging, dat zy de briefjes wederom uitzenden, en de ingezetenen tot betaaling noodzaaken moest (z). Doch nergens hadt de beweeging meer gevolg, dan te Haarlem, daar men zig 't meest hadt ingebeeld van de voordeelen, die uit het afschaffen der Pagten te wagten waren, en hierom nooder kwam, tot het voldoen, in ééne reize, van 't gene men, te vooren, by kleine sommen teffens, en dus schier ongevoelig opgebragt hadt. Veelen bleeven, inderdaad, agterlyk, om de somme, op welke zy geschat waren, te voldoen, uit onwil ten deele, en ten deele ook uit onvermogen. Men begon, derhalve, tegen 't einde des jaars, te spreeken van zulken, die nog niet betaald hadden, geregtelyk, te noodzaaken tot betaalinge. 't Gemeen, hiervan de lugt krygende, en te gelyk verneemende, dat de gemeene middelen, tegen 't volgende jaar, zekerlyk, by wyze van inzameling, stonden geheeven te worden, stak de hoofden byeen. Men

(z) Resol. Holl. 22 Aug. 1749. bl. 738.

Men maakte elkanderen diets, dat de *Collecte* streedt met de meening van zyne Hoogheid, en niet moest worden gedoogd. Men strooide schimpschriften tegen de Regenten, onder welken, men sommigen dreigde met plondering. De Wethouders, bedugt, dat de Nieuwjaarsnagt, waarin, gemeenlyk, eenige uitgelaatenheid gepleegd wordt, gelegenheid tot grover buitenspoorigheden geeven mogt, waren daartegen, na dat zy den raad van zyne Hoogheid hadden ingenomen, eenigszins, op hunne hoede. *Zy* maakten, onder anderen, op den zevenentwintigsten van Wintermaand, eenen brief van zyne Hoogheid gemeen, waarby het handhaaven den *Collecte*, en 't invorderen der agterstallige schattinge, ernstelyk, aanbevolen werdt, niet zonder bedreiging aan zulken, die oproerige redenen gevoerd hadden. Doch 't graauw hieldt staande, dat de brief verdigt was, en bleef beweeren, dat de *Collecte* den Prinse tegenstondt. Midlerwyl, was ook, ten zelfden dage, bekend gemaakt, dat de Stads Excynzen, insgelyks, met den aanvang des jaars, by wege van *Collecte*, zouden geheeven worden: 't welk het gemeen nog meer verbitterde tegen de Regeering. Tot voorkoming van oproer, kwamen 'er, tegen Nieuwjaarsnagt, op last van zyne Hoogheid, vierentwintig uitgelezen karels, met twee Officiers, in stilte en vermomd, in de Stad, zig vervoegende aan de huizen van zulke Regenten, die, meer dan anderen, gedreigd waren, en zig, hierom, van schietgeweer voorzien hadden. De trommen der Burgervendelen werden aan de huizen der Kapi-

1749.

Voorzorg aldaar gebruikt.

1749. teinen gebragt, en den Winkelieren bevolen, niemant eenig kruid of lood te verkoopen, voor nader verlof. De Weeshuizen werden geslooten gehouden: de Schuttery gepolst, en andere voorbehoedsels genomen. Al het welke van dit gevolg was, dat de gevreesde Nieuwjaarsnagt, in veel stilte, gesleeten werdt. Ook
1750. liep de volgende voorby, zonder dat 'er eenige moedwil werdt gepleegd. Ondertusschen, waren de afgezondene knegten, op last van eenen der Burgemeesteren, op den eersten dag des jaars, reeds wederom, even heimelyk, ter Stad uit getoogen, tot merkelyk misnoegen van zyne Hoogheid, die begeerd hadt, dat zy 'er zig ten minsten nog een' nagt zouden hebben opgehouden. Hun vertrek werdt, by den Prinse, te ontydiger geoordeeld, om dat zy geen teken altoos hadden gegeven aan den Wagtmeester der Drágonderen, die voor de groote Houtpoort lag, en last hadt, in geval van onraad, verscheiden' *Piquetten*, die op zekere afstanden stonden, te doen aantrekken. Doch den volgenden nagt, ziet en hoort hy drie snaphaanschooten by de Houtpoorte, het beraamde teken, afgaan. Hy rydt, hierop, naar het eerste *relais*; deelt daar aan de *Ordonnantie* Dragonders zekere verzegelde briefjes uit, waarin stondt *het is te Haarlem onklaar*; welke tyding, terstond van *relais* tot *relais*, naar Leiden, en voorts naar den Hage wordt overgebragt. Het *Piquet*, dat te Leiden stondt, trekt, hierop, ten half vier uuren, naar Haarlem, en komt, den tweeden van Louwmaand, tusschen zeven en agt uuren des morgens, aan de Stad; rydt, ten getale van

Eenige Dragonders komen in de Stad.

vyftig man, ter groote Houtpoorte in, tot voor 't Huis van den Burgemeester *Jakob Deutz*, die, verneemende, dat eenige Burgers gedreigd haddon de Poort te zullen sluiten, den bevelhebbenden Ritmeester *Willemsdorf* riedt, met zyn volk, te rug te keeren, gelyk zy, na een kort verblyf, deeden. Men wil, dat zy gebleeven zouden zyn, zo twee Piquetten voetvolk, welken, door bevel van zyne Hoogheid, met schuiten, naar de Stad geschikt waren, niet door de vorst verhinderd waren geweest, by tyds, aan te komen; wanneer beide ruiters en knegten zouden hebben gediend, om de gedreigde oproerigheid te beletten. Doch de Prins, sedert, verneemende, dat 'er geene merkelyke beweeging in de Stad was, hadt dit voetvolk te rug doen keeren naar den Haage. De aankomst der Dragonderen hadt, ondertusschen, eenige ontsteltenis verwekt onder de Schutters, die den voorgaanden nagt gewaakt hadden, en nog niet naar huis gegaan waren. Men drong eenen der Kolonellen verlof af, om de overige Burgervendels in de wapenen te doen komen. De Poorten werden geslooten en bewaakt, en men liet, niet dan met moeite, de aankomende reizigers door de Stad, dezelven, van de eene poort naar de andere, door een geleide van Schutteren, doende verzellen. De Peiling of opneeming der waaren, die Impost onderhevig waren, ondertusschen zynde aangevangen, werdt, wel haast, geweldiglyk, gestuit. De Burgemeesteren zagen geen middel, om de Burgery te stillen, dan door eene plegtige verklaring, dat zy geene kennis gehad hadden

1750.

Keeren te rug.

De Schuttery sluit de poorten.

1750. van de aankomst van 't Krygsvolk; welke verklaaring Burgemeester Deutz, reeds te vooren, hadt moeten doen. Doch deeze verzekering gaf nog geen volkomen genoegen. De *Collecte* was veelen tegen den zin. De Wethouderschap vondt, derhalve, goed, den vendelen, een voor een, op 't Stadhuis, te laaten aanzeggen „ dat zy, bezwaarnissen hebbende, „ dezelven konden openleggen voor zyne „ Hoogheid, en zig, vooraf, naar de Doele „ begeeven, om hiertoe Gemagtigden te noe„ men. Burgemeesteren zouden den Prinse „ van 't gebeurde, den volgenden dag, ook „ verslag doen." Straks hierop, streefden de voorbaarigsten naar de Doele, daar een Verzoekschrift voorgelezen, en, na veel harrewarrens, welk tot diep in den nagt duurde, goedgekeurd werdt. Men benoemde agt Gemagtigden, een uit ieder vendel, om het, den volgenden dag, aan zyne Hoogheid over te leveren. Het Verzoekschrift bestondt uit *vier* punten. Men begeerde „ 1. dat zyne Hoog„ heid Opper-Financier van Haarlem gelief„ de te worden. 2. dat de *Collecte* mogt agter„ blyven, en een ander middel in de plaats „ gesteld worden, volgens de belofte van „ Burgemeesteren en van den Baron van Gro„ vestins, uit 's Prinsen naam. 3. dat nie„ mant, wegens de schatting voor de afge„ schafte Pagten, *geëxecuteerd*, en in tegen„ deel, eene algemeene *Doleantie* toegestaan „ mogt worden, en 4. dat de Ampten ver„ kogt, of, ten behoeve der Stad, naar 't „ goedvinden van zyne Hoogheid, bezwaard „ mogten worden." Op deeze punten, moesten

De burgers stellen een Verzoekschrift aan den Prinse op.

Agt Ge-

ten de agt Gemagtigden, die meest gemeene burgers waren, schriftelyk antwoord verzoeken. Zy begaven zig, des morgens van den derden van Louwmaand, op reis naar den Haage. De Afgevaardigden uit de Wethouderschap waren, kort voor hen, vertrokken. Midlerwyl, bleeven de poorten nog al digt. Zyne Hoogheid, nader berigt van de toeneemende beweeging in Haarlem gekreegen hebbende, vondt geraaden, den tegenwoordig zynde Gekommitteerden Raaden daarvan te onderregten; die besslooten, twee Heeren uit hunne Vergadering, *Cunæus* en *de Gyzelaar*, met den Fiskaal Wybo, derwaards te zenden. Op hun verzoek, deedt zyne Hoogheid het voetvolk, dat reeds op weg naar den Haage was, den togt naar Haarlem vervolgen, 't bevel daarover opdraagende aan den Generaal-Majoor *Cornabé*, die last hadt „ de gemeene rust „ in Haarlem te herstellen en te bewaaren; „ en, des noods, geweld met geweld te kee„ ren." De Luitenant *Poepel*, te paarde voor de groote Houtpoort gekomen, werdt, schoon hy verklaarde brieven van den Prinse aan de Regeering by zig te hebben, niet dan te voet, en onder 't geleide der Schutteren, in en uit gelaaten. Hy hadt Burgemeesteren 't Patent gebragt van 't Krygsvolk, welk nu op weg was: doch men droeg zorg, dat zyne boodschap, vooreerst, geheim bleef voor 't volk. 't Gerugt van den aantogt van 't Krygsvolk, ondertusschen, hand over hand toeneemende, scheen men zig te schikken om het buiten te houden. Men riep en liep om kruid en lood. Men trok de brand- en doodklok. Het hek bui-

1750. Gemagtigden brengen 't naar den Haage.

1750. buiten de groote Houtpoort, voor welke men 't Krygsvolk verwagtte, bleef gesloten, en agter 't zelve, naar de poort toe, hielden eenige burgers de wagt, die egter, op 't eerste gezigt van eenige Officiers, welken vooruit gekomen waren, schreeuwende, naar binnen weeken. 't Voetvolk, gevolgd van dezelfde dragonders te paarde, die, 's daags te vooren, in de Stad geweest waren, ondertusschen, genaderd zynde, bleef, een stuk wegs van 't hek, staan, beslaande de breedte van 't plein: terwyl de Major *du Perron*, aan 't hoofd van vierentwintig Zwitsers te voet, vooruit trok naar de Poorte. Voor 't hek gekomen, riep hy, tot driemaal toe, met luider stemme, *dat men hem openen zou*. Doch hy werdt, door 't klinket, met een musketschoot, beantwoord. Straks daarop, beval hy zyne manschap, gelykelyk, los te branden op de Poorte. En schoon men slegts in de lugt schoot, werdt de poort, terstond, door die van binnen verlaaten. 't Slot van 't hek werd toen verkragt: de kleine deur der poorte, met bylen, in stukken gehakt, terwyl men, om ruimte te maaken, nu en dan, een' schoot naar binnen deedt, waardoor een jongen gekwetst werdt. Zo dra 't Krygsvolk meester van de poorte was, en de groote deuren ook open gearbeid hadt, trok het, in goede orde, ter Stad in, omtrent ten drie uuren na den middag. De burgers, die zig, in en omtrent de poort, bevonden hadden, waren allen, op 't eerste schieten, geweeken. Eenigen, die onder weg ontmoet werden, trokken af, op de woorden, *met uw geweer naar huis toe!*

Eenig Krygsvolk maakt zig van de groote Houtpoort meester, en rukt ter Stad in.

Doch

Doch eenige weinigen hielden ſtal, omtrent de markt, zig, van tyd tot tyd, vertoonende, en ſcheldende op de naderende knegten. Een van hun loſte zelf 't geweer op het Krygsvolk, zonder egter iemant te treffen. Du Perron, na herhaalde waarſchuwingen, dat men 't geweer zou nederleggen en wyken, beval, eindelyk, ook vuur te geeven: 't welk, door het eerſte gelid van zyn *Peloton*, welk nu in twee gelederen geſchaard was, geſchiedde. Doch alzo 'er nog niemant gekwetſt werdt, bleeven twee of drie van de ſtoutſten onder de burgerye nog ſtaan dreigen; een van welken, terſtond daarop, doorſchooten werdt. Kort hierna, werden 'er nog twee burgers geſchooten, dat zy 't, eerlang, beſtierven. Een van de twee hadt, meent men, kort te vooren, eenen Serjant van 't voetvolk, met een' kogel, geraakt, doch niet gevaarlyk. Hiermede was 't oproer zyne kragt benomen, de markt ſchoon gevaagd. 't Geweer der burgeren, welk 'er was blyven leggen, werdt vernield door 't Krygsvolk. De Burgers, die op 't Stadhuis de wagt hadden, werden van hunne wagt ontſlaagen, en trokken af; waarna 't Krygsvolk, in alles omtrent driehonderd man ſterk, 't Stadhuis en de poorten bezette, en, te voet en te paarde, by hoopen, door de Stad trok, om alle ſamenrottingen te voorkomen. Twee der geſchooten' en overleeden' burgers werden, daarna, by de beenen, aan de galge gehangen. 't Krygsvolk bleef, veertien dagen, in de Stad, en werdt toen, door andere manſchap, afgeloſt. Doch de ruſt in de Stad was, terſtond, herſteld, en de *Collecte* werdt, hier

1750.

Dwaaze ſtoutheid van eenige burgers.

1750. zo wel als elders, ingevoerd. Ondertusschen, waren de agt Gemagtigden der Burgerye, in den Haage, gelyk men denken kan, niet naar hun genoegen ontvangen. Zy hadden zig, te gelyk met de Afgevaardigden der Regeeringe, naar 's Prinsen Hof begeven. Doch zyne Hoogheid vondt niet goed, den Afgevaardigden der Regeeringe, veel min die der Burgerye gehoor te verleenen. Men liet de laatsten wel een uur toeeven, en beval hun, daarna, des anderendrags, ten elf uuren, weder te komen. Zy begaven zig, hierop, naar hunne herberg, en, eerlang, ter ruste; doch 's nagts ten half twee uuren, toen men lang tyding hebben kon van den toestand van Haarlem, werden zy, op last van Gekommitteerde Raaden, met overleg van zyne Hoogheid, allen van 't bed geligt, en gevangkelyk naar de Voorpoorte geleid (z), daar zy elk afzonderlyk geplaatst werden. Zy werden, sedert, door Gemagtigden van Gekommitteerde Raaden, verhoord, en verschoonden zig, wegens 't opstellen van 't Verzoekschrift, het digthouden der Poorten, en het wederstreeven der Collecte, zo goed als zy konden. Zes hunner werden, na ruim twee weeken verloops, op vrye voeten gesteld: de zevende, wat laater; doch de agtste, die geoordeeld werdt, de meeste schuld te hebben, in Lentemaand, voor tien jaaren, ten Lande uit gebannen. Midlerwyl, hadt zyne Hoogheid, reeds op den agtsten van Louwmaand, der Vergadeainge van Holland te kennen ge-

De agt Gemagtigden werden op de Gevangenpoort gezet.

Hoe 't met hem afliep.

ge-

(z) Resol. Holl. 8 *Jan.* 1750. *bl.* 17. en eenige gedrukte en geschreeven Verhaalen.

goven, dat de Regeering en 't Geregt van Haarlem, zyns oordeels, te slap geweest waren in 't voorkomen en weeren der oproerigheid. De Staaten hadden, hierop, tegen den zin van Amsterdam, beslooten de Gemagtigden der Gekommitteerde Raaden, die thans in Haarlem waren, te belasten om hierop onderzoek te doen (*a*). De Gemagtigden, Karsseboom, die in de plaats van Cunæus gekomen was, en de Gyzelaar, deeden, eerlang, verslag van 't gene zy te Haarlem vernomen hadden (*b*). De Regeering der Stad maakte 'er haare aanmerkingen op. De Staaten beslooten, eindelyk, de Burgemeesters, zo wel als den Schout, te vermaanen tot meerder vlyt en wakkerheid, in diergelyke zorgelyke omstandigheden: schoon zy tevens en by herhaalinge verklaarden, met dit onderzoek geenszins beoogd te hebben, der Stad of der Regeeringe eenige kleinigheid aan te doen (*c*). 1750.

XXIV. Onlust te Amsterdam over 't afleggen van den eed, door de Wynkoopers.

In Amsterdam, waren, geduurende den Zomer des voorleeden jaars, nu en dan, nog byeenkomsten gehouden, door eenigen der genen, die, in 't jaar 1748, meest geyverd hadden, voor de verandering der Regeeringe. Zelfs hadt men, in eene kroeg in de Plantaadje, ondernomen, den dag van 't inneemen der Doele te vieren. En men kwam, sedert, ter zelfder plaatse, meermaalen, samen; tot dat eenige Schuitevoerders en anderen, voorgeevende te yveren voor de rust en welvaart der Stede, de byeenkomsten kwamen stooren. Ook verboodt de Wethou-

(*a*) Resol. Holl. 8 *Jan.* 1750. *bl.* 24.
(*b*) Resol. Holl. 6 *Maart* 1750. *bl.* 237.
(*c*) Resol. Holl. 29 *Aug.* 1750. *bl.* 628.

1750. houderschap, kort hierop, diergelyke byeenkomsten. Zulken, die men *Doelisten* noemde, waren, sedert eenigen tyd, gelyk wy reeds, by eene andere gelegenheid (*d*), hebben aangetekend, in de gemeene veragting geraakt. Verscheiden' Officiers der Schutterye, die, meer dan anderen, geyverd hadden in de Doele, waren, by verscheiden' gelegenheden, afgezet, door den Krygsraad. De naam van *Doelist* was, allengskens, een der schandelykften geworden, welken men elkanderen geeven kon. 't Misnoegen tegen deeze yveraars nam toe, tegen 't einde des jaars, toen nu de *Collecte* kort aanstaande was, die veelen niet aanstondt, en, ten onregte, gehouden werdt, door eenige zogenaamde Doelisten, bewerkt te zyn. Vooral, waren de Wynkoopers in Amsterdam, zo wel als te Dordrecht en te Rotterdam, te onvrede, dat de Impost hun niet, gelyk voorheen, in *Admodiatie* gegeven; maar ook, van 's Lands wege, *gecollecteerd* zou worden. De Vleeschhouwers in 't gemeen zouden ook gaarne den Impost op het Beestiaal, en de Zeepzieders dien van de twaalf stuivers op de tonne zeep in Admodiatie gehad hebben; doch de Gekommitteerde Raaden verstonden, dat men den laatsten alleen behoorde te vergenoegen, en dat het belang van den Lande vorderde, dat de Imposten op de Wynen en het Beestiaal, gelyk alle de overigen, *gecollecteerd* of ingezameld werden. En de Staaten hielden zig aan hunne meening. Te Amsterdam, hielden de Wynkoopers byeenkomsten, om te overleggen, welken weg men diende in te

Zy zoeken, vergeefs, den

(*d*) Boven, bl. 299.

te slaan, om den Impost der Wynen in Admodiatie te bekomen: doch eenigen, die voor Doelisten gingen, kanten zich hiertegen, en bragten, eerlang, te wege, dat 'er een Verzoekschrift getekend werdt, onder de Scheepstimmerluiden, waarby men, tegen den zin der meeste Wynkooperen, het *collecteeren* van den Impost der Wynen begeerde. Van de andere zyde, wist men, daarentegen, verdeeldheid te verwekken, onder 't Scheepstimmermans Gilde, en veele Gildebroeders over te haalen, om zig by Burgemeesteren te vervoegen, aan welken verzogt werdt, dat den Gemagtigden van 't Gilde, die 't eerstgemelde Verzoekschrift voorstonden, gelast mogt worden, zig met geene zaaken te moeijen dan die 't Gilde aangingen. Ondertusschen, vielen alle poogingen, om 't *collecteeren* van den Impost der Wynen te voorkomen, vrugteloos uit. Doch over 't doen van den eed, waarby de Wynkoopers zig verbinden moesten, 's Lands regt niet te verkorten, ontstondt, eerlang, nog grooter beweeging. De Staaten, bevindende, dat de Impost der Wynen, in het tegenwoordige jaar 1750, veel minder hadt opgebragt, dan men 'er van verwagt hadt, besloten, in Grasmaand des jaars 1751, alle Wynkoopers onder zulk een' eed te brengen: welken die van den Haage, om van peilingen bevryd te blyven, in dit jaar, reeds vrywilliglyk hadden aangebooden. Doch te Amsterdam en te Rotterdam, werdt merkelyke zwaarigheid gemaakt, in het afleggen van deezen eed. De Staaten gaven zig de moeite, om de bedenkelykheden, welken de Wynkoopers, open-

1750.

Impost der Wynen in Admodiatie te bekomen.

1750. openlyk, inbrengen durfden, by een nader Plakaat, op te lossen: doch men nam 'er geen genoegen in. De gelegenheid der twee Steden hadt het sluiken van den Impost der Wynen zo gemakkelyk gemaakt, dat men 'er zig, sedert lang, eene schier algemeene gewoonte van gemaakt hadt: waarom de Admodiateurs genoodzaakt waren geweest, een groot deel van den Impost te vinden by schatting van de ingezetenen, die geoordeeld werden, Wyn te gebruiken. Doch deeze schatting, waarover ook zeer geklaagd was, zou, nu men 't geheele middel by inzameling heffen moest, geene plaats konnen hebben. Men was, derhalve, in de noodzaakelykheid gebragt, om nieuwe middelen uit te vinden, tot het voorkomen der sluikeryen, waaronder de eed der Wynkooperen een der kragtigsten gerekend werdt. Doch de Wynkoopers in Amsterdam en Rotterdam, voor verlies van neering bedugt, als zy zulk een' eed deeden en onderhielden, toonden zig ongezind, om dien af te leggen, en verzogten 'er van ontslaagen te worden (*e*). De Wynkoopers knegts, die voordeel plagten te trekken van 't verkorten van 's Lands regt, waartoe zy de hand leenden, versterkten hunne meesters in deeze ongezindheid. Zulke Wynkoopers, op welken vermoeden viel, dat zy zig naar de bevelen der hooge Overheid zouden voegen, werden gedreigd met plondering. Men strooide schimpschriften, en zogt, inzonderheid te Amsterdam, het gemeen te ontrusten, door gerugten, dat men, hier, zo wel als te Haarlem, Krygsvolk

(*e*) Resol. Holl. 13 *May* 1751. *bl.* 711.

volk te wagten hadt, welk men met geweld weeren moest, zo men de vryheid en welvaart der Stad niet wilde in de waagschaale stellen. De Wethouders gaven zig veel moeite, om de gedreigde onlusten te voorkomen, en, te gelyk, den gevorderden eed te doen afleggen. Men verboodt alle samenrottingen, vooral van Wynkoopers knegten, die zig, wanneer de eed stondt afgelegd te worden, van omtrent het Stadhuis onthouden moesten. De Wynkoopers van beide de Steden werden, tegen den veertienden van Hooimaand des jaars 1751, gedagvaard, om den eed, voor Schepenen-Gemagtigden tot de regtspraak over de gemeene middelen, te komen afleggen. Eenigen deeden 't, ten bestemden dage: de overigen volgden: zulken alleenlyk uitgenomen, die goedvonden, zig voor handelaars in 't groot te verklaaren. Te Amsterdam, liep alles, zonder opschudding, af. Doch te Rotterdam ontstondt eene gevaarlyke beroerte. De Wynkoopers hadden, hier, eenpaariglyk, geweigerd, den eed te doen: doch alzo hun, hierop, door den Collecteur of Gaarder, ook in- en uitslag-briefjes geweigerd waren, scheen de wynhandel stil te zullen staan, en pakhuizen en kelders geslooten te zullen blyven. Dit ongemak hadt veelen, die, in 't eerst, ook te Amsterdam, den eed geweigerd hadden, binnen weinige dagen, bewoogen tot onderwerping. Doch te Rotterdam bleef elk, verscheiden' weeken agtereen, den eed afslaan. Men zondt eenigen naar den Haage, om, ware 't mogelyk, ontheeven te blyven van den eed; doch zy keerden te rug, met bescheid, dat de

1750.

Voorzorg der Wethouderschap tegen oproer.

De eed wordt te Amsterdam gedaan.

Te Rotterdam, blyft men 't weigeren.

eed

1750. eed volstrektelyk geschieden moest (*f*). 't Voorbeeld der Amsterdammeren, daar 't getal van zulken, die den eed deeden, dagelyks, toenam, woog minder by de Rotterdammers, dan de vrees, dat die van Amsterdam hun, eerlang, de Wynneering onttrekken zouden, zo zy geene in- en uitslag-briefjes bekomen konden. Men kon egter nog niet besluiten, te zweeren; maar kwam, op den dertienden van Oogstmaand, overeen, om een ernstig Vertoog te doen aan den Prinse, en daardoor, ware 't mogelyk, eenige verligting in de gemeene bezwaarnissen te verwerven. Doch terwyl men, met het ronddraagen en tekenen van dit Vertoog, bezig was, bestondt de Wynkooper *Gerrit Hagedoorn*, op den zeventienden, het eerst, den eed af te leggen. Terstond daarna, hadt hy de handen vol, met het afleveren van wyn: 't welk niet naliet, zynen medehandelaaren en 't gemeen in 't oog te steeken. 't Graauw, aangezet door eenige Wynkoopers en Wynkoopers-knegts, eerlang, in merkelyken getale, voor zyn huis en pakhuizen, zynde samengeschoold, smeet, tegen den avond, de glazen van 't woonhuis in, en overweldigde de twee pakhuizen, daar stukvaten en oxhoofden den bodem ingeslaagen, en duizenden van flessen vernield, geroofd en ledig gezoopen werden. Toen de gulzigheid en woede hier haar zat gehaald hadt, streefde de woeste hoop wederom naar 't woonhuis, dat naauwlyks opgeloopen was, of twee vendelen Schutters, van wederzyde aangerukt, voorkwamen de plondering. 't Gespuis, welk zig, in 't eerst, door 't wer-

't Huis en de pakhuizen van eenen Wynkooper aldaar, die 't eerst den eed gedaan hadt, worden aangevallen en gedeeltelyk geplonderd.

(*f*) Resol. Holl. 11, 14 *Aug.* 1751. *bl.* 715, 720.

werpen met wynflessen, verdedigde, werdt haast verjaagd: waarna de oproerige hoop zig stil hieldt. Ook deedt de Wethouderschap, den volgenden dag, een ernstig verbod van allerlei moedwil afkondigen (g). De schade, door Hagedoorn geleeden, en, naderhand, op omtrent agtduizend tweehonderd en veertig guldens begroot, is hem, van Stads wege, vergoed geworden. Op zynen voorgang, was, midlerwyl, ook door de andere Wynkoopers van Rotterdam de eed afgelegd. De Wynkoopers in 't gemeen, immers die van Amsterdam, verbeeldden zig, dat zy, slegts voor den tyd van een jaar, aan deezen eed, verbonden zouden zyn. Doch de Staaten vonden geraaden, na verloop van het zelve, een en andermaal, te verklaaren, dat zy de eeden, te vooren, op het geregtelyk voldoen van 's Lands Imposten, afgelegd, hielden voor vernieuwd, schoon zyze, gemakshalve, niet wederom lieten herhaalen. Ondertusschen, zag men, hieraan, hoe veel moeite het inhadt, de Gemeente te gewennen aan eene nieuwe wyze van heffinge van 's Lands gemeene middelen. De *Collecte* geraakte egter, allengskens, in stand. De Wethouders deeden, alomme, hun best, omze te handhaaven; en 't gemeen schikte 'er zig zo wel naar, als voorheen naar de verpagting. 1750.

Maar eer men 't, hiermede, zo verre gebragt hadt, waren 'er, ook uit andere hoofden, aan sommige oorden, beweegingen ontstaan, die met moeite gestild werden. Wy hebben, te vooren, XXV. Beweegingen in sommige kleine

(g) Resol. Holl. 18, 20, 26 Aug. 29 Sept. 2, 9, 12 Octob. 1751. bl. 725, 744, 751, 917, 943, 976, 977.

1750. ren, verhaald, hoe men 't, in de stemmende Steden van verscheiden' Gewesten, hadt aangelegd, om verandering te wege te brengen in de Regeeringe, en hoe deeze toeleg, byna alomme, gelukt was. Doch sommigen scheenen, eerlang, den zelfden voet te willen volgen, in Steden, die niet ter Staatsvergaderingen stemmen, en ten platten Lande. En 't zal niet ondienstig zyn, hier, kortelyk, te melden, hoedanig de uitslag hunner poogingen geweest zy. Omtrent den aanvang des jaars 1749, hadden eenige opgezetenen van Huisduinen en de Helder een Vertoog overgeleverd aan zyne Hoogheid, vervuld met klagten over de knevelaaryen en geweldenaaryen hunner Regenten, en sluitende met een verzoek, dat de Prins deeze Regenten wilde doen bestraffen, naar behooren. Zyne Hoogheid, sedert, de verdediging der Regenten, en 't berigt van den Baljuw daarop, schriftelyk, ontvangen hebbende, beval, in Oogstmaand daaraan, dat de opgezetenen den Regenten den verschuldigden eerbied zouden toedraagen, alzo hy niet hadt konnen vinden, dat deezen zig kwalyk gekweeten hadden van hunnen pligt. Doch 't volk, niet gediend met deeze uitspraak, bleef morren op de Regenten. In 't begin van Sprokkelmaand deezes jaars, dwong men zelfs de Regenten, die eenen Schoolmeester hadden aangesteld, tegen den zin van 't gemeen, tot het afleggen van hunne bedieningen. Doch het Hof van Holland nam kennis van deeze ongeregeldheid, en zondt, eerlang, Gemagtigden naar Huisduinen en de Helder, die de afgezette Regenten wederom in 't bewind stelden: waarmede 't gemeen zig moest laaten genoegen.

Steden en ten platten Lande, tot verandering der Regeeringe strekkende: als, te Huisduinen en op de Helder.

Te Zaandam, werwaards, in Oogstmaand des jaars 1749, reeds eenige ruiters en knegten gezonden waren, om dat men voor eenige opschudding onder 't volk bedugt was (*b*), werdt, ruim een jaar laater, terwyl 'er 't Krygsvolk nog lag, toeleg gemaakt, op eene zonderlinge verandering in de Regeering. Een Heelmeester van Oostzaandam, *Jan Pigge* genaamd, gemeenschap houdende met den Amsterdamschen Porceleinkooper Daniel Raap, bestondt, zo geloofd werdt, op deszelfs aandryven, een Verzoekschrift rond te draagen en te laaten tekenen, waarby begeerd werdt, dat de Ambagtsheerlykheid van Oostzaanen en Oostzaandam, die, voor eenige jaaren, door de Regenten, gekogt was, afgestaan werdt aan zyne Hoogheid, en aan deszelfs wettige Opvolgers in de Stadhouderlyke waardigheid. Diergelyk Verzoekschrift was ook, te Westzaandam, met opzigt op de Ambagtsheerlykheid van Westzaanen en Westzaandam, opgesteld, en door eenigen getekend. Men beloofde elkanderen groote voordeelen van deeze verandering, met naame in de Scheepmaakery, en in den handel van 't gezaagd Hout, welke, te Zaandam, meer dan tegenwoordig, plagt te bloeijen. Het eerste Verzoekschrift werdt den Regenten van Oostzaanen en Oostzaandam overgeleverd, op den derden van Wynmaand. Doch men verschoof het antwoord op het zelve, eerst vier weeken, en toen, tot in Louwmaand des jaars 1751. Midlerwyl, begaven zig eenigen,

1750.
Te Zaandam.

(*b*) Resol. Holl. 20 *Aug.* 1749. *bl.* 685.

1750. gen, met het Verzoekschrift, naar 't Loo, daar de Prins zig toen onthieldt, om te verneemen, of de opdragt der twee Ambagtsheerlykheden hem aangenaam zou zyn. Doch zyne Hoogheid wees hun voorstel, met verontwaardiging, af. De Regenten, in Louwmaand des gemelden jaars, egter, op nieuws, aangezogt om antwoord, gaven, eindelyk, voor bescheid „ dat „ zy zig niet verpligt vonden, te antwoorden; „ dat zy de hoogste agting voor het Huis van „ Oranje; doch met de inleveraars van 't Verzoekschrift niets te doen hadden:" waarby de zaak steeken bleef. Maar te Oudewater, werdt de Regeering, in Oogstmaand deezes jaars 1750, buitengewoon, veranderd. Hier was, al sedert vier jaaren, verschil ontstaan, onder de Regenten, ter gelegenheid, dat eenigen den Lutherschen Predikant van Woerden veroorlofd hadden, voor eene enkele reize, in de Hervormde Kerke van Oudewater, te prediken en het Avondmaal uit te deelen, voor zyne Geloofsgenooten, hier bezetting houdende: 't welk anderen voor onbetaamlyk hielden, en zogten te beletten. 't Was egter geschied. Doch een der Predikanten woog dit zo zwaar, dat hy 'er opzettelyk tegen predikte, niet zonder de Regenten, die 't gedoogd hadden, te beschryven, als haddenze, hierin, 's Lands Plakaaten overtreden. Doch deezen, de gelegenheid waarneemende, dat eenige Leden der Regeeringe, die de zyde des Predikants hielden, afwezig waren, besloten, den Onder-baljuw aan te beveelen, dat hy den Predikant geregtelyk aanspreke. Maar de Baljuw zelf verstondt, dat het be-

Te Oudewater.

sluit,

fluit, hiertoe, niet wettiglyk genomen was. Middlerwyl, gaf dit verschil aanleiding tot eene duurzaame tweedragt, onder de Regenten. Zy, die den Lutherschen geene vryheid geeven wilden, om, somtyds, in de Hervormde Kerke, te prediken, sedert, de sterksten geworden zynde, weigerden 't, toen 't hun, naderhand, wederom, verzogt werdt. Doch de Staaten zelven gaven strydigen last, waarna de Wethouderschap zig moest voegen. De oneenigheid in de Regeering en in den Kerkenraad bleef egter duuren, tot in de Lente deezes jaars; wanneer de Baljuw en eenige Vroedschappen, geen genoegen scheppende in de Nominatie der Wethouderen, zyne Hoogheid verzogten, dat daarin verandering gemaakt mogt worden: 't welk ook een der benoemden begeerde, en in 't byzonder, dat hy 'er afgelaaten werdt. De Prins besloot, hierop, Gemagtigden te zenden naar Oudewater, om van den staat der zaaken verslag te doen. Die 't minste getal maakten in de Vroedschap, en voor de vryheid der Lutherschen gestemd hadden, stelden hunne ampten ter believen van zyne Hoogheid, en begeerden 'er zelfs ontslag van: de anderen volgden hun voorbeeld. De Gemagtigden, verslag aan den Prinse gedaan hebbende, en, in Oogstmaand, te Oudewater zynde wedergekeerd, ontsloegen de gantsche Regeering van haaren dienst, en stelden, nevens elf uit de oude, zeven nieuwe Vroedschappen aan; waarmede de rust in de Regeering hersteld werdt. Ook raakte de Kerkenraad in stilte, sedert dat de Gemagtigden, die voor de vryheid der Lutherschen gestemd hadden, de meerderheid ver- 1756.

1759. kreegen hadden, in de Vroedschap. Doch nergens was de tweedragt, insgelyks uit Kerkelyke oorzaaken ontstaan, hooger gesteegen, dan te Steenwyk in Overyssel: waarom 't niet ondienstig zyn zal, dat wy 't gene hier voorviel, eenigszins omstandiger, te boek stellen.

XXVI. Oorzaak eener geweldige beroerte, te Steenwyk. Verschil over 't beroepen van eenen Predikant.

Te Steenwyk, was, ter gelegenheid van 't vertrek eens Predikants, die naar elders beroepen was, reeds in 't jaar 1745, verschil ontstaan, tusschen de Regeering en den Kerkenraad: hebbende den Kerkenraad eene *Nominatie* gemaakt, zonder daartoe, vooraf, handopening verzogt te hebben van Burgemeesteren, die zig, hierdoor, beledigd hielden, en door de Staaten van 't Gewest gedekt werden. De Kerkenraad, sedert, handopening hebbende verzogt, tradt tot eene nieuwe Nominatie, en voorts tot een beroep: doch de Wethouderschap den beroepen Predikant kennis gegeven hebbende, dat zy zyne wedde merkelyk dagt te besnoeijen, weigerde hy, 't beroep te aanvaarden. Men moest, derhalve, komen tot eene nieuwe *Nominatie*. De Wethouderschap gaf te kennen, dat zy gaarne eenen Predikant op het tweetal gebragt, en vervolgens beroepen zag, die 't meerderdeel van den dienenden Kerkenraad niet aanstondt; waaruit volgde, dat het tweetal, geduuriglyk, afgekeurd werdt, door de Wethouderschap, en men, in verscheiden' jaaren, geen beroep doen kon, in eene Gemeente, die uit meer dan elfhonderd Ledemaaten bestondt, en nu niet meer dan éénen Predikant hadt. 't Geschil kwam wederom voor de Staaten, die de Wethouderschap

schap de hand boven 't hoofd bleeven houden; doch den Kerkenraad, gedekt door de Klassis, niet konden doen besluiten, om in 't benoemde tweetal verandering te maaken. Ondertusschen, verwekte deeze verdeeldheid merkelyk misnoegen, tusschen een goed gedeelte der Burgerye en de Wethouderschap. Zy bragt veel toe, om eenige ingezetenen de hand te doen leenen, tot het ontwerpen en tekenen van een Verzoekschrift aan de Regeeringe, waarby herstelling in eenige punten begeerd werdt. De voornaamste voorstanders van dit Verzoekschrift waren *Herman Koops Fledderus*, Pagter en Koopman, hier ter Stede, de Advokaat en Diaken *Hillebrand Tuttel*, de Schipper *Jan Thomasz.* en eenige anderen. Zy begonden 't werk, in Zomermaand des jaars 1748, toen de nabuurige Gewesten, Friesland en Stad en Lande, vol beweeging waren, om de Pagten afgeschaft te krygen; en toen men, ook in Steenwyk, reeds eenige beginsels van oproerigheid bespeurd hadt, die door de inlegering van eenig Krygsvolk gestuit waren. 't Verzoekschrift werdt, eerlang, door honderdvierenzestig ingezetenen getekend, en, uit den naam van agt Persoonen, uit deezen hoop, die zig, sedert, Gekommitteerden der Burgerye noemden, aan de Wethouderschap ter hand gesteld, die niet goedvondt om het te beantwoorden. Tuttel en Fledderus bragten 't, daarna, naar den Haage aan den Prinse, met verzoek, dat zyne Hoogheid de Wethouderschap beweegen wilde, om 'er in te bewilligen; of de beslissing der geschillen, tusschen

1750.

Men tekent 'er een Verzoekschrift tot herstel van eenige punten.

Twee Gekommitteerden, Tuttel en Fledde-

1750. de Wethouderschap en ingezetenen, op zig neemen. De Prins gaf uitstellend antwoord: doch zy keerden, tamelyk voldaan, naar Steenwyk te rug. Midlerwyl, hadden nog eenige ingezetenen, by ondertekening, verklaard, dat zy in 't Verzoekschrift bewilligden. Doch alle deeze tekenaars liepen geweldiglyk in 't oog, by de Wethouderschap. Ook klaagden zy, sedert, dat men hun, by de inlegering van eenig doortrekkend Krygsvolk, boven hunne medeburgers, bezwaard hadt. Na 't uittrekken van al 't Krygsvolk, bestonden zy, zonder verlof der Regeeringe, een Vendel Schutters op te regten, om met het zelve, zo zy voorgaven, by gelegenheid, ter eere van zyne Hoogheid, eens op te trekken. Fledderus werdt Majoor, en de meeste andere Gekommitteerden Officiers onder dit vendel, welk men den naam van de *Oranje-Vry-Kompagnie* gaf. De Wethouderschap, eenig arg vermoeden krygende van den toeleg der opregteren van dit venndel, bragt te wege, dat veele andere burgers zig begaven onder een ander nieuwlings opgeregt Vendel, waarvan een der Burgemeesteren het hoofd was. 't Laatste vendel hieldt de nagtwagt op 't Stadhuis, zonder dat men gedoogen wilde, dat de Oranje-Kompagnie, nevens het zelve, waakte, gelyk zy aanboodt. Midlerwyl, liet de Oranje-Kompagnie, by tromslag, de ingezetenen nodigen aan 't huis van Fledderus, op een half vat biers: 't welk zo euvel genomen werdt, door de Regeering, dat zy de trom, op 't Stadhuis, in verzekering deedt brengen; hoewel zy 'er, se-

rus, brengen 't naar den Haage.

Fledderus en de zynen regten, op eigen gezag,

een vendel Schutters op.

sedert, op 't sterk aanhouden van Fledderus en de zynen, agt guldens voor liet betaalen. Doch men deedt, midlerwyl, met eene andere trom, omslaan, den Tromslaager doende geleiden, door eenige Officiers der Oranje-Kompagnie, en onder anderen door Fledderus, die zig, hierdoor, zo zeer in den haat bragt, by allen, die 't met de Regeeringe hielden, dat hy, op eenen nagt, met gezelschap, voorby 't Stadhuis gaande, na eenige woorden en wederwoorden, door de burgerwagt, geslaagen en verjaagd werdt. Zelfs werdt 'er, ter deezer gelegenheid, op hem en de zynen, met scherp geschooten, waardoor zyn Dogtertje en eenige anderen, ligtelyk, gekwetst werden. Tuttel en Fledderus begaven zig, hierop, wederom naar den Haage, om by den Prinse te klaagen over 't leed, welk hun aangedaan was, en te gelyk om uitspraak te verzoeken op het smeekschrift, welk zy den Prinse, voorheen, hadden ter hand gesteld. Zyne Hoogheid zondt het Verzoekschrift, welk zy, ter deezer gelegenheid, overgegeven hadden, aan de Wethouderschap van Steenwyk, om hem, daarop, te dienen van berigt. Tuttel en Fledderus waren naauwlyks drie dagen t'huis geweest, of de laatste werdt, door twee Officiers uit het Regement van Ailua, een gedeelte van welk, thans, te Steenwyk, bezetting hieldt, in eene herberg, over zyne deur, vastgehouden, en daarna, door de burgerwagt, op de Stads Gyzelkamer, gezet, zonder dat men iemant by hem toeliet. Zyne Huisvrouw vervoegde zig, kort hierna, by den Prinse, die zig, op 't

1750.

Fledderus wordt in hegtenis genomen.

 ein-

1750. einde des jaars 1748, wanneer dit voorviel, in Friesland bevondt; om, ware 't mogelyk, te verwerven, dat men haaren man op vrye voeten ſtelde: doch haar Verzoekſchrift werdt den Staaten van Overyſſel in handen geſteld. De Sekretaris van Steenwyk bevondt zig, ten zelfden tyde, te Leeuwaarden, om den Prinſe het berigt der Wethouderſchap op de Verzoekſchriften der Gekommitteerden over te leveren. 't Bleef, midlerwyl, te Steenwyk, niet by het vatten van Fledderus. Twee anderen van zynen aanhang raakten, in 't begin van Louwmaand des jaars 1749, in hegtenis. Hunne vrienden hielden, op nieuws, aan by den Prinſe, om ſpoedige verloſſing. Doch hun Verzoekſchrift werdt, wederom, in handen van de Wethouderſchap geſteld. Ook kwam, eerlang, op het Verzoekſchrift der Huisvrouwe van Fledderus, voor beſcheid „ dat zyne „ Hoogheid, het berigt der Heeren Staaten „ ontvangen hebbende, in haar verzoek niet „ treeden kon; maar haare zaak aan den ge- „ woonlyken Regter overliet." Kort hierna, keurde de Prins de verandering der Regeeringe te Steenwyk, die, onlangs, op de gewoonlyke wyze, geſchied was, goed: 't welk hy, in 't voorleeden jaar, niet hadt geraaden gevonden. Men beſloot hieruit, dat zyne Hoogheid geheellyk op de zyde der tegenwoordige Regeeringe was, en bedreef 'er openlyke vreugde over, waarin egter, gelyk men denken kan, de Gekommitteerden en derzelver vrienden geen deel namen. Maar het nieuwe vendel Schutters, welk, onder een' der Burge-

Nog twee van zynen aanhang.

mees-

meesteren, opgeregt was, trok op, met zonderlinge zwier. De Wethouderschap, nu vastgenoeg meenende te zitten, deedt een der gevangenen, beschuldigd, de Schildwagt geweld aangedaan te hebben, eerlang, voor drie jaaren, tot het Landschaps Tugthuis te Zwolle veroordeelen. De andere werdt, sedert, losgelaaten. Fledderus werdt, midlerwyl, ook verhoord. Doch daar verliepen meer dan drie maanden, eer hy gevonnist werdt. Weinige dagen te vooren, werden nog twee Gekommitteerden vastgezet, Tuttel en *Vogelzang*, en eerlang vervoerd naar Vollenhove, daar men den Schipper, Jan Thomasz., ook gevangen genomen hadt. Fledderus, omtrent den zelfden tyd, uit de Gyzelkamer, alwaar hy, tot hiertoe, gezeten hadt, gebragt in eenen afzigtelyken kerker, ontving, twee dagen daaraan, het vonnis des doods, en werdt, op den vierentwintigsten van Grasmaand, op de gewoonlyke Geregtsplaats, buiten Steenwyk, opgehangen. In 't vonnis, werdt hem te last gelegd „ dat hy. zynde, reeds te vooren, om „ ondernomen' Vrouwenkragt, in hegtenis, „ en, daarna, voorvlugtig geweest, in 't jaar „ 1748, oproerige vergaderingen, ten zynen „ huize, gehouden, 't gemeene volk beschonken, en, door zyne vrouw, aangezet hadt, „ om eerst tot zynent de glazen in te slaan. „ Dat hy een der eerste opstelleren en tekenaaren geweest was van een Verzoekschrift, „ streckende tot verandering van de geheele „ wyze van Regeeringe; en dat hy, voorgevende voor den Prinse te yveren, ook an-

1750.

Fledderus wordt ter galge verweezen.

Inhoud van zyn vonnis.

1750. „ deren tot tekenen aangezet hadt. Dat hy „ zig, op eigen gezag, zonder kennis der Staa- „ ten en zyner Hoogheid, en tegen den wil „ der Wethouderschap van Steenwyk, ge- „ steld hadt aan 't hoofd van eene zogenaam- „ de Kompagnie; dat hy de trom hadt doen „ roeren, om volk tot deeze Kompagnie te „ werven, en toen de trom op 't Stadhuis ge- „ haald was, eene andere doen gebruiken, de „ eerste, of geld daar voor, met bedreigin- „ gen, van eenen der Burgemeesteren te rug „ vorderende. Dat hy, by nagt, aan 't hoofd „ van eenig opgeraapt volk, de Burgerwagt „ gehoond, *Gekommitteerden boven! Burge-* „ *meesters onder!* geroepen, en eenen gevan- „ gen', met geweld, uit handen van 't geregt, „ geholpen hadt." In deezen stand der zaaken, zittende den Diaken Tuttel, te Vollenhove, in hegtenis, terwyl verscheiden' andere inge- zetenen van Steenwyk, die zyne zyde gehou- den hadden, gevlugt waren, vondt de Wet- houderschap geraaden, het beroep van eenen Predikant door te zetten, doende het zelve nu, met meerderheid van stemmen, ligtelyk val- len op den Persoon, op wien zy, sedert ee- nigen tyd, het oog gehad hadt, die 't beroep eerst aannam; doch daarna, elders geplaatst wordende, wederom opschreef. Men tradt dan tot een nieuw beroep, welk nu spoe- diger voortging. Midlerwyl, hadden de vrien- den der gevangenen en de voorvlugtigen zig vervoegd by zyne Hoogheid, die, eerlang, beval, dat men de zaak der gevangenen in staate houden, en den voorvlugtigen vryheid laa-

Men treedt tot het beroep van eenen Predikant.

Zyne Hoogheid stuit de regtspleeging tegen ee-

laaten zou, om zig, onverhinderd, in de Stad te onthouden. Tuttel en Jan Thomasz waren, eer dit bevel te Steenwyk kwam, reeds wederom derwaards gevoerd, en 't is niet onwaarschynlyk, dat men hen, gelyk Fledderus, gehandeld zou hebben, zo 's Prinsen last de regtspleeging niet gestuit hadt. 't Liep aan tot in Oogstmaand, eer zyne Hoogheid Gemagtigden zondt naar Steenwyk, om in zynen naam van 't voorgevallene kennis te neemen. Hy benoemde hiertoe de Heeren *Willem, Baron van Haarsolte*, Heer van Yrst, beschreeven in de Ridderschap van Gelderland en Burgemeester van Hattum, en *Fredrik Robert van Lathum*, Burgemeester der Stad, en Sekretaris des Graafschaps Zutfen. Tuttel, Jan Thomasz en Vogelzang, welke laatste nog te Vollenhove zat, werden, terstond na de aankomst der Gemagtigden, onder borgtogt, ontslaagen. Sedert, werden de Wethouders en de Gekommitteerden der Burgerye, tegen elkanderen, gehoord, voor 's Prinsen Gemagtigden, die, eindelyk, in Slagtmaand, een nieuw Reglement op de Regeeringe deeden afkondigen, waarby, in sommige opzigten, voldaan werdt aan 't Verzoekschrift der Gekommitteerden uit de Burgerye. De twee nieuwlings opgeregtte Burgervendels werden ook vernietigd, en elk vermaand, tot stilte en rust: waarna de Gemagtigden van zyne Hoogheid wederom vertrokken. Doch het onderzoek van de zaak der gevonnisten en beschuldigden verschaf-

1750.

nige gevangenen.

en zendt Gemagtigden naar Steenwyk.

te

1750. te hun, daarna, nog veel werks. Zy hoorden de Wethouderschap aan de eene zyde; waartegen, aan de andere, de verdediging der beschuldigden, gestaafd door veele getuigenissen, ten hunnen voordeele, overwoogen werdt: 't welk veel tyds sleet. De uitslag van alles was, dat zyne Hoogheid, verstaande dat de gevonnisten en beschuldigden niets gedaan hadden, waardoor zy zulke zwaare straffen, gevangenissen en vervolgingen hadden verdiend, dezelven allen, Fledderus niet uitgezonderd, in Hooimaand deezes jaars 1750, in hunne eer en goeden naam herstelde, en van alle verdere geregtelyke vervolgingen onthefte. De Gemagtigden, ten deezen tyde, te Steenwyk wedergekeerd, deeden dit, aldaar, op den agtentwintigsten, openlyk, afkondigen. Zy traden, terstond daarna, tot eene buitengewoone verandering der Regeeringe. De dienende Wethouders werden allen ontslaagen, en verscheiden', die te vooren Gekommitteerden geweest waren, of tot Burgemeesters, of tot Gemeentsluiden aangesteld. Tuttel werdt Sekretaris. In de bediening van Geregtsbode, en in verscheiden' andere bedieningen, werdt, insgelyks, verandering gemaakt. De persoon, die tot het Landschaps Tugthuis veroordeeld was geweest, werdt, terstond hierop, geslaakt. De Weduwe van Fledderus verwierf, op haar verzoek, terstond, verlof, om 't Lyk van haaren man, welk by de galg begraaven was, te doen ontgraaven, en, op eene eerlyke wyze,

Zyne Hoogheid herstelt Fledderus en de andere gevonnisten en beschuldigden in hunne eere.

De Regeering van Steenwyk wordt veranderd.

Fledderus wordt eerlyk begraaven.

ze, ter aarde te laaten bestellen: 't welk, onder 't geleide der nieuwe Wethouderschap, der Predikanten en eener groote meenigte van ingezetenen, allen versierd met Oranjestrikken, geschiedde. De galg, aan welke Fledderus gehangen hadt, werdt, wat laater, door eenige yveraars voor zyne eere, by nagt, aan brand gesteken en vernield. 's Prinsen Gemagtigden, nog eenige byzondere zaaken vereffend hebbende, vertrokken uit Steenwyk, op den zesden van Oogstmaand, na dat hun, door de Wethouderschap, in erkentenis der beweezen' diensten, het groot Burgerschap der Stad vereerd was. Ook geschiedde 'er, eerlang, eene bezending uit de Wethouderschap aan den Prinse, om zyne Hoogheid dank te zeggen, voor 't herstellen der Regeeringe, en 't beschermen der beschuldigden. In deezer voege, eindigden, na vyf jaaren verloops, de hoog gereezen' onlusten in 't kleene Steenwyk; die, eerst gesprooten uit Kerkelyke geschillen, eerlang gevoed werden, door begeerte naar verandering der Regeeringe, en eindelyk zo ver liepen, dat het gezag van zyne Hoogheid tusschen beide komen moest, om 'er een einde van te maaken. Steenwyk was de laatste Stad in de Vereenigde Gewesten, waar, onder 't Stadhouderlyk bewind van den Prinse, eenige buitengewoone verandering der Regeeringe voorviel. 't Volk, na dat zyne Hoogheid de Regeering, alomme, in de voornaamste opzigten, gebragt hadt op den voet,

1750.

1750. waarby zy, onder 't Stadhouderschap van Willem den III., bestaan hadt, geene gelegenheid meer hebbende, om, met vrugt, te haaken naar nieuwe verandering, schikte zig, allengskens, tot onderwerping en rust.

VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TAGTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Handelingen tot verzekering der Vrede van Aken. Verdrag van Onderstand met den Keurvorst van Beijeren. Diergelyk Verdrag met den Koning van Poolen, Keurvorst van Saxen.* II. *Gezantschap naar Frankryk. De Abt de la Ville neemt afscheid van de Staaten.* III. *Beroeringen in eenige Gereformeerde Kerken deezer Landen. Met naame, te Nieuwkerk op de Veluwe. In Gelderland. In Gooiland. In Groningen en Drente. In Zuidholland.* IV. *Prins Lodewyk van Brunswyk-Wolfembuttel wordt Veldmaarschalk.* V. *Doorbraak in den Lekdyk.* VI. *Zyne Hoogheid doet zig inhuldigen tot Markgraaf van Veere en Vlissingen.* VII. *De Westindische Kamer van Tienen besluit de Vaart op Essequebo aan te moedigen. De Hoofddeelgenooten ter Kamer Zeeland beweeren, dat de Zeeuwen een uitsluitend regt op deeze Volkplanting hebben.* VIII. *De Kamer Amsterdam wederlegt hunne meening, in een uitvoerig Vertoog. Doet een' voorslag.* IX. *Antwoord der Zeeuwsche Hoofddeelgenooten op het Vertoog der Kamer Amsterdam.* X. *De Kamer*

Am-

Amsterdam levert een tweede antwoord ter algemeene Staatsvergaderinge over. 't Geschil blyft hangen. XI. *De Koning van Pruissen regt eene Oostindische Maatschappy op, te Embden. Hy verzoekt, dat de Staaten de schepen deezer Maatschappye, in de Oostindische havens, ontvangen. Antwoord der Staaten.* XII. *Maatschappy van Visschery, in Engeland opgeregt. Middelen om te voorkomen, dat 'er de Haringvaart deezer Landen nadeel van lyde. Vlaardingen zoekt als eene beslooten' Stad aangemerkt te worden.* XIII. *Zyne Hoogheid doet een' voorslag tot herstelling der Fabrieken. Besluit der Staaten hierop.* XIV. *Inhoud eener Verhandeling over den Koophandel van deezen Staat. Verval en middelen van herstellinge van den zelven aangeweezen.* XV. *Zyne Hoogheid pryst het Ontwerp van eene bepaalde* Porto Franco *den Staaten aan.* XVI. *Oordeelen van 't gemeen over dit Ontwerp. De Kollegien ter Admiraliteit in Holland oordeelen, dat men 't, onder zekere voorwaarden, zou konnen invoeren.* XVII. *Het Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland maakt 'er veele zwaarigheden tegen. Slaat andere middelen voor, tot herstelling van den Koophandel,* XVIII. *Zyne Hoogheid wordt onpasselyk. Gebruikt de wateren, te Aken. Keert van daar te rug. De ziekte verheft zig. De Prins sterft.* XIX. *De Staaten neemen der Prinsesse Weduwe den eed af, als Gouvernante en Voogdesse van den jongen Erfstadhouder,* WILLEM DEN VYFDEN. XX. *'t Lyk van zyne Hoogheid wordt op een praalbed gelegd,*

en

en plegtelyk ter aarde besteld. XXI. Afbeelding van wylen zyne Hoogheid.

Edert het sluiten der Vrede te Aken, hadt men gearbeid, aan de vereffening van 't gene, by 't Verdrag, onafgedaan gebleeven was, en te gelyk, aan eenige Verdragen, die dienen konden, tot bevestiging en behoudenis der herstelde ruste in Europa. 't Gelukte, eindelyk, den Koning van Groot-Britanje, in Wynmaand deezes jaars, eene Overeenkomst te sluiten, met het Hof van Madrid, waarby hy afstondt van het Assiento-Verdrag, welk, volgens het Verdrag van Aken, nog vier jaaren duuren moest; tegen eene somme van honderdduizend ponden sterlings, welke de Koning van Spanje beloofde, hem te zullen betaalen. Voorts, werdt het Verdrag van Koophandel van den jaare 1667, by deeze Overeenkomst, bekragtigd, en den onderdaanen des Konings van Groot-Britanje vryheid verleend, om zout te mogen laaden aan het Eiland Tortudos, gelyk zy, ten tyde van Koning Karel den II., gewoon geweest waren (*a*). Koning George en de Staaten handelden, daarenboven, ook met de Hoven van Dresden en Munchen, over Verdragen van onderstand, strekkende, om deeze Hoven nader aan hun belang te verbinden, dan zy, geduurende den jongsten oorlog, geweest waren. Eindelyk, werdt, den twee-entwintigsten van Oogstmaand, te Hanover, een Verdrag, voor den

1750.

I. Overeênkomst tusschen de Koningen van Spanje en Groot-Britanje.

Verdrag van Onderstand tusschen Groot-Britanje, de Staaten en den Keurvorst van Beijeren.

(*a*) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 349.

1750. den tyd van zes jaaren, te rekenen van den eenentwintigsten van Hooimaand, getekend, tusschen den Koning van Groot-Britanje, de Staaten en den Keurvorst van Beijeren. De Zee-Mogendheden verbonden zig, by het zelve „ den Keurvorst, jaarlyks, eenen onder„ stand van veertigduizend ponden sterlings, „ of vierhonderdveertigduizend guldens Hol„ landsch te zullen betaalen: waarvan twee „ derde deelen, door Groot-Britanje, en een „ derde deel, door de Staaten, zouden worden „ opgebragt." Hiertegen verbondt zig de Keurvorst „ om zesduizend man op de been te „ zullen houden; beloovende hy, dezelven, „ noch tegen zyne Keizerlyke Majesteit, noch „ tegen het Ryk te zullen laaten gebruiken. Ook „ zou hy de inzigten van zyne Groot-Britan„ nische Majesteit, op den Ryksdag, helpen „ ondersteunen. En zo hy, door eenige Mo„ gendheid, uit hoofde van dit Verdrag, mogt „ aangevallen worden; zouden de Zee-Mo„ gendheden hunne poogingen aanwenden, „ om hem vergoeding van schade van den „ aanvaller te bezorgen." Uit aanmerking van dit Verdrag, stondt de Keurvorst, op nieuws (*b*), ten behoeve der Keizerinne Koninginne, af van zyne eischen op het Hertogdom Mirandola en op het Markgraafschap Concordia: waartegen haare Majesteit zig verbondt, hem een vierde van den beloofden onderstand van veertigduizend ponden sterlings te zullen betaalen: zo dat de Zee-Mogendheden niet meer dan dertigduizend ponden hadden op te bren-

(*b*) *Zie hier voor, bl.* 253.

brengen. 't Liep nog langer dan een jaar aan, eer men diergelyk een Verdrag, met den Koning van Poolen, Keurvorst van Saxen, treffen kon. De Heer Calkoen handelde 'er over, aan 't Hof van Dresden; en 't werdt, hier, eerst op den dertienden van Herfstmaand des jaars 1751, getekend. Het kwam, in inhoud en oogmerk, overeen met het Verdrag, met den Keurvorst van Beijeren aangegaan, uitgenomen dat het slegts op vier jaaren, te rekenen van S. Michielsdag, zynde den agtsten van Zomermaand, bepaald was; en dat de beloofde onderstand agtenveertigduizend ponden sterlings, en dus agtduizend ponden sterlings meerder, beliep. Ook verbondt zig de Koning van Poolen, Keurvorst van Saxen, zo lang dit Verdrag duurde, geen deel te zullen neemen, in eenen oorlog, die tegen Groot-Britanje, de Staaten, of de twee Keizerlyke Hoven mogt ondernomen worden; zullende by Groot-Britanje en de Staaten, indien een van beide vyandelyk mogt aangevallen worden, met zesduizend man of meerder, bystaan. 't Verdrag, waarvan wy spreeken, was in de Fransche taale gesteld. En toen 't in Zeeland kwam, merkte men, terstond, op, dat, in het zelve, van deezen Staat gewaagd werdt, onder den naam van *la Republique de Hollande*, dat is, *de Staat van Holland*. Doch men droeg zorg, dat deeze spreekwys veranderd werdt, en dat men, in de plaatse daarvan, stelde *la Republique des Provinces Unies des Pais-Bas*, dat is, *den Staat der Vereenigde Nederlanden* (c).

1750. Gelyk Verdrag met den Koning van Poolen, Keurvorst van Saxen.

De

(c) Notul. Zeel. 25 *Octob.* 3 *Novemb.* 13 *Decemb.* 1751. *bl.* 451, 470, 487.

1756. De Staaten der Vereenigde Gewesten, zig, door 't sluiten van deeze twee Verdragen van onderstand, zoekende te beveiligen, tegen eenige onderneemingen, tot krenkinge der onlangs gesloooten' Vrede, verzuimden, ondertusschen, niet, de herstelde vriendschap met Frankryk aan te kweeken, door 't afzenden van eenen gewoonlyken Ambassadeur: waartoe, in 't begin deezes jaars, de Heer *Mattheus Lestevenon*, Heer van Berkenrode, benoemd was. Hy was, in Lentemaand, te Parys, aangekomen, en deedt 'er, sedert, eene staatelyke openbaare intrede. De Koning van Frankryk zondt, in Herfstmaand daaraan, den *Markgraaf de S. Contest*, in de hoedanigheid van zynen gewoonlyken Ambassadeur, naar den Haage. De Abt de la Ville, die thans in Frankryk was, nam, kort hierna, schriftelyk, afscheid van de Staaten, wordende zyn Vertoog, door den Markgraave de S. Contest, ter algemeene Staatsvergaderinge ingeleverd; waarop hem het gewoonlyk geschenk werdt toegelegd. In 't Vertoog van den Abt, vondt men opmerkelyk de verklaaring „ dat de Koning, „ zyn Meester, geene zwaarigheid maaken zou, „ om wederom in oorlog te treeden, indien hy, „ door hooger aanmerkingen van zynen roem, „ van de onderfteuning zyner Bondgenooten, „ of van de trouw zyner verbindtenissen, daar„ toe genoodzaakt mogt worden; schoon hy „ hertelyk bleef verlangen, om van de magt „ en het aanzien zyner Kroone geen ander ge„ bruik te maaken, dan tot bevordering van „ de rust van alle volken, en van 't welzyn zy„ ner Onderdaanen in 't byzonder." Ook bragt het voorzigtig beleid van verscheiden' Mogendhe-

II. Gezantschap naar Frankryk.

De Abt de la Ville neemt afscheid van de Staaten.

heden, die in den jongsten oorlog waren ingewikkeld geweest, te wege, dat de algemeene Vrede, nog eenigen tyd, bewaard werdt. 1750.

Maar in verscheiden' Gewesten van den Vereenigden Staat, waren, na 't stillen der beweegingen, waaruit, onlangs, verandering in de Regeeringe gesprooten was, nieuwe beroerten ontstaan in de Kerke, die geschaapen stonden, gevaarlyke gevolgen te zullen hebben, zo de wysheid der Overheid geen middel gevonden hadt, om ze te stillen. 't Zou, in onze Historie, daar wy genoegzaam alleen van weereldlyke zaaken handelen, niet voegen, omstandiglyk te gewaagen van 't gene, ten deezen tyde, de Kerk deezer Landen ontrustte. Doch 't werk heeft te veel gerugts gemaakt, en der burgerlyke Overheid ook te veel zorg gekost, om 'er geheel van te zwygen. Wy zullen 'er egter alleen kortelyk en schetswyze van gewaagen; doch te gelyk, met zo veel klaarheid en onpartydigheid, als ons mogelyk zal zyn. III. Schets van de beroerten in de Gereformeerde Kerken aan verscheiden' oorden deezes Lands.

't Was nu en dan gezien, in de Hervormde Kerken deezes Lands, dat sommige toehoorders, inzonderheid vrouwen, die in 't gemeen ligter aangedaan worden, en sterker van hertstogten zyn dan de mannen; 't zy door de ernstige taale des Leeraars, of uit andere oorzaaken, zo zeer getroffen werden, dat zy tot weenen, luid schreeuwen en gillen voorsloegen, en, somtyds, den Predikant hinderden, in 't prediken. Doch deeze en nog veel geweldiger beweegingen werden nu, aan verscheiden' oorden, gemeen, en sloegen, gelyk eene Landziekte, over, van de eene Plaats naar de andere. Eerst en sterkst, werden zy bespeurd, te Nieuwkerk met naame te Nieuwkerk op de Veluwe.

1750. op de Veluwe, in den Herfst des voorleeden jaars, en wel meest, onder 't prediken en in de Katechisatien van *Gerardus Kuipers*, een jong, welbespraakt en yverig Leeraar, hier, onlangs, van Jutfaas beroepen. Veelen onder de toehoorders raakten, van tyd tot tyd, en doorgaans verscheiden te gelyk aan 't schreijen, handenwringen, roepen, tieren, slaan en kloppen, niet zonder, somtyds, met luider stemme, hunne zonden te verfoeijen, den Duivel af te zweeren, en hunne toevlugt te neemen tot 's Weerelds Heiland. Eenigen kreegen geweldige stuiptrekkingen, vielen in zwym, en raakten zo geheellyk buiten kennis, dat menze ter Kerke uit draagen moest. Doch sommigen, uit hunne benaauwdheid bekomende, vielen aan 't zingen, in de volle Kerke. Al 't welke niet nalaaten kon, de aandagt der overige toehoorderen, geweldiglyk, te stooren. Na 't eindigen van den openbaaren Kerkdienst, en op andere tyden, hieldt de Predikant Kuipers oefening, ten zynen huize en elders. Ook werden, door anderen, gedeuriglyk, oefeningen gehouden; somtyds, zelfs tot laat in den nagt: alwaar dezelfde beweegingen voorvielen. Zulke byzonderheden konden niet nalaaten veel gerugts te maaken, door 't gantsche Land. Veelen spoorden 'er de vermoedelyke oorzaaken van naar, en hadden 'er verschillende gedagten over. Men vondt 'er, die de Nieuwkerksche beroeringen aanzagen voor werkingen der Hemelsche genade; en Kuipers zelf scheen, in 't eerst, niet vreemd van deeze meening. Doch anderen oordeelden, dat menze aan geene bovennatuurlyke oorzaak behoefde toe te schryven; maar ten deele aan de

1750.

predikwyze des Leeraars, ten deele aan de ligtgeraakte gesteldheid eeniger toehoorderen, welker voorbeeld ook van kragt was op anderen, met naame op jonge vrouwspersoonen en kinders van agt of tien jaaren. Ook waren 'er, die, in aanmerking neemende, hoe zeer, door deeze beweegingen, de Godsdienst gestoord werdt, 't werk eer aan eenen boozen, dan aan eenen goeden Geest toeschreeven. Men twistte, hierover, ook in openbaaren druk, niet zonder eenige hevigheid en schimp, van de eene en de andere zyde. Ondertusschen, sloegen de beweegingen, die te Nieuwkerk waren aangevangen, wel haast, over naar de naaste Dorpen van de Veluwe, het Stigt en Gooiland. Aan sommige oorden, hadden 'er de Predikanten dezelfde hooge gedagten van, die Kuipers, in 't eerst, scheen te hebben. En hier duurden de beweegingen langst. Doch op andere plaatsen, vermaanden de Predikanten tegen alles, wat den openbaaren Kerkdienst stooren kon, en bragten, hierdoor, te wege, dat de beroeringen kleinen opgang maakten, en, hier en daar, van zelven, ophielden. Allengskens, bleek ook, dat zig, onder deeze beroerden, vrouwluiden, jongens en kinderen mengden, die de beweegingen, welken zy anderen zagen maaken, meer of min konstelyk, wisten naar te bootsen, om, daardoor, voor iet byzonders door te gaan, van werken verlost te worden, en het medelyden en de gaaven van anderen te winnen. Men getuigt, dat sommige beroerden, in de Kerke en in de oefeningen, tekenen gaven van bekeering en Godsdienstigheid, schoon zy, daar buiten, niet schroomden, zig in eene ongebonden' leevenswyze toe te geeven;

en in andere Dorpen van de Veluwe, het Stigt en Gooiland.

1750. ven; hoewel 't ook niet ontbrak aan eenigen, die duurzaame blyken gaven van verbetering der zeden. Doch 't getal van deezen was zo klein, dat men 't werk, allengskens, ook op Plaatsen, daar men 'er zeer mede ingenomen geweest was, verdagt begon te houden. Kuipers zelf, van hooger hand, zo men wil, vermaand, sprak 'er, na verloop van een jaar, merkelyk flaauwer van dan in den beginne. Ook nam de Kerkenraad van Nieuwkerk, in Wynmaand deezes jaars 1750, op zynen voorslag, een besluit, om zulken, die voortaan, door sterk schreeuwen, stuiptrekkingen en diergelyke lighaamsbeweegingen, den Godsdienst zouden stooren, terstond, ter Kerke uit te doen brengen: allen, die aan diergelyke beroeringen onderhevig waren, daarbenevens, vermaanende, zig niet, gelyk zy plagten, te plaatsen midden in de Kerke, maar digt aan de deuren. Men beduidde, sedert, den luiden, dat stuiptrekkingen en geweldige lighaamsbeweegingen den mensch buiten staat stelden, tot het waarneemen van zynen pligt; waarom niemant reden hadt, om 'er naar te verlangen; maar zy, die 'er aan onderhevig waren, veeleer, behoorden te bidden, om 'er van verlost te worden. Al 't welke de Kerkdienststoorende beweegingen, eerlang, te Nieuwkerk, in zulk eene kleinagting bragt, dat zy, allengskens, ophielden. Doch in Groningen en in 't Landschap Drente, openbaarden zig dezelfde soort van beweegingen, in de Lente des jaars 1751, toen zy, op de meeste Plaatsen in Gelderland, daar zy eerst begonnen waren, naauwlyks meer gezien werden. Maar Predikanten

ook in Groningen en in 't Landschap Drente.

en

en Overheid sloegen hier de handen in een, 1750.
om ze spoedig te stuiten. De *Graaf van Styrum*, die den persoon van zyne Hoogheid verbeeldde in 't Landschap Drente, droeg, eenige maanden laater, ernstelyk zorg voor 't weeren der beroerderen van den openbaaren Godsdienst. Op zyne aanrading, besloot de Sinode van Drente zulken, die zig, te vooren, in merkelyke beweegingen vergreepen hadden, te verpligten tot openbaare schuldbekentenis, en sommigen onder dezelven, voor eenen tyd, te houden van 't Avondmaal. Het stooren der Godsdienstige samenkomsten werdt, ook hier, en in 't Drostampt van Vollenhove, by openbaare afkondiging, verbooden. Men moest dien zelfden weg, eerlang, ook houden, in 't Zuiderkwartier van Holland, daar dezelfde soort van beweegingen, op veele Dorpen en in eenige Steden, begonden bespeurd te worden, in den Herfst des jaars 1751. Doch hier werdt, klaarlyk, en door veelen, ontdekt, dat 'er gemaaktheid en bedrog liep onder een werk, welk eenigen voor iet wonders hielden. Verscheiden' Dorpen van de Alblasserwaard werden 'er door ontrust, tot in 't volgende jaar 1752. Men vreesde toen, dat de kwaal naar Dordrecht zou overslaan. Doch de Wethouderschap weerde ze wysselyk, door eene ernstige Waarschouwing, behelzende „ dat zy met de uiterste aandoe„ ning vernomen hadt, hoe verscheiden' lui„ den, in de naaste Dorpen, zig niet ontza„ gen, te schreeuwen, en andere beweegin„ gen en herstogten te vertoonen, in de Ker-

en in 't Zuiderkwartier van Holland.

Te Dordrecht, wordt 'er tegen gewaakt.

1750. „ ken; en hoe men zulke kwaade oogmerken, „ ook daar ter Stede, begon te smeeden, welker gevolgen niet dan nadeelig konden zyn voor zwakke gemoeden, dezelven aftrekkende van de waare Christelyke Godvrugtigheid; behalve, dat zy den Leeraaren, in 't verkondigen van Gods woord, hinderlyk waren, veele regtzinnigen buiten de Kerken hielden, de liefdegaaven aan de behoeftigen deeden afneemen, en de rust in den Burgerstaat, zo wel als in de Kerke, verstoorden: zaaken allen, waarvan regtschaapen' Christenen een' afkeer hadden, en die, volgens alle wetten van deezen Lande, ten hoogste strafbaar gerekend moesten worden. *Zy* verbooden, hierom, alle diergelyke verstooringen van den openbaaren Godsdienst wel ernstelyk, aan ingezetenen en vreemden; met verklaaring, dat de Ouders voor hunne kinders en de Voogden voor hunne weezen zouden moeten verantwoorden." En dit Verbod was van zo veel kragt, dat niemant, sedert, ondernam, eenige ongewoone beweeging te veroorzaaken, in de Kerken van Dordrecht. In andere Steden, heeft de bloote tegenwoordigheid van den Schout gevreesde en voorspelde beweegingen belet. En deeze opschuddingen, die, in 't eerst, een byster aanzien hadden, zyn, zo draze verbooden en veragt werden, eindelyk, t'eenemaal opgehouden. Doch 't verhaal van den afloop deezer Kerkberoerte heeft ons reeds gevoerd buiten de orde der overige Geschiedenissen van deezen tyd, tot welken wy nu wederkeeren.

LODEWYK,
HERTOG VAN BRUNSWYK-WOLFENBUTTEL,
Veldmaarſchalk van den Staat
der Vereenigde Nederlanden enz.

A. Schouman del. 1759 — J. Houbraken fec.

IS. TIRION excud.

Zyne Hoogheid, de Prins Erfstadhouder, sedert eenigen tyd, zyne ligbaamelyke gezondheid voelende afneemen, hadt de algemeene Staaten bewoogen, om den Prins *Lodewyk van Brunswyk-Wolfembuttel*, vermaagschapt aan de Koningklyke Prinsesse, aan te stellen tot Veldmaarschalk over 't Krygsvolk van den Vereenigden Staat, op eene wedde van vierentwintigduizend guldens: en 't leedt niet lang daarna, of zyne Hoogheid deedt deezen Vorst voorschikken, om, by zyn overlyden, het Krygsvolk, als Overhoofd, te gebieden: waartoe hem eene wedde van veertigduizend guldens werdt toegelegd (*d*). Prins Lodewyk was Generaal in Keizerlyken dienst geweest, en hadt zig, in den jongsten oorlog, loffelyk gekweeten. Kort hierna, werdt hy, door zyne Hoogheid, met een Regiment begiftigd.

1750. IV. Prins Lodewyk van Brunswyk-Wolfembuttel wordt tot Veldmaarschalk aangesteld.

Het hoog opperwater in de Rivieren, sedert eenige jaaren, verscheiden doorbraaken en overstroomingen veroorzaakt hebbende, drong, op den drie-entwintigsten van Lentemaand des volgenden jaars 1751, wederom by Jaarsveld, door den Lekdyk, waarin twee gaten vielen, een van dertig en een van elf roeden wyd. De Lopikkerwaard, het Land van Ysselstein en een gedeelte van de Krimpenerwaard werden, hierdoor, onder water gezet. By Beuzighem, bezweek de dyk, insgelyks. Doch de schade was niet groot. Ook gaf het gunstig jaargetyde gelegenheid, tot het spoedig herstellen der dykaadjen.

V. Doorbraak in den Lekdyk by Jaarsveld. 1751.

Tot

(*d*) Resol. Holl. 22 *Dec.* 1750. *bl.* 947.

1751. Tot hiertoe, hadt de Prins-Erfstadhouder nog geene gelegenheid konnen vinden, om zig, in Zeeland, te doen inhuldigen, tot Markgraave van Veere en Vlissingen; doch nu begaf hy zig derwaards, in Bloeimaand. Hy tradt eerst aan land te Middelburg, nam in de Vergadering der Staaten van 't Gewest zitting, en begaf zig, vervolgens, naar Veere, daar de inhuldiging zeer plegtiglyk geschiedde, op den eersten van Zomermaand. De Wethouderschap, den Prinse te gemoet gegaan zynde, boodt hem de Stads sleutels aan. De Prins, op 't Stadhuis gekomen, deedt eerst den eed, als Markgraaf; waarna de Wethouderschap, de Oversten der Schutteryen en Gilden hem, insgelyks, trouwe zwoeren. Voorts, werdt 'er, dien dag, met schieten en klokluiden, en met het verlichten der wooningen, allerlei blyk van vreugde gegeven. Vier dagen daarna, werdt zyne Hoogheid, op gelyke wyze, ontvangen en ingehuldigd, te Vlissingen. De Prins deedt, in beide de Steden, een groot getal van zilveren penningen, en ook eenige gouden strooijen en uitdeelen, waarop Ulysses, na een veeljaarig omzwerven, in zyn Ryk Ithaka wederkeerende, by zynen Zoon en Vriend, verbeeld stondt: met dit randschrift, VETEREM DOMINUM VIDETIS ULYSSEM, *Gy ziet hier Ulysses, uwen ouden Heer*. Onder aan, las men, SUUM CUIQUE, *Elk het zyne*. Op de keerzyde, zag men een Raadhuis, van welks puije, de Prins penningen strooide, onder eene vergaderde menigte. Om den rand stondt ADGNOSCO STUDIUM

VI. Zyne Hoogheid doet zig inhuldigen tot Markgraave van Veere en Vlissingen.

DIUM

DIUM MENTEMQUE MEORUM, *Ik erkenden yver en zugt der mynen.* Ennog, FIDES CIVIUM VERÆ & VLISSINGÆ, *Trouw der Burgeren van Veere en Vlissingen.* De Prins hieldt zig, na 't voltrekken deezer plegtigheid, nog eenige dagen op, in Zeeland, om orde te stellen op de Regeeringe, en op 't begeeven der Ampten; waarna hy naar den Haage te rug keerde (*e*). 1751.

VII. De Westindische Kamer van Tienen besluit de Vaart op Essequebo aan te moedigen.

De Kamer der Westindische Maatschappye in Zeeland was, sedert eenigen tyd, in geschil geraakt, met de overige Kamers, welk nog niet hadt konnen worden bygelegd. De Kamer van Tienen, in Oogstmaand des voorleeden jaars, in Amsterdam vergaderd geweest zynde, hadt, op den elfden, beslooten „ alle „ byzondere Kamers te verzoeken, dat zy de „ Reeders en handelaars op Rio Essequebo, „ wilden aanmoedigen, om schepen derwaards „ te zenden; alzo men bevondt, dat de ge„ wassen der Maatschappye en der byzonde„ re Planteren, by mangel van schepen, al„ daar te lang leggen bleeven." De Afgevaardigden der Kamer van Zeeland hadden zig egter ongelast verklaard, om in dit besluit te bewilligen (*f*). Ook leedt het niet lang, of eenige Hoofddeelgenooten deezer Kamer beweerden, in openbaaren druk, dat dezelve een uitsluitend regt hadt, om alleen op Essequebo en de onderhoorige Rivieren te vaaren en te handelen. Zy merkten aan „ dat de „ Zeeuwen de eersten geweest waren, die „ Guajana, waarvan Essequebo een gedeelte „ was,

De Hoofddeelgenooten der Kamer Zeeland beweeren, dat de Zeeuwen een uitsluitend

(*e*) Resol. Holl. 22 *Juny*, 1751. *bl.* 474.
(*f*) Resol. Holl. 8 *Octob.* 1750. *bl.* 711.

1751. regt hebben om op deeze Volkplanting te handelen.

„ was, bevaaren hadden, voor het einde der „ zestinde eeuwe. Dat Zeeland, ook in laater' tyd, verscheiden' Volkplantingen op de „ kust van Guajana gehad, en Suriname, Berbice en Cajenne, by verscheiden' gelegenheden, aan anderen verkogt en afgestaan hadt. Dat de Zeeuwen, op Essequebo in 't byzonder, reeds in 't jaar 1621, „ toen de Maatschappy opgeregt werdt, plagten te vaaren; dat zy, als Stigters en voorstanders deezer Volkplantinge, waren bekend geweest, en datze 'er, hierom, den „ naam van *Nova Zelandia* of *Nieuw Zeeland* aan gegeven hadden. Dat, toen men, in „ 't jaar 1632, ter Vergaderinge van Negentienen, in overleg nam, de Volkplanting te „ verlaaten, de Kamer Zeeland zulks tegenstemde. Dat zy 'er op bleef handelen, tot „ in 't jaar 1657; wanneer de Maatschappy, „ door 't verlies van Barzil, buiten staat gemaakt was; 't welk haar ook deedt besluiten, „ Essequebo over te geeven aan de drie Walchersche Steden, Middelburg, Vlissingen „ en Veere, mids dat vier Bewindhebbers, „ nevens vier Gemagtigden uit de Wethouderschap der drie Steden, 't bestier hielden „ over de Volkplanting. Dat, Suriname en „ Essequebo, in 't jaar 1665, door de Engelschen veroverd, en Essequebo, daarna, „ door de Franschen, geplonderd zynde, de „ Staaten van Zeeland, in 't volgende jaar, „ een Esquader onder Abraham Krynszoon „ gezonden hadden naar Amerika; wien 't „ gelukt was, Suriname te herwinnen, en Essequebo en Tabago, van den vyand verlaa-

„ ten,

„ ten, in te neemen en te bezetten. Dat de 1751.
„ Staaten van Zeeland, hierdoor gekomen in
„ het wettig bezit van Essequebo, deeze Volk-
„ planting, in 't jaar 1668, hadden opgedraa-
„ gen aan de drie Walchersche Steden, die-
„ ze, in 't volgende jaar, den Staaten we-
„ derom overgegeven hadden; waarna de
„ Gekommitteerde Raaden dezelve, in 't
„ jaar 1670, wederom aan de Kamer der West-
„ indische Maatschappye in Zeeland afston-
„ den, onder uitdrukkelyke voorwaarde, dat
„ niemant op deeze Volkplanting zou mogen
„ vaaren, noch dezelve beplanten of bebouwen
„ dan deeze Kamer en de ingezetenen van Zee-
„ land: welke voorwaarde, benevens de an-
„ deren, op welken deeze opdragt geschied
„ was, door de algemeene Staaten, was goed-
„ gekeurd, hebbende de Staaten van Zeeland,
„ vooraf, duidelyk verklaard, dat zy, zonder
„ deeze goedkeuring, in het nieuw Oktroi der
„ Maatschappye, niet zouden hebben konnen
„ bewilligen. Dat de Vergadering van Tie-
„ nen, in de jaaren 1685 en 1686, wel eeni-
„ ge inbreuk gezogt hadt te doen op het regt
„ der Kamer in Zeeland, door het aanstellen
„ van eenen Bevelhebber over Essequebo, en
„ door 't openzetten der Vaarte op deeze
„ Volkplanting; doch dat Middelburg de ge-
„ volgen deezer inbreuk hadt weeten te voor-
„ komen. Dat de Kamer van Zeeland, sedert,
„ wel opening gedaan hadt aan de algemeene
„ Maatschappye van de uitrustingen, welken
„ zy op Essequebo deedt, en van de voordee-
„ len der Volkplantinge; doch dat dit haar
„ regt om alleen op dezelve te handelen niet

„ ver-

1751. „ verminderen kon. Dat dit regt nader be„ vestigd werdt, door eene ongestoorde be„ zitting van honderd en dertig, immers, „ buiten tegenspraak, van tagtig jaaren. Dat „ het besluit der Vergaderinge van Tienen, „ om de Vaart op Essequebo open te zetten, „ tegen 't gevoelen der Afgevaardigden van „ Zeeland genomen, hierom, moest gehou„ den worden voor onwettig; te meer, om „ dat het zelve, op verzierde gronden, steun„ de; zynde 'er altoos overvloed van schepen „ aan Essequebo geweest, om de gewassen en „ waaren af te haalen, zelfs tot zo verre, dat „ sommigen, nog onlangs, hunne volle vragt „ niet hadden konnen bekomen; en 't gebrek „ aan schepen, welk men, in 't jaar 1747, „ gehad mogt hebben, alleen veroorzaakt, „ doordien de Admiraliteit in Zeeland drie „ schepen, die altoos op Essequebo plagten te „ vaaren, tot bescherming en dekking van „ Holland en Zeeland, hadden gepresst. 't „ Nut voor de Maatschappye in 't gemeen, „ welk men zig, uit het openstellen der Vaar„ te op Essequebo, zou mogen belooven, gaf „ geene vryheid, om eens anders regt te kren„ ken. Ook zou 't gebruiken van zulk eene „ overmagt kwalyk voegen in een vry Land, „ en onder eene vrye Regeering. En zo de „ grootste Kamer op ééne na eens haar regt „ verlooren hadt, mogten de kleine Kamers „ wel toezien. Behalve dat tweedragt altoos „ nadeel doen zou aan de Maatschappye. Zee„ land hadt, ondertusschen, groot belang, „ by 't behouden der byzondere Vaarte op „ Essequebo. Veele ingezetenen van meerder

„ en

„ en minder vermogen bestonden 'er van. De „ Planters in Essequebo waren allen veel schuldig aan Zeeuwsche Koopluiden: welke schuld „ zy onbetaald zouden laaten; zo de Vaart o-„ pen gezet werdt, en zy zig, by nieuwe Koop-„ luiden, voorzien konden. 't Was, derhalve, „ te hoopen, dat de Vergadering van Tienen „ het genomen besluit wel zou willen intrek-„ ken." Men hadt het, in Zeeland, niet gelaaten by dit Vertoog. De Staaten van 't Gewest hadden, op verzoek der Zeeuwsche Hoofddeelgenooten, hunnen Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge gelast, ernstelyk aan te houden, dat den Bewindhebberen der algemeene Maatschappye, door hunne Hoog-Mogendheden, bevolen werdt, 't bewuste besluit in te trekken, immers, by voorraad, niet uit te voeren. Doch de Afgevaardigden van Holland namen deezen voorslag over. De Vergadering magtigde egter eenige Leden, om dien te onderzoeken, en schreef aan de voorzittende Kamer Amsterdam om berigt: terwyl de Kamer Zeeland, op uitdrukkelyken last der Staaten van 't Gewest, haaren Bevelhebber op Essequebo aanschreef „ dat hy geene schepen, „ zonder Hout- en Zoutbrief der Kamer Zee-„ land, aan Essequebo of in de naaste Rivie-„ ren, zou toelaaten te laaden of te lossen."

1751.

De Staaten van Zeeland doen poogingen om het besluit der Vergaderinge van Tienen vrugteloos te maaken.

VIII. De Representanten van zyne Hoogheid en de Bewindhebbers

't Liep niet langer aan, dan tot in Louwmaand deezes jaars, wanneer de Representanten van zyne Hoogheid en de Bewindhebbers der voorzittende Kamer te Amsterdam den algemeenen Staaten een uitvoerig Berigt toezonden, waarin zy 't, voor eerst, vreemd vonden „ dat die van Zeeland spraken van het

1751. der West-indische Maatschappye ter Kamer Amsterdam wederleggen die van Zeeland uitvoerig.

„ openstellen der Vaarte op Essequebo, by een
„ besluit des Vergadering van Tienen, in
„ Oogstmaand laatstleeden genomen; daar dit
„ besluit alleenlyk sprak van het aanmoedigen
„ dier Vaarte, welke, naar men 't, ter voorzit-
„ tende Kamer van Amsterdam, inzag, reeds
„ voor meer dan zestig jaaren, opengesteld
„ geweest was." Om voorts reden te geeven
van het genomen besluit, merkten zy aan,
„ dat, by het Oktroi van den jaare 1674, Es-
„ sequebo uitdrukkelyk gesteld werdt onder
„ de algemeene bezittingen der Maatschap-
„ pye. Dat ook, by een besluit der Vergade-
„ ringe van Tienen, genomen in 't jaar 1685,
„ Essequebo en Bouroma open gesteld waren
„ voor allen, die op deeze Rivieren zouden
„ willen handelen. Dat wel waar was, dat
„ de Gekommitteerde Raaden van Zeeland,
„ in 't jaar 1670, met de Kamer der West-
„ indische Maatschappye aldaar, eene over-
„ eenkomst gesooten hadden wegens Esse-
„ quebo; dat ook de Staaten van Zeeland
„ hunne bewilliging in de verlenging van 't
„ Oktroi, welk toen verzogt werdt, verbon-
„ den hadden aan de bevestiging deezer over-
„ komste, door de algemeene Staaten. Doch
„ dat deeze verlenging van 't Oktroi nimmer
„ verworven was; dat hunne Hoog-Mogend-
„ heden de Maatschappy, met eene Kamer
„ van welke, de overeenkomst wegens Esse-
„ quebo, in 1670, gesooten was, in 1674,
„ geheellyk hadden vernietigd; waarin de
„ Staaten van Zeeland zelve hadden bewil-
„ ligd, en te gelyk in de opregting eener nieu-
„ we Maatschappye, die, volgens het eerste

„ Lid van derzelver Oktroi, met de oude ge- 1751.
„ heel geene gemeenschap hebben zou. Dat
„ de Vergadering van Tienen, in 1676, met
„ bewilliging der Kamer van Zeeland, de
„ vergunningen, door de vernietigde Maat-
„ schappye verleend, vervallen hadt verklaard.
„ Dat men, een onregte, hiertegen inbragt,
„ dat het vernietigen der oude Maatschappye
„ geen nadeel doen kon aan byzondere Per-
„ soonen, geene Leden der Maatschappye
„ zynde: alzo de byzondere Persoonen, die,
„ in gevolge der Overeenkomste van den jaare
„ 1670, bevoegd waren geweest, om op Es-
„ sequebo te vaaren, geen verder regt verkry-
„ gen konden dan op de Kamer Zeeland, die,
„ in 't jaar 1674, zo wel als de overige Ka-
„ mers der oude Maatschappye, vernietigd
„ geworden was. Dat alle de bezittingen der
„ oude Maatschappye onder de beheering der
„ nieuwe waren gesteld, met naame ook Es-
„ sequebo. Dat de Kamer van Zeeland, se-
„ dert, de bezorging wel gehad hadt over
„ deeze Volkplanting; doch alleen, als daar-
„ toe gemagtigd zynde door de Vergadering
„ van Tienen, en voor rekening der algemee-
„ ne Maatschappye; even als de Kamer van
„ Amsterdam gemagtigd geweest was, om
„ voor Curaçao te zorgen, zonder dat hieruit
„ volgde, dat de eerstgemelde Kamer alleen
„ op Essequebo vaaren mogt, zo min als de
„ laatstgemelde alleen op Curaçao mogt vaa-
„ ren. Dat de Vergadering van Tienen dik-
„ wils besluiten genomen hadt, om zig te hand-
„ haaven in 't bewind over Essequebo, en
„ niet, gelyk men nu voorgaf, by overdrin-
„ ging aan de Kamer van Zeeland; alzo dee-

1751. „ ze Kamer, in 't jaar 1680, zelve onder de
„ punten van beschryvinge gesteld hadt het
„ overleg, by alle de Kamers te maaken, om
„ de Vaart op Essequebo voor de byzondere
„ Planters open te stellen; gelyk, in 't jaar
„ 1685, met der daad geschied was, zonder
„ dat bleeke, dat de Kamer van Zeeland toen
„ verschild hadt van de overigen, hebbende zy
„ alleenlyk, in 't volgende jaar, te kennen
„ gegeven, dat Middelburg eenige zwaarig-
„ heid gevonden hadt, in 't vast gestelde; waar-
„ op geen verder besluit gevallen was. Dat,
„ in 't jaar 1689, op een punt van beschry-
„ vinge, ook door de Kamer van Zeeland zel-
„ ve gesteld, by de Vergadering van Tienen
„ besloten was, Essequebo en Bouron, ten
„ behoeve der Maatschappye, aan anderen
„ over te doen, op deeze voorwaarde, onder
„ anderen, dat de Vaart daarop aan alle in-
„ gezetenen van den Staat zonder onderscheid
„ zou open staan. Dat de zelfde Vergadering
„ van Tienen, in de volgende vyftig jaaren,
„ dikwils besluiten genomen hadt, Essequebo
„ en den handel en vaart op deeze Volkplan-
„ ting betreffende; uit welken bleek, dat 'er
„ de Maatschappy in 't gemeen regt op hadt.
„ dat men, wyders, geen punt van beschry-
„ vinge behoefde te maaken, om te raadplee-
„ gen en te besluiten over 't aanmoedigen ee-
„ ner Vaarte, die reeds open gesteld was;
„ dat men, over diergelyke punten, in veel
„ hooger Kollegien, gewoon was te besluiten,
„ by meerderheid van stemmen, gelyk ook
„ hier geschied was; en dat men niemants regt
„ zogt te krenken, noch overmagt te oefenen
„ over zyns gelyken; maar alleenlyk te voor-

„ ko-

„ komen; dat de geringe vermogens der Maat- 1751.
„ schappye, door het onderhouden eener las-
„ tige Volkplantinge, niet verder verteerd
„ werden. Dat men zig, wegens het gebrek
„ aan schepen in Essequebo, gegrond hadt op
„ de brieven, van daar ingekomen; en dat,
„ in allen geval, het aanmoedigen der Vaarte
„ niet anders dan ten gemeenen nutte strek-
„ ken kon. Dat, wyders, de ongestoorde be-
„ zitting van tagtig jaaren, waarop men zig,
„ in Zeeland, beriep, geheel geen' grond
„ hadt. Essequebo was, in deeze eeuwe ten
„ minsten, ook bevaaren door Hollanders, en,
„ reeds in 't jaar 1621, begreepen binnen de
„ paalen van het Oktroi, toen aan de Maat-
„ schappye verleend, binnen welken, in dien
„ tyd, geene byzondere Persoonen vaaren
„ mogten. Men hadt, eenige jaaren daarna,
„ wel geraadpleegd, om deeze Volkplanting,
„ die weinig voordeel gaf, te verlaaten: doch
„ 't bleek niet, dat 'er de Maatschappy im-
„ mer van afgestaan hadt: waarom zy, in 't
„ jaar 1667, niet scheen te konnen gehouden
„ worden, voor een goed, welk, gelyk men
„ voorgaf, niemant toekwam. Hoe 't ook
„ ware, Essequebo was, by de opregting der
„ nieuwe Maatschappye, aan dezelve overge-
„ geven, gelyk Suriname, Berbice en Cajen-
„ ne aan anderen waren afgestaan. De Over-
„ eenkomst van 't jaar 1670, waarop men zig
„ beriep, om 't uitsluitend regt der Zeeuwen
„ te bewyzen, was nimmer naargekomen door
„ de Kamer van Zeeland. Zy hadt geen' Be-
„ velhebber op Essequebo gesteld. De Ge-
„ kommitteerde Raaden van Zeeland hadden

1751. „ 'er geene bezetting gehouden. De Kamer „ hadt 'er, jaarlyks, geene vyfhonderd slaa„ven geleverd. Zy hadt het onderhoud der „ Volkplantinge niet bekostigd. Al dit was „ geschied, en geschiedde nog, door de alge„meene Maatschappye; schoon het, volgens „ de letter der Overeenkomste, of, volgens „ het gene 'er klaarlyk uit volgde, alleen door „ die van Zeeland hadt behooren te geschie„den. De nietigheid deezer Overeenkomste „ bewees, wyders, dat de Vergadering van „ Tienen besluiten mogt neemen, omtrent „ Essequebo, zonder daartoe de bewilliging „ van die van Zeeland te behoeven. By de „ jongste vernieuwing van het Oktroi der „ Maatschappye, in de jaaren 1729 en 1730 „ verzogt, hadden de Staaten van Zeeland „ zelven geoordeeld, dat de Vaart, door de „ gantsche uitgestrektheid van het Oktroi, „ behoorde te worden opengesteld, zonder, „ schoon 'er van Essequebo gewag gemaakt „ was, een woord te melden van het uitslui„tend regt van Zeeland, om op deeze Volk„planting te handelen; ja zelfs, met duide„lyke verklaaring, dat de gemeene Maat„schappy in de bezitting was om alleen slaa„ven te brengen op Essequebo en andere „ Plaatsen daaromtrent, en dat men niets be„geerde dan 't gene het gemeen belang der „ Gewesten vorderde; en allen ingezetenen „ van den Staat, die belang by de Zeevaart „ hadden, gelyke vryheden als die van Zee„land wilde laaten genieten. Men hadt, hier„om, met ongenoegen, gezien, dat de Staa„ten van Zeeland den Bevelhebber op Esse-

que-

1751.

„ quebo gelast hadden, geene schepen aldaar „ te laaten lossen of laaden, die niet met een' „ Hout en Zoutbrief, afgegeven by de Kamer „ Zeeland, voorzien waren. 't Moest, naam- „ lyk, elk vreemd voorkomen, dat een der „ Bondgenooten uitsluitende bevelen gaf, om- „ trent iet, waartoe de gezamenlyke Bondge- „ nooten geregtigd waren." Op deeze wyze, beantwoordden de Representanten van zyne Hoogheid en verdere Bewindhebbers ter Kamer Amsterdam de redenen, met welken die van Zeeland het besluit der Vergaderinge van Tienen omtrent Essequebo hadden tegengesproken. Wyders, sloegen zy voor „ het „ gantsche bezit van Essequebo aan de Ka- „ mer Zeeland wel te willen afstaan, zo dee- „ ze de Maatschappy voldeede de onkos- „ ten, ter zaake van deeze Volkplanting ge- „ daan, en het onderhoud derzelve, voor het „ toekomende, op zig name." Zy merkten aan „ dat deeze onkosten, van vierduizend, „ tot dertig- en veertigduizend guldens in 't „ jaar, waren opgeklommen; en dat het niet „ redelyk ware, dat Zeeland alleen de voor- „ deelen van Essequebo trok, en de gemee- „ ne Maatschappy met het lastig onderhoud „ deezer Volkplantinge bezwaard liet." Doch alzo wel te voorzien was, dat Zeeland deezen voorslag niet aanneemen zou, verzogtenze, ten besluite „ dat hunne Hoog-Mogendheden „ het verzoekschrift der Zeeuwsche Hoofd- „ deelgenoten, waarby begeerd was, dat het „ besluit der Vergaderinge van Tienen niet „ ter uitvoeringe gelegd mogt worden, gelief- „ den van de hand te wyzen."

Voorslag van de Kamer Amsterdam aan de Kamer Zeeland.

1751. Doch de Zeeuwsche Hoofddeelgenooten lieten dit Berigt, welk hun, door hunnen Bewindhebber ter Kamer Zeeland, ter hand gekomen was, niet onbeantwoord. Zy zonden, in Lentemaand, den algemeenen Staaten een tegenberigt toe, behelzende „ dat het besluit der „ Vergaderinge van Tienen, waarover zy zig „ beklaagd hadden, wel geene woordelyke „ maar eene daadelyke openstelling der Vaarte op Essequebo inhieldt; dat men zig, voorbedagtelyk, van het woord *aanmoediging*, „ liever dan van het woord *openstelling*, bediend hadt, op dat men niet zou mogen „ schynen erkend te hebben, dat de Vaart te „ vooren geslooten geweest was. Dat het besluit der zelfde Vergaderinge, ten zelfden „ einde, voor meer dan zestig jaaren, met „ duidelyker woorden, doch even onwettig, „ genomen, door den yver van Middelburg, „ niet ter uitvoeringe gebragt was. Dat de „ Zeeuwen, sedert, altoos, in hun regt op „ Essequebo gehandhaafd waren geworden. „ De andere Kamers hadden, beweerde men, „ nooit eenige uitrusting gedaan op Essequebo; noch slaaven derwaards gebragt. Een „ schip, in 't jaar 1694, door de Kamer in 't „ Noorderkwartier, uitgerust, zou, zo de „ afspraak was, tweehonderd slaaven, in 't „ voorbyzeilen, aan Essequebo hebben moeten uitzetten; doch men hadt het, aldaar, „ nimmer vernomen; schoon 't, in 't jaar 1696, „ reeds wederom, behouden, in Texel, te rug „ gekeerd was. Maar de Kamer van Zeeland „ hadt, sedert, dikwils slaaven gevoerd naar „ Essequebo. De Representanten van zyne

IX. Antwoord der Zeeuwsche Hoofddeelgenooten op het berigt der Kamer Amsterdam.

„ Hoog-

1751.

„ Hoogheid en verdere Bewindhebbers be-
„ weerden, dagtenze, ook ten onregte, dat
„ de Overeenkomst van den jaare 1670 gee-
„ ne betrekking hadt tot de nieuwe Maat-
„ schappye, die, in 't jaar 1674, werdt op-
„ geregt. Om dit klaarlyk te toonen, hadt
„ men, alleenlyk, de Zeeuwsche Staatsbeslui-
„ ten, en het Oktroi van den jaare 1674 zelf
„ in te zien. Uit de eersten bleek, dat men
„ beoogde, het Oktroi, welk met het jaar 1671
„ ten einde liep, te doen verlangen tot het
„ jaar 1700; doch onder geene andere voor-
„ waarde, dan dat de Vergadering van Ne-
„ gentienen in de Overeenkomst van den jaa-
„ re 1670 zou bewilligen, en daarop bekrag-
„ tiging van hunne Hoog-Mogendheden ver-
„ werven. 't Een en 't ander was, sedert, ge-
„ volgd, en hierop waren de Staaten van Zee-
„ land gerust geweest; waarom zy ook geene
„ zwaarigheid hadden gemaakt, om de ver-
„ lenging van 't Oktroi tot het einde des jaars
„ 1700 toe te staan, en zelfs de opregting der
„ nieuwe Maatschappye, in 't jaar 1674; zon-
„ der dat zy toen noodig geoordeeld hadden,
„ de voorwaarde te herhaalen, op welke zy,
„ te vooren, in de verlenging van 't Oktroi
„ bewilligd hadden, blykende duidelyk ge-
„ noeg, dat hun oogmerk geweest was, de
„ Overeenkomst van den jaare 1670 te doen
„ stand grypen, 't zy men 't Oktroi der oude
„ Maatschappye verlengde, of aan eene nieu-
„ we Oktroi gave, tot het eiude van den
„ jaare 1700. By dit Oktroi nu, was ver-
„ klaard, dat de ingezetenen gehandhaafd
„ zouden worden, by hunne voorige Vaarten,

1751. „ Verdragen en Verbonden; dat ook alle de
„ Resolutien en schikkingen, ten behoeve der
„ oude Maatschappye genomen en gemaakt,
„ zouden blyven in haar geheel: waaruit be-
„ sloten werdt, dat de Overeenkomst van den
„ jaare 1670, by dit Oktroi, in volle kragt
„ gelaaten was. Men erkende wel, dat de
„ vaart en handel op Essequebo geschiedde,
„ uit den naam der Vereenigde Maatschappye;
„ doch hieruit volgde niet, dat deeze Vaart
„ voor alle ingezetenen van den Staat behoor-
„ de open te staan; alzo zy, volgens 't Ok-
„ troi, tot de paalen der Maatschappye be-
„ hoorde, zo wel als Curaçao, waarop de
„ Vaart, eerst in 't jaar 1675, by byzondere
„ vergunning van hunne Hoog-Mogendhe-
„ den, vry gesteld was. Doch diergelyk eene
„ vergunning was nimmer verleend, ten op-
„ zigte van Essequebo. De besluiten der Tie-
„ nen, evenveel, op wiens voorslag, dezelven
„ ook mogten genomen zyn, waren van gee-
„ ne kragt, tegen de Oktrojen der hooge O-
„ verheid, die, nog in 't jaar 1730, verklaard
„ hadt, dat de handelaars hunne slaaven niet
„ zouden mogen brengen aan Suriname, Es-
„ sequebo of Berbice, alwaar zulks alleen door
„ de Westindische Maatschappy, in gevolge
„ van het Oktroi en de *Overeenkomsten*, daar-
„ toe betrekkelyk, zou mogen geschieden.
„ Maar omtrent Essequebo waren, sedert de
„ opregting der nieuwe Maatschappye, geene
„ Overeenkomsten gemaakt: weshalve, hier,
„ op de Overeenkomst van den jaare 1670
„ gezien werdt. De Kamer van Zeeland hadt,
„ ingevolge deezer Overeenkomst, in 't jaar

„ 1719,

„ 1719, ook een Bevelhebber over Essequebo 1751.
„ aangesteld; schoon dezelve, door de Vergadering van Tienen, bevestigd geworden was: 't welk men, alleenlyk uit inschikking, niet uit verpligting, toen en sedert, hadt toegestaan; hoewel 't zeer te wenschen ware, dat deeze en diergelyke inschikkelykheden, waaruit men slegts nadeelige gevolgen trok, in 't toekomende, werden nagelaaten. Zo hadt men ook, uit inschikking, gedoogd, dat Essequebo, in 't jaar 1723, als een goed der gemeene Maatschappye, op derzelver boeken gebragt, en dat deszelfs waarde, te gelyk met die van andere zogenaamde bezittingen der Maatschappye, om redenen, wel bekend aan sommige Hoofddeelgenooten, in een' oogenblik, met zeven negende deelen, verhoogd was. Redelyk was 't ook, dat de gemeene Maatschappy deelde in de moeite en kosten, vereischt tot het onderhoud van Essequebo, om dat zy haar aandeel ook hadt, in de overwinst deezer Volkplantinge, die, in zeventien jaaren tyds, honderd agt en dertigduizend tweehonderd zeven guldens en zestien stuivers beloopen hadt. Ook zou zy tien ten honderd genooten hebben van de mynstoffen, naar welken men, aldaar, in 't jaar 1721, besloot te zoeken. Eindelyk, hadden de Staaten van Zeeland, in 't jaar 1730, niet bewilligd, in 't vrystellen van den Slaavenhandel, dan met uitsluiting, onder anderen, van Essequebo, in gevolge van het Oktroi en de *Overeenkomsten*, daartoe betrekkelyk, dat is, de Overeenkomst van den jaare 1670.

„ Ten

1751. „ Ten besluite; lieten zy ter verantwoordinge „ van Bewindhebberen, of, onder de lasten „ van Essequebo, die, onlangs, tot dertig en „ veertigduizend guldens zouden zyn vermeer„ derd, niet behoorden geteld te worden de „ geweldige sommen, sedert weinige jaaren, „ op herhaalde bevelen der Vergaderinge van „ Tienen, aan den Bergwerker *Hildebrand* en „ de zynen, tot het zoeken naar mynstoffen, „ zo ongelukkiglyk gespild; dan of dit jaar„ lyksch verlies ook ware toe te schryven aan „ tweedragt onder de Leden der Vergaderinge „ van Tienen; of aan 't niet bezorgen der „ gemeene Plantaadjen van slaaven en andere „ noodwendigheden; of, eindelyk, ook ten „ deele aan de hedendaagsche wyze van be„ stiering." 't Slot van alles was eene ernstige bede, dat het voorig Verzoekschrift niet mogt van de hand geweezen worden.

X. De Kamer Amsterdam levert een tweede antwoord op de redenen der Zeeuwsche Hoofddeelgenooten ter algemeene Staatsvergaderinge over.

De Afgevaardigden van Holland, dit Tegenberigt overgenomen hebbende, zonden 'er een Afschrift van aan de Kamer Amsterdam; daar men, eerlang, eenige nadere Aanmerkingen ontwierp, die, op den naam van Representanten en Bewindhebberen, den eenendertigsten van Oogstmaand, ter algemeene Staatsvergaderinge, werden overgeleverd, en, ten voornaamsten deele, hierop uitkwamen. Men merkte aan „ dat, gelyk de voorzittende „ Kamer de billykheid der Resolutie van Oogst„ maand des voorleeden jaars verdedigd hadt, „ uit het Oktroi van den jaare 1674, en uit „ het besluit van den jaare 1685, en de gewoo„ ne handelwyze der Maatschappye; de Zeeuw„ sche Hoofddeelgenooten, de orde omkee„ ren-

„ rende, eerst het besluit van 't jaar 1685, en 1751.
„ 't gene verder uit de handelwyze der Maat-
„ schappye was afgeleid hadden tegengespro-
„ ken, en daarna, uit het Oktroi van den jaa-
„ re 1674, tegen de meergemelde Resolutie
„ van den voorleeden jaare, hadden gere-
„ denkaveld. *Zy hadden*, *vooreerst*, beweerd,
„ dat Middelburg te wege hadt gebragt, dat
„ het besluit van 1685 niet ter uitvoeringe
„ was gesteld. Doch om van deeze zaak regt
„ te oordeelen moest men 't gevoelen der
„ Maatschappye en der Kamer Zeeland in 't
„ byzonder onderscheiden van 't gevoelen der
„ Stad Middelburg. Nu bleek, dat de Af-
„ gevaardigden der Kamer van Zeeland, in
„ de Vergadering van Tienen, te Amster-
„ dam beschreeven, in Herfstmaand des jaars
„ 1685, uitdrukkelyken last gehad hadden,
„ om het openstellen der Vaart op Essequebo
„ voor te slaan, gelyk zy gedaan hadden. De
„ Vergadering hadt, hierop, tot de openstel-
„ ling besloten: waarvan de Zeeuwsche Afge-
„ vaardigden aan hunne Kamer verslag gedaan
„ hadden, gelyk, uit de eigen Registers deezer
„ Kamer, beweezen werdt: uit welken, daar-
„ enboven, bleek, dat men, by deeze Ka-
„ mer, in Slagtmaand 1685 en in Louwmaand
„ 1686, besluiten genomen hadt, waarin het
„ daadelyk openstellen van Essequebo erkend
„ werdt: 't welk men niet zou hebben gedaan,
„ zo men geoordeeld hadt, dat het besluit van
„ 1685 van geene kragt geweest was. Wat
„ de Stad Middelburg betrof; deeze hadt, 't
„ was waar, de aanstelling van eenen Bevel-
„ hebber eenigen tyd gestuit; maar men hadt,

„ mid-

1751. „ midlerwyl het regt der Walcherfche Steden „ op Effequebo onderzogt, en bevonden, dat „ het, na 't verlaaten der Volkplantinge door „ deeze Steden, aan de Westindische Maat„ schappye was overgegaan, waarna die van „ Middelburg zelven verklaard hadden, dat „ zyze wel aan de bestiering der algemeene „ Maatschappye wilden overlaaten, gelyk, in „ de Registers der Vergaderinge van Tienen, „ op den vyfden van Grasmaand des jaars „ 1686, met ronde woorden, aangetekend „ stondt. De reden, waarom het schip, welk, „ in 't jaar 1694, slaaven aan Effequebo moest „ uitgezet hebben, aldaar niet was geland, „ was geene andere, dan dat het, door te„ genwind en tegenstroom, de Rivier voorby „ geraakt, en hierom genoodzaakt geweest „ was naar Curaçao voort te zeilen: 't welk, „ met het Dagregister van den Schipper, be„ weezen werdt. De Kamer Zeeland hadt „ wel, gemeenlyk, de bezorging der uitrus„ tingen naar Effequebo gehad, even als de „ Kamer Amsterdam, die naar Curaçao; „ doch beide voor rekening en na bekomen „ magtiging van de gemeene Maatschappye, „ en zo, dat haar deeze uitrustingen, voor „ beurten, in de gemeene uitrustingen, wer„ den toegerekend, gelyk met verscheiden „ voorbeelden getoond werdt. Ten opzigte „ de Overeenkomste van den jaare 1670, was, „ *ten anderen*, de vraag niet, of de Staaten van „ Zeeland hunne bewilliging in de verlenging „ van 't Octroi voor de oude Maatschappy „ tot het jaar 1700, niet gelegt hadden aan „ de bekragtiging van deeze Overeenkomst; „ maar

„ maar of, wederzyds toegestaan zynde, dat 1751.
„ de oude Maatschappy vernietigd was, de
„ nieuwe was opgeregt, op den voet van de
„ Overeenkomst. En het tegendeel hiervan
„ bleek duidelyk. Zeeland hadt in de opreg-
„ ting der nieuwe Maatschappye bewilligd,
„ zonder eenige voorbehouding der Overeen-
„ komste, die ook, door 't vernietigen der ou-
„ de Maatschappye, met der daad vervallen
„ was. Hiertegen deedt niet, dat, by het nieuw
„ Oktroi van 't jaar 1674, verklaard werdt,
„ dat de ingezetenen, by hunne voorige vaart
„ en handel, zouden blyven; alzo, in 't ver-
„ volg, bleek, dat zy, binnen de grenzen,
„ daar beschreeven, en onder welken ook Es-
„ sequebo behoorde, niet zouden mogen vaa-
„ ren, dan uit den naam der vereenigde Maat-
„ schappye. Veel minder deedt hiertegen, dat,
„ by 't zelfde Oktroi, verklaard was, dat de
„ ingezetenen blyven zouden by hunne Ver-
„ dragen en Verbonden; alzo zulks, met ronde
„ woorden, bepaald was tot Verbonden en Ver-
„ dragen met uitheemsche Mogendheden. En
„ 't laatste punt van 't Oktroi zag, blykbaar,
„ op de behoudenis van Privilegien en Vry-
„ heden, aan de oude Maatschappy, ten haa-
„ ren voordeele, gegund, niet op Verdragen
„ en Overeenkomsten eener byzondere Ka-
„ mer. Daarenboven, behelsde zelfs de be-
„ ruchte Overeenkomst alleenlyk eene verklaa-
„ ring, dat de ingezetenen van Zeeland op
„ Essequebo vaaren mogten; niet, dat 'er an-
„ dere ingezetenen van den Staat, geheellyk,
„ van uitgeslooten waren, behalve, dat de Ka-
„ mer Zeeland den handel der Orliane - Verwe

„ al-

1751. „ alleen voor zig zelve behieldt. Maar de Resolutie van den jaare 1685 hadt de vaart op „ Essequebo voor allen open gezet. Men hadt „ zig, eindelyk, ook beroepen op een Reglement van den jaare 1730, waarby gewaagd „ werdt van het Oktroi en van de *Overeenkomsten*, daartoe betrekkelyk, door welke „ Overeenkomsten, men, onder anderen, die „ van den jaare 1670 wilde verstaan hebben. „ Doch hoe kon deeze Overeenkomst betrekking hebben tot een Oktroi, vier jaaren laater verleend; daar 'er, in dit Oktroi, geen „ woord van deeze Overeenkomst gerept „ werdt? De Overeenkomsten, in 1730 vermeld, waren die, by welken, Suriname in „ 1683, en Berbice in 1714, waren verkogt. „ En 't was aanmerkelyk, dat, by 't gemelde „ Reglement, de Maatschappy alleen, en niet „ de Kamer Zeeland in 't byzonder bevoegd „ verklaard werdt, om slaaven te brengen onder anderen aan Essequebo; gelyk zy, tot „ hiertoe, gedaan hadt." By deeze aanmerkingen, strekkende om den grond weg te neemen, waarop men 't besluit van Oogstmaand des voorleeden jaars afkeurde, voegden de Representanten en Bewindhebbers ter Kamer Amsterdam nog eenige bewyzen, dat de Bevelhebbers aan Essequebo, sedert de oprigting der tegenwoordige Maatschappye, altoos, door de Vergadering van Tienen, aangesteld waren, zynde het slegts eene enkele reis gebeurd, dat deeze aanstelling, door de Kamer in Zeeland geschied, en door de Vergadering van Tienen goedgekeurd was. Ten besluite, herhaaldenze hunne aanbieding, om Essequebo

aan Zeeland te willen afstaan, mids men de Maatschappy schadeloos stelde, en het onderhoud der Volkplantinge, voortaan, bekostigde. 1751.

Kort voor dat deeze aanmerkingen ter algemeene Staatsvergaderinge waren overgeleverd, hadden de Bewindhebbers der Westindische Maatschappye ter Kamer Zeeland den algemeenen Staaten ook een Vertoog ter hand doen komen, waarin zy, op de gronden, door de Hoofddeelgenooten, te vooren, gelegd, hun uitsluitend regt tot de vaart op Essequebo zogten te verdedigen. Doch alzo, in dit Vertoog, de voorige redenen alleenlyk wat breeder voorgesteld en nader aangedrongen werden, zonder dat 'er de redenen, in 't jongste berigt der voorzittende Kamer Amsterdam bygebragt, door werden wederlegd, zullen wy 'er ons niet mede ophouden. Alle deeze berigten en tegenberigten moesten, eindelyk, de Staaten en zyne Hoogheid in staat stellen, om over 't geschil uitspraak te konnen doen. Doch het afsterven van den Prinse, welk, niet lang hierna, voorviel, en andere redenen waren oorzaak, dat het geschil, vooreerst ten minsten, onvereffend bleef. 't Geschil blyft hangen.

Ondertusschen, was, uit het ernstig dryven van dit geschil, ter wederzyde, gebleeken, hoe men 't, na 't sluiten der Vrede, met nieuwe vlyt, zogt toe te leggen op het herstellen van den vervallen Westindischen Koophandel. Men verzuimde ook niet, aan de verbetering van andere takken des handels, de hand te slaan, en zelfs tot eene algemeene herstelling in de Scheepvaart en Koophandel deezer Lan- XI. De Koning van Pruissen regt eene Oostindische Maatschappy op, te Embden.

1751. den te arbeiden. Ook werdt dit te noodiger geoordeeld, om dat de Vrede eenigen der nabuuren aanleiding gegeven hadt, om zig, sterker dan voorheen, op de Scheepvaart en Visscherye toe te leggen. De Koning van Pruissen hadt, in den Herfst des voorleeden jaars, eene nieuwe Oostindische en Afrikaansche Maatschappy opgeregt te Embden (g), en aan dezelve Oktroi verleend, voor den tyd van vyftien jaaren. De Hoofdsom deezer Maatschappye werdt, eerlang, op een millioen Ryksdaalers bepaald. Ook leedt het niet lang, of zy bragt een schip in zee, welk naar China gezonden werdt. De Koning gaf den Staaten kennis van deeze onderneeming, in Slagtmaand deezes jaars, hun te gelyk verzoekende „ dat zy de schepen, die, onder zyne „ vlagge, aan eenigen hunner havenen, in Europa of in Oostindie, en vooral aan de Kaap „ de Goede Hoop komen mogten, vriendelyk, gelijefden te behandelen, en, onder „ anderen, zig te laaten voorzien van water." De Staaten antwoordden op dit verzoek „ dat „ zy gezind bleeven, om, met zyne Pruissische Majesteit, vriendschap te onderhouden, „ en, derhalve, zynen onderzaaten niet zouden weigeren, het inloopen in alle zulke havens van hunnen Staat, die voor alle volken open stonden. Doch dat zy niet konden naalaaten, den Koning onder 't oog te „ brengen, dat de Oostindische Maatschappy „ deezer Landen, sedert veele jaaren, een uitsluitend Oktroi om op de Oostindien te han„ de-

Hy verzoekt, dat de Staaten de schepen deezer Maatschappye, in hunne havens in Oostindie, ontvangen. Hun antwoord.

(g) Resol. Holl. 9 Sept. 1750. bl. 663.

„ deelen verworven hadt; waarby zelfs aan alle 1751.
„ andere Onderdaanen van den Staat, met
„ naame aan zulken, die in dienst der Maat-
„ schappye geweest waren, de vaart en han-
„ del derwaards verbooden was. Dat zy van
„ zins waren, de Maatschappy, by dit Oktroi,
„ te handhaaven, en hierom van 's Konings
„ regtmaatigheid verwagtten, dat hy niet zou
„ gedoogen, dat Onderdaanen van den Staat,
„ en vooral luiden die, in dienst der Neder-
„ landsche Maatschappye, geweest waren, met
„ zyne schepen, afvoeren naar Oostindie; al-
„ zo de Maatschappy niet zou konnen nalaa-
„ ten, in zulk een geval, de Plakaaten, ter
„ handhaaving van hun Oktroi gemaakt, ter
„ uitvoeringe te doen stellen, en zulke On-
„ derdaanen van den Staat, strengelyk, en zelfs
„ met de dood, te doen straffen (b)." De Emb-
der Maatschappy maakte, ondertusschen, in
stand, en zondt, eerlang, nog een schip naar
China.

XII. Men regt, in Engeland, eene Maatschappy van Visscherye op.

In Engeland hadt men, reeds in 't jaar 1749, een Ontwerp gemaakt tot de oprigting eener nieuwe Maatschappye van Haringvaart, die, zo sommigen vreesden, geschaapen stondt, de Haringvisschery deezer Landen merkelyke afbreuk te doen. Het Parlement hadt, sedert, aan zulk eene Maatschappye, die de *Maatschappy der vrye Britsche Visscherye* genoemd, en welker Hoofdsom op vyfmaal honderd duizend ponden sterlings begroot werdt, Oktroi verleend, voor den tyd van eenentwintig jaaren; en dit Oktroi was, door den Koning, bekragtigd.

(b) Resol. Holl. 2 Dec. 1751. bl. 1071.

1751. tigd. By het zelve, werdt, uit 's Konings inkomsten, eene vereering van dertig schellingen sterlings van ieder half last Haring in 't jaar aan de Reeders toegelegd, voor den tyd van veertien jaaren; doch langer niet, mids men zig hielde aan de punten van 't Oktroi (*i*). Omtrent den zelfden tyd, hadt men, in Engeland, besloten, de Walvischvangst ook sterker voort te zetten. Doch alzo de Haringvaart, door de vereering, by 't Oktroi beloofd, zo sterk aangemoedigd was, spaarde men, aldaar, geene vlyt, om deezen handel, die, in vroeger tyd, meer dan eens, met slegten uitslag, ondernomen was (*k*), voordeeliger te dryven dan voorheen. Men lokte eenige Hollandsche Visschers naar Engeland: 't welk de Staaten bewoog, in Bloeimaand des jaars 1750, een streng Plakaat uittegeeven, waarby, gelyk meermaalen te vooren geschied was, aan alle Ingezetenen van deezen Staat verbooden werdt, zig, zonder verlof van hunne Hoog-Mogendheden, of van de Kollegien ter Admiraliteit, in vreemden dienst ter Koopvaardye of Visscherye te begeeven. Zulken ook, die zig reeds aan uitheemschen mogten verbonden hebben, werdt belast, dien dienst, terstond, te verlaaten, en, binnen twee maanden, hier te Lande, te rug te keeren, op verbeurte van lyf en goed, en onder bedreiging van eeuwige ballingschap, zo zy afwezig bleeven, en dat hunne vrouwen en kinderen hun zouden toegezonden worden, en midlerwyl geen onderstand van Aalmoesse-

Hier te Lande, worden middelen gebruikt, om te voorkomen, dat 'er de Haringvaart geen nadeel van lyde.

(*i*) Resol. Holl. 28 *April*, 2 *Oct.* 1750. *bl.* 344, 710.
(*k*) *Zie* X. *Deel bl.* 42. XI. *Deel*, *bl.* 260.

1751.

seniers of Diakenen genieten. Elk ook, die iemant bewoog tot vreemden dienst, zou, voor ieder' Persoon, driehonderd guldens verbeuren, boven goeddunkelyke straffe. De uitvoer van ledige Haring-tonnen, Duigen, Hoepen, Want, Dryftuig, en Pekel werdt, insgelyks, van nieuws, verbooden. En tot aanmoediging van de Haringvaart, die, dus spraken de Staaten, van buitens Lands, met afbreuk werdt gedreigd, werdt de Haring van de Visscherye deezer Landen, die reeds vry van inkomende regten was, ook van alle uitgaande regten ontheeven, voor den tyd van drie jaaren, welke tyd, naderhand, verlengd is. De Staaten van Holland stonden den Haringreederen en die van de Yslandsche Visscherye ook vryheid toe van de Imposten op alle middelen van verteeringe, die, op de schepen, gebruikt werden. Hierdoor, en door de vlyt, zuinigheid en bekwaamheid der Visscheren hier te Lande, hoopte men in staat te zullen blyven, om tegen de Engelschen, buitens Lands, te konnen markten. Vlaardingen, welk meer belang hadt by de Haringvaart, dan eenige andere Plaats in Holland, gaf zig, tot betere voortzetting derzelve, omtrent deezen tyd, veel moeite, om aangemerkt te worden als eene beslooten' Stad, gelyk van ouds geschied was. Gelegenheid hiertoe hadt gegeven, dat deeze Stede, by de invoering der Collecte van de gemeene middelen op de verteering, zonder Hoofd-Collecteur gelaaten, en onder de Hoofd-Collecteurs of van Delft, of van Schiedam gebragt was; daar zy, ten tyde der Pagteren, haare

Vlaardingen zoekt als eene beslooten' Stad aangemerkt te worden.

1751. penningen, regelregt, aan 't Komptoir van Delft plagt te brengen. Hier kwam nog by, dat, by de nieuwe Ordonnantie, wegens den Impost op het Zout en op de Wynen, verklaard was, dat geen Zout of Wynen, Mee en Azynen, uit zee komende, ergens anders dan in eene beslooten' Stad zouden mogen worden gelost; daar men deeze beiderlei waaren, die, en het Zout inzonderheid, noodig waren tot de Haringvaart, dikwils, te Vlaardingen, plagt te lossen. Al dit bewoog de Regeering deezer Stede haare bezwaarnissen te brengen in de Vergadering van Holland, met een ernstig verzoek, om daarvan ontheeven, en, ten opzigte van 's Lands Imposten, van het dryven van allerlei neering en handel, ook van de Brouw- en Zoutkeetneering, als eene beslooten' Stad, aangemerkt en gehandeld te worden. Doch op het Verzoekschrift, welk zy, ten deezen einde, inleverde, kwam geen antwoord naar genoegen.

XIII. Zyne Hoogheid doet een' voorslag, tot herstelling der Fabrieken.

De zorg voor den algemeenen Koophandel en Weeveryen ging, midlerwyl, ook den Prinse-Erfstadhouder, sedert eenigen tyd, zonderling ter herte. In Bloeimaand des jaars 1749, hadt zyne Hoogheid, ter Vergaderinge van Holland, reeds eenen voorslag gedaan, tot herstelling der Weeveryen in 't gemeen, en in 't byzonder van die der Zyden-Stoffen, ter gelegenheid dat hem, door de Gemagtigden der Zyden-Weeveryen te Amsterdam, vertoond was, hoe de Zyden-Weeveryen zeer vervallen waren, sedert het uitvoeren van Weef- en Werkgereedschappen, en sedert het invoeren

van

van vreemde Zyden-Stoffen, welk beide zy begeerden, dat mogt verbooden worden. De Prins stelde den Staaten hun verzoek ter overweeginge voor, te gelyk verklaarende, dat hy, tot aanmoediging der inlandsche Weeveryen, beslooten hadt, voor zig en zyn Hof en bedienden, niet dan inlandsche Zyden-, Wollen- en andere Stoffen te gebruiken: welk voorbeeld hy hoopte, dat, door de Leden der Vergaderinge en door de Landzaaten in 't gemeen, zou worden nagevolgd. Ook besloten de Staaten, eenige maanden laater, den uitvoer der voornaamste Weevers-gereedschappen, op eene boete van duizend guldens en verdere straffe, te verbieden. De Regenten en Amptenaars werden, wyders, verzogt, zig, op 't voorbeeld van zyne Hoogheid, van inlandsche geweeven' Stoffen, tot kleeding voor zig en voor hunne huisgezinnen, te bedienen. Doch het verbieden of verder bepaalen van den invoer van vreemde Stoffen, waarby ook uitheemsche Mogendheden, met welken de Staat in verbond stondt, belang hadden, vondt men ongeraaden. 1751. Besluit der Staaten hierop.

XIV. Inhoud eener Verhandelinge over den Koophandel van den Staat: waarin aangeweezen wordt:

De Weeveryen waren het eenige voorwerp niet geweest van 's Prinsen zorge. Zyne Hoogheid maakte zyn werk, om zig, door ervaaren' Koopluiden, te laaten onderregten, omtrent den waaren staat van 's Lands Koophandel in 't gemeen; en zo men bevinden mogt, gelyk verzekerd werdt, dat dezelve merkelyk vervallen was, omtrent de middelen, waardoor men dien zou kunnen herstellen. En in den Zomer deezes jaars, was den Prinse eene

1751. ne *Verhandeling over den Koophandel van den Staat der Vereenigde Nederlanden* ter hand gesteld, waarin, wegens het een en het ander, opening gegeven werdt. Omtrent het *eerste* punt, den staat des Koophandels betreffende, was, door eenige voornaame Koopluiden, welken men geraadpleegd hadt, eenpaariglyk, geoordeeld „ dat dezelve, sedert vyfentwintig of meer jaaren, merkelyk verminderd, „ en in veele takken verloopen was." Doch om de redenen van dit oordeel in orde te ontvouwen, werdt eerst onderzogt, welke de oorzaaken geweest waren, waardoor de Handel zig, eertyds, hier te Lande gevestigd hadt? En deezen hieldt men *drieërlei* geweest te zyn: 1. *natuurlyke*, 2. *zedelyke* en 3. *toevallige* of *van buiten komende oorzaaken*. Tot de *eersten*, bragt men 1. de *gelegenheid* van deezen Staat, „ in 't midden, tusschen het Noorder- en „ Zuidergedeelte van Europa: 't welk den „ wederzydschen Koopluiden gelegenheid ge„ geven hadt om hunne overvloedige waaren „ herwaards te brengen, en tegen anderen te „ verruilen; waardoor hun de moeite en 't „ gevaar van lange reizen bespaard werdt. „ 2. de *onvrugtbaarheid* des gronds, en de be„ hoefte, daaruit ontstaande; door welke, de „ nyvere Landzaaten werden aangezet, om „ by vreemden te gaan zoeken, 't gene zy „ t'huis niet bekomen konden. 3. de *Visschryk„ heid* der nabuurige zeeën, waardoor men „ gelegenheid kreeg, om de onvrugtbaarheid „ en engte des gronds te boeten, en zelfs, „ met den overvloed der Vangst, uitheem„ schen

Voor eerst dat dezelve zeer vervallen was.

Drieërlei oorzaaken van den voorleeden bloei des Koophandels 1. natuurlyke,

„ schen handel te dryven." Onder de *zedelyke* of Staatkundige oorzaaken, rekende men: „ 1. 't „ verleenen van *Vryheid van Godsdienst*, welk „ veele ingezetenen der nabuurige Gewesten „ herwaards gelokt hadt. 2. 't *Beschermen van* „ *verdrukte en vervolgde Vreemdelingen*, een „ bestendigen grondregel van den Staat. Hier- „ door waren ook veele Vreemdelingen her- „ waards getrokken, die, behalve hun geld en „ goed, ook veelerlei konsten, weetenschappen „ en handwerken hier te Lande gebragt hadden: „ al 't welk den handel hadt doen bloeijen. 3. „ de *gesteldheid der Regeeringe*, en daaruit vol- „ gende Vryheid in den Burgerstaat, die niet „ gedoogde, dat iemants leeven of goed af- „ hing van eens anders willekeurige magt. 4. „ de *onzydige oefening des Regts* omtrent groo- „ ten en kleinen, vreemdelingen en inwooners. „ en 5. de *Wysheid in 't Staatsbestier*, de *goede* „ *trouw* in 't naarkomen der gemaakte Verbind- „ tenissen, en, vooral, de voorzigtige zorg, „ om zig buiten oorlog te houden, en de *Vrede* „ te verzekeren: welke drie laatste oorzaaken, „ niet minder dan de twee eersten, veele vreem- „ de Koopluiden bewoogen hadt om zig hier te „ komen nederzetten." Onder de *toevallige* of *van buiten komende* oorzaaken, werdt gesteld „ 1. Dat de Koophandel, in andere Landen, „ verwaarloosd of verdreeven werdt, toen men, „ hier, de regte middelen ter hand sloeg, om „ dien te doen bloeijen. De vervolgingen om „ den Godsdienst, in verscheiden' Landen, dree- „ ven de Koopluiden naar een Land, daar zy „ hun geweeten vry beleeven mogten. 2. De „ langduurige burgerlyke oorlogen, eerst in

1751.

2. zedelyke,

en 3. toevallige of van buiten komende.

1751. „ Frankryk, toen in Duitschland, in Engeland
„ en elders, hadden daar den Koophandel be-
„ let; hier gevestigd. 3. Dat Spanje en Portu-
„ gal, terwyl de Staat met hen in oorlog was,
„ hunne zeemagt verwaarloosd hadden, terwyl
„ menze hier in eenen ontzaglyken staat hadt
„ weeten te houden."

Tegenwoordige staat deezer oorzaaken.

Na 't openleggen van de oorzaaken der opkomst des Koophandels hier te Lande, werdt, in de Verhandeling, aangemerkt: „ 1. Dat de natuurlyke oorzaaken nog genoegzaam dezelfde „ waren, als eertyds. Alleenlyk, waren de mon„ den der Rivieren merkelyk ondieper en enger „ geworden: 't welk het in- en uitloopen der „ schepen ongemakkelyker maakte: ook hadden „ wy de Visschery in de naaste zeeën gemeen met „ anderen: waardoor de Haring-, Kabbeljaauw- „ en Walvischvangst verminderd was. 2. De ze„ delyke of Staatkundige oorzaaken waren allen „ nog in volle kragt. 3. Doch de toevalligen „ hadden merkelyke verandering ondergaan. De „ vervolging om den Godsdienst was opgehou„ den: de veragting, welke men, buitens 's „ Lands, voor den Koophandel, plagt te heb„ ben, verminderd. De uitheemsche Mogend„ heden yverden, om stryd, tot voortzetting van „ den Koophandel, Visscheryen en Handwer„ ken. Al 't welke onzen Koophandel geen' „ kleinen krak gegeven hadt. De Engelschen „ waren de eersten geweest, die, nu eene eeuw „ geleeden, Wetten hadden gemaakt, enkelyk „ strekkende, om den Koophandel van deezen „ Staat tot zig te trekken (*l*); daar men, geene

„ hal-

(*l*) *Zie* XII. *Deel*, *bl.* 212.

„ halve eeuw te vooren, de Wolle nog her- 1751.
„ waards plagt te voeren, 't geene nu ftrenge-
„ lyk verbooden was. De meeste andere Ryken
„ hadden dit voorbeeld gevolgd, hun best doen-
„ de, om ons den handel te onttrekken. En
„ deeze poogingen, al bleek schoon nog niet,
„ dat de handel, hier te Lande, afgenomen
„ was, moesten ons aanzetten, om voor des-
„ zelfs behoudenis, met allen ernst, te waa-
„ ken.

„ Doch om, met eenige naauwkeurigheid, te bepaalen, of en in hoe verre ieder tak van Koophandel afgenomen ware, zou men, vervolgde de Verhandeling, veel lichts konnen scheppen, uit de boeken der Admiraliteiten, waarby blyken kon, wat van elke Koopmanschap, voorheen en nu, in- en uitgevoerd was. De Admiraliteiten hadden zelven, in 't jaar 1745, erkend, dat de handel, sedert veele jaaren, zeer vervallen was. Elk, die van den handel bestondt, hadt 'er den mond vol van.... In de voornaamste Koopsteden, stondt een geweldig getal van Winkelhuizen ledig. Die Amsterdam over vyftig jaaren gekend hadt, stondt 'er over versteld. 't Bootsvolk was schaarser. Men voer nu, met de voorbrengsels van het Noorden en de Oostzee, het Land voorby, naar Frankryk, Spanje, Portugal en Italie, en van daar Noordwaards te rug: daar men, eertyds, deeze beiderlei Gewesten, uit de pakhuizen onzes Lands, plagt te voorzien. Amsterdam was, nog voor weinige jaaren, de marktplaats van Indigo en andere Verwstoffen: nu vondt men 'er schier geene overblyssels van. Duitschland trok,

Bewyzen van 't verval des Koophandels.

„ se-

1751. „ ſedert eenige jaaren, de Franſche, Spaanſche, Portugeeſche en Italiaanſche waaren „ regelregt, en lietze, te Altona en te Hamburg, aankomen. Uit Bordeaux was, in 't „ laatſte jaar, driemaal meer Suiker, Koffy en „ Indigo gevoerd naar Hamburg, dan naar deeze Landen. Hennip, Vlas en andere Oosterſche waaren werden, 't Land voorby, Weſtwaards gebragt. In Spanje, waren geene „ Hollandſche Huizen van Koophandel meer. „ Onze Landsluiden hadden maar weinig aandeel meer in de lading der Gallioenen, en „ onze handel op de Levant was ſterk afgenomen. De Katoendrukkeryen, Suikerbakkeryen en andere *Trafiquen*, onlangs, in Hamburg en Breemen, en zelfs in Brabant en „ Vlaanderen opgeregt, waren ook bewyzen van „ 't verval des handels, hier te Lande.

Wederlegging der redenen, ten tegendeele bygebragt.

„ Doch onaangezien alle deeze redenen, „ vondt men luiden, die dreeven, dat onze „ Koophandel nog in den zelfden ſtaat was, „ als voor deezen. Zy bouwden hierop: 1. „ Dat de in- en uitgaande regten, 't Waaggeld, 't Laſtgeld op de ſchepen, de regten „ op de Verteering enz. niet waren verminderd. „ 2. Dat de klagten der Koopluiden niets beweezen: alzo de winſten dezelfden, doch alleenlyk onder meer Perſoonen verdeeld waren. 3. dat de pragtige Leevenswyze der „ Koopluiden veel koſtte, en reden tot klaagen „ gaf." Maar op deeze redenen werdt, in de Verhandeling, aangemerkt „ dat de aanwas of „ ſtandhouding der inkomende regten geen bewys was van eenen bloeijenden Koophandel; „ alleenlyk bleek 'er uit, dat men meer over-

„ tol-

„ tollige vreemde waaren behoefde; welke be- 1751.
„ hoefte vermeerderd was, ten deele, door de
„ toeneemende pragt, ten deele, door de ge-
„ volgen van den strengen Winter des jaars
„ 1740, die den invoer van veele uitheemsche
„ Leevensmiddelen; ten deele, door de aan-
„ houdende sterfte onder 't Vee, die den in-
„ voer van vreemde Beesten, Boter en Kaas
„ noodzaakelyk gemaakt hadt. Zeker, zo on-
„ ze Koophandel alleen bestondt, in een' invoer
„ van vreemde waaren, zou hy, in plaats van
„ voordeelig, bederfelyk zyn voor 't Land. Dat
„ de inkomende regten niet verminderd waren
„ bewees, derhalve, niet, dat de Koophandel
„ niet verminderd was. Bloeijende Koophandel
„ kon alleen door het standhouden of aanwassen
„ der uitgaande regten beweezen worden. Doch
„ als men de jaaren van den jongsten oorlog
„ uitzonderde, in welken, Frankryk, Spanje
„ en Engeland hunnen handel gedreeven hadden
„ over deeze Landen; 't welk veel vertiering en
„ uitvoer veroorzaakt hadt; zou men bevinden,
„ dat de uitgaande regten sterk waren vermin-
„ derd. Maar hieruit bleek, dat de uitvoer van
„ vreemde ingevoerde waaren alleen den han-
„ del bloeijen deedt. De Staat trok geen voor-
„ deel van 't zenden der gewassen en voort-
„ brengsels van 't Noorden en de Oostzee re-
„ gelregt naar Frankryk, Spanje, Portugal en
„ Italie, wanneer hiertoe alleen vreemde sche-
„ pen gebruikt werden; 't welk slegts van 't ge-
„ val afhing. Om zulk een' handel te dryven,
„ behoefde men ook niet, te Amsterdam of te
„ Rotterdam, ook zelfs in 't geheel niet in de
„ Vereenigde Gewesten te woonen. De belas-

„ tin-

1751. „ tingen op de vervoering over deeze Landen „ hadden deezen handel voorby ons Land ver- „ oorzaakt; dien men, niet dan door ontlasting, „ scheen te konnen doen afneemen. Dat, wyders, „ de Lastgelden op de schepen niet minder op- „ bragten dan voorheen, leverde ook geen be- „ wys van bloeijenden Koophandel uit. In den „ laatsten oorlogstyd, waren onze schepen veel „ gebruikt door vreemden, die zelfs de hunnen „ aan de Hollanders hadden moeten verkoopen: „ 't welk de scheepvaart wel een derde hadt doen „ toeneemen. Doch men kon Scheepvaart en „ Reedery hebben, zonder veel Koophandel; „ als vreemden onze schepen gebruikten, om „ hunne waaren te vervoeren, zonder dat ze hier „ kwamen. Friesland hadt veel Scheepvaart, „ doch geenen [of weinigen] buitenlandschen „ Koophandel. 't Standhouden der regten op „ de verteering was alleen [of genoegzaam al- „ leen] van invloed op de Weeveryen, Fabrie- „ ken en Neeringen, en kwam, hierom, niet in „ aanmerking, in 't onderzoek van den staat des „ Koophandels."

Oorzaaken van 't verval des Koophandels.

Beweezen zynde, dat de Koophandel sterk afgenomen was, onderzogt men, in de Verhandeling, de oorzaaken van dit verval; welken men vondt „ 1. in de zwaare belastingen, op „ den Koophandel gelegd, gelyk waren de in- „ en uitgaande regten, het Lastgeld, Waag- „ geld enz. en 2. in den yver van de meeste „ vreemde volken, die zig, in de voorleeden „ eeuw, meer dan voorheen, hadden begonnen „ toe te leggen op den regtstreekschen Koop- „ handel; en ons Land voorby gevaaren waren. „ Zo men de eerste oorzaak kon wegneemen,

„ zou

1751.

„ zou de tweede voëlligt ook veel van haare „ kragt verliezen. En de zaak scheen gevonden te zullen zyn, zo men eene algemeene „ *Porto franco* of vrye haven invoerde, en den „ Koophandel van alle verdere belastingen ontheffen kon. Doch zulks scheen ondoenlyk. De „ Admiraliteiten hadden haare inkomsten hoognoodig. De vrye in- en uitvoer van allerlei „ vreemde waaren zonder onderscheid zou 's „ Lands gewassen, Fabrieken, Volkplantingen „ in Oost- en Westindie, Visscheryen enz. merkelyk benadeelen. Konst was 't dan, deeze „ verschillende belangen te vereenigen. 't Kwam „ meest aan, op het uitvinden van andere inkomsten voor de Admiraliteiten; op het weeren der verkortingen van 's Lands regten; en „ op het invoeren eener eenpaarige heffinge van „ 's Lands gemeene middelen, in alle de Gewesten. 't Belang van den Staat moest, boven dat van een byzonder Gewest; 't belang „ van een byzonder Gewest, boven dat van „ eene enkele Stad geschikt worden. Men beoogde egter niet, de inwendige gesteldheid „ van den Staat te veranderen; maar alleenlyk „ den Koophandel te ontlasten. Hieromtrent „ nu kwam in aanmerking 1. welke goederen, „ voornaamlyk, behoorden ontlast te worden, „ en naar welke regels? en 2. waarin de ontlasting behoorde te bestaan? De goederen, „ welken men behoorde te ontlasten, oordeelde „ men te moeten zyn: 1. Zulken, die, door „ vreemden, gebruikt, en van hier getrokken „ werden. 2. Zulken, die tot onze Fabrieken, „ Weeveryen, Handwerken en Neeringen werden verbezigd. 3. Zulken, die, van buiten

Ten tweeden, waarin middelen tot herstelling voorgeslaagen worden.

„ ko-

1751. „ komende, hier, eerst, uitgezogt, in soorten „ gebragt, gezift, en daarna wederom verzonden „ werden. 4. Zulken, waarvan hier stapel gehouden werdt, en die, hier, door vreemden, „ dikwils, tot minder prys, konden gekogt worden, dan ter plaatsen daar zy vielen. en 5. „ Zulken, die niet nadeelig waren aan onze Fabrieken, en egter meest binnens Lands gebruikt werden." Op de tweede vraag, werdt alleenlyk aangemerkt „ dat de ontlasting zo „ groot behoorde te zyn, als mogelyk ware. „ Doch zulke goederen, door welker invoer, „ onze Fabrieken, Weeveryen, Handwerken, „ Gewassen, Volkplantingen en Visscheryen „ benadeeld werden, behoorden niet alleen niet „ ontlast, maar, zo ver zy alleen tot pragt „ strekten, zo zwaar als doenlyk ware, belast „ te worden: alleenlyk moest men agt geeven, „ dat men zig hielde aan de Verdragen van „ Koophandel, en dat men, door veel te ei„ schen, geene gelegenheid gave tot sluikeryen, „ waardoor men minder ontving, dan men gedaan zou hebben, zo men minder gevorderd „ hadt."

Onder welken, eene bepaalde *Porto Franco* meest aangepreezen wordt.

Na 't voorstellen van deeze algemeene aanmerkingen, ging de Verhandeling over, tot het aanwyzen van *vier* Ontwerpen, om den vervallen Koophandel te herstellen. Het *eerste* bestondt in eene vrye *transit* of doorvoering van alle waaren, die van buiten kwamen, en wederom naar buiten gingen. Het *tweede* was eene merkelyke vermindering der regten, by de Lyst van den jaare 1725 vastgesteld, voornaamlyk omtrent zulke goederen, die meest plagten verzonden te worden. Het *derde* bestondt in eene al-

algemeene *Porto Franco*; waartegen 't Lastgeld op de schepen, wederom, op zulk eene wyze, zou moeten worden verhoogd, dat de Admiraliteiten hunne inkomsten zouden behouden. Het *vierde*, welk meest, in de Verhandeling, aangepreezen werdt, bestondt in eene *bepaalde Porto Franco*, waarby eenige goederen geheel vry van in- en uitgaande regten zouden zyn; en anderen iet, by den invoer, zouden moeten betaalen; doch wanneer sommigen van deezen geschikt waren, om wederom buitens Lands vervoerd te worden, zou de Koopman 't betaalde inkomend regt te rug krygen: 't welk men, met een Engelsch woord, *drawbak* noemde; of de goederen zouden vry mogen worden doorgevoerd. Van de goederen, die geheel vry behoorden te zyn, en van zulken, die, op 't inkomen, zekere regten zouden behooren te betaalen, waren twee Lysten, nevens de Verhandeling, gevoegd: in 't openstellen van welke Lysten, men de voorgestelde algemeene gronden in 't oog gehouden hadt. „ De eerste soort „ van goederen zou, op 't inkomen, door 's „ Lands Kommizen, moeten onderzogt wor„ den: de regten op de tweede soort van goe„ deren zouden, op eenen eenpaarigen voet, „ moeten worden geheeven." Om den aanvoer deezer tweede soort van goederen aan te moedigen, verklaarde men zig, in de Verhandeling, minst voor het toestaan van een *drawbak*, meest voor het verleenen eener vrye doorvoeringe of *Transit*, tegen 't misbruik van welke, reeds by voorige Plakaaten, gezorgd was. De goederen, welker invoer, by voorige Plakaaten, geheel ver-

1751.

benevens eene vrye *Transit* of doorvoering van eenige goederen.

1751. booden geweest was, en van welken een derde Lyst by de Verhandeling was gevoegd, behoorden, dagt men, verbooden te blyven. Men gaf deeze Lysten niet op voor volkomen uitgewerkt; schoon men zig van 't algemeen Ontwerp veel voordeels beloofde, mids het verzeld ginge van verbeteringen in byzondere opzigten, waarover men niet geraaden vondt zig, in 't breede, uit te laaten. Doch men oordeelde, dat alles vergeefs zou zyn, zo de sluikeryen niet geweerd, en de middelen te water niet geheeven werden op eenen eenpaarigen voet. „ Sedert het invoeren der Convooi-Lyste van den jaare „ 1725, waren 'er veele sluikeryen gepleegd; „ en zo eenig Gewest of Stad hieromtrent goedvondt oogluiking te gebruiken, was het, in „ zig zelve, onmogelyk, diergelyke oogluiking, in andere Steden of Gewesten, te voorkomen. Hier uit ontstondt, dat elk, om „ den Koophandel te behouden, de sluikeryen „ door de vingeren zag. 't Weeren der sluikeryen was noodiger, wanneer men, gelyk „ nu, voorsloeg, de inkomsten der Admiraliteiten te verminderen: doch men hadt dit „ werk altoos zeer moeilyk gevonden, vooral „ in ons Land, welks gelegenheid aan 't water, „ zo wel als het verschillend belang en regtsgebied der Gewesten en Steden, zo veel aanleiding gaven tot sluiken; waarop men ook „ zo veele konstgreepen uitgedagt hadt, dat „ men 't niet dan door buitengewoone middelen zou konnen voorkomen; om welke middelen in 't werk te stellen, de Gewesten en „ Steden de handen in een behoorden te slaan."

Doch de middelen te water moesten vooral op eenen eenpaarigen voet geheeven, en de sluikeryen geweerd worden.

Men

Men ging, vervolgens, over, tot het voorslaan deezer middelen, die bestaan moesten: „ 1. in „ 't verzwaaren der straffe op de sluikerye; die „ somtyds, in 't eerloos verklaaren, in 't ban„ nen, en in 't dooden bestaan, en zonder „ oogluiking uitgevoerd worden moest. 2. in 't „ verleenen van meerder ruimte tot onderzoek, „ vooral als men vermoeden van bedrog hadt. „ 3. in 't maaken van nieuwe Ordonnantien, „ omtrent allen, die tot het lossen van goe„ deren gebruikt werden. 4. in elk verlof te „ geeven tot het aanbrengen der sluikeryen, „ met belofte van strafvryheid voor de mede„ pligtigen. 5. in de Paspoorten te laaten by de „ gooderen, die langs de Rivieren inkwamen. „ 6. in de inkomende regten, alleszins, als „ een Generaliteits, niet als een Provinciaal „ middel, te behandelen, ten welken einde, 't „ gezag der Admiraliteits-Kollegien behoorde „ gehandhaafd en gesterkt, en de Wethouders „ der Steden, by eede, verpligt te worden, om „ den Convooibedienden de behulpzaame hand „ te bieden, zulken, vooral, die zig aan slui„ kery schuldig gemaakt hadden, niet van 't „ Regtsgebied der Admiraliteiten aftrekkende „ voor de Schepens-banken. De Admiralitei„ ten zouden zig, insgelyks, by eede, moeten „ verbinden, om 's Lands regten te doen hef„ fen op eenen eenpaarigen voet, zonder de „ oogluiking, die door sommigen gebruikt mogt „ worden, terstond na te volgen; waartoe ook „ eenige Reglementen, omtrent derzelver be„ dienden, zouden moeten worden gemaakt. „ De inkomsten der Admiraliteiten zouden, „ wyders, blyven bestaan, in de regten op die

1751. Wyze, waarop zulks zou behooren te geschieden.

1751. „ soort van goederen, welken nog zouden belast blyven; in de Lastgelden op de schepen, en in het Zegelgeld. En naardemaal, volgens het tegenwoordig Ontwerp, de regten, ten strengste, zouden moeten worden ingevorderd; vertrouwde men, dat deeze inkomsten niet alleen niet verminderen; maar zelfs merkelyk toeneemen zouden, alzo men reden hadt, om vast te stellen, dat van meer dan de helft der goederen, welken thans binnen deeze Landen gebragt werden, geene noemenswaardige Regten werden betaald."

Optelling der voordeelen, uit de invoering van dit Ontwerp te wagten.

Vervolgens, kwam men, in de Verhandeling, tot het optellen der voordeelen, die uit de invoering van het Ontwerp te wagten waren. „De Koophandel zou niet alleen voor verder verloop bewaard worden; maar 't was te hoopen, dat hy merkelyk zou aanwassen. De Scheepvaart zou ook, naar gelang, toeneemen; en beide Koophandel en Scheepvaart zouden elkanderen doen aanwassen. De af- en aanvoer dier goederen, welken de *Porto Franco* genieten zouden, zou veel vertiering geeven. Men zou wederom in 't bezit raaken van den handel van 't Noorden naar 't Westen, en te rug. Men zou beletten, dat die van Hamburg, Lubek en Breemen, de Deenen en andere handeldryvende volken ons geen verder nadeel toebragten, en den handel aan andere Plaatsen, in zyne opkomst, konnen smooren. 't Vermeerderen van den buitenlandschen handel zou ook den binnenlandschen doen aanwassen, veelerlei menschen aan middel van bestaan helpen, en voor Weeveryen en Handwerken voordeelig zyn. De Koopman zou,

„ ten

„ ten minsten, altoos voordeel trekken van 't 1751.
„ ontvangen en verzenden; en van 't uitzetten
„ zyner penningen onder vreemden. 't Verze-
„ keren en 't wisselen zou ook toeneemen. De
„ vermeerdering van den geldhandel zou onze
„ Landsluiden beletten, hunne penningen in
„ vreemde *Fondsen* te beleggen, en 't Zeevaa-
„ rend volk zou overvloediger worden, naar
„ gelang dat de Koophandel en Scheepvaart toe-
„ namen: 't welk, in oorlogstyden, van eene
„ uitsteekende nuttigheid was. Eindelyk, was
„ het voorgeslaagen Ontwerp minst belast met
„ overtollige wetten; 't kwam best overeen met
„ den tegenwoordigen staat van den Koophan-
„ del, en 't voorkwam het sluiken, meer dan
„ eenig ander."

De zwaarigheden, welken men, tegen 't Ont- werp over 't geheel, maaken kon, werden, vervolgens, overwoogen. Men kon „ 1. tegenwerpen, dat de sluikeryen den Koophandel reeds zo veel ontlast haden, als men dien, door het Ontwerp, ontlasten wilde; en dat de Koophandel, desonaangezien, vervallen was." Hierop antwoordde men „ dat het, schoon de last dezelfde bleeve, nogtans veel scheelde, op welke waaren die gelegd werdt. Zo men de hoogste regten hieve van waaren, die buitens Lands vertierd werden, en de minsten van zulken, die alleen binnens Lands werden gebruikt, kon zulks niet dan ten hoogste nadeelig zyn voor den Koophandel. De ongelyke ophef der middelen te water en de ooglniking, op de eene Plaats meer dan op de andere, was, zo wel als het aanhoudend

Oplossing der zwaarigheden tegen het Ontwerp

1751. „ sluiken van sommige Koopluiden, ook bederfelyk voor den Koophandel in 't gemeen. „ En dit beiderlei nadeel zou, door 't nieuw „ Ontwerp, voorkomen worden." Men zou 2. konnen zeggen „ dat de lyst van 't jaar 1725 „ ingesteld geweest was, met het zelfde oogmerk, als het tegenwoordig Ontwerp; doch „ dat, by de uitkomst, was gebleeken, dat 'er „ de handel niet door toegenomen was." Maar men antwoordde „ dat de vermindering, by „ deeze Lyst bepaald, niet groot genoeg, en „ de regten te ongelyk verdeeld geweest waren: tot zo verre, dat men reden hadt, om „ te vermoeden, dat men, met het instellen „ deezer Lyste, eerder beoogd hadt de inkomsten der Admiraliteiten te vermeerderen, dan „ den Koophandel te bevoordeelen. Ook waren de sluikeryen, sedert, meer toe- dan afgenomen." Men zou 3. konnen aanmerken, „ dat de slegte staat van 's Lands Geldmiddelen, en de onzekere uitslag van de middelen, „ by 't Ontwerp voorgeslaagen, waarvan, in allen geval, de voordeelen nog in lang niet „ zouden konnen getrokken worden, veeleer „ vorderden dat men de zaaken liete op den „ ouden voet." Doch hierop werdt geantwoord, „ dat de goede uitslag van 't Ontwerp niet onzeker, maar, uit de natuur der zaake zelve, „ te verwagten was. Uit vreeze voor verwarring, alles op den ouden voet te willen laaten, sloot de deur voor allerlei verbetering. „ En niemant zou zulk een' regel in zyne Huishouding willen laaten gelden." Wyders, zou men ook konnen zeggen „ 4. dat het op-

„ reg-

„ regten van eene bepaalde *Porto franco* onze 1751.
„ nabuuren tot afgunst verwekken zou, en hen
„ alle middelen doen in 't werk stellen, om ons
„ dezelve te onbruik te maaken, door tot hun-
„ nent dezelfde ontlastingen in te voeren; of,
„ op het voorbeeld der Engelschen, te bevee-
„ len, dat men geene waaren by hen bragte
„ dan met schepen van het Volk of de Plaats,
„ daar zy vielen of gemaakt werden." Maar
op deeze bedenkelykheid werdt geantwoord,
„ dat de nabuuren, die gewoon waren, zig van
„ onze Koopluiden en Schepen te bedienen,
„ tot het slyten en vervoeren hunner gewassen,
„ niet tot afgunst zouden verwekt worden, zo
„ lang de Staat, volgens deszelfs bestendigen
„ grondregel, zig bleef wagten voor het geeven
„ van billyke reden van misnoegen aan deeze
„ nabuuren. Anderen hadden altoos getragt,
„ onzen Koophandel te stremmen, en zouden
„ 't altoos doen. Daarenboven, waren de na-
„ buuren niet in staat, om tegen ons te hande-
„ len, na dat men eens besloten zou hebben,
„ den buitenlandschen Koophandel, zo veel
„ mogelyk ware, te ontlasten en te begunsti-
„ gen. De gantsche Staat was geschikt tot den
„ Koophandel: deszelfs gelegenheid ten hoog-
„ ste voordeelig, beide tot den handel met
„ gantsch Europa, en tot de Visschery. Hoe
„ gemakkelyk, onkostbaar en spoedig, konden
„ de waaren, in deeze Landen, door de me-
„ nigte van binnenwaters, van de eene Plaats
„ naar de andere gevoerd worden! Immers,
„ was 'er geen volk, welk meer kennis hadt
„ van den Koophandel en Scheepvaart. De

 „ deug-

1751. „ deugden, in Koopluiden vereischt, werden „ hier te Lande, in hooger' trap dan ergens ge-„ vonden: vooral, de naarstigheid en zuinig-„ heid, waarin geen handeldryvend volk met „ het onze te vergelyken was. Een schip, daar „ anderen agtentwintig man op zetteden, werdt „ hier, met agttien of twintig koppen, bemand. „ Hier, wist men de Scheepstoerusting te be-„ zuinigen, en de Schepen veel langer te ge-„ bruiken dan elders. Hier, was nog overvloed „ van geld, 't welk gelegenheid gaf, om goed-„ koop te koopen, en by tyds voorraad op te „ doen. Geen volk vergenoegde zig met zulke „ kleine winsten, als het onze. Hier was geen „ dwang tot den Krygsdienst: en voor de meeste „ ingezetenen, weinige heilige dagen. Geen Land „ ook bekwaamer, om Zeevolk aan te fokken. „ De Oostindische handel, met naame die der „ Speceryen, gaf ons ook veel voordeel boven „ andere Volken. Al 't welke deedt zien, dat „ anderen ons niet ligt gelyken zouden konnen, „ in 't dryven van uitlandschen Koophandel, „ zo men dien, hier, slegts genoeg ontlastte, „ en den blyvenden last verdeelde, naar behoo-„ ren. 't Was wel waar, dat onze handel be-„ dorven zou konnen worden, zo alle onze na-„ buuren den invoer verbooden van zulke waa-„ ren, die niet vielen of gemaakt waren, ter „ Plaatse, daar de Schepen, met welken zy wer-„ den aangebragt, t'huis hoorden. Doch zulk „ een verbod was niet zeer te vreezen. 't Was „ zeer nadeelig voor zulke Volken, die zelven „ veele Gewassen en Fabrieken te vertieren had-„ den. Behalve, dat zulk een verbod even ge-

„ vaar-

„ vaarlyk voor onzen handel zyn zou, al liet „ men de zaaken op den ouden voet." Eindelyk, kon men nog zeggen „ 5. dat het Ontwerp van eene bepaalde Porto Franco eene „ nieuwigheid was; de gewoone tegenwerping „ van zulken, die, by de oude misbruiken, „ voordeel vonden." Men stondt, in 't beantwoorden deezer tegenwerpige, toe „ dat het „ Ontwerp nieuw was. Doch 't steunde, beweerde men, op oude, bekende gronden, „ welken men met onderscheid te passe brengen moest, wanneer de omstandigheden onzes Lands en die onzer handeldryvende nabuuren veranderd waren; *verzettende*, volgens het spreekwoord, *de bakens, als het diep verloopen was*. Als onze nabuuren, by voorbeeld, den Koophandel begunstigden, behoorden wy 't, naar gelang, ook te doen, volgens een' ouden grondregel van den Staat, „ dat men den handel, in zekere evenredigheid „ met zyne nabuuren, behoorde te belasten, of „ te ontlasten. Gantsch Europa was nu, met „ opzigt op den Koophandel, veranderd van „ gedaante. In vroeger' tyd, hadden onze „ Landsluiden den Koophandel alleen in bezit. „ Andere volken haalden de waaren, niet daar „ zy vielen of gemaakt werden, maar voorzagen zig, hier, van 't gene zy noodig hadden. „ Thans was 'er geen volk, welk zig niet, meer „ of min, op den Koophandel toeleide, tot merkelyk agterdeel van den Staat. Frankryk en „ Engeland in 't byzonder hadden, sedert de „ opregting van deezen Staat, gezogt, hunnen „ handel, wyd en zyd, uit te breiden. Enge-

1751.

1751. „ land vooral hadt ons zulke zwaare slagen
„ toegebragt, dat wy 't grootste gevaar lie-
„ pen van te vergaan, zo wy geene nieuwe
„ schikkingen op onzen handel maakten. In
„ de Oostenrykische Nederlanden, waren ook,
„ sedert de Vrede, maatregels genomen, om
„ den Handel derwaards te lokken. Menigten
„ van schepen voeren, dagelyks, Oostende in
„ en uit. Duinkerken, Hamburg, Breemen,
„ Lubek, gantsch Deenemarke en veele andere
„ Landen en Steden in de Oostzee verwaarloos-
„ den niets, om hunnen handel te doen aan-
„ wassen. Van Koppenhagen waren, in 't voor-
„ leeden jaar 1750, zesendertig schepen naar
„ Kadix gezeild. In 't zelfde jaar, waren aldaar
„ meer dan zeshonderd Koopvaardyschepen aan-
„ gekomen. De Deenen stonden geschaapen,
„ zig van de gantsche vaart op de Oostzee mees-
„ ter te maaken. Zulke nieuwigheden verpligt-
„ ten ons, eene nieuwe wys te stellen op onzen
„ handel, die, eens verloopen zynde, niet ligt
„ te herroepen zou zyn, gelyk men, uit het
„ voorbeeld der oude Hanze-Steden, leeren kon.
„ 't Verval van den Koophandel was gevaarly-
„ ker, in een Land, daar men, grootendeels,
„ bestaan moest by den Koophandel en Scheep-
„ vaart, en daar veelen 't Land zouden moe-
„ ten verlaaten, zo 't van den Koophandel ont-
„ bloot werdt; waartoe zy zelfs nog, door de
„ nabuurige Mogendheden, zouden aangemoe-
„ digd worden. Doch zulk een gevaar liep men
„ niet in andere Landen, daar de voornaamste
„ bezittingen in vaste goederen bestonden, die
„ de bezitters zo ligt niet besflooten agter te laa-

„ ten.

„ ten. Men behoorde, hierom, den Koophan- 1751.
„ del te begunstigen, eer de Koopluiden 't
„ Land begonden te ruimen. Eene bepaalde
„ Porto Franco was, hiertoe, een bekwaam mid-
„ del: 't welk, wat men 'er ook tegen mogt in-
„ brengen, veel minder zwaarigheden hadt,
„ dan die, welken den Staat dreigden, zo men
„ langer stil zate. Men hadt, in 't Ontwerp,
„ alleenlyk beoogd, den Koophandel in 't ge-
„ meen te bevoordeelen, zonder, voor als nog,
„ stil te staan op de verbetering van veele by-
„ zondere takken van Koophandel: 't welk,
„ naderhand, zou konnen geschieden. Ook zou
„ men zyne gedagten nog byzonderer moeten
„ laaten gaan op de herstelling der Scheepvaart
„ en Fabrieken: en vooral op het gene men,
„ tot bevordering van den Koophandel en
„ Scheepvaart, aan buitenlandsche Hoven zou
„ konnen te wege brengen. Van verscheiden'
„ misbruiken, die 't verval van den Koophan-
„ del veroorzaakt hadden, en van de meerdere
„ bescherming, welke aan den zelven zou be-
„ hooren te worden verleend, zou, insgelyks,
„ hierna, konnen gehandeld worden. Het te-
„ genwoordig Ontwerp moest slegts worden
„ aangezien, als de eerste en moeilykste trap,
„ langs welke men hooger zou konnen opklim-
„ men, om dit Land wederom, gelyk voor-
„ heen, ryk, gelukkig en magtig te maaken."

Zyne Hoogheid, de Verhandeling over den Koophandel, van welke wy den inhoud, dus omstandiglyk, te boek gesteld hebben, ontvangen hebbende, vondt geraaden, dezelve, op den zevenentwintigsten van Oogstmaand, ter alge- mee-

XV. Zyne Hoogheid pryst het Ontwerp van eene be-

1751. meene Staatsvergaderinge, en ter Vergaderinge van Holland (m), over te leveren: te gelyk verklaarende „ dat hy, sedert het aanvaarden van „ het Stadhouderschap deezer Landen, niets „ meer ter herte genomen hadt, dan den Staat „ in zynen voorigen bloei te herstellen: 't welk „ hy gemeend hadt, in 't byzonder, te moeten „ geschieden, door de herstelling van den Koophandel, een' der voornaamste zuilen van 't „ Gemeenebest." Wyders, prees de Prins den beiderlei Staaten de Verhandeling aan, als behelzende een' voorslag van een middel tot herstelling van den vervallen Koophandel, welk hem zeer bekwaam scheen, om het einde, welk men 'er zig in voorstelde, te bereiken: waarom hy vertrouwde, dat men 'er spoedig op raadpleegen zou, en daarna een heilzaam besluit neemen. Men bedankte zyne Hoogheid voor zyne byzondere opmerkzaamheid en zorge, en besloot, terstond, Afdruksels van de Verhandeling te zenden aan de Staaten der byzondere Gewesten, en aan de Kollegien ter Admiraliteit, in vertrouwen, dat men 'er, onpartydiglyk, op raadpleegen, en spoediglyk besluiten zou. Den Admiraliteits Kollegien in 't byzonder werdt aangeschreeven, dat zy 't Ontwerp onderzoeken, en den Staaten verslag doen zouden van hunne bevindtenis.

paalde Porto Franco den Staaten aan.

XVI. 's Prinsen voorslag, en de Verhandeling over den Koophandel, terstond, in 't licht gegeven zynde, werdt, by de Koopluiden in 't gemeen, met zo veel genoegen ontvangen, dat 'er, van hun-

Oordeelen van 't gemeen over dit Ontwerp.

(m) Resol. Holl. 27 Aug. 29 Sept. 1751. bl. 752, 918.

hunnent wege, uit verscheiden' Steden, bezendingen geschiedden naar den Haage, om zyne Hoogheid voor zyne zorge te danken, en om den Koophandel, verder, zyner oplettendheid aan te beveelen. Doch veele maakers van geweeven' Stoffen klaagden, dat 'er, by 't Ontwerp, door den Prinse aangepreezen, niet genoeg voor hun byzonder belang gezorgd was. En deeze klagten gaven aanleiding, tot het wisselen van eenige schriften, in openbaaren druk, waarin 't stuk, voor en tegen, beredeneerd werdt. Ondertusschen, verliepen 'er eenige maanden, eer de Admiraliteits Kollegien hunne gedagten ópenden over 's Prinsen voorslag. De Kollegien in Holland verklaarden, eindelyk, eenpaariglyk, in Grasmaand des volgenden jaars „ dat zy, met „ de opstellers der Verhandelinge, toestonden, „ dat de Koophandel deezer Landen ten uiterste vervallen was, en dat ontlasting het eenige middel was, om dien wederom op te beuren. Doch zy waren van gedagten, dat zulk „ eene ontlasting de Kasse der Admiraliteit, „ reeds ten hoogste bezwaard, nog verder drukken zou, en geheellyk buiten staat stellen, „ om eene behoorlyke Zeemagt te onderhouden, tot bescherming van den Koophandel; en „ om de schulden, die ten haaren laste liepen, „ immers de Intresten der zelven, geregeld te „ konnen voldoen. Van het onderhoud der Kollegien en van de wedden van derzelver bedienden wilden zy niet reppen. Zy stonden „ gereedelyk toe, dat men den Koophandel van „ deezen last behoorde te ontheffen, indien de „ zaken, die, langer dan eene eeuw, aan de

„ Kol-

1751.

De Kollegien der Admiraliteit in Holland oordeelen, dat men 't, onder zekere voorwaarden, zou konnen invoeren.

1751. „ Kollegien ter Admiraliteit waren toevertrouwd
„ geweest, op eene andere en min kostbaare wy-
„ ze, konden bestierd worden. Zy beslooten,
„ derhalve, dat eene bepaalde Porto Franco,
„ of eene vrye Transit of doorvoering niet met
„ den tegenwoordigen staat van de geldmidde-
„ len der Admiraliteiten overeen gebragt kon
„ worden; al ware 't schoon, dat de naauwkeu-
„ rige uitvoering van de Wet tegen de sluike-
„ ryen, en de eenpaarige heffing der middelen
„ te water, gevoegd by den aanwas des Koop-
„ handels, welken men zig van het nieuw Ont-
„ werp beloofde, de inkomsten der Admirali-
„ teiten, merkelyk, deeden vermeerderen: om
„ dat men deeze vermeerdering, niet dan na
„ verloop van verscheiden' jaaren, zou konnen
„ gewaar worden. Zy waren, hierom, van
„ gedagten, dat men het nieuw Ontwerp niet
„ zou konnen omhelzen, ten ware men den
„ Admiraliteiten, vooraf, aanweeze, waar zy
„ vinden zouden, 't gene zy, immers in de eerste
„ jaaren, door de invoering van het nieuw Ont-
„ werp, zouden missen: 't welk zy meenden,
„ dat de Kollegien, jaarlyks, op den eed, zou-
„ den behooren te verklaaren. Ook dagten zy,
„ dat men 't Ontwerp niet langer dan vyf jaa-
„ ren, by voorraad, behoorde in te voeren. Zy
„ gaven, vervolgens, de wyze op, waarop zy
„ meenden, dat men 't Ontwerp zou konnen
„ beproeven. Zy waren 't eens met de opstel-
„ lers der Verhandelinge, dat eenpaarige hef-
„ fing en stipte uitvoering, hiertoe, noodzaa-
„ kelyk vereischt werden. Doch men hadt,
„ hiernaar, reeds meer dan eene eeuw, getragt,
„ en

„ en was, tot nog toe, niet geslaagd naar ge- 1751.
„ noegen. Zy vreesden, hierom, dat men,
„ in dit opzigt, ook nog kwalyk slaagen zou.
„ Inzonderheid, waren zy bedugt, dat men
„ den Kollegien ter Admiraliteit het vereisch-
„ te gezag niet zou willen laaten. Ondertus-
„ schen, waren de eenpaarige heffing en slip-
„ teweering der sluikeryen niet in te voeren,
„ zonder dat deeze Kollegien, in hun gezag,
„ gehandhaafd werden. Andere middelen had-
„ den zy voorgeslaagen, by het Ontwerp van
„ een Plakaat, welk zy hiernevens voegden.
„ Doch twee middelen waren 'er, onder an-
„ deren, welken men, vooral, niet verzuimen
„ moest: het eerste, dat men de Paspoorten
„ liete by de inkomende goederen, tot dat zy op
„ de regte Plaats, werwaards zy geschikt wa-
„ ren, zouden aangekomen zyn: 't welk, voort-
„ aan, in alle de Gewesten, zou moeten waar-
„ genomen worden: het andere betrof de
„ Graanen; en bestondt alleenlyk hierin, dat
„ de Collecteur of Pagter van de ronde
„ mant verpligt zou worden, weekelyks, op
„ te geeven wat gemeeten, en by hem aange-
„ geven was, en dat de Koopluiden 's Lands
„ regten, naar die opgave, zouden moeten be-
„ taalen. Voorts, dagten zy, dat ieder Kol-
„ legie ook bekwaame Vaartuigen behoorde
„ te leggen in de zeegaten, om de algemeene
„ Verklaaringen der inkomende schepen over
„ te neemen. Men behoorde ook, huns oor-
„ deels, nette Regisiers te houden van 't ge-
„ ne, by ieder Kollegie, aangegeven werdt:
„ om, uit dezelven, een algemeen Register,
„ naar

1751. „ naar orde van 't A. B. C., op te maaken:
„ waaruit, met éénen opslag, den staat van
„ elken tak van Koophandel zou konnen ge-
„ zien worden. By de Westindische Maat-
„ schappye, was, sedert eenigen tyd, eene
„ kwaade gewoonte ingevoerd, hierin bestaan-
„ de, dat zy de Koopluiden aanmoedigde, om
„ liever aan haar *Recognitien* dan regten aan 't
„ Land te betaalen, waarby de Koopluiden
„ veel uitwonnen: waarom deeze gewoonte,
„ vooral, geweerd moest worden." Behalve
het Ontwerp van een algemeen Plakaat, welk
by deeze aanmerkingen gevoegd was, hadt men
'er ook een Ontwerp eener nieuwe Lyste van
Regten, en van eene Ordonnantie op het *Transitoir* of de doorvoeringe bygedaan. In welke
Ontwerpen, voornaamlyk, agt gegeven was,
op het beraamen van eenen eenpaarigen voet
op het inbrengen van goederen uit zee, langs
de rivieren en te lande, en op het bepaalen
der loonen voor de bedienden. Van het regt
van doorvoeringe, waren alleen versteken
goederen, die volstrektelyk verbooden waren,
in- of uit te voeren; en van deezen hadt men
nog de geverwde stoffen en het geslagt vleesch
uitgezonderd. In het stellen der Lyste, hadt
men zig gehouden aan de algemeene gronden,
gelegd in de Verhandeling over den Koophandel, en de meeste goederen van uitgaande regten vry verklaard. Ten besluite, verzogt men,
„ dat, in 't raadpleegen op dit alles, agt ge-
„ geven mogt worden, niet alleen op het be-
„ lang van den Koophandel, op zig zelf be-
„ schouwd zynde; maar dat, voor alle din-
„ gen

„ gen, ook zorg moest worden gedraagen, 1751.
„ voor de overblyfsels van de eertyds zo zeer
„ gedugte Zeemagt van den Staat, en voor 't
„ belang van zo veele ingezetenen, als deel
„ hadden in de lasten van de Kollegien ter
„ Admiraliteit."

Men bespeurde, uit deeze aanmerkingen, dat de Kollegien ter Admiraliteit in Holland niet ongezind waren, om het Ontwerp, ten minste voor een' tyd en onder zekere voorwaarden, te laaten invoeren. Maar het Kollegie in Zeeland zag het stuk, voor eerst, nog geheel anders in. Men meende, hier, dat, by het Ontwerp, waarover, zeide men, geene Zeeuwsche Koopluiden scheenen geraadpleegd te zyn, ook geene genoegzaame zorg gedraagen was voor de gewassen en Koophandel van Zeeland, voor welken men, derhalve, toonen wilde, beter te zorgen, by de aanmerkingen op het Ontwerp, welken, van wege het Kollegie in Zeeland, eerlang, onder het oog van hunne Hoog-Mogendheden gebragt werden. Men gaf, in deeze aanmerkingen, vooraf, te bedenken „ of het Ontwerp wel on-„ partydig genoeg gemaakt ware." Men stelde, zo wel als de Kollegien in Holland, vast,
„ dat de inkomsten der Admiraliteiten, door
„ het invoeren van het Ontwerp, merkelyk
„ verminderen zouden, en men beweerde,
„ dat men dezelven eerder behoorde te doen
„ aanwassen, tot betere onderhouding eener
„ bekwaame Scheepsmagt. Het Kollegie in
„ Zeeland kwam, in 't byzonder, veel op zy-
„ ne jaarlyksche huishouding te kort, zon-

XVII. Het Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland maakt veele zwaarigheden tegen het Ontwerp

1751. „ der immer onderſteuning ontvangen te hebben van de andere Kollegiën: 't welk egter, volgens het Berigtſchrift voor de Admiraliteit van den jaare 1597, hadt behooren te geſchieden." Wyders, verſtondt men „ dat de eenpaarige heffing en het ſtipt „ weeren der ſluikeryen niet in ſtaat zouden „ zyn, om de helft van de inkomſten, die „ de Admiraliteit tegenwoordig hadt, uit te „ leveren. 't Laſtgeld zo merkelyk te verhoogen, als men zou moeten doen, om dit „ gemis te vergoeden, zou de Scheepvaart „ ſterk doen afneemen, en gevolgelyk ook „ voor den Koophandel nadeelig zyn. 't Was „ ook, merkte men aan, niet genoeg, de ingezetenen ryk te maaken, door ontheffing „ van laſten; en 's Lands inkomſten, ondertuſſchen, te doen verminderen. Ook ſcheen „ 't hard, dat men vreemden, gelyk het „ Ontwerp vorderde, in ſommige gevallen, „ ontlaſtte, terwyl men ingezetenen, reeds „ genoeg bezwaard door de middelen op de „ Verteering, belaſt wilde laaten. Het Ontwerp ſprak van den ſtaat des Koophandels „ op te maaken, uit de Regiſters der Admiraliteiten. Zulks viel, in Zeeland, niet „ moeilyk, zynde aldaar, van 't jaar 1700 „ tot het jaar 1725, van de middelen te water, 791747 ponden 17 ſchellingen 8 grooten „ Vlaams; en van daar tot aan 't jaar 1750, „ 631297 ponden 8 ſchellingen 5¾ grooten „ ingekomen." Na 't voorſtellen deezer voorafgaande aanmerkingen, tradt men tot het onderzoek der Verhandelinge over den Koophan-

handel. Men stondt toe „ dat eene bepaal- 1751.
„ de Porto Franco, in 't afgetrokken be-
„ schouwd zynde, voordeelig scheen te zul-
„ len zyn voor den Koophandel in 't gemeen;
„ doch wanneer menze beschouwde in de te-
„ genwoordige omstandigheden, waarin alle
„ handeldryvende Ryken en Staaten zig, om
„ stryd, toeleiden op den Handel, twyfelde
„ men zeer, of 'er, met grond, eenig voor-
„ deel van te wagten ware. In vreemde Lan-
„ den, was nu veel Scheepvaart, daar men
„ 'er, te vooren, slegts weinige schepen plagt
„ te hebben. Elk bevoorregtte de Scheep-
„ vaart van zyn eigen volk, waaruit te wag-
„ ten was, dat weinige vreemden hunne goe-
„ deren, met onze schepen, die, hierom, zo
„ goedkoop niet vaaren konden als de hun-
„ nen, door deeze Landen, zouden willen
„ voeren, en, al warenze schoon van 's Lands
„ Regten vry, de onkosten van overscheepen
„ zouden willen betaalen. Hier kwam by,
„ dat het Land een groot deel zyner inkom-
„ sten missen zou, door het invoeren eener
„ Porto Franco; dat de afgunst der vreem-
„ de Mogendheden de voordeelen, welken
„ men 'er zig van beloofde, zou zoeken te
„ verydelen; dat de Koophandel, eens zynen
„ loop genomen hebbende voorby deeze Lan-
„ den, zig zo ligt niet wederom over dezel-
„ ven zou laaten leiden, hebbende de ver-
„ mindering, in 't jaar 1725 ingevoerd, de
„ beoogde voordeelige uitwerkingen niet ge-
„ had. 't Verval van den Koophandel moest,
„ dagt men, niet zo zeer toegeschreeven wor-

 „ den,

1751. „ den aan de belastingen, op den Koophan-
„ del gelegd, als wel aan gebrek van bekwaa-
„ me Koopluiden, immers in Zeeland, daar
„ men zig, door die van Holland, dikwils,
„ eene kans liet afzien; of aan het deel nee-
„ men in buitenlandsche Maatschappyen; of
„ aan het dryven van handel, niet voor ei-
„ gen' rekening, maar voor rekening van
„ vreemden; of aan het bezwaaren van on-
„ ze Gewassen en Stoffen, buitens Lands, 'alle
„ welke oorzaaken niet waren weggenomen,
„ door het invoeren eener bepaalde Porto
„ Franco. Men sloeg, om 't sluiken te wee-
„ ren, strenge straffen voor, welken men
„ stipt wilde uitgevoerd hebben: doch de be-
„ vinding hadt, sedert lang, beide aan ons en
„ aan onze nabuuren, Frankryk en Engeland,
„ geleerd, dat zulks genoegzaam onmogelyk
„ was. Het middel van een *Drawbak* of *Tran-
„ sit*, by 't Ontwerp voorgeslaagen, zou eene
„ nieuwe deur openen tot sluikeryen, die toch,
„ by veele Koopluiden, niet voor misdaad,
„ maar aartigheid gerekend werden. Men
„ vorderde, wyders, by 't Ontwerp, dat, tot
„ weeringe der sluikeryen, aan 't onderzoek
„ der goederen meerder ruimte gegeven werdt;
„ doch dit scheen het Kollegie in Zeeland,
„ bezwaarlyk, en niet dan met veel kosten,
„ te zullen konnen geschieden. Geene meer-
„ dere nuttigheid zag men in 't vrylaaten der
„ beschuldigingen wegens sluikeryen aan een'
„ iegelyk, alzo zulks, reeds in 't jaar 1725,
„ toegestaan was, zonder dat men 'er de ver-
„ wagtte nuttigheid van ondervonden hadt.

„ Dat

„ Dat de inkomende en uitgaande Regten, „ voortaan, behandeld werden als een Ge- 1751.
„ neraliteits middel, hieldt men voor ten „ hoogsten nuttig; doch de Admiraliteits Kol„ legien konden zulks niet te wege brengen: „ 't moest aan de hooge Overheid verblee„ ven worden." Hierna, werdt onderzogt, of het Ontwerp, ingevoerd zynde, niet meer nadeel dan voordeel doen zou. En men verstondt „ dat het gevaarlyk was, iets zekers te „ verliezen, eer de voordeeligheid van het „ Ontwerp middagklaar gebleeken was, waar „ over de Koopluiden zelven nog niet eens „ waren. Dat veele Oost- en Westindische „ waaren, by het Ontwerp, tegen de bestendige handelwyze van den Staat, werden „ vry gesteld op het inkomen; 't welk niet „ dan nadeel kon doen aan de twee Maat„ schappyen: zynde het te vreezen, dat de „ vreemde Maatschappyen ons Land, met „ Indische waaren, overvoeren zouden, en „ dat de Kooplujden in de Oostenrykschc Ne„ derlanden de vreemde Indische waaren zou„ den kiezen boven de onzen, als zyze, tot „ minder' prys, bekomen konden. Dat ook „ de vryer invoer van vreemde geweeven „ Stoffen de inlandsche Weevery zeer zou be„ nadeelen. Dat, in de weinige Porto Fran„ co's, die, hier en daar, gevonden werden, „ de Koophandel niet meer dan elders bloei„ de. Ook hadden de Koningen van Frank„ ryk en Pruissen, alleenlyk, Porto Franco's „ opgeregt, buiten hun Ryk; de eerste te „ Duinkerken, de tweede, onlangs, te Emb-

 „ den,

1751. „ den. In Frankryk en te Koningsbergen, „ werden inkomende regten gevorderd. Dat, „ wyders, het belang van Zeeland in 't byzonder, by het Ontwerp, geheellyk verwaarloosd was. De Graanen, een gewas „ van Zeeland, werden, van buiten komende, omtrent de helft ontlast, tot merkelyke benadeelinge van de Zeeuwsche Zaailanden, en tot voordeel van Holland, daar „ men veel Graanen kreeg uit de Oostzee. „ De vrye doorvoering van veele goederen „ zou Zeeland ook zeer benadeelen. 't Gene „ nu, over Zeeland, naar Brabant en Vlaanderen gebragt werdt, zou dan, alleen over „ Holland, derwaards worden gevoerd. Men „ kon ook niet bevroeden, waarom verscheiden' Gewassen en Fabrieken der Oostenrykſche Nederlanden, op het inkomen, zo „ merkelyk ontlast, of geheel vrygesteld waren. Ook was, by de ontworpen Lyst, het „ grof zout, berg- en klipzout, op het inkomen, vrygesteld: 't welk, vooral als men „ 't ook vry liet doorvoeren, ten hoogste nadeelig zyn zou voor de zoutneering in Zeeland. De Oostindische Maatschappy zou „ zig ook aan 't Verdrag van uitkoop van 's „ Lands inkomende en uitgaande regten, „ welk, voor twaalf jaaren, op nieuws, getroffen was, niet behoeven te houden, zo „ men een Ontwerp invoerde, welk zo nadeelig was voor haaren handel: en 't gene „ zy minder zou willen opbrengen, zou onmogelyk konnen geboet worden, door 't „ leggen van een Lastgeld op de Schepen.

„ Het

„ Het Kollegie te Amsterdam zou ook op- 1751.
„ houden met aan 't Kollegie in Zeeland de
„ jaarlyksche vyftigduizend guldens te betaa-
„ len, in 't jaar 1687 beloofd, by gelegen-
„ heid, dat de Graanen, op het uitgaan,
„ vry gesteld, en op het inkomen, merkelyk
„ hooger belast waren. Het half regt, welk
„ Zeeland ontving van alles, wat over de
„ Zeeuwsche stroomen van of naar Holland
„ gevoerd werdt, en welk zo lang een twist-
„ appel, tusschen de twee Gewesten, ge-
„ weest was, zou dan ook genoegzaam ver-
„ nietigd worden. Kortom, 't Kollegie in
„ Zeeland, zo merkelyk benadeeld, zou naauw-
„ lyks in staat zyn, om de wedden, die op
„ tienduizend eenhonderd ponden in 't jaar
„ gerekend werden, te voldoen. Maar zou
„ de Koophandel bloeijen; men moest dien,
„ met de sterke hand, beschermen: en hoe
„ kon zulks, zonder genoegzaame inkom-
„ sten, geschieden? Het middel van een *Tran-*
„ *sit*, by 't Ontwerp voorgeslaagen, stak ook
„ vol zwaarigheden. 't Benadeelde Zeeland in
„ 't byzonder geweldiglyk; gelyk, reeds te voo-
„ ren, was aangeroerd; welks handel in door-
„ gevoerde goederen, op Brabant en Luik,
„ geheellyk naar Holland wyken zou. 't Zou
„ veel gelegenheid tot sluiken geeven. Alle
„ goederen, vrye en onvrye, zouden, met
„ der tyd, voor doorgevoerden worden aan-
„ gegeven. Het onderzoek deezer goederen,
„ welk niet alleen binnen scheepsboord zou
„ behooren te geschieden, zou een nieuwe
„ last voor de Admiraliteiten zyn, zonder

„ voor-

1751. „ voordeel. De voordeelen, welken men zig „ van 't Ontwerp beloofde, stonden, naar „ men 't, in Zeeland, inzag, meest op in- „ beelding. Men wilde den Koophandel her- „ stellen, door vermindering van lasten; „ schoon men toestondt, dat dezelve, voor „ 't jaar 1725, toen de lasten zwaarst waren, „ meest gebloeid hadt. De nabuuren, die „ zig, van tyd tot tyd, sterker op den Koop- „ handel hadden toegelegd, zouden niet ver- „ anderen van grondregels. Oostende, Duin- „ kerken en Hamburg lagen zo voordeelig „ tot den handel, als wy; en tot den Scheeps- „ bouw, lagen anderen gelegener; moeten- „ de men hier, al wat tot Scheepstimmering „ vereischt werdt, van elders halen. Men „ vondt ook volken, die minder manschap „ gebruikten dan wy, en immers zo zuinig „ voeren." Na dat het Kollegie van Zee- land, vervolgens, gezogt hadt te toonen „ dat „ de zwaarigheden, in de Verhandeling o- „ ver den Koophandel zelve, tegen eene Por- „ to Franco ingebragt, niet naar behooren „ waren beantwoord; werdt alles beslooten „ met het voorslaan van eenige andere mid- „ delen, welken men, tot herstelling van den „ Koophandel, zou konnen gebruiken."

en slaat andere middelen tot herstelling van den Koophandel voor:

Vooraf, stelde men twee algemeene oorzaa- ken voor van 't verval des Koophandels, hier te Lande „, den uitgebreiden handel van alle „ volken in Europa, en dat de waaren niet „ meer over deeze Landen gevoerd werden, „ gelyk voorheen." De eerste oorzaak was onmogelyk weg te neemen. Om de tweede

te

1751.

te doen ophouden, floeg men voor „ de in-
„ voering van zeker Plakaat en Lyst, in 't
„ jaar 1745, met genoegzaame eenpaarig-
„ heid, ontworpen, als waarin men de Ver-
„ dragen met uitheemsche Mogendheden, by-
„ zonderlyk, dat met Frankryk van den jaa-
„ re 1739, zorgvuldiglyk, in agt genomen
„ hadt. De overtreeders van dit Plakaat moes-
„ ten in de beurs gestraft worden, 't welk
„ meest met de' gesteldheid van ons Geme-
„ nebest overeenkwam, behalve dat, wan-
„ neer men geene algemeene vrye doorvoe-
„ ring vaststelde, veele sluikeryen toch van
„ zelf geweerd zouden worden. Ook zou dee-
„ ze Lyst op veele Fabrieken en Neeringen
„ van nuttigen invloed zyn. Doch om dat
„ veelen gesteld scheenen op eene bepaalde
„ Porto Franco en eene algemeene vrye door-
„ voering, zou men, zelfs in Zeeland, ook
„ daarin bewilligen konnen, onder de vol-
„ gende voorwaarden: 1. Dat den Admirali-
„ teiten vergoeding gedaan werdt voor de
„ vermindering haarer inkomsten. 2. Dat de
„ Oostindische en Westindische Maatschap-
„ pyen deezer Landen, by het nieuw Ont-
„ werp, niet werden benadeeld. 3. Dat de
„ Gewassen van ons Land werden voorge-
„ staan. 4. Dat ook de vrye doorvoering zulks
„ werdt bepaald, dat Zeeland daarby niet
„ benadeeld werdt. 5. Dat ieder Lid van de
„ ontworpen' Lyst onderzogt, en des noods,
„ veranderd werdt. 6. Dat de Schotsche Sta-
„ pel, te Veere, geen nadeel leede. 7. Dat
„ alle de Kollegien ter Admiraliteit, even rig-

en onder deezen ook eene bepaalde Porto Franco, onder zekere voorwaarden.

1751. „ tig, door de Gewesten, betaald werden.
„ 8. Dat het wit Linnen niet geheel vry ge-
„ steld werdt." Hier werden nog bygevoegd
eenige aanmerkingen, die men dienstig hieldt,
tot herstelling van de Fabrieken en Handel
beide. Men behoorde „ 1. zulke waaren,
„ die men tot eenige Fabrieken noodig hadt,
„ op 't inkomen vry te stellen; en 't uitvoe-
„ ren te verbieden, of zwaar te belasten, ge-
„ lyk in Engeland geschiedde. 2. de hand-
„ werksluiden aan te lokken, en hier te hou-
„ den. 3. het deel neemen in vreemde Maat-
„ schappyen strengelyk te verbieden. 4. de
„ regten op eenige waaren, die over Zee-
„ land naar Brabant en Vlaanderen gevoerd
„ werden, een weinig te verminderen. 5. de
„ schepen, die op de Visschvangst werden
„ uitgerust, van last- en veilgeld te onthef-
„ fen. 6. 't uitzetten van geld buiten 's Lands
„ te beletten. 7. zulken, die hier schepen
„ lieten bouwen, eenige voorregten toe te
„ staan. 8. de belastingen, tegen de Verdra-
„ gen, op den Koophandel deezer Landen
„ gelegd, te doen wegneemen." Alles werdt
besloten met een' wensch „ dat de Staaten
„ van Zeeland, na rype overweging van al
„ het voorgestelde, zulk een besluit mogten
„ neemen, als tot welstand van den Koop-
„ handel in 't gemeen, en van den Zeeuw-
„ schen in 't byzonder dienstig zou bevonden
„ worden."

Wy hebben den inhoud der Verhandelinge over den Koophandel, door zyne Hoogheid, den Staaten aangepreezen, te gelyk

met

met den inhoud van 't gene 'er, door de Kollegien ter Admiraliteit in Holland en in Zeeland, op aangemerkt werdt, wat uitvoeriger, willen voorstellen, op dat men, door vergelyking van het een met het ander, zien zou, hoe weinig het te verwonderen zy, dat de Gewesten niet spoedig gekomen zyn tot een besluit, op 's Prinsen gewigtigen voorslag, tot herstelling van den vervallen Koophandel. Doch hiertoe hielp ook niet weinig het afsterven van den grootsten Voorstander van het nieuw Ontwerp, den Prinse-Erfstadhouder zelven, die, reeds lang voor dat de Kollegien zig over zynen voorslag verklaard hadden, deezer weereld overleeden was. Met het verhaal van dit overlyden, zullen wy onze VADERLANDSCHE HISTORIE besluiten. 1751.

Zyne Hoogheid, sedert eenen ongelukkigen val in zyne kindschheid, gebrekkelyk van lighaamsgestalte geworden zynde, ter oorzaake dat de ruggegraat naar de regterzyde ingekromd, en onder 't opperste des sleutelbeens benedenwaards geweeken was; was, uit hoofde deezer ongestalte, onderhevig geweest aan eenige kortademigheid, die toenam, toen hy, met de jaaren, zwaarlyviger geworden was. In 't jaar 1748, hadt hy eene zwaare ziekte gehad, na welke hem eene geduurige zwakheid bygebleeven was, die, in den Zomer deezes jaars 1751, eer toe- dan afnam; waarom hem het gebruik der geneezende wateren, te Aken aangeraaden werdt. Ook begaf hy zig, den derden van Herfstmaand, XVIII. Zyne Hoogheid wordt onpasselyk. Gebruikt de wate-

1751. maand, maar zeven dagen na dat hy den voorslag tot herstelling des Koophandels gedaan hadt; derwaards op reise. Hy volhardde, te Aken gekomen, vier weeken omtrent, in het gebruiken der wateren, daar hy luttel baats by vondt. Naauwlyks in den Haage en op het huis de Oranje-Zaal in 't Bosch te rug gekeerd, begon de Prins te klaagen over pyn in den nek en omtrent de strot. Hy hieldt, derhalve, het bed, wat langer dan naar gewoonte, en 't zweeten deedt de smert gemeenlyk wyken, zo dat hy, doorgaans, na den middag uitging. Doch eene week na zyne terugkomst, werdt hy van eene ligte koortse bevangen, die, meer of min, aanhoudende werdt. De pols joeg; doch was, te gelyk, flaauw en zwak. Wel haast, kwam 'er ligthoofdigheid en slaapzugt by, toevallen, waaraan de Prins, by de minste ziekte, onderhevig was. Doch de slaap duurde slegts eenige minuuten. De sprouw openbaarde zig, eerlang, in de keel, en aan 't gehemelte van den mond. De toevallen namen, gelyk het gaat, by beurten, aan en af. Op Woensdag den twintigsten van Wynmaand, scheen 't zig tot beterschap te schikken. Wat zweets, een kloeker pols en 't minderen der ligthoofdigheid gaven blyk van hoope op herstelling. Maar in den volgende nanagt, veranderde alles ten ergste. De ligthoofdigheid en slaapzugt vermeerderden; de kragten namen af, van oogenblik tot oogenblik, en de Vorst gaf den geest, in de armen van den Baron van Grovestins, zynen Opper-Stalmeester, op

ren te Aken.

Keert van daar te rug.

De ziekte verheft zig.

De Prins sterft.

WILLEM DE VYFDE,
PRINS VAN ORANJE EN NASSAU,
Erfstadhouder, Kapitein-Generaal
en Admiraal der Vereenigde Nederlanden.

A. Schouman del. 1757. J. Houbraken fec.

Is TIRION excud. 1759.

op Vrydag den twee-entwintigsten van Wynmaand, tusschen twee en drie uuren des morgens, in den ouderdom van veertig jaaren en twee-envyftig dagen. 1751.

De Staaten van Holland, ten deezen tyde, vergaderd zynde, besloten, terstond, in gevolge van de schikkingen, in 't jaar 1747, op de opvolging in de Stadhouderlyke waardigheid gemaakt, twintig Heeren uit het midden hunner Vergaderinge, een' uit ieder Lid van 't Gewest, benevens den Raadpensionaris Stein, te benoemen, om der Prinsesse Weduwe, Anna, den rouw te beklaagen, en haarer *Koningklyke Hoogheid* den eed af te neemen, als *Gouvernante en Voogdesse van den minderjaarigen Heere,* Willem den Vyfden, *Prinse van Oranje en Nassau* en *Erfstadhouder van Holland:* 't welk, nog dien zelfden nademiddag, geschiedde (*n*), zonder dat men dienstig vondt, vooraf, last te haalen van de Steden. De algemeene Staaten deeden, omtrent twee uuren laater, eene diergelyke bezending, der Prinsesse, als Gouvernante en Voogdesse, den eed afneemende, op 't Erf- Kapitein- en Admiraal-Generaalschap en op 't Erf-Stadhouderschap over de Generaliteits Landen. De andere Gewesten en het Landschap Drente deeden 't zelfde, zo dra zy kennis van 's Prinsen overlyden gekreegen hadden; en de Regeering schikte zig, eerlang, op den zelfden voet, als by de Reglemen-

XIX. De Staaten neemen der Prinsesse Weduwe den eed af als Gouvernante en Voogdesse van den jongen Erfstadhouder.

(*n*) Resol. Holl. 22 *Octob.* 1751. *ante & post prandium.* bl. 998, 999, 1000, 1001.

1751. ten op het Erf-Stadhouderschap beraamd was. Midlerwyl, hadden de Gekommitteerde Raaden van Holland orde gesteld op het luiden der klokken, en het draagen van rouw in den Haage. Ook schreeven de Staaten aan Burgemeesteren der Steden, dat zy de klokken, agt dagen agtereen, en drie dagen voor en op den dag der Begraafenisse, driemaal 's daags, zouden doen luiden: gelyk, alomme, geschiedde.

XX. 't Lyk van zyne Hoogheid wordt, op een Praalbed, ten toon gelegd.

't Lyk van den Prinse, geopend en gebalsemd zynde, werdt, des nagts tusschen den eersten en tweeden van Slagtmaand, in eene Lykkoets, van twee andere koetsen *verzeld*, uit het Huis in 't Bosch, overgebragt naar 't Stadhouderlyk Kwartier in den Haage. Hier werdt een Praalbed toebereid, waarop het Lyk, van den vyfentwintigsten van Slagtmaand tot den agtsten van Wintermaand, ten toon gelegd, en van eene groote menigte volks, kleinen en grooten, dag aan dag, beschouwd werdt. 't Lighaam was met een' langen nagtrok van zilver moor bekleed. De Ridderorde van den Kouseband, de degen en staf van bevel, de helm, de Vorstelyke Kroon en mantel waren geplaatst, nevens 't praalbed. Voorts, was de Lykzaal versierd met zinnebeelden en opschriften, slaande op 's Prinsen afsterven, en op de smerte, die 'er over gevoeld werdt. De algemeene Staaten, den vierentwintigsten van Wintermaand, op den voorslag van Gelderland (*o*), beslooten heb-

(*o*) Resol. Holl. 29 *Dec.* 1751. *bl.* 1096.

hebbende, het Lyk, op gemeene kosten der Gewesten, ter aarde te doen bestellen; werdt het, den tienden van Louwmaand des volgenden jaars, gelegd in eene Kist, van duurzaame stoffe gegooten: waarby ook het hert en de ingewanden, in twee kleine kistjes, geplaatst werden. De vierde van Sprokkelmaand werdt, tot den dag der begraafenisse, geschikt: op welke egter, de uitheemsche Ambassadeurs, toen in den Haage zynde, om verschillen over den rang te voorkomen, niet genodigd werden. Doch na de Vorsten van *Baden-Durlach* en Brunswyk Wolfembuttel, die, als nabestaanden, 't Lyk onmiddelyk verzelden, volgden de algemeene Staaten, de Staaten van Holland, en de twee Geregtshoven, in rang. De Raad van Staate, oordeelende onmiddelyk op de algemeene Staaten te moeten volgen, waartoe de Staaten van Holland niet konden verstaan, woonde de staatsie niet by (*p*). De agt paarden van de Lykkoets werden, door zes Majoors en twee Luitenants-Kolonels, geleid: de vier slippen van 't kleed over de koets, door vier hooge Land- en Zeeoversten, vastgehouden; het Lyk, door Generaal-Majoors en Schouten by Nagt, en het verhemelte, door Kolonellen gedraagen. De Wethouderschap en Predikanten van 's Graavenhaage plaatsten zig agter het Hof van Holland, by 't voeren van 't Lyk uit den Haage; in welker

1751.

en plegtiglyk, te Delft, begraaven.

(*p*) Resol. Holl. 14, 22, 27 *Jan.* 1, 22 *Febr.* 1752. *bl.* 33, 62, 73, 99, 166.

1751. ker stede, zig de Wethouderschap en Predikanten van Delft voegden, toen 't Lyk, te Delft, naar de Grafstede gebragt werdt. Voor negen uuren des morgens, werdt het Lyk, uit het Hof, naar de Lykkoets gedraagen, en vervolgens uit den Haage gevoerd naar Delft; daar de staatsie, omtrent ten drie uuren des nademiddags, aankwam. 't Lyk werdt, hier, in eene nieuwe Grafkelder, benoorden de gewoonlyke van de Vorsten uit den huize van Oranje, in de nieuwe Kerke, bygezet. Op en na den dag der Begraafenisse, werden, in de Hooge Schoolen deezer Landen, en in veele Kerken, zo van de Gereformeerde als van andere Gezindheden, Lykredenen uitgesproken, ter gedagtenisse van wylen zyne Hoogheid. De kosten deezer Vorstelyke begraafenisse werden, eerlang, op agtenzestigduizend guldens berekend (q).

XXI. Afbeelding van wylen zyne Hoogheid.

Zodanig een' uitgang hadt Willem de IV., Prins van Oranje en Nassau, en Erfstadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal der Vereenigde Gewesten, in 't vyfde jaar zyns algemeenen bewinds, in deezen Staat. Hy was, op dat wy ook iets van zyne uit- en inwendige hoedanigheden aantekenen, van gelaat deftig, minzaam, agtbaar. De oogen, die groot en blaauw waren, stonden hem doordringend en leevendig. Hy droeg bruin lang hoofdhair. In zyne jeugd, hadt hy zig op de kennis van taalen en andere nuttige Weetenschappen, vlytiglyk, toegelegd. 't Latyn, Fransch, Engelsch

(q) Resol. Holl. 21 *April* 1752. *bl.* 642.

gelsch en Hoogduitsch sprak hy, vaardiglyk. Ook was hy in de Wiskunde niet onbedreeven. In de Geschiedenissen, der Vorsten geleerdheid, met naame in die des Vaderlands, hadt hy zig ook, van vroeg af, geoefend: en wil men, dat hy de gebreken, zo wel als de deugden, zyner Voorzaaten plagt te bespiegelen, op dat hy de eersten zou mogen leeren schuwen; de anderen navolgen. Luiden, in deeze of gene weetenschap uitsteekende, bejegende hy, altoos, met agtinge, en onderwaagdeze over 't gene hem weetenswaardig scheen. Sterk boven maate was hy van geheugen, en men heeft, dikwils, opgemerkt, dat hy de aanspraaken, die, by verscheiden' gelegenheden, aan hem gedaan werden, vaardiglyk, in goede orde, en van punt tot punt, wist te beantwoorden: somtyds ook, als 't de gelegenheid vorderde, met eene minzaamheid en gemeenzaamheid, die de herten innam. De zugt ten oorloge, die, in verscheiden' zyner Voorzaaten, uitstak, en niet altoos even heilzaam was voor den Staat, schynt hem luttel bezeten te hebben. Ook heeft hy geene gelegenheid gehad, om, na zyne verheffing, in den jaare 1747, eenigen veldslag of belegering by te woonen; wordende de voorafgaande punten tot de Vrede getroffen, op het oogenblik byna van zyn vertrek naar 't Leger. Schoon zyn gezag, in den Vereenigden Staat, hooger gesteegen was, dan dat van iemant zyner Voorzaaten; zou hy 't, meent men, nog meer hebben konnen zien verheffen, zo hy 't begeerd hadt. In 't gemeen, neigde hy meer, tot het gebrui-

1751.

1751. bruiken van zagte dan van ſtrenge middelen, om zyne oogmerken te bereiken. Hy was, meer of min, haaſtig of oploopend; doch zyne drift was ſtraks wederom over, en hy ſchroomde, ſomtyds, niet, zulken, die 'er de uitwerkſels van gevoeld hadden, door heuſche bejegeningen, van nieuws, aan zig te verpligten. Yverig was hy, in 't voorſtaan van den Hervormden Godsdienſt; doch, volgens de Staatkunde van dit Gemeenebeſt, gemaatigd, in 't verdraagen der verſchillende Gezindheden, hebbende hy zelfs, nu en dan, Remonſtranten, en Doopsgezinden zelven bevorderd tot aanzienlyke waardigheden, waarby, volgens 's Lands wetten, geene belydenis der Gereformeerde Leere vereiſcht werdt. In pragtige Hofhouding, behoefde hy geenen der Vorſten uit den Huize van Oranje te wyken. Ook was hy medydoogend en milddaadig, en ſtrooide rykelyker, naar gelang dat zyne inkomſten vermeerderden. Begeerig om 't gene hem in den Staat gebrekkelyk ſcheen te herſtellen, gaf hy, meent men, nu en dan, te ligt gehoor aan eenigen, die hem, desaangaande, voorſlagen deeden, welken, ſomtyds, meer geſchikt waren, om eenig byzonder belang dan om 't welzyn van 't gemeen te bevorderen. Afkeerig was hy, wyders, van allerlei ongebondenheid der zeden, ſchoon hy, in gezelſchap, vrolykheid beminde, en elk, op eene gevallige wyze, wiſt aan te ſpooren tot onbedwongenheid. De Koningklyke Prinſes, zyne Gemaalin, heeft eenen trouwen en liefhebbenden Egtgenoot; de jonge Willem,

zyn

zyn Opvolger, en de Prinses Carolina een' tederhertigen Vader aan hem verlooren. Hoe hy zig, eindelyk, gekweeten hebbe, in de weinige onrustige jaaren zyns Stadhouderlyken bewinds over alle de Gewesten, is, uit het voorig gedeelte deezer Geschiedenisse, genoeg gebleeken, en behoeft, hier, niet omstandiglyk, herhaald te worden. De gevaarlyke kryg, in welken hy den Staat ingewikkeld vondt; de binnenlandsche beroerten, verwarringen en veranderingen, die toenamen, zo dra de oorloogende Mogendheden de wapenen hadden afgelegd, hebben hem eenen ongelooflyken arbeid veroorzaakt; welke lastiger vallen moest voor eenen Vorst, die verklaard hadt, *niets te kennen, dat de eerzugt eens stervelings meer streelen kon, dan zig te mogen houden voor een voorwerp van de liefde en hoogagting van een vry volk*; en die, hierom, midden onder alle de beroeringen van den Staat, deeze hoogagting en liefde zogt te verkrygen en te behouden. De voorslagen, die, ten deezen einde, ontworpen, gedaan en aangedrongen moesten worden, onder welken de laatste, die tot verbetering van den Koophandel strekte, de gewigtigste gekeurd werdt, verschaften den Prinse, by de gewoone pligten der Regeeringe, bezigheden, die te zwaar scheenen voor de verzwakte kragten zyns Lighaams, en waaronder hy, ten laatste, bezweeken is. 1751.

LYST

LYST

DER

PRINTVERBEELDINGEN.

UNICO WILLEM, Graaf van Wassenaer enz. *te plaatsen tegen over Bladz.* 22

Mr. JAKOB GILLES, Raadpensionaris van Holland. —— —— 46

WILLEM DE VIERDE, Prins van Oranje. 96

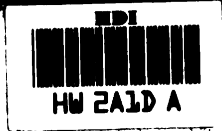
Jr. JAN VAN BORSELE, Eerste Edele van Zeeland. —— —— 100

Mr. GERARD AARNOUT HASSELAER, Burgemeester van Amsterdam. —— 334

Mr. PIETER STEYN, Raadpensionaris van Holland. —— —— 338

LODEWYK, Hertog van Brunswyk-Wolfenbuttel. —— —— 382

WILLEM DE VYFDE, Prins van Oranje. 448

HW 2A1D A

